

НОЕМУ
МОЛОДОЙ

Музы



Петро Карманський
Василь Пачовський
Богдан Ленкий
Степан Чарнецький
Сидір Швердохліб
Остан Луцький
Михайло Рудницький

ПОЕТИ
«Молодої Музи»



Київ-2006

Збірник складають кращі поетичні твори П. Карманського, В. Пачовського, Б. Лепкого, С. Чарнецького, С. Твердохліба, О. Луцького, М. Рудницького, які входили до літературної групи «Молода Муза», що існувала у Львові від 1907 р. і до початку Першої світової війни. Об'єднавшись навколо журналу «Світ», митці шукали у творчості нових шляхів, засвоювали ідеї, мотиви, форми тогочасної світової літератури, вступали в нове русло загальноєвропейського культурного розвитку.

Упорядник, автор передмови та наукового апарату
Микола Ільницький

Редактор *Світлана Коба*

*Випущено на замовлення Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
за програмою «Українська книга»*

Р 4702640102—006 Без оголош.
205—2006

ISBN 966-578-092-1

© Упорядкування, передмова, науковий апарат, М. Ільницький, 2006.
© Художнє оформлення, редактування, коректура, видавництво «Дніпро», 2006.
© Видавництво «Дніпро», 2006.

КРАСИ СВИЧАДО

Чи не парадокс, що поетична назва літературної групи, яка існувала у Львові на початку нашого століття,— «Молода Муза», досі пов'язана в нашій уяві не з молодістю і поезією, а, навпаки, із занепадництвом і чимось антипоетичним і антиестетичним?

Хто ж були ці молодомузівці, молодомузці чи музаки, як вони себе самі називали, що зблили на горизонті української літератури на початку століття?..

Назвемо їх імена — Михайло Яцків, Петро Карманський, Исидор Пачовський, Богдан Лепкий, Степан Чарнецький, Володимир Бирчак, Сидір Твердохліб, Остап Луцький та інші. Їльзким до цієї групи був юний тоді Михайло Рудницький, що під її крилом починав свою літературну діяльність.

Втім, «Молода Муза» не була організацією, яка веде облік своїх членів чи має розроблений статут і програму. Це був радше клуб літераторів, до якого тяжіло чимало молоді, яка працювала в різних галузях мистецтва: композитор Станіслав Людкенич, скульптор Михайло Парашук, живописець Іван Северин, скрипаль і маляр Іван Косинин, фейлетоніст Осип Шпитко...

Були серед них — чи радше коло них — «богемісти», «митці життя», талант яких більше розкривався в розмовах, аніж у творчості... Треба врахувати, що молодомузівці не мали не те що якогось приміщення, де могли б збиратися, обговорювати свої творчі та видавничі плани,— в жодного з них не було навіть доміжки, куди він міг би запросити товаришів та однодумців. Те і не дивно,— гурток «Молодої Музи» складала молодь, вихідці з сіл та провінційних містечок Галичини, вчорашні випускники університетів або ті, що його не закінчили, канцеляристи, вчителі гімназій чи «вільні художники»...

Олімпом «Молодої Музи» була кав'ярня, напише пізніше наймогутніший її учасник М. Рудницький, процитувавши при

цьому слова якогось авторитета, що нібито колись пророки промовляли по горах, тепер — по кав'ярнях. Кав'ярня молодомузівців — «Монополь». Місце було зручне у всіх відношеннях. По-перше, щоб зайти сюди, досить було мати якийсь гріш на склянку кави, і при ній можна сидіти цілий вечір. По-друге, тут були свіжі газети й журнали. По-третє — сюди сходилася різна публіка, з якою можна було подискутувати.

Про що точилися розмови в кав'ярні? На основі спогадів учасників групи можемо уявити атмосферу гарячих дискусій і суперечок (її художньо «реконструював» у романі «Шрами на скалі» Р. Іваничук). Б. Лепкий, приїхавши з Кракова, розповідає про тамтешні новини, а саме — про нові твори С. Пшибишевського, С. Жеромського, К. Тетмайєра, — розповідає цікаво, вносячи в обстановку домашнє тепло й затишок; О. Луцький намагається вдихнути ентузіазм у душі колег, стурбованих тим, що галицьке громадянство їх не сприймає і не розуміє; С. Твердохліб носить з планами видань перекладів молодомузівців іншими мовами, а практичний В. Бирчак своїм тверезим підходом до видавничих та фінансових справ спускає поетів з містичного неба на грішну, та все ж реальну землю; В. Пачовський — безжурний, але певний свого покликання — кепкує з італійської екзотики П. Карманського, а М. Яцків, в натурі якого тверезий селянський глузд, із нахилом до іронії, поєднаний з химерністю, вражає обізнаністю з новими європейськими іменами, ідеями, течіями. Ї всі прагнуть оновити українське мистецтво, кожний прагне творити для вічності. Та чи не найважливішими для всіх були майже щоденні зустрічі й розмови з І. Франком. Щоб передати атмосферу цього спілкування, наведу уривок зі спогадів П. Карманського: «Приходив кожного дня підвечір до нашої скромної кав'ярні «Монополь» незаметно, без шуму, немовби соромився, що важиться в своєму одязі засісти при одному столі з ошатно одягнутими многонадійними паничами, якими ми намагалися («молоде — дурне») бути. Випивав свою склянку чаю, виймав з кишені в камізолі срібну монету й бавився нею. Ї ждав на нагоду побавитися з нами — молодими. Та приходилося звичайно ждати без успіху. Нам зашивалися роти в його товаристві, бо ми добре знали гостроту його язика та великі відомості, з якими ні один з нас не міг суперечити.

— Говоріть що! — врешті відзивався Франко, якому хотілося поговорити й забути про те, що після цілоденної мозольної праці в Тов[аристві] імені Шевченка дожидає його не менше важка робота дома. Він же недурно таскав під пахою цілий оберемок всіляких рукописів і коректи!

Ї хтось із сміливіших важився заговорити.

Він слухав і ждав. Та коли приловив співрозмовника на якій фразі, що йому не подобалася, не втерпів, щоб не пришпилити

його звичайним «дурниці говорите». І аж тоді розв'язувалася його губа. Ми довідувалися чимало такого, чого були б не вичитали ні в одній книжці, ані не вчули від нікого із сучасних»¹.

Стосунки І. Франка з молодомузівцями були складними й неоднозначними, хоч він завжди цікавився творчістю своїх молодих колег, стежив за кожним, відгукувався на нові їхні книжки (рецензії та висловлювання про твори П. Карманського, В. Начовського, М. Яцківа, Б. Лепкого, переклади С. Твердохліба). «Був невмолимим суддею в мистецьких справах,— шкінчує свій спогад про І. Франка П. Карманський,— і прямо ливував нас своєю глибокою аналізою творчості нашої і чужої, хоча розходився у своїх поглядах з нами і не мав виправдання для наших ідеалів модернізму... Хоч не можна сказати, що легковажив нами. Тішився, якщо вдавалося йому знайти в наших писаннях щось, що підпадало під вимоги його естетичних канонів, і, хоча гнівила його наша сміливість не тюпати слідами, спорив з нами серйозно»².

Що ж являла собою «Молода Муза» як мистецьке явище? В жартівливому вислові М. Рудницького, що молодомузівці нагадували подружжя, яке постійно сперечається, але жити одне без одного не може, є глибокий сенс. Молодомузівців об'єднувало щось більше, ніж товариські стосунки молодих літераторів, художників, музикантів, що сходилися до кав'ярні на площі Бернардинів поговорити про мистецькі проблеми. Їх об'єднувало припущення шукати в мистецтві нових шляхів, визволитися від побутового етнографізму і включитися в русло загальноєвропейського культурного розвитку.

Початком цієї групи як мистецької течії можна вважати появу в 1906 р. журналу «Світ», до складу редколегії якого ввійшли В. Бірчак, П. Карманський, О. Луцький та М. Яцків. Сама ж «Молода Муза» була створена роком пізніше — в 1907 р. Звідки пішла назва — сьогодні сказати важко. М. Рудницький твердив, що її придумав О. Луцький; в спогадах П. Карманського вона виводиться з новели М. Яцківа «Доля молоденької музи». Деяко приписує її Б. Лепкому. Та справа не стільки в назві, як у ідеї: «Молода Муза» була однією з ланок — либонь, крайньою — в ланцюгові літературних організацій багатьох країн Європи — «Молода Бельгія», «Молода Німеччина», «Молода Польща», що проголосили своїм гаслом символізм та служіння красі. Так, в одному з номерів журналу «Світ» стверджувалося, що «Молода Муза» репрезентує «відомий в інших народів напрям декадентський, символістичний, модерністичний, есте-

¹ Карманський П. Українська богема.— Львів, 1936.— С. 13—14.

² Там само.

тичний — і як там ще всіляко його називають. Мета цього напрямку — служити красі»¹.

Як бачимо, в цей час не було ще чіткої диференціації термінів, різні автори вкладали в них різний зміст. Так, Леся Українка захищала «прапор модернізму», обстоюючи від нещадної критики С. Єфремова повість Ольги Кобилянської «Царівна»², засуджуючи водночас модернізм польського письменника С. Пшибишевського, який проголошував «абсолютну свободу митця від суспільства»³. Таке трактування модернізму зустрічаємо і в М. Коцюбинського, який у листі до О. Кобилянської писав, що «широкі круги читачів... ще знаходяться під впливом реалізму і сливе вороже відносяться до модерних напрямків літературних»⁴. Термін «декадентство» теж вживався часом на означення художнього новаторства. Відомий поет і літературознавець В. Щурат тлумачив його (декаданс) як «артистичним змістом ведене змагання до витвору свіжих оригінальних помислів, образів, зворотів мови і форм»⁵, — на такій підставі він одніс до цієї течії ліричну драму І. Франка «Зів'яле листя», що автор рішуче опротестував відомим віршем «Декадент».

Це сталося ще в 1896 р., за десять років до створення «Молодої Музи», але ідеї, що лягли в основу цієї групи, вже давно носилися в повітрі, «бродили по Європі» і викликали неоднозначне сприйняття. У 1894 р. у Львові читав лекції про бельгійських символістів польський поет і літературний критик З. Пшесмицький (Міріам). І. Франко у статті «Доповіді Міріама» розглянув основні положення цих лекцій. В нього, зокрема, збудило «дух опозиції» те, що в творчості бельгійських поетів символізм (на думку Франка, символом може бути все, бо символ, як казав Гейне, — «віконце у безконечність») «переходить у містицизм, у прямування до чогось таємничого, надчуттєвого і неземного»⁶.

Однаке й містицизм символістів не всі так глумливо й безоглядно відкинули, як це зробив І. Франко. Леся Українка у статті «Міхаель Крамер», остання драма Гергарда Гауптмана», розрізняє містицизм філософський і поетичний. «Гауптман був містиком настільки, — пише вона, — наскільки ним буває справжній поет... Ми вчуємо в ній (драмі «Міхаель Крамер». — М. І.) не порив геть відійти від життя, що, можливо, звучить у

¹ Світ.— Львів, 1907.— № 1.— С. 1.

² Українка Леся. Твори: В 10 т.— К., 1965.— Т. 10.— С. 112.

³ Там само.— Т. 8.— С. 123—124.

⁴ Коцюбинський М. Твори: В 6 т.— К., 1961.— Т. 5.— С. 328.

⁵ Щурат В. Д-р Іван Франко//Зоря.— Львів. 1896.— № 2.— С. 36.

⁶ Франко І. Зібр. творів: У 50 т.— К., 1981.— Т. 29.— С. 120.

кількох фразах Міхаеля Крамера, а спробу знайти «визвольне слово», яке визволяє од вавилонського прокляття «сімейної самотності»¹.

«Визвольного слова» шукатимуть і молодомузівці. Втім, родонід цієї літературної групи не слід виводити тільки по одній якійсь лінії. Сучасний американський славіст Богдан Рубчак у ґрунтовному дослідженні джерел «Молодої Музи» починає її «історію» із США — від Едгара По, який по-своєму поєднав у поезії європейські романтизм та містицизм з американським прагматичним підходом, стверджуючи, що поетична мова — це не спонтанний вияв чуттів, а тверезий розрахунок, в якому зважено психологію сприйняття і передбачено ефект, що досягається алітерацією, ритмічними ходами, строфікою.

Французький поет Шарль Бодлер «в своїх теоретичних міркуваннях посилив думки По і підняв їх із цілком практичної сфери до містичних висот, надаючи формі поезії священних, навіть магічних властивостей. В своїй поетичній творчості — в безсмертних «Квітах зла» — він ці теорії геніально перевтілює. Немає поета дев'ятнадцятого сторіччя, який сильніше впливав би на поезію нашої доби, як Шарль Бодлер»². Від Бодлера йде пряма дорога до Поля Верлена, Артюра Рембо, Стефана Малларме — поетів, які й склали основу літературної течії символізму. Характер символізму як течії точно охарактеризував І. Франко в «Доповідах Міріама», підкресливши, що символ не алгорія, яка замінює поняття його образним еквівалентом і має однозначний характер,— він розрахований на багатозначність сприйняття, розширює часову і просторову перспективу і веде до чогось таємного й неземного.

Міріам-Пшесмицький не випадково читав лекції про бельгійську школу символістів. У Бельгії ідеї цієї течії знайшли для свого розвитку сприятливий ґрунт. З Брюсселем пов'язані життя і творчість Бодлера, Рембо та Верлена. Ядро літературного гуртка, створеного в Лювєнському університеті, склали Еміль Верхарн, Жорж Роденбах, Моріс Метерлінк, які здобули згодом загальноєвропейське визнання. У 1886 р. створена літературна група «Молода Бельгія», яка передала іншим «молодим» гурткам свою естафету, що через двадцять років дійшла і до Львова і втілилася у «Молодій Музі». Одним з найулюбленіших поетів молодомузівців був Шарль Бодлер. Його перекладали — більше завдяки посередництву німецьких та польських трансформацій,

¹ Всесвіт.— 1975.— № 6.— С. 15.

² Рубчак Б. Пробний лет//Остап Луцький — молодомузєць.— Нью-Йорк, 1968.— С. 12.

ніж з оригіналу — і О. Луцький, і М. Рудницький, і М. Яцків (вірші в прозі).

Отож «Молоду Музу» треба розглядати як ланку в системі взаємодії різних течій літературного руху кінця ХІХ — початку ХХ ст., фрагмент загальноєвропейської панорами, бо ідеї модернізму приходили на Україну різними шляхами, поєднуючись із деякими рисами попередньої реалістичної школи і набуваючи в українському національному середовищі нових ознак. При цьому кожний письменник репрезентує власну лінію розвитку, пошуки власної концепції, що охоплюють сферу властивих саме йому ідей і форм. Єдине, що об'єднувало представників усіх цих груп, течій чи просто індивідуальностей, було неприйняття побутового реалізму, описовості старої школи епічного письма. З цього погляду не тільки лірична драма «Зів'яле листя» чи оповідання «Як Юра Шикманюк брів Черемош» І. Франка, а й його статті «Принципи і безпринципність», «З останніх десятиліть ХІХ віку», «Старе й нове в сучасній українській літературі» можна назвати проявом модерністичного напрямку, модерністичного в тому сенсі, що тут у центрі стоїть свідомість індивідуальності — «людська душа», крізь призму якої розкривається й «освітлюється» навколишнє оточення. Отже, поет «вириває з рамок біологічного існування» свого ліричного героя і вводить в широку часову й просторову перспективу, в єдність із всесвітом («в сполуку... в містичну єдність з світом», як скаже пізніше Б.-І. Антонич).

Деякі українські письменники приходили від побутописання до психологізму; в їхній народницький світогляд мовби вросли елементи модернізму; епіцентр дедалі більше переміщувався від зображення до вираження, від обсервування зовнішніх обставин на людську призму, комплекс ідей і настроїв особистості (Г. Хоткевич, А. Кримський, Б. Лепкий, М. Яцків). В Ольги Кобилянської та Лесі Українки попри деякі їхні розходження (Лесі Українці були чужими ніцшеанські захоплення О. Кобилянської) формується неоромантична гуманістична концепція, що ґрунтувалася на духовному, «визвольному» пориві, прагненні до повноти виявлення родового, власне людського потенціалу буття, ідеалу «повної людини», «цілого чоловіка...»¹. Ідею цілісної особистості («Моя девіза — йти за віком і бути цілим чоловіком!») висунув і Микола Вороной у вірші-відповіді І. Франкові на його послання під назвою «Лісова ідилія». Вороному, як він сам наголошує, не байдужими були високі громадянські ідеали, на яких наголошував Франко: в час битви він буде битися і кликати до бою. Але...

¹ Гундорова Т. Ранній український модернізм: До проблеми естетичної свідомості//Рад. літературознавство.— 1989.— № 12.— С. 5.

Але коли повсякчас битись,
То серце може озлобитись.
Охляти може, зачерствіти,
Зав'януть, як без сонця квіти.
Душа бажає скинуть пута,
Що в їх здавен вона закута,
Бажає ширшого простору —
Схопитись і злетіти вгору,
Життя брудне, життя нікчемне
Забути і пізнати надземне,
Все неосяжне — охопити,
Незрозуміле — зрозуміти!

Відповідь була роз'ясненням і поглибленням відкритого листа М. Вороного до письменників, який він опублікував у «Літературно-науковому віснику», де запрошував їх взяти участь в альманасі «З-над хмар і з долин». Він орієнтував письменників на твори, які б змістом і формою могли «хоч трохи наблизитись до нових течій і напрямків сучасних європейських літератур» і в яких «було б хоч трошки філософії, де хоч клаптик яснів би того далекого блакитного неба, що від віків манить нас своєю недосяжною красою, своєю незглибною таємничістю», бо «спокою треба, відпочинку для стражденної, зневіреної душі сучасного інтелігента»¹.

Чи не такою ж була творча настанова молодих львівських письменників, здекларована у журналі «Світ»: «Від злиднів і турботних дисонансів най веде нас на сонячні левади, запашні ниви, в світ ясних золотих зір»²,— і розгорнута пізніше О. Луцьким у статті «Молода Муза», де підкреслювалося: «Коли вже відкинемо наразі все царство сучасних сумнівів і перехресних кличів у напрямі нашого пізнання, а обмежимося лише на обсяг людського чуття в сфері письменства і філософії, то вистає назвати лише Ніцше, Ібсена та Метерлінка і давнішого Бодлера, щоб всім ярко пригадалось те живе биття сучасного, надміру, може, вразливого людського серця і щоб пригадалися нам всі його приюти там, де — хоч би в облаках нового містичного неба — могло воно найти своє тепло і спокій серед бурхливих днів»³.

Такі заклики не заперечували ні громадянської теми, ні літературної традиції. До того ж притулком для серця оголошувалися не тільки «метафізичні, містичні краї», а й саме життя, все те,

¹ Літературно-науковий вісник.— 1901.— Кн. 9.— С. 14.

² Світ.— 1906.— № 1.— С. 1.

³ Діло.— 1907.— 18 листопада.

де виявляється внутрішня потреба митця, яку не можна замкнути «в ніяку розумовану шухляду».

І. Франко назвав статтю О. Луцького маніфестом «Молодої Музи» (як раніше С. Єфремов відкритий лист М. Вороного в «Літературно-науковому віснику» — маніфестом українського модернізму). І. Франко критикував статтю О. Луцького за те ж саме, за що раніше бельгійських символістів,— за містицизм, прийнявши їх естетичну платформу майже за політичну програму: «Як же се, мої панове, ви вербуєте до свого кружка молоді душі, себто наших дітей, наших молодих братів і сестер? Куди ви думаете вести їх? В яким «містичнім новім небі» ви обіцяєте їм тепло і заспокоєння?»¹ Це було явним перебільшенням. І в збірнику М. Вороного «З-над хмар і з долин» (Одеса, 1903), і в альманасі «За красою» (Чернівці, 1905) взяли участь письменники різних поколінь і не однакової орієнтації, хоч і проглядалася в них певна загальна естетична платформа, виражена вже в самих назвах. Якщо, приміром, представники літературного угруповання «Українська хата» іноді надто категорично відмежовувалися від народницької традиції, яка, мовляв, «не пориває вперед, а топчеться на одному описуванні епізодів, реєстрації сільськогосподарського інвентаря»², то «Молода Муза», як правило, не проголошувала такого розриву зі школою «старого» реалізму, а прагнула поєднати традицію із новими західноєвропейськими віяннями. «Ми всі любили нашу пісню народну, нашу літературу й театр (навіть грали в ньому),— згадував пізніше Б. Лепкий,— а все ж бачили, що не стільки сонця, що в вікні. Чогось-то нового бажалося, захочувалося печеного леду, як дехто насміхався з нас... Я був тоді у Кракові, як «Молода Муза» прийшла на світ, але я її не цурався.

Була це дівчина гарна, та невговкана й химерна. Розсипала перли, плила по морі тьми, сідала над рікою та приглядалася у свічаді плеса.

Не ступала слідами Квітчиної «Марусі» й не одному голову звернула».

Цей, за словами Б. Лепкого, Sturm und Drang (буря і натиск) молодих західноукраїнських літераторів базувався на прагненні поєднати ідеї Кардуччі і Ніцше, Метерлінка та Ібсена з традиціями рідного ґрунту. А шукали молоді цих традицій не в стилі побутописання, а спиралися, за словами одного з персонажів повісті М. Яцківа «Танець тіней», на символіку козацьких наспівів, містику Сковороди, демонологічний світогляд народу, «п'ятий елемент підсоння і четвертий вимір людської душі». На-

¹ Франко І. Зібр. творів: У 50 т.— К., 1982.— Т. 37.— С. 413.

² Сріблянський М. Наша література//Укр. хата.— 1909.— № 7—8.— С. 430.

таля Кобринська, на творчості якої цих років теж помітний вплив нових мистецьких віянь, написала статтю «Символізм в народній пісні», в якій стверджувала, що фольклорна символіка часто співзвучна з тією, яка «последніми часами станула проти домінуючого в літературі натуралізму»¹.

Чи вдалося молодомузівцям здійснити синтез цих двох начал, іншими словами, піднести фольклорну символіку до глибини філософських ідей, які мають загальнолюдський характер? В такій мірі, як це зробила Леся Українка в «Лісовій пісні», М. Коцюбинський у «Тінях забутих предків», не вдалося, та все ж деякі новели М. Яцківа («Лісовий дзвін», «Поєма долин»), драматична поема В. Пачовського «Сон української ночі» та вірші збірки «Ладі й Марені терновий огонь мій» були в цьому напрямі цікавими спробами, які знайшли продовження в українській літературі (яскраві приклади — твори П. Тичини, Б.-І. Антонича).

Нарешті, ще один принцип поезики молодомузівців — проголошення культу поезії як краси, як практичної безвартості, антиутилітарності, поезії, що не може обмежуватися роллю пропагандиста певної ідеологічної доктрини. Цей принцип сприймався і трактувався часто так, що молодомузівці дотримувалися гасла «мистецтва для мистецтва». Знаходили й підтвердження в рядках одного з віршів В. Пачовського: «Се є штука — я не пхаю тут ідей!» Одначе слова ці були радше реакцією на вимогу писати «соціально програмові» твори, як висловився О. Луцький в листі до Г. Хоткевича, запрошуючи його до участі в альманасі «За красою». І самі учасники цієї літературної групи рішуче заперечили такий погляд. Так, М. Рудницький писав пізніше з цього приводу: «Довго товкли по підручниках і газетних статтях фразу, повторювану й досі, начебто «Молода Муза» поклонялася ідеалові чистої краси та начебто цей ідеал був звичайним ідолом — шкідливою примарою «мистецтво для мистецтва», — і рішуче заперечує такий погляд, підкреслюючи, що особистісні, суб'єктивні мотиви «не ослабили в них громадських почувань. Лепкий, Яцків, Карманський, Пачовський і Чарнецький невпинно відгукуються на болі нашого національного життя й суспільними мотивами надихують більшість своїх творів»².

Інакше й не могло бути, бо ж учасники цієї літературної групи — вихідці з селянського середовища або сини дрібних службовців — самі нелегко пробивалися в життя, зазнали й далі зазнавали злигоднів, тяжкою працею здобуваючи шматок хліба.

¹ Кобринська Н. Твори.— К., 1980.— С. 370.

² Рудницький М. Що таке «Молода Муза»?//Чорна Індія «Молодої Музи». — Львів, 1937.— С. 9.

«Молода Муза» існувала порівняно недовго — від 1907 року до Першої світової війни, отже, якихось сім-вісім років. Але вона вписала свою сторінку в історію української літератури, була певним етапом на шляху її дальшого розвитку.

Водночас треба враховувати й те, що літературний процес творять не тільки і, може, не стільки течії та групи, як творчі індивідуальності. Кожний учасник «Молодої Музи» — людина зі своєю долею і митець зі своєю неповторною індивідуальністю. І, як митець, кожний з них виходить за рамки цієї літературної групи, оскільки творчість його не обмежується часом її існування.

По-різному склалися долі колишніх молодомузівців. Найдовше судилося прожити М. Яцківу (він помер у 1961 р.), йому вдалося чи не найповніше і найяскравіше виразити ідеї «Молодої Музи» своїм експресивним стилем, в якому гострота спостереження, точність деталі поєднана з виходом за рамки реальності, а тонка лірична настроєвість співіснує із відразливою натуралістичністю; в нього чи не найтісніше поєднані і переплетені бодлерівські ідеал і сплін¹, і водночас він чи не найорганічніше поєднав фольклорний символ з модерною технікою письма, що доходить місцями майже до сюрреалістичних образних конструкцій. На жаль, творчість М. Яцківа припинилася невдовзі після Першої світової війни, і важко гадати, що дав би цей яскравий талант за сприятливіших обставин.

Серед поетів, безсумнівно, найталановитішим був П. Карманський. Його перша збірка «З теки самовбивці» є учнівським наслідуванням «Страждання молодого Вертера» Гете («Моя життя — це життя Гетевого Вертера; Його путь — то моя путь», — каже герой книжки), а також «Зів'ялого листя» І. Франка з їх прийомом художньої містифікації. Та в наступних книжках він утвердився як оригінальний поет зі своїм творчим обличчям.

Здається, в цього поета в крові був потяг до мандрів (друзі його юних років згадували, що він розповідав про своє татарське походження, від чого в прізвищі залишилося «кар» від «кара» — «чорний»), і з Італії приніс він у поезію молодомузівців, замість шуму смерек та хвиль Дністра, аромат кипарисів, хлюпання Тібру. Бодлерівське «де-небудь, щоб тільки поза цим світом» згодом гнало його світами, та все ж на схилі життя прибило до рідного краю.

Мотиви смутку й космічного болю, що, на думку І. Франка, підносять поезію П. Карманського від дрібниць буденщини до проблем загальнолюдської духовності й етики, конфліктів між

¹ Пригнічений настрій, нудьга (англ.).

добрим і злом, домінують у творах молодомузівського періоду. Пізніше, в роки Першої світової війни, той високий пафос і тон поволі поступаються місцем сатиричним тонам, гротескним образам. Поет важко переживав трагедію рідного краю, коли тисячі «січових стрільців» гинули на подільських і галицьких полях, а деякі з їхніх провідників спали «під віденськими перинами».

Біль, драму, силу гніву письменник передав у збірці поезій «Al Fresco» (1917), в якій трагізм світосприйняття попередніх років переходить у трагізм історичної долі народу, а самоіронія — в сатиру.

За роки перебування у Бразилії поет написав низку майстерних пейзажних та ліричних поезій.

На творчість поета повоєнного періоду наклала свій відбиток суспільна та літературна ситуація, яка мало сприяла виявленню таланту. Написав Карманський немало і декларативних віршів (та все ж творив він і любовну лірику, що склала збірку «Осінні зорі»). А ще — здійснив справжній подвиг, переклавши «Боже-ственну комедію» Данте. Вже перед смертю побачив він виданою першу частину цієї праці в редакції М. Рильського...

Не вкладається в молодомузівські рамки і поезія В. Пачовського та Б. Лепкого, які продовжували літературну працю у 20-і і 30-і роки. Один із основних мотивів лірики В. Пачовського — «розсипані перли» сліз ліричного героя від нерозділеного кохання, його плач за втраченою милою (Марусею, Дзюнею, Стефкою, Вандою, Ганнусею), що поступово зливається в збірний образ жіночого ідеалу. Щоправда, сум ліричного героя, його страждання не позначені трагізмом і піднесенням до духовних висот закоханої душі, смутком не раз розряджається іронією, що допомагає скоро загоїти сердечні рани і піддатися новому захопленню. Сучасники характеризують В. Пачовського як людину, що вміла мужньо переносити і тугу серця, і нужду, і гострі критичні стріли й ступала життям з гордо піднесеною головою.

Хоча поет запевняв, що він «не пхає ідей» в свою поезію, в його творчості проблискують перли сліз душі, зболеної народними болями. Причому ця тужливість настроїв наче зливається з тоном народної пісні, її мелодійністю, проте вже трансформованою, поєднаною оркестровкою вірша, яку можна вважати предтечею тичинівської музичності.

Фольклорною символікою сповнені й драматичні поеми В. Пачовського, зокрема «Сон української ночі» (1902), «Сонце Руїни» (1916), «Золоті ворота» (1934), в основі яких лежить ідея національного відродження.

Головним персонажем драми «Золоті ворота» є міфологічний образ Марка Проклятого, український варіант вічного мандрівника, якого за гріхи не приймає ні рай, ні пекло, і він мусить спокутувати скоєні злочини (вбив матір і сестру), чинячи добро.

Образом Марка поет наче «пронизує» всю історію України, від Золотих воріт Києва, які князь Михайлик, за легендою, відніс на списі до Царєграда — і в пролом увійшли татари. Втрата Золотих воріт символізує втрату народом державності, яка має повернутися разом з ним («О Золоті ворота!.. Стояти вам знов там, де ви стояли!»).

Серед інших творів В. Пачовського історичної тематики наведемо поему «Князь Лаборець», засновану на легендах і щедро насичену фольклорною символікою і яскравим закарпатським мовним колоритом.

Поезію Б. Лепкого молодомузівського періоду пронизує меланхолійна туга осені, прощання. Вірш «Журавлі», що став популярною піснею («Чуєш, брате мій...») наче зосереджує в собі ці мотиви. У кількох строфах про осінній відліт журавлів умістилася широка гама переживань і настроїв. Такими журавлями бачили себе галичани, що покидали рідну землю в примарній надії на кращу долю за океаном, і «стрільці січовії», що йшли боронити рідну землю від окупантів, і кожна людина, проводжаючи журавлині ключі у вирій, теж мимоволі прощається — з весною і літом, з молодістю, а може, й з життям... В цій осінній тузі — не гнів, не протест, а внутрішнє умиротворення зі світом, з невідворотністю чи то часоплину, чи неподіленого кохання. Б. Лепкого не віднесеш ні до поетів гостросоціального типу, ні до співців «чистої краси». Загальна платформа модернізму навіть у тому варіанті, в якому її сприйняли й виражали в своїй творчості учасники «Молодої Музи», торкнулася його найменше. Б. Лепкий — співець села, на яке він дивиться не «крізь якесь рожеве скло», але й не кличе рвати пута. У нерозривному зв'язку селянина з землею він вбачає здорове ядро народу, запоруку його безсмертя. Це була пам'ять колективної психології селян, посилена ідеологією національної державності в християнсько-релігійному варіанті.

Найбільше споріднює Б. Лепкого з іншими представниками цієї літературної групи мотив природи — як того острівця, де людина може відпочити від життєвих турбот і клопотів. Основним мотивом віршів поета про гори, про море, про любов є ідея про те, що людина — це атом, «маленька безсильна пилина», човен на голубих хвилях безконечного океану; її голос — це шум хвиль по гострому камінню, крик чайки над морським плесом; її майбутнє — шлях у «невідоме нам Чорне море»; з кожним днем ця людина — «чимраз до неба ближче, чимраз дальше від землі».

Події Першої світової війни, у вирі яких опинився і сам письменник, внесли в його поезію мотиви, що наклали на її палітру нові барви. Якщо визначати найголовнішу зміну в поетичній творчості Б. Лепкого воєнних років, то вона виявляється, мабуть, у тому, що «я» поета, яке було в епіцентрі йо-

го лірики, втрачає свою домінуючу роль, зливаючись з колективним «ми» народу. Рефлексійна споглядальність і самозаглибленість змінюються експресією, тонкий ліризм поступається місцем епічному подиху, в образну картину вплітається фольклорна і біблійна символіка, що визначає кардинальні питання буття чи небуття: червоного коня, ворони, хреста, Голгофи («Вороне чорний», «Батько і син», «Листи Катруси», «В церкві»), у віршах з'являються історичні асоціації, зокрема ремінісценції зі «Слова о полку Ігоревім» тощо. Усі ці якості поезії Б. Лепкого воєнних років у своєму сконцентрованому вигляді виявилися у «Ноктюрні» — своєрідній скорботній поемі-плачі, поемі-ораторії: дванадцять старців, дванадцять жінок, дванадцять сиріт, дванадцять їздців, дванадцять борців. Ніколи ще талант поета не піднімався до такої сили у вираженні трагізму народної долі, в поєднанні конкретних сцен з висотою філософського узагальнення.

Від особистих настроїв до громадянської лірики прийшов і С. Чарнецький, що мав серед своїх приятелів репутацію «богеміста» й завзятого театрала (згодом він напише «Нарис історії українського театру в Галичині»). Захоплення театром відбилося й на поетичній творчості С. Чарнецького. Джерелом його лірики є і настрої, викликані творами мистецтва, — він часто, ніби перевтілюючись, бачить себе персонажем тієї чи іншої п'єси або опери.

В ліриці С. Чарнецького вражає тонке сприйняття природи. Ліричний герой поета постійно зачарований, він «зливається» з нею у момент духовного сум'яття чи піднесення. Настрої лірики С. Чарнецького, навіяної враженнями карпатських краєвидів, перегукуються із мотивами «Кримських сонетів» А. Міцкевича, а безнадія закоханого серця нагадує іронію багатьох віршів про кохання Г. Гейне (С. Чарнецький переклав низку віршів німецького поета українською мовою).

І от цей, здавалося б, камерний поет з великою силою показав трагедію людини, краю, народу в Першій світовій війні; його поезія збагатилася новими барвами і тонами, здобула ноти сильного громадянського звучання. Яке там «чисте мистецтво», коли рідний край у вогні! Треба було зректися гасла «штука для штуки» і «гартувати епічну сталь», як висловився в одній із статей того часу М. Яцків.

Постичний доробок С. Твердохліба та О. Луцького доволі скромний і не йде в порівняння з тим, що створили інші учасники «Молодої Музи». С. Твердохліб — автор однієї збірки «В свічаді плеса» (1908), в якій продемонстрував високу на той час поетичну техніку. Мотивами та образами поезія С. Твердохліба не виходить за межі загальних настроїв і мотивів молодомузівців — туга, «сльози-перли», демони, втеча в надхмарні простори... Та все ж є у творах поета настрої особистості, схильної до легкого

смутку, від якого тремтить душа, «жаль тремтить», але не знаходить виходу у слові і вчинку. Серед поезій С. Твердохліба виділяється вірш «Жовнярські похорони», в якому трагедія реально-го життя посилена сильними фольклорними інтонаціями.

Скромну оригінальну спадщину С. Твердохліба компенсують його переклади. Багато й талановито перекладав він, зокрема, польською мовою, якою блискуче володів, своїх колег молодоземців, а також М. Філянського, Ол. Козловського, Олександра Олесея... Його польська інтерпретація «Каменярів» спонукала І. Франка написати цілу критичну студію про цей переклад, в якій він назвав С. Твердохліба перекладачем, що має широку духовну культуру і вироблений естетичний смак. Перекладав він також з української на німецьку (поему Т. Шевченка «Гайдамаки»), з польської на українську.

Якщо в творчості С. Твердохліба над оригінальною поезією домінує переклад, то О. Луцький — передусім організатор і теоретик «Молодої Музи». Сьогодні його ім'я більше відоме гострими відповідями І. Франка — на статтю «Молода Муза» та на епіграму «Іван Храмко». Його творчість тривала впродовж усього п'яти років. Чи можна вважати вибір О. Луцького — покинути літературу й зайнятися тільки громадською роботою — внутрішнім вибором (усвідомленням меж свого скромного обдарування), чи спричинилися до цього зовнішні обставини — важко вгадати. Та можна бути певним, що, хоча поезія О. Луцького не відзначалася самотністю, вона вписувалася в загальну творчу атмосферу, а його переклади з польської, німецької, французької, російської літератури, як і статті та рецензії, наклали свій відбиток на загальну атмосферу культурного життя того часу, стимулювали розвиток літератури.

Нарешті, з «Молодої Музи» бере свій початок і творчість М. Рудницького, більше відомого своїми літературознавчими та літературно-критичними статтями. Поетична творчість його обсягом невелика, нешироке й коло мотивів та настроїв — спогад з дитинства, любовне переживання, хвилеве враження. У творах М. Рудницького не знайдемо філософської глибини, багатоплановості образу. Вірш переважно елегантний, відшліфований, як мармур, і, наче мармур, холодний. Його основу складає дотеп, афоризм, в'їдлива іронія. Витончена техніка, несподівані ритмічні переходи при нерідко нарочитій заінтелектуалізованості, еkleктизмі образів — все це робило поезію М. Рудницького явищем примітним не тільки на галицькому, а й на загальноукраїнському поетичному терені. Особливості манери поета дуже точно передав М. Зеров у «Присвяті» М. Рудницькому:

А Ваша поезія — птах Лоенґріна,
Українське сало й японський комфорт,
І метрика Ваша — страшна мішанина —

Спливає в один гармонійний акорд,
Чарує енергія Ваша невпинна
І навіть силабіки лютий імпорт.

М. Рудницький «замикає» те коло поетів, які безпосередньо пов'язані з групою «Молода Муза».

Який вплив мала творчість молодомузівців на дальший розвиток української літератури, зокрема поезії?

Відомий український поет Б.-І. Антонич у середині 30-х рр. писав, що поети «Молодої Музи» вичерпалися ще на початку ХХ ст. і «їх роль у повоєнному літературному житті доволі скромна, а впливу на це життя вони не мали жодного. Сучасна літературна молодь зовсім відійшла від них, і їй ближче навіть «Слово о полку Ігоревім», аніж їх смутки, муки й космічна туга»¹. Таку точку зору можна зрозуміти, але важко визнати справедливою. Це правда, що «смутки, муки і космічна туга» — основні мотиви поезії молодомузівців — були чужі новому літературному поколінню. Картини війни і страждання народу далеко перевищили ті містичні жахи, які снувалися в уяві поетів початку ХХ ст., і мотиви зневіри, смутків і жалів поступаються місцем життєствердним настроям, гартуванню духу і вірі у відродження народу. Але хіба перша після війни літературна група на західноукраїнських землях «Митуса» (1922), що об'єднала вчорашніх «січових стрільців» В. Бобинського, О. Бабія, Р. Купчинського та Ю. Шкрумеляка, — хіба не веде свій родовід і від «Молодої Музи» своїм тяжінням до символіки, прагненням заглибитися в таємниці буття, сприймати світ не раціонально, а підсвідомими, інтуїтивними порухами душі. Та й стосовно пізнішої генерації поетів, що формувалася в 30-х роках, не всі дотримувалися однозначної думки. Поет і критик С. Гординський писав, приміром, з приводу того ж таки Б.-І. Антонича, що його «поезія відбивається дещо від загального річища сучасної нашої молоді поезії деякими своїми рисами, що були властиві передусім «Молодій Музі». Роля цієї групи в нашій літературі відома. Вона мала вплив навіть на Тичину. Але її світогляд був наскрізь песимістичний — його можна б окреслити як ляк перед життям. Не скрізь, не в усіх творах, але саме найкращі твори молодомузівців були органічно зрослі з тим почуттям. Ось чому ця поезія сучасній молодій генерації така чужа й далека: вона просто психічно неспроможна її сприймати і проти неї обороняється. Те, що при читанні Антонича нагадує «Молоду Музу», це хоч далеко не дефензивно, але все ж і не надто пере-

¹ *Antonycz B.-I. Poezja po tej strony barykady//Sygnaly.*— Lwów, 1934.— № 4—5.— S. 3.

конливо агресивне відношення до життя. Поет у відношенні до нього знаходиться в стані здивування»¹.

Про вплив можна говорити не тільки тоді, коли відбувається засвоєння певних рис світогляду, мотивів, поетики, а й при відштовхуванні, протистоянні, опозиції. А є ж ще один, третій шлях: синтез соціальної ангажованості, праці задля сучасності й художньої новизни, служіння мистецтву. Цікаву думку з цього приводу висловив Б. Рубчак, стверджуючи, що шляхом такого синтезу пішли найкращі представники двох протилежних світоглядів після раннього українського модернізму (передсимволізму): «...П. Тичина, О. Стефанович, Є. Маланюк, і тільки тоді, в такій синтезі могла розквітнути справді модерна українська література і справжній український неосимволізм, який продовжується до наших днів»².

Та як би не трактувати вплив «Молодої Музи» на дальший розвиток української літератури, її не можна оминати в історії нашої культури, як не можна оминати «Української хати», авангардизму 20-х років, Празької школи української поезії 30-х рр. чи нью-йоркської групи років шістдесятих... Бо тоді випадають ланки художнього розвитку, обривається єдність і цілісність процесу. Молодомузівці вписали свою сторінку в історію української літератури. Вони шукали в творчості нових шляхів, засвоюючи ідеї, мотиви, форми тогочасної європейської культури, намагалися й українську культуру виводити на світові обрії і власними творами, й перекладами на інші мови її найкращих здобутків. Їхні «перли-сльози» були чисті, тони щирі і заслужили вони право на вдячність і увагу.

Микола ІЛЬНИЦЬКИЙ

¹ Гординський С. Чотири петорти лірики//Назустріч.— 1935.— 15 січня.

² Рубчак Б. Пробний лет//Остап Луцький — молодомузеець.— Нью-Йорк, 1968.— С. 39.

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ

1878—1956

Карманський Петро Сильвестрович народився 29 травня 1878 р. в містечку Чесанові (тепер — Польща) в родині теслі. Закінчив Перемиську гімназію, потім навчався на філософському факультеті Львівського університету, але через матеріальні нестатки змушений був припинити навчання. В 1900—1904 рр. навчався у колегіумі Ватикану, а по його закінченні повернувся у Львівський університет. У 1907 р. брав участь у боротьбі студентської молоді за український університет у Львові, за що був ув'язнений і провів місяць у тюрмі. Вчителював у гімназіях Тернополя і Львова. Став одним з учасників літературної групи «Молода Муза».

Перші вірші П. Карманського були надруковані в 1899 р. в журналі «Руслан». Того ж року вийшла перша його поетична збірка «3 теки самовбивці». До «молодомузівського» періоду творчості поета належать його збірки «Ой люлі, смутку» (1906), «Блудні огні» (1907) та «Пливем по морі тьми» (1909). Про саму «Молоду Музу», її учасників і загалом атмосферу тогочасного літературного і культурного життя у Львові письменник розповів пізніше у книзі спогадів «Українська богема» (Львів, 1936).

В роки Першої світової війни П. Карманський деякий час працював у Німеччині та Австрії в таборах українських військовополонених разом з Б. Лепким та В. Пачовським. Багато років письменник прожив за океаном, переважно в Бразилії (з 1922-го по 1932 рік), редагував газету «Український хлібороб». Після повернення на батьківщину на початку 30-х рр. до 1939 р. працює учителем гімназії у Дрогобичі. Цей період життя і творчості поета відбитий у збірках «Al Fresco» (1917), «За честь і волю» (1923) та поемі «Плач бразилійської луші» (1926). З 1939 р. викладає у Львівському університеті. У 1940 р. прийнятий до Співки письменників України. У 1944—1946 роках був директором Меморіального музею Івана Франка у Львові. У 40—50-і роки вийшли поетичні збірки поета «До сонця» (1941), «Поєми» (1941), «На ясній дорозі» (1952). В останні роки життя поет здійснив переклад «Божественної комедії» Данте, перша частина якого вийшла 1956 р. у співавторстві з М. Рильським.

Помер П. Карманський 16 квітня 1956 р. у Львові.

Із збірки
«З ТЕКИ САМОВБИВЦІ»

* * *

Пекельний жар, жажда в'ялить —
Кругом піщане море...
Диви: оаза! Там біжить
Нещасний путник — боресь!

Послідних сил ще не добув.
Русло ріки розкрилось...
Біжить щосил, пристав, глянув —
Марою все розплилось.

*

І я з бідою свій тягнув
Тяжкий леміш по ниві.
Про людську долю я забув,
Не знав, що дні щасливі.

В безвір'я море я пірнув,
Страдав пекельні муки!
Поволі був би-м так заснув,
Не знаючи розпуки.

Як мрія, ти на шляху стала,
Як сонце, ясна, гожа.
Збудився я, душа бажала
Полинуть в рай... О Боже!

Ледве всміхнулось щастя — сонце —
А вже у тьму запало.
З розпукою гляджу в віконце:
Пропало, ох, пропало!

* * *

Моя цитро¹, цитро, моя ти потіхо!
В тобі топлю горе, розпуку, тугу,
Ти життя солодиш, розганяєш лихо.
Ох, подруго! Душу ти пестиш мою.

Ти одна на світі — ти знаєш зітхання,
Мої думи — мрії вечірні і сни,
Бо ти знаєш муки і тихі ридання,
І ти чуєш горе і біль з-за туги.

Не потішить жоден, бо жоден не знає
Туги, горя, муки, думок, снів та мрій.
Як ридає серце, ніхто не зважає,
Бо глухий світ, цитро, бо світ ледовий!

Тож заграй ми, цитро, дзвени мені тихо,
Розілий чар звуків — тугу розжени,
Суши сльози-цвіти, приспи моє лихо,
Воркуй ніжно, м'яко, жалібно дзвени!

Ось так: тихо, тихо чарівні сі тони
Най заплачуть, виллють мою біль-тугу,
Нехай хлинуть сльози і виринуть стони,
І я тихо сонний, спокійний засну.

* * *

Немов літа, минають дні...
Морози кригу стяли.
Гадав, забуду... Ні та й ні!
Немов замерзлі стали
У серця муки: жаль, туга,
Надії, мрії, горе —
Зціпіли в серці, мов гора,
Немов ледяне море.

¹ *Цитра* — струнний, переважно шипковий інструмент, поширений в Австрії та Німеччині.

Неначе відьомська дуга
Із моря воду п'є,
Так з мого серця гадь-туга
Поволі кровцю ссе.
Як той, що жде на крайній суд,
Що смерть чи волю дасть,—
Так нудно дні мені пливуть,
Приносять муку, страсть.

ПРОЩАННЯ

Гайда на коні! Час рушати.
Вже півень кличе, вже зоріє,
На сході млаво зоря тліє.
Гайда на коні! Час прощатись.

Гайда! Гайда! Не слід зітхати
Весело ж, гай! — ні, нишком, тихо!
Вона ще спить і мріє — тихо!
Гайда, на коні! Час рушати.

Здорова будь! Пора розстатись...
Прощай, мій гаю, свідку муки,
Любви, зітхань пустих, розпуки.
Прощайте всі! Пора розстатись.

Чого ж спіткнувся, сивий коню?
Жени наосліп, в пропасть млисту,
Удар чолом в стіну скалисту —
Нехай спічну на зимнім лоні...

Жени, мій коню, рви щосили,
Хоч серце плаче, тужить, ние.
За нами тільки пес завие,—
Вона ж прокляла... Нум, щосили!

Гоп! Гоп! мій коню, в степ, як море.
Чеши, креси, гони, мій сивий...
Гони же — пан твій нещасливий,—
Гоп! Гоп! своє най згубить горе.

* * *

Сумно ллються звуки цитри,
Дрижачи, згасають,
Стогнуть, плачуть і тугою
Серце обгортають.

Тії звуки пресумнії
Так вона любила!..
Прийди, прийди та послухай,
Вернись, моя мила!

Сумно, сумно вигравають
Струни шовковії:
Прощавай, моя надіє,
Прощавайте, мрії!

Ох, як тяжко коло серця
Від тяжкої муки!
Ох, заграй же, моя цитро,
Сумні, сумні звуки...

* * *

Коб' ти знала, як страждаю,
Як я мучусь в чужині..
Вже лиш смерті я благаю,
Щоб скінчити. Ні та й ні!

Морем горе розлялося,
Так вже мучить, так в'ялить!
Пеклом серце зайнялося:
Тріскає, пече, кипить.

Одну краплю з моря того,
Щоб згасити пекла жар!
Одно слово з листу твого
Доконало б чудо-чар...

Одну іскру з пекла того
Висушити моря глиб!

Одно слово з листу твого
Доконало б сього вмиг...

Якби знала ти страждання
В серцю моїм і в душі,
То почула б ті благання:
Написала б слові дві.

* * *

Цвітом ти мене дарила...
Чом він цвів лиш день?
Ти сама його садила
Й виполола впень!

Чом вінок ти розірвала,
Що я сплів був сам?
Ти з собою все забрала —
Лишила бур'ян...

Чом марою ти розплилась
Від моїх жалів?
Піснь мою так заглушила,
Наче арфи спів!..

**Із збірки
«ОЙ ЛЮЛІ, СМУТКУ!»**

ОЙ ЛЮЛІ, СМУТКУ!

Ой люлі, люлі, химерний смутку!
Шепоче вільха і верболіз;
Задума квилить, шовкові вії
Срібляться ясним брильянтом сліз.

Ой люлі, люлі, дрімливий смутку!
Давно вже сонце пірнуло в гай,
Поснули квіти, в пеленах м'яги
Перлистосаяйний журчить ручай.

Ой люлі, люлі, причинний смутку!
Втомився легіт, вільшина спить;
На небі меркнуть сріблясті зорі,
Снуються тіні... Цить, смутку, цить!

Ой люлі, люлі, зловісний смутку!
Зітхає троща, хвилює лан,
Межею сонна задума блудить,
А хвору душу повив туман.

НЕ РАЗ ВЕЧІРНЬОЮ ДОБОЮ

Не раз вечірньою добою
Снуюся по стернистім полі
І раз у раз питаю долі:
Чи найдеш ти талан зо мною?

Не раз, як сонце за горою
В досвітніх росах личко мие,
Мое серденько з туги ние:
Чи найдеш ти талан зо мною?

Не раз, буває, після зною
Сиджу на березі ручаю,
Дивлюсь на дно і сню-гадаю:
Чи найдеш ти талан зо мною?

Не раз гарячою рукою
Твою десницю тисну палко
І думаю: моя ти галко!
Чи найдеш ти талан зо мною?

Не раз з задумою важкою
В твої очиці задивлюся
І в чорних думках затоплюся:
Чи найдеш ти талан зо мною?

І все гарячою сльозою
Лице холодне обливаю
І доленьку молю-благаю:
Ох, дай же, доле, рай зо мною!

* * *

Як тиха ніч пов'є долину
І місяць посріблить ручай,
Тоді на крилах туги злину
У задумчивий гай-розмай.

І стану під віконцем хати,
В якій я тільки перемрів,
І буду нишком воркувати
Солодку пісню, піснь без слів.

І, може, ти крізь сон почувеш
Мої тужливі пісні,
І, може, нишком забануєш,
Бодай у сні, в невиннім сні.

ОЙ НАВИСЛИ ЧОРНІ ХМАРИ...

Ой нависли чорні хмари,
Сумно ворон кряче;
Я поїхав, ти забула —
Серце плаче, плаче.

Стогнуть кедри, мирти гнуться.
Рожа ронить квіти;
Гей, насіяв я тройзілля,
Де його подіти?

Ой нарву я зілля-рути,
Кину в море-воду:
Плинь, котись сріблястим руном
До самого броду.

Вийде мила брати воду,
Зловить зілля-руту,
Зловить руту та й згадає
За любов забуту.

Ой нависли чорні хмари,
Сумно ворон кряче;
Я поїхав, ти забула —
Серце плаче, плаче.

Ой надармо я сумую,
Дармо я журюся,
Радше вийду ген на кручу,
В Тібер¹ повалюся...

ЗАБУДЬ МЕНЕ...

Забудь мене, дивись байдуже,
Як я поволі з туги в'яну,
І не питай мене, чи дуже
Ятряться в серці давні рани.

¹ Тібер (Тібр) — ріка в Італії.

Хіба ти винна, що недоля
Між нас поклала яр розлуки?
Кого розлучить люта доля,
То як йому бажати злуки?

Забудь, не плач, що ти не в силі
Отерти сліз з очей каліки,
Вони самі прихнуть в могилі...
Забудь мене, забудь навіки.

* * *

Тебе нема, нема спокою,
Нема де серце прихилить,
Безмежний сум снуєсь за мною
І, мов та сирота, квилить.

Снується сіра тінь задуми,
Як сумерк серед сонних піль,
Веде з собою скорбні думи
І незміримий, лютий біль.

Снуються спомини кохання,
Пестливих слів, солодких мрій,
Будують в серці храм страждання
І гріб нездійснених надій.

І чую злобний сміх наруги,
Що, гей та тінь, за мною йде,
І западаю в пропасть туги:
Моя кохана! Де ти? Де?

Тебе нема, нема спокою,
Нема де серце прихилить,
Безмежний сум снуєсь за мною
І, мов та сирота, квилить.

* * *

Як розгорнеш колись книгу твого життя
І згадаєш нещасного друга,
Може, в серці твоїм відживе співчуття
І воскресне приморена туга.
Цить! Не жалуй, що ти не могла мені стать
Беатрічею¹ в хвилях знемоги,
Бо мій жереб — страждать і сльозами зливать
Скорбних дум запустілі відлоги.

Чи могла ж ти зректись свого світа і мрій,
Щоб подати гельотові руку,
Й молоді твої дні, повні ясних надій,
Проміняти на злидні і муку?
Цить! Не жалуй, не плач, дармо сліз не теряй,
Бо судьби не умолиш ніколи,
Лиш часом навесні твого друга згадай
І забудь мене згодом — поволи.

* * *

Ми не зійдемося ніколи
На сім проваллю смутку й болю,
Мене зігнуть важкі мозоли,
А ти — ти, може, знайдеш долю.

Підем противними шляхами:
Тебе суетний світ пригорне,
А над моїми слізоньками
Буде сміятись горе чорне.

І все вечірньою порою,
Коли заплаче дзвін покійних,

¹ *Беатріче* — героїня книги «Нове життя» італійського поета Данте Аліг'єрі (1265—1321); повне її ім'я — Беатріче Портінарі; це молода флорентійка, дружина Симона де Барді, яка померла в неповному 25-річному віці. Данте бачив її всього тричі. В книзі «Нове життя» його кохання переростає почуття окремої людини і трактується як сила, здатна оновити світ.

Піду шукати за тобою
Стежками смутків безнадійних.

Та ми не стрінемося ніколи
На сім проваллю туги й болю,
Мене зігнуть важкі мозоли,
А ти — ти, може, знайдеш долю...

МЕНИ НЕ ЖАЛЬ...

Мені не жаль, що нам судилось
Нести до скону хрест розлуки,
Мое чуття не раз сталося
На пробнім камені розпуки.
Мені не жаль...

З мертвих спокоем йму верстати
Тернистий шлях страждань і суму,
З брильянтів сліз буду кувати
Твої трофеї: скорбну думу.
З мертвих спокоем...

Лиш інколи в часі знемоги
З дна серця вирветься зітхання,
І я упаду край дороги
І проклену своє страждання.
Лиш інколи...

* * *

Як побачиш сліпця, що край шляху пристав
І тривожно шукає дороги,
Приступи, розпитай і на путь його справ,
Роз'ясни йому хвилі тривоги.

Глянь, це я. Морщина поорала чоло,
Буйний волос інеем покрився;
Провалилось життя, мов з водою пішло,
Завчасу я журую упився.

Із потопу життя я знімав рамена
І благав на колінах підмоги,
Але ти перейшла, гей царівна грізна,
І лишила мене край дороги.
Рік за роком минав, я розпучно ридав,
А з сльозами я виплакав очі.
І тепер я охляв, серед шляху пристав,
Серед тучі, і громів, і ночі.

Ти могла мене знять понад земні світи
І вчинить самим Ікаром¹-богом,
А тепер я сліпцем волочусь без мети,
А мій лан спочиває відлогом.
Приступи, подивись і на путь мене справ,
Роз'ясни мені хвилі тривоги!
Я втомився, охляв, серед шляху пристав
І тривожно шукаю дороги.

* * *

А все ж таки мені здається,
Що я діждуся свого свята,
Що ти прийдеш колись до мене
І заговориш як до брата.

Прийдеш, як мрія, що зродилась
З безсонниці, зітхань і туги
І щирим словом зачаруєш
Мої застарілі недуги.

Мені здається... Чи сповниться
Моя надія — сам не знаю.
Я квітами прибрав хатину
І терпеливо дожидаю.

¹ *Ікар* — герой давньогрецької міфології, який на крилах із пір'я, зроблених його батьком Дедалом, піднявся у небо, але так високо, що крила, склеєні воском, розтопилися від сонячного тепла. Ікар упав у море і загинув.

І ЗНОВ ДОВОДИТЬСЯ РИДАТИ...

І знов доводиться ридати
Над трупом вбитого бажання
І в скорбнім серці будувати
Терем для лютого страждання.

Невже до скону доведеться
Під хресним бременем стогнати,
І вже ніколи не займеться
Світ сонця верх моєї хати?

Я сто разів сягав рукою
На лотосові¹ білі квіти,
Та сто разів росив кервою
Геранію й тернові віти.

А нині вже дивлюсь спокійно
На чорні злидні й безталанне
І плачу гірко, безнадійно:
Судьбо! Остри твій меч востаннє...

ПІДУТЬ ЛІТА...

Підуть літа, і плуг терпіння
Все глибше в серці ме орати,
І я щороку му кидати
В пустий загін нове насіння.

І кожду грудку буду гріти
Зефіром² чувств і дихом мрії,
Росою юної надії
Буду зливати ярі квіти.

Поринуть дні, і вихри злости
Зморозять лан еще з весною,

¹ *Лотос* — водяна багаторічна рослина.

² *Зефир* — у давньогрецькій міфології бог західного вітру; в переносному значенні — теплий вітерець.

І він покриєсь самотою,
І вдягнесь в жовтий квіт жалоби.

І в дні задушні, в дні сумнії
Нарву квітків, зів'ю віночок,
І на німий піду горбочок
Та й завітчаю гріб надії.

ЧОГОСЬ ТАК СУМНО...

Чогось так сумно... Повиті млою
Стоять в задумі стрункі тополі,
З вершин Бескиду¹ пливе росою
Вівчарська пісня,— а тут, на долі,
Чогось так сумно...

Чогось так сумно... Посеред лугу
Снуються мари, а в темнім борі
Пугач заводить тужливо: пугу!
Розлився сумерк, померкли зорі —
Чогось так сумно...

Чогось так сумно... З гробів несеться
Якесь таємне сумне квиління,
Співають півні і серце б'ється:
Скінчиться швидко моє терпіння?
Мені так сумно!..

ВІЮТЬ ВІТРИ...

Віють вітри, віють буйні,
Деревина гнеться,
Попід хату, попри вікна
Чорний сум снується.

Стук! — І хто там? — Я, твій смуток!
Відчини віконце:

¹ *Бескид* — гірський хребет у західній смузі Карпат.

Поворкуєм, посумуєм,
Пок' не встане сонце.

Стук!.. Віконце відхилилось,
Сум по хаті в'ється.
Віють вітри, віють буйні,
Деревина гнеться.

ПОРИНУТЬ ДНІ ЗА ДНЯМИ...

(На березі Тірренського моря¹)

Поринуть дні за днями,
Постарієсь мій біль,
І дармо му тужити
За шумом рідних піль.

Від стогнів висхнуть груди,
Слеза пооре вид,
І дармо буду мріти
Про гарний наш Бескид.

Полиняють платани,
Осиплесь з рожі квіт,
Літа мої минуться,
І змеркне вчасно світ.

Розвіються надії
І молодечі сни,
Для мене вже ніколи
Не вернуть дні весни.

І дармо му тужити
За димом з рідних стріх:
Втомлюся вічним зойком
І повалюся з ніг.

¹ Тірренське море — частина Середземного моря між Апеннінським півостровом і островами Сицилія, Сардинія і Корсика.

В ГОДИНУ СУМЕРКУ

Заснуло все, лишень часами
Озветься плач трембіти з лугу,
І чорний сумерк йде полями,
Веде за руку скорбну тугу.

Ідуть бліді, німі, спокійні,
Калічать на кремінню ноги
І розпучливо, безнадійно
Підходять під сільські пороги.

Як діти, що шукають мами,
Ідуть з плачем все далі й далі
І розсівають між хатами
Пекучі сльози і печалі.

І жаль мені, і я прохаю,
Щоби в моїм спочили домі.
Ввійшли. Дивлюся... Я їх знаю!
Таж се мої старі знайомі!

НАД КОЛИСКОЮ

Люлі, синку! Сонце скрилось,
Потонуло в темний бір,
Темне небо заясніло,
Запінилось морем зір.

Спи, дитинко! Люлі, люлі.

Люлі, синку! Най повіє
Над тобою легіт мрій,
Усміхнися, наче сонце,
Ясна зоре, раю мій!

Спи, дитинко! Люлі, люлі.

Спи, пахуча яра квітко!
Дише легіт, дощ крапить,
Набирайся росту, сили.
Бо пізніше так жарить...

Спи, дитинко! Люлі, люлі.

* * *

Цвітуть сади, кує зозуля,
Із чорних хиж снуються змори —
Раби чепіг. В очах чорніє
Дрімучий сум і пропасть горя.

Глухі на все. Грижа розсілась
На видах їх п'ятном тривоги.
Бліді, прибиті, в'ялі, хорі —
Ледве-ледве волочать ноги.

Бродять по нивах. Вістря плуга,
Як п'явка, вссалось в сіру скибу;
Земля зітхає, дишуть коні,
Теліга стогне: хліба, хліба...

ТКАЛЯ

Глибока ніч. Каганчик тьмить,
В печі квилить — студено.
Снується лен, кужіль шипить,
Кружляє веретено.

Коби хоть ще пасмо!

Зсіклись пучки, і кров красить
Червоним багром пряжу,
Кляється вії, дрож, млоїть —
Коли ж я трохи ляжу?

Коби хоть ще пасмо!

Чоло горить і в ухах шум,
Півень вже північ піє,
На серце ляг тяженький сум,
По хаті холод віє.

Коби хоть ще пасмо!

Глибока ніч. Каганчик тьмить,
Дрожать на стелі тіни,
Лютує лють, верба шумить
І глухо б'є об стіни.

Коби хоть ще пасмо!

МАТИ

Роби й роби. Затерпла спина.
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Прийде осіння нічка...

Настала ніч, усякий ліг,
Заснула вся родина,
А мати, знай, валиться з ніг:
Не спить чогось дитина...

Роби й роби. Затерпла спина,
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Прийде свята неділя...

Прийшов святий недільний день —
Усякий спочиває,
Вона ж на клаптику стерень
Худібки доглядає.

Роби й роби. Затерпла спина,
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Пожди, зима настане...

Прийшла зима. На темнім ложі
Простує всякий члени,
Лишень вона одна не може
Спочить від веретена.

Роби й роби. Затерпла спина,
І вже не чую рук.
О Боже мій! Чи я спочину
Від тих незмірних мук?

Як ляжеш в темнім гробі...

Почила мати. Тихо згас
Огонь, що грів всю хату.
А діти плачуть: хто про нас,
Сиріток, буде дбати?

БУРЛАЦЬКА

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю:
Як береза при дорозі,
Дико виростаю.
Нещаслив я, гей!

З дня на день, як божій птиці,
Вік мені минає:
Стане тісно у столиці,
Я в село вертаю.
Нещаслив я, гей!

Ліс, лани, степи широкі —
Є куди гуляти...
Їм з чужого, п'ю з потоків,
В сіно ложусь спати.
Нещаслив я, гей!

Вдень мені щебечуть птиці
І шумить діброва,
А вночі німі зірниці
Кличуть на розмову.
Нещаслив я, гей!

Встану, вмиюся росою,
Нишком заспіваю
Та й скрадаюсь борозною:
Може, що придбаю...
Нещаслив я, гей!

Правда, інколи буває
Трохи спухне спина...
Ет, пусте! — про це не дбаю:
Посвербить — пристине...
Нещаслив я, гей!

Стане осінь, не журюся:
Скриюсь в ямі темній,
А на зиму примощуся
В келії тюремній.

Нешаслив я, гей!

Другий хворий, я — мов криця:
Слабість не береться.
А на старість... ет, дурниця!
Ще шпиталь найдеться...

Нешаслив я, гей!

Мати вмерла десь в острозі,
Батька сам не знаю:
Як береза при дорозі,
Дико виростаю.

Нешаслив я, гей!

НАВІЩО СІ ДУМИ?

Навіщо сі думи?
 навіщо сі жалі?
Пощо розсівати
 полин і кукіль?
Весь світ поринає
 в потопі печалі —
Чого ще співати
 про горе і біль?

Ой, рад би я звуків
 гучних розпустити
Цілий бистроногий
 нестримний табун,
Ой, рад би я грати
 і світ звеселити,
Та в мене не много,
 не много тих струн.

Що перша — то нььки
 мозолі пекучі,
Що друга — то черні
 нешасні сини,

А третя між нами
найбільше плакуча:
Гірке до полину
ярмо вітччини.

Ударю по струнах —
бандура заплаче,
Несила мажорних
акордів дібрать.
Розбив би я, брате,
бандуру ледачу,
Та що ж! коли мушу
часами заграць...

* * *

Затлілись ясні зорі,
Бренить вечірній рій,
Душа купаєсь в морі
Розкішних мрій-надій.

По рожі пнуться блючі,
А кипарис шумить.
Я п'ю меди пахущі,
А груди болить, болить.

З небес котяться зорі,
А хор цикад цвірчить:
Хвилюють груди хворі,
А кипарис шумить.

* * *

Куку! куку! Дзвінко ллється
Кришталевий звук;
Звук несеться, гай сміється,
Серце стук-стук-стук...

Куку! куку! Нуте, пташко,
Поворож мені,

Бо тут, пташко, жить так важко,
Краще вже в труні.

Сумовито гнуться віти,
Листя шевелить,
Гнуться віти, в'януть квіти —
Птах мовчить, мовчить...

В ТІНІ ПАЛЬМИ...

В тіні пальми в'ються блющі,
Мірт лицяється до рож.
Цить, серденько, цить, химерне,
Не тривожся, не тривож!

Розспівались соловії,
Сріблом сяє водограй,
Люлі, люлі, скорбні думи,
Ще й до нас всміхнеться май.

Ясна зоре щастя-долі!
Швидко блиснеш ти мені?
Сонце криється за хмару,
Тіні шепчуть: на трумні...

* * *

Прийде пора — розтягнеш сумерк ночі,
І шлях урвеш на склоні гробу.
Лиш бовкне дзвін — загаснуть очі
І кину яр важкої проби.
Прийде пора — розтягнеш сумерк ночі.
І дух зболілий скине пута плоті
І людську страсть: демонську злобу.
Ще раз обійму зором шпиль Голготи¹
І радо вийду з пекла проби.
І дух зболілий скине пута плоті.

¹ *Голгота* (Голгофа, Голгофта) — пагорб в околицях м. Єрусалима, де, згідно з євангельським переказом, був розіп'ятий Христос. Символ терпіння і страждань.

Спокійно лягну. Щирі співи-стони
Сирітських мольб мене вколишуть
На вічний сон. Лиш бовкнуть дзвони
І всі полишуть, всі полишуть.
О Лето!! Лето!

НАДГРОБНІ СТИХИРІ

Evasi, effugi, Spes et Fortuna valete!
Nihil mihi vobiscum, ludificate alios².

(Саркофаг Л. Антонія
в латер. музеї в Римі).

НАСПІВ

Прощай, безодне сліз і мук!
Обрій стемнів і маяк згас,
Довкола тьма, а тайний звук
Манить мене в лиман — до вас,
Блаженні тіні!

Добраніч всім! Мені пора
Спочить по довгих трудах дня.
Противний вітер, дощ, жара
І проти хвиль важка борня
Зломили силу.

А що вловив! Оману мрій,
Гірке зневір'я, сум і жаль
І біль по втраті всіх надій
Та юних сил. Одна печаль
Піде зо мною.

¹ *Лета* — в давньогрецькій міфології ріка забуття у підземному царстві. Напившись із неї води, душа людини забуває про своє земне життя. Кинути в Лету — бути забутим.

² Скінчився (вийшов) вік. Нація і доля, будьте здорові (прощайте)! Нічого мені з вами залишатися, забавляйте інших (*латин.*).

А впрочім всьо пуста мана.
Багатство, слава — всьо хитке;
Любов, дружба — піна ніжна.
Одно лишень в життю стійке:
Терпіння.

А там і це, відай, минесь...
— Судно, спинись! Зверни в лиман!
Цить, серце, цить! З могил несесь
Солодкий клич... Кругом туман —
Добраніч вам! Добраніч всім!

СТИХ I

Не жаль мені, що люті муки
Мене женуть в сиру могилу.
Мене давно, давно втомило
Життя гірке. Поро розлуки,
Вітай! Вітай!

По чім жалить? Коса морозу
Скосила в серці квіт надії,
А я орю, скороджу, сію
І ллю на скибу щиру сльозу,
Надармо ллю.

Горе! З чим вернусь я з дороги?
Ти знаєш, отче, я трудився.
І з груди рветься зойк тривоги.
Прости! Прости!

Мені не жаль, що рано гину:
Життя — Голгота, розкіш — мрія,
Бажання — пекло. Серце мліє,
Що я піду, а другам кину
Лиш кілька сліз...

СТИХ II

Як ф'ялка, розцвівшись у краплях роси,
Вже вечором плаче по втраті краси,
Потім конає, —
І людське життя, ся веселка із мрій,

Ледве роз'яснила на хвилю обрій,
А вже й минає.

Як блискавка блисне і в пропасть майне,
Лиш грохіт зловіщий за нею жене
І зойк звіряти,—
Так само крізь глибінь стрілою несесь
Житейське судно. І небавом прийдесь
На суд ставати.

СТИХ III

Всьо минеться, всьо розрушить
Вир буття і міль часу,
Студінь смерті всьо зморозить;
Славу, честь, добро, красу
Втоплять сльози;
Всьо заглушить
Звук труби. Memento mori!¹

Ніч по дні, а день по ночі —
Всьому свій прийде кінець,
Щойно станеш квіти рвати,
Вже й неси готов вінець:
Гаснуть очі,
Час вмирати.
Чуєш клич? Memento mori!

СТИХ IV

Душе вбога! Кинь нікчемну
Житейську страсть, а глянь в таємну
Бездню сльоз!
Барвінок, мирт і лавр пахучий —
Усьо колись зв'ялить тріскучий,
Твердий мороз.
Лиш кипарис стоїть дрімучий,
Сповитий в сум.
А тихий шум
Зловіщо шепче: діти злуди!

¹ Пам'ятай про смерть! (Латин.)

Страшний рантук
Загорне всіх —
По всіх, по всіх
Загине слух.
Цілу безмежну землю вкрили
Самі пусті, сумні могили
І ліс хрестів,
Зів'ялих старців, молодь, діти,
Нужденну чернь, суспільні квіти,
Князів, царів —
Усіх проковтне челюсть гробу,
І жар жажди,
І лють вражди,
Братерський бій, ненависть, злобу —
Усьо зрівна
Один курган;
Усьо мана,
Туман, туман...

СТИХ V

Не тіла ради, не тіла
Терпів Спаситель знуцання,
Випив чашу страждання —
Не тіла ради, не тіла!

Його кервавиця змила
Твою душевну проказу,
Твої душевні врази
Його кервавиця змила.

Тому не марнуй ідеалів,
Не кидай черні під ноги,
Нехай не топчуть безроги
Поривань-ідеалів.

За них прийдеться платити
Багато, дуже багато!
Шануй же бісери-злато —
За них прийдеться платити!

СТИХ VI

Як ранній легіт, цілує очі
Ніжний, розкішний туман конання.
Обрій темніє, на крилах ночі
Несеться любе dolce¹ розстання.
Небесний отче! За всі печалі,
За море сліз, за вік скрижали —
Молю спокою!

СТИХ VII

Як гляну в прогалину горя
На шлях, що покритися хрестами,
То серце стинається жахом
І очі заходять сльозами.

О горе! Кудюю прямуєм?
Та чим закінчатся туземні
Ті суяти наші нікчемні?
Всьо темне, таємне... Не чуєм!

FINALE

Засну, як легіт в сірій скибі,
Розвіюсь, мов рідка імла,
Візьму з собою злидні й болі,
Оставлю вам самі діла.

І в хвилях скорби, в хвилях горя,
В тяжких для вас осінніх днях,
Вони засяють, наче зорі,
І прояснять вам темний шлях.

¹ *Dolce* — солодке (*ит.*).

ПСАЛМИ

ПІШОВ БИ Я

I

Пішов би я у храм спокою,
В якусь оазу мрій, задуми
І, оповитий самотою,
Снував би з серця вольні думи.
Пішов би я у храм спокою.

В яким миртовім тихім гаю
Спочив би під крилом зефіру
І до журчання водограю
Достроював би власну ліру,—
В яким миртовім тихім гаю?

Як ранішня молитва дзвону
Поплили б з ліри срібні звуки
І сотворили б спів-канцону¹,
Широку, як степові луки,
Як ранішня молитва дзвону.

Закляв би в тіло ритму й римів
Розмову місяця з зірками,
Солодку пісню херувимів
І шепти ночі між ланами,—
Закляв би в тіло ритму й римів.

Пішов би я у храм спокою,
В якусь оазу мрій задуми...

II

Пішов би в темні гіпогеї²,
Між мавзолеї думки й чину,

¹ *Канцона* — в Італії та Франції XV—XVIII ст. лірична пісня, близька до народної, пізніше — «пісня без слів» в інструментальній музиці.

² *Гіпогей* — підземне царство, підземелля.

Вникав би в тайни домовини,
Будив би приспані ідеї —
Пішов би в темні гіпогеї.

На фризах древніх храмозводів
Читав би божі правосуди
І обминав би наші блуди
У похибках мертвих народів —
На фризах древніх храмозводів.

В глибокій западні містерій¹
Ловив би духом боже слово
І на підвалинах любові
Здвигав би храм нових критерій —
В глибокій западні містерій.

І після довгих днів зневіри
Зложив би до молитви руки
І заглушив би плач розпуки
У задушевнім гімні віри —
По довгих чорних днях зневіри.

Пішов би в темні гіпогеї,
Між мавзолеї думки й чину...

III

Пішов би я між темні бори,
Де розквітають асфоделі²
І соловіїв тихі хори
По мохах розсипають трелі.
Пішов би я між темні бори.

І стужену зложив би душу
Над балдахіном мряки й тіні,
І, вслуханий в солодку глушу,
Злетів би в казочні країни,
І стужену зложив би душу.

¹ *Містерії* — жанр середньовічного театру, в якому сцени релігійної тематики чергувалися з побутовими інтермедіями.

² *Асфодель* — рід переважно багаторічних рослин лілійних; поширені в Середземномор'ї.

Приспав би в собі всі надії,
Втерав би владу слуху й зору
І затопив би в безднах мрії
Всю свідомість часу й простору.
Приспав би в собі всі надії.

Пішов би я між темні бори,
Де розквітають асфоделі...

АНТИСТРОФА

IV

Хотя й замкну померклі очі
І злину в тихе царство ночі,—
Не вснуть мої палкі бажання,
Не висхне джерело страждання.
Хотя й замкну померклі очі.

Як демон¹ смутку, йму кружити
Шляхами земної неволі,
Та буду заєдно тужити
І відновляти давні болі.
Як демон смутку, йму кружити.

Хотя й замкну померклі очі
І злину в тихе царство ночі.

МЕНІ НЕ СТРАШНО

Мені не страшно, не страшно, Боже!
Що я, гей трам, без сили,
Упаду з зойком на смертне ложе,
На зимне дно могили.
Мені не страшно, не страшно, Боже!

Життя не стоїть ні сліз, ні жалю,
Я радо жду розстання,

¹ Демон — у давньогрецькій міфології божество, яке допомагає або заважає людині в здійсненні її намірів; у християнстві — злий дух.

Спокійно ляжу в глухій проваллю,
Де вснуть мої страждання.
Життя не стоїть ні сліз, ні жалю.

Я брав в дорогу клейнод¹ надії,
А з чим тепер вертаю?..
Заходить сонце, обрій темніє —
Пора прибить до краю.
Я брав в дорогу клейнод надії...

МОЇМ НАЙБЛИЖЧИМ

I

Піду від вас — піду світами,
Здвигну собі терем спокою,
Сповнюся чорними думками
І стану жити сам собою.

Піду від вас — возьму з собою
Гіркий доробок: рани й муки,
Зачиню двері за собою
І в струях сліз обмию руки.

Піду — охлялу душу зложу
В колисці вічної задуми
І на бліді уста положу
Печать несплаканої думи.

Як кипарис на тихім гробі,
Засну в незмірнім смутку й болю,
Закаменію у жалобі
І дам пекучим сльозам волю.

І хоч не раз в душі проснеться
Пекуча туга й жаль за світом,
То серце вже не відозветься
Приятельським до вас привітом.

¹ *Клейнод* — військові знаки та атрибути влади старшини запорозького козацтва (прапор, бунчук, булава, пірнач тощо); у переносному значенні — коштовні речі.

II

Відійду з-поміж вас, як мрія,
Що не присниться вже ніколи,
І ви потужите за мною
Та й призабудете поволи.

Великим смутком не покриє
Мій відхід ваших серць — я знаю,
Мое життя перекотилось,
Як води тихого ручаю.

Я був пригаслою звіздою,
Що хоч ясніла — та не гріла,
Носив в душі ангельські співи,
Яких вона співать не вміла.

Я жив між вами — та не з вами:
Якась безодня нас ділила,
А хоч терпів від вас наругу,
То все душа до вас тужила.

Горів в мені огонь любові,
Та він не міг загрить нікого.
Працюйте, браття, не кидайте
Услід за мною слова злого.

ФІНАЛ

Смійся, мій смутку, бо світ не хоче
Глянути в пропасть душі поета,
Він відвертає від неї очі,
Як той філістер¹ від мук аскета.

Смійся... Хоч навіть лебедя співом
Виплечеш з серця плакучі болі,—
Світ насміється і скаже з гнівом:
Краще б ті смутки розсіяв в полі...

¹ *Філістер* — самовдоволена і обмежена людина, обиватель.

Смійся, мій смутку... Сліпець не чує
До благородних квітів пошани,
Болів душевних він не відчує,
Хоч і доторкнесь не раз до рани...

Смійся — а радше засни тихенько,
Спи хоч годину, одну хвилину!
В серці так пусто, так невидненько:
Люлі, мій смутку, мій хорий сину!

**Із збірки
«БЛУДНІ ОГНІ»**

ЗАСПІВ

Коби я мав якісь надлюдські сили
І володів огнем пророчих слів,
Я б отворив усі давні могили
І воскресив усіх мертвих борців.
Діла героїв, може б, розбудили
У ваших жилах кров Залізників...¹
Коби я мав якісь надлюдські сили
І володів огнем пророчих слів!

Коби я міг всі кривди зобразити,
Які вам творить злоба ворогів!
Я рад у вашу душу перелити
Розпуку всіх замучених рабів:
Може, вона змогла б перетопити
Ваш вічний плач на грім грізних кличів.
Коби я міг всі кривди зобразити,
Які вам творить злоба ворогів!

**КРИВАВИЙ ПЛАЧ
УКРАЇНИ НЕСЕТЬСЯ**

Кривавий плач України несеться
Від стін Кавказу до верхів Бескиду,
А лютий ворог з рабських сліз сміється
Та й над живими править панахиду.

¹ *Залізник Максим* (роки народж. і смерті невід.) — запорозький козак, один з керівників народного повстання Коліївщини (1768) на Україні. Був схоплений російським військом і засуджений на довічну каторгу.

Й нема між нами свого Прометея¹,
Який зігрів би мертвяків до бою:
Лягла в могилах народна ідея,
А люд упився смутком і журою.
Усе заснуло. Лиш часом озветься
Несміле слово болю і тривоги,
І сонний велет збудиться — двигнеться —
Та й розпучливо глядає дороги.

ЕМІГРАНТИ

Різьбярєві Михайлові Парашукові²

Весна. Вітрець цілує скибу,
Воздух міниться, сонце сяє,
Чабан кладе нову колибу,
Бринить бджола, сопілка грає —
Життя, краса — аж любо, любо!
Село німе. З-під стріх не в'ється
Синявий дим: лиш вряди-годи
Завиє пес — усе здригнеться
І з хиж несесь квиління: хліба!

О горе вам, раби загонів,
Якщо весна до вас загляне
З гостинцем нужди! Зойки дзвонів,
Розпучний плач і повінь муки
В селі бушують, наче п'яні,
Всесильні ріки. Знявши руки,

¹ *Прометей* — у давньогрецькій міфології титан, захисник людей від сваволі богів. Він викрав з Олімпу вогонь і подарував його людям, за що був прикутий до скелі і приречений на муки: орел щоночі викльовував його печінку, яка за день відростала знов. Це тривало тисячі років. Знільнив Прометея Геракл, убивши орла. Образ Прометея — поборника справедливості — один з найвеличніших у світовій літературі та мистецтві. В українській літературі до нього зверталися Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, А. Малишко та ін.

² *Парашук Михайло Іванович* (1873—1963) — український скульптор. Один з авторів пам'ятника А. Міцкевичу у Львові. Створив скульптурні портрети діячів української культури І. Франка, В. Стефаника, С. Людкевича. З 1924 р. жив і працював у Болгарії, де став автором низки монументальних скульптур.

Стоїш, страдальче, ждеш віради
З небес... Безумний! Ангел смерті
Твердий, як сталь! Питай поради
В німих чепіг...

Коби-то хорі

Кохані діти дати зжерти
Неситій скибі!.. Кожна грудя
Налита вщерть мужицьким потом.
А чим платить?.. Холодна злуда
І лютий голод — плід знемоги.

* * *

Сонце жевріло, хвилі купались,
Немов в полум'ю. Бачилось свято;
Тихо, ні згуку. В селі роздались
Здавлені стогни. Наче підтяте
Серпом колосся — вирнула квоча
З села громада. Люди ридали.
Пси скавуліли, діти май-голі
З острахом бігли, жалко питали:
«Мамо, скажіть нам, куди ми ідемо?»
— Цитьте, далеко в гості — за море
В гарну країну, може, найдемо
Долю...

Як іва, що гілля клонить,
Мовчки схилилась жалісна мати,
Взяла на руки квочу дитину,
Другій подала клуночок шмаття
І з лютим болем пішла...

* * *

Ішли-ішли, пси скавуліли,
Жінки ридали, рвали волос,
Скигли діти, старці мліли,
Газди заперли в грудях голос,
А в оці сяли люті муки,
Пекучий біль і пропасть горя.

Стали прощатись. Господи правий!
Хто змірить глибінь смутку-розпуки
Хлопського серця? Ворог лукавий?

Наймит-сіпака? Чи ті, що ронять
Облудні сльози над їх труною?
Ой доведеться важко платити
За кожну слезу з хлопської віі!
Навчишся, кате, колись цінити
Кров-піт страдальців — пожди!
Пішли.

* * *

І де загириш, люта доле,
Нещасний люд? Чи відьма горя
Піде за ним іще й за море
З ярмом рабства? Гірка недоле,
Остань вже тут! Тебе пригорне
У нас вельможний пан неситий
І п'явка-жид. А там — хто знає...
А може, там незле гуляє
Шляхетський кнут?..

* * *

Ішли бліді, сумні, як змори,
А вслід за ними вило горе
І сяв злощасний блиск багнетів.

ЯК НЕОПЕРЕНУ ПТАШИНУ

Як неоперену пташину,
Пустили ви мене на волю,
Пустили в світ шукати долі
І полягали в домовину.

І я пішов. Літа минали,
І я зривався все до лету,
Та щораз більше тратив мету,
А крила нижче опадали.

І я ходив щораз частіше
На тихе кладбище ридати,
А злидні пхалися до хати
Щораз частіше і грізніше.

А нині клонюся без сили,
Як сірий хрест на роздорожжю,
І чую, чую, що не зможу
Дійти до бажаної цілі.

ДВИГНУ ТЕБЕ НА КРИЛАХ ТУГИ

I

Як самота на душу склонить крила
І в серці защемить невивпаканий жаль,
Прийди тоді, прийди до мене, мила,
Розкрий мені цілу твою печаль.

Прийди, вложи чоло в мої долоні,
Як стужена забута сирота,
І лебеди, як вітер на вигоні,
Що заколисує до сну жита.

Прийди, я з вії твоїх зцілюю слези
І перейму твій біль у власну грудь,
Лишень склонись на мене, як береза,
І все забудь, усе забудь.

II

Їдеш від мене... Йдеш шукати
Нових вражіннь, нового чару...
Я вже не в силі розкресати
В твоїй душі давнього жару.

Їди... Не йму тебе молити
Й візьму на себе всі наруги,
Та знай, що ти не в силі вбити
Колишніх споминів і туги.

Куди не ступиш, де не будеш —
Вони, як тінь, підуть з тобою,
І може, згодом все забудеш,
Та знай: не знайдеш вже спокою.

Ї в хвилях розкоші і чару,
В часі любовної розмови
Побачиш все криваву мару
Моєї вбитої любові.

III

Ув'ю вінок зі споминів о тобі
Ї покладу собі на білій скрані,
Ї так піду, аж покіль десь на гробі,
Як метеор, не блисну і не скану.

Ї вечером, коли рука задуми
Водитиме тебе між куші туї,
Прийдуть до тебе всі забуті думи
Ї сядуть на чоло, як поцілуї.

В сю хвилю в липах легіт зашепоче
Ї скропить трави зимною росою,
Ї ти на захід звернеш скорбні очі
Ї вмиєш личко теплою сльозою.

IV

Коли в тюрму прийдуть вечірні тіні
Ї вкриють все безмежною габою,
Тоді мій жаль і туга за тобою
Ридають так, що в казні плачуть стіни.

Ї я клонюся на залізні ґрати,
Як той жебрак на хрест при роздорожжю,
Ї чую, чую, що ніяк не зможу
Важких страждань в душі заколисати.

А все ж одно твоє слівце тепліше
Могло б мені в'язницю в рай змінити.
Дарма... Надворі починає дніти,
А чорний жаль ридає ще ревніше.

V

Коби ти знала, скільки муки
Твої слова мені завдали,

Як я ломив з одчаю руки,
Як в серці жалощі ридали!

Ти замість острої догани
Найшла б для мене щирі жалі,
І змила б кров з моєї рани
Сльзьми незмірної печалі.

Та цить! Нехай тобі не вадить
Мій жаль і туга за тобою:
Чи співчуття твоє зарадить
На сум, що зрісся вже зі мною?

VI

Двигну тебе на крилах туги й жалю
До висоти надземного видіння,
Спов'ю тебе солодкою печаллю
І дам тобі на скронь символ терпіння.

І в погляд твій ввіллю таку принаду,
Якої ніт в самого херувима,
Потім, як раб, до ніг твоїх припаду
І дам тобі ім'я: Неумолима.

І здумаю про тебе дивну чутку,
Що рознесе ім'я твоє світами,
А сам уп'юсь кривавими сльозами
І втоплюся в бездоннім морі смутку.

VII

І в сумерках буденщини пропаде
Багато слів сердечної розмови,
І самота, як мла осіння, впаде
На дні дружби і щирої любови.

І лиш часом перед очима стане
Якийсь фрагмент забутої картини,
І з-під повік, як з чаші цвіту, скане
Важка, гей ртуть, слеза-перлина.

VIII

У мріях я тебе злелівав,
Як цвітку хорої мімози,
І від землі вітрець повіяв —
Розплився чар, остали сльози.

Лишився твір уяви й злуди,
Як ясний привид херувима,
І з тої хвилі в моїх грудях
Банує туга невтишима.

IX

Скажіть їй все: як я тужив за нею
І доживав цілі літа в одчаю,
І як я жив з недолею своєю,
І як тепер самотній умираю.

Скажіть усе; нехай вона пізнає
Свої гріхи і молодечі блуди,
Нехай не каже, що в мені немає
Нічого, крім морозу та й облуди.

Скажіть, що я її не винувачу
За всі мої незмірно прикрі муки,
Що я іще на смертнім ложі плачу
І хоч терплю — ломлю за нею руки.

X

«Ми мусим розійтися, друже!
Бо я відчула ваші болі,
Я знаю, що брем'я недолі
Та скорб життя гніте вас дуже...

А я слаба, а я не в силі
Сумного серця роз'яснити,
Ми мусимо в розлуці жити —
Бо ми зовсім противні хвилі...»

Який могутий жар любові
Яриться в серці вашім, пані!

Щоб пособити моїй рані,
Ви ще пустили з неї крові...

XI

Коби я міг сказати тобі словами,
Як тяжко я баную за тобою,
То я б ридав кровавими сльозами
І говорив огненною тоскою.

Та знай: я гордий! Я чувства святого
Не вберу в підле слово жебранини
І не приступлю до порога твого
З гірким плачем покірної дитини.

Зачиню серце, як безлюдну хату,
В якій банує ангел запустіння,
І не піду до тебе нарікати,
Хоч доведеться загинати з терпіння!

ПРОСВІЧЕННЯ СІДАРТХА

*Присвячую пам'яті мого невіджалуваного
друга, професора В. Лесевича.*

Коли віл запрягнений до теліги
і теліга не рушає з місця,
підганяють вола, не телігу...

Індійська авадана

Затісно стало Сідартсі жити
В розкішних салях його терему,
І звуки арфи, і хміль гарему —
Усе вже стало його томити.
А юну душу повили хмари
Нудьги і смутку. Як темні мари,
За ним ходили сини задуми —
І серце нило. Крилаті думи
Несли молодця у світ уяви,
А розпаливши душевні страсті,
Неслись на острі ілюзій лави,
Щоби розбитися й, як дим, пропасти

В імлі нічого.

Був май. Світало.

Проснулось сонце і обмивало
Рум'яне личко в голубих хвилях,
На Гімалаї дрімучих шпилях
Розлилось срібло і блиск сафірів,
Устами ранніх буйних зефірів
Молилась творцю ціла вселенна.
Однак царевич не бачив сього.
Похмурий, сперся на стовп граніту,
Вглубився в пропасть себе самого
І розпучливо шукав одвіту
На голос ума.

В ставі купались

Сніжні лебеді і отрясали
З лелій брильянти, а з вітром грались
Любовні трелі і засипляли
На гіллі пальми і в чашах цвіту.

Син Маї думав. Як риба в сіті,
Шибався духом в імлі містерій,
А Трішна¹ душу жегла до скону.

І хто розв'яже твої закони,
Судьбо жорстока? Шляхами серій
Провадиш Кальпи², віки і вічність,
Куди і нащо — ніхто не знає.
О Тамас! Тамас!³ Як віковічність,
Стоїш понура, а хто вгадає,
Що криєш в чорних пеленах тайни?

На небозводі зірниця сяє,
Числить століття. А ось нечайно
Зірветься з неба і поринає
В кромішну пільму. А Індра⁴ далі
Глядить холодно з палат Нандани⁵,

¹ Персоніфікація жажди. (Тут і далі приміт.авт.)

² Довгі періоди часу.

³ Тьма, невіжа.

⁴ Верховний бог індійців.

⁵ Парк Індри.

А ми — атоми? Як ті шакали,
Що чують близько зойк гурагану,
З тривоги млієм і в пишних пирах
Находим опій. В шалених вирах
Віків женемся, як з вітром хвилі,
А де найдемо лиман — не знати...»

Було сполудня. Буйні гранати,
Охлявши з жару, спустили віти,
А олеандру зів'ялі квіти,
Тулились жадно під листя плющу.
Сумний царевич, як серед пущі,
Скитався духом в проблемах ночі.
Та ясно бачив, що людська мудрість —
Краплина в морі. І сплющив очі
Й заснув. Та швидко його збудили
Чотири ріші¹, які сиділи
На гіллі кедрів і гуторили:

«Пуста химера — бажать зглубити
Закон Причини. Гарячі слези
На ступах² Мунів³ зіллються в море,
А люди й далі будуть блудити
В крузі фантазій і гіпотези.
І скорше злічать небесні зорі,
Ніж скажуть певно: тому, для того
Богам оставте таємне небо,
Самі ж шукайте спасення свого
Отут...» І щезли.

* * *

З палати Рамми волів три пари
Везли Сідартха в Капілявасту⁴.
Природа вбралась в маєві чари
І все ясніло. Їмла срібляста
Сповила балку в м'які пелени,

¹ Духи свідомості будучності.

² Гробовець.

³ Мудрець.

⁴ Столиця держави сакіїв, з яких походив пророк.

І город гейби дрімав в тумані,
Однак на ділі кипів. Спрагненній
Юрбі сповниться її бажання:
Вона побачить свою зірницю,
Свій скарб, що досі лежав в скарбниці,
Як в безднах моря цінна перлина.
Царевич в'їхав в свою столицю,
Як нерозумна мала дитина,
Що після довгих годин розлуки
Побачить неньку. Отак вітала
Юрба Сідартха. Гучнії згуки,
Як грім, по горах кругом лунали.
«Який щасливий мій люд коханий!» —
Лелів син Маї. І щастям п'яний,
Радів і плакав. Аж гульк — на шляху
Лежить убогий і стогне: хліба!
Царевич Рамми завмер від жаху.
— І хто це? — Нищий: благає хліба.
— Хіба ж не має? — Ех, пане, пане!
Спитай, чи дукам поживи стане,
А черні — гірко! Весь вік борися
З вогнем, з водою, а навіть з Сома¹,
Глядя зерняти. Найдеш — ділися
З царем, браманом, а сам, сірома,
Кормись сльозами і власним потом.
Коли ж недуга зіп'є всю силу,
Іди вмирати під людським плотом.
Відтак закинуть в німу могилу,
І зешнеш — леле! — А там? — Хто знає.
А впрочім...

Кроки волів губились
В тихонькім шепті ланів дрімучих,
За Гімалаї верхами крились
Останні блиски. Як демон тучі,
Вертав син Маї, прибитий горем.
«І що нам з того, що ми поорем
Плугом уяви небес простори
І кинем в скиби думок насіння?
Невже від того огонь терпіння
На світі згасне? Як сонні гори,

¹ Сонце або місяць.

Яких з-над Ганги й віки не рушать,
Спокійно висять над ними хмари
Й дощать стражданням? Невже осушать
Холодні тези голодних очі
Й розвіють смутки і горя грозу,
Що оповила цей яр страждання,
Як чорна темінь глухої ночі?»

Отак премудрий гадав син Маї
І тряс тремтячу на віях сльозу.
Аж чує — наче зефір, що зрання
У цитриновім пустує гаю,
Несеться з неба солодка мова:

«Щаслив, хто радше буде страждати,
А не потоне в духовій скверні.
Щаслив, хто в ближнім пізнавши брата,
Створить ухо на зойки черні.
Щаслив, хто власне своє сумління
Своїм найвищим признав суддею,
Як благодатне весни проміння,
Що виростає в багні лілею,
Від сліз осушить страждущих очі,
Як зірка ясна, крізь пільму ночі
Вестиме скорбних по злиднів морі
У храм любові і супокою.
Ом мані падме гум!¹
«Садгу!»² — в покорі
Сказав царевич і змив сльозою
Свою нечисту і грішну карму³.

¹ Слава дорогоцінному каменю в лотосі!

² Амінь!

³ Душа.

З ТЮРМИ

Бряжчать кайдани, крики варти,
Прокльони в'язнів — море муки.
А мимохить на білі карти
Падуть важкі слова розпуки.

* * *

Запала ніч. Втишились в'язні,
Заснуло все камінним сном.
Лиш я сиджу в холодній казні,
Сиджу з розпаленим чолом.

«І що то буде? Що то буде?» —
Ридає по кутках печаль.
Лавиною паде на груди
Якийсь незмірний дикий жаль.

По коридорі ходить важко
З багнетом жовнір, в'язні сплять,
А мій сусід зітхає тяжко,
Аж сірі стіни гомонять.

* * *

Поник головою на зимнії ґрати
І згадував втрачену волю,
І линув думками до рідної хати
Та й гнувся від смутку і болю.

«Тут (пишуть сусіди) стара твоя мати
З жалю і розпуки вмирає,
Приїдь — буде пізно... Що в тебе чувати?
Спішися, бо, може... хто знає...»

Склонився на ґрати і товк головою,
Ятрив незагоєні рани.
А сторож тюремний стояв за стіною
І ладив на нього кайдани.

* * *

Північ. Молодь сидить на тюремних прічах
У поважнім празничнім настрою:
Лиця в'ялі, бліді, в притомлених очах
Розстелилася пропасть спокою.

Завтра голод в тюрмі! Хоч прийдеться сконать,
Не приймати поживи й на ліки.
Велич лютих терпінь мусить ката зламать!
А як ні — не терпіти ж навіки...

* * *

Ви хотіли б спинить наш нестримний поход
Злобним криком, брехнею й тюрмою,
Вам байдуже, що ми можемо рушити народ
І позвати мільйони до бою.

Розкошуйтесь жалем наших бідних батьків,
Що по селах банують за нами,
Бережіться лишень, щоб народ не схотів
Почислитися з своїми катами!..

В МОЇЙ ДУШІ СТРАШНА ПОРОЖНЯ...

В моїй душі страшна порожня,
Як в зимній келії черця,
І я стою, як придорожна
Стара святиня без жерця.

Престоли давніх божищ впали
І стратили весь чар прикрас,
Цінні ікони люди вкрали,
В лампадах весь огонь погас.

Із острахом дивлюсь довкола,
Шукаю для душі богів,
А сірі дні пливуть спроквола
І з груді рветься скорбний спів.

ЯКБИ ЗНАТИ...

Якби знати той сміх, що ранить, гей мечом,
І наповнює душу грозою,
Я зайшов би ся весь сатанічним сміхом
І забрав би вам хвили спокою.

Я скрутив би з наруг замашистий батіг
І шмагав би вам серце до крові,
Може, цинізм гіркий і диявольський сміх
Научив би вас трохи любові.

* * *

Якби знати той плач, що на серце паде,
Як могуті акорди сонати¹,
Я ридав би щосил, як дитя, що іде
Незаслужену кару приймати.

Я зілляв би весь жаль, що в душі накіпів,
У якусь розпучливу канцону,
І гримів би до вас, як пророчий напів,
Як плачі похоронного дзвону.

* * *

Якби знати той лік, що всипляє чуття
І душевнії лагодить болі,
Я поклав би на всім сірий хрест забуття
І не лаяв би світа, ні долі.

Я простив би вас всіх, як безумних сліпців,
Що під храмом про голод говорять,
І в безоднях душі погребав би свій гнів —
Зі словами: не знають, що творять...

¹ *Соната* — жанр камерної інструментальної музики, де в різних співвідношеннях розвиваються контрастні теми.

Із збірки
«ПЛИВЕМ ПО МОРІ ТЬМИ»

ЛЕІТМОТІВ

Казатиму до вас огненною тоскою
Великим бодем ран, закованих в душі,
Тулитись му до вас усею самотою,
Всім смутком чорних дум, що вирости в тиші.

Розгорну сторінки сумної епопеї,
Написані пером бездонного чуття,
Відхилю вам рубець багрової киреї,
Обнажу вічну скорб туземного життя.

Ї, може, в тих піснях, напоєних сльозами,
Розкриється вам зміст усіх суєт буття,
Ї, може, ви колись між сірими стрічками
Відкриєте брильянт любові й співчуття.

* * *

Пливемо по морі тьми човнами горя й скрути,
Як сіра тінь імлі, що йде безкраєм піль,
За нами, гей опир, несеться змора смути
Ї кличе: Все пuste —
св я т и й л и ш л ю д с ь к и й б і л ь...

Ловрана 17.VI 1908

KENNST DU DAS LAND...¹

Чи знаєте ви край, де вічна тьма неволі
Вергла на скорбний люд полуду сліпоті?
Де з мільонів хат глядить опир недолі

¹ Чи знаєш ти країну... (Нім.)

І б'є тривожний зойк: куди і як іти?
Чи знаєте ви сей, забутий світом край?

Чи знаєте ви край, де сміх ураз з журбою
Виводять на гробах одчайний танець?
Де світло є гріхом, невіжа чеснотою,
Й ніхто не зна, хто він і хто його отець?
Чи знаєте ви сей, забутий Богом край?

Чи знаєте ви край, де сонечко з промінням
Крадеться лиш хильцем, немовби зі страхом?
Де зависна товпа пророків б'є камінням
І гидить всіх богів диявольським сміхом?
Чи знаєте ви сей, окутий тьмою край?

Чи знаєте ви край, де все каляють брудом
Ненависті, вражди і насмішливих слів?
Де всякий блиск краси придержують під спудом,
Де всякий вищий клич стрічає встеклий гнів?
Чи знаєте ви сей, пропащий бідний край?

Чи знаєте ви край, де, мов страшна лавина,
Товче в народну грудь несказаний одчай?
Де всякий смілий взрив — се тільки морська піна?
Чи знаєте ви сей, проклятий Богом край?
Ох, се моя, моя спотворена країна!

ТАНЕЦЬ

На салі гамір, ритм кадрилля
Колише сотню ніг до знуди,
Стиск рук, і шепти, й жар похмілля —
Кипить життя, хвилюють груди.
А по кутках батьки дримають,
Глядять на світла та й зітхають.

Дивлюсь і я. В безмежній далі
Сіріють в млі хрести дубові,
А між хрестами блудять жалі,
Раняться об корчі тернові
І ронять сльози й краплі крові.

І дух мій лине над дуброви,
Минає села, ріки, гори,—
Та скрізь за мною гонять змори
Тоски, і смутку, і розпуки.
А по безмежному роздоллі
Кричать галки, і кричуть круки,
Й несеться зойк: «Народ в неволі!...»

На салі гамір: шовки в'ються,
Вмира останній такт кадрилля,
По змученій душі снуються
Згадки з Виспянського «Весілля»...¹

ПОКЛІН ТОБІ

Поклін тобі, закований мій краю,
Тверда колиско велетнів-рабів!
Дивлюсь на тебе й серцем завмираю,
Із груди рветься розпучливий спів.

А кожда скиба, кождий корчик лугу,
Здається, стогне від таємних мук
І навіває безграничну тугу
За жертвами насильних вражих рук.

І з жалощів згинаються коліна,
І хочеться припасти до могил,
І так ридать, щоби ціла країна
Почула в собі бунт укритих сил.

Щоби той люд не вмер для всякої надії
Й відчув пекольний біль відвічних ран,
Щоб викував з оков гармати крицевії
І показав, що він не раб, а великан!

¹ Виспянського «Весілля»...— Драма-памфлет польського драматурга і театального діяча Станіслава Виспянського (1869—1907).

ХОДІТЬ ДО МЕНЕ...

Ходіть до мене ви, прибиті горем,
Нещасні діти праці і недолі,
Яким розлився в серці смуток морем,
А в чорні руки в'їлися мозолі.

Я рани ваші орошу сльозами,
Як миром з дивних цвітів чудодійних,
І заколишу теплими словами
Жорстокі змори смутків безнадійних.

Ходіть до мене: я від жалю млію,
Як бачу ваші очі, повні болю,
І серце хоче влити в них надію
І записати заповіт на долю.

ЗА ЩО ТЕБЕ СКАТОВАНО...

За що тебе скатовано, мій люде,
І сплямлено невинною кервою?
Чого твої могучі вольні груди
Придавлені гранітною скалою?

Що ти плекав в душі вогонь Тіртеїв¹
І не ставав до злобного совіту?
Що ти боровся за слабих пігмеїв
І сіяв кості по цілому світу?

Народе, встань! Двигнися, гей лавина,
І грянь собою, щоб озвались гори!
Нехай зірветься в бій ціла Україна
І скине пута немочі й покори.

Най ворог знає, що козацька сила
Єще не вмерла під ярмом тирана,
Що кожда наша степова могила —
Се наша вічна непімщена рана...

¹ *Тиртей* (2 пол. VII ст. до н. е.) — давньогрецький поет-лірик. Афіняни послали його в Спарту замість військової допомоги, і він зумів підняти бойовий дух спартанців. Ім'я його стало втіленням громадянської поезії.

ПІСНЯ ЗАКОЛИСНА

Спи, дитинко моя, сонце мого життя,
Яра квітко пахучого маю!
Най колише тебе любий чар забуття,
Срібна мрія про розкоші раю.

Не дивися, що я вже від провесни літ
Ходжу п'яна слізьми і журбою:
Хоч рабині ти син, та прийшов ти на світ
Під щасливим знаком і звіздою.

Чуеш, ген від степів громовий іде спів,
А від него трясуться палати,
Знай, що в тобі пливе кров бойких лицарів,
Що не вмiли просить, ні ридати.

Спи, кохання! Засни сном борця, що спочив,
Заколисаний гамором боїв,
Ї кріпися, як лев, бо народ твій ожив
Й на розпутті жде на героїв.

ОСТРОВ

Дрімає серед хвиль, спокійний та грізний,
Стремить верхами гір над чорний океан.
Байдужий на усе, для него не страшний
Ні ломіт бурунів, ні дикий гураган.

А хоть часами зуб скажених лютих хвиль
Зранить його нідро і вирве п'ядь землі,—
Він все стоїть, грізний спокоем сірих скель,
Ї спить спокійним сном, закутаний в імлі.

* * *

Народе мій, се ти!.. Закаменілий з болю,
Дрімаєш від віків, як вигаслий вулкан.
Ти все, усе втеряв,— зберіг лиш сни про волю
Ї пам'ять гордих дій та скарб незгійних ран.

Ї хоть з усіх боків хижацькі дикі орди
Гризуть твоє нідро з нахабністю вовків,
Ти б'єш їх по лиці страшним бичем погорди
Ї величчю терпінь тривожиш ворогів.

ВІТАЙ МЕНІ, ТИХЕ...

Вітай мені, тихе, задумане море!
Приходжу до тебе, як вірний до храму,
Коли важка дума його чоло оре
Ї дух безнадійно зсувається в яму.

Як птах до вирею, душа моя рвалась
До тебе з країни незмірної смуги,
Ї в хвилях одчаю до мене сміялась
Твоя безконечна краса незбагнута.

Вітай мені, тиха колиско задуми!
Прийми мою тугу, як власну дитину.
В душі моїй квілять несплакані думи,
А серце банує, сумне до загину.

РОЗДЕРЛОСЬ НЕБО...

Роздерлось небо, нагайками
Бичують хмари морські хвилі,
Ї води котяться валами,
Б'ють в беріг і падають в безсиллі.

Ї з реву хвиль виходить смуга,
Їде на зимні сірі скелі
Ї плаче, як печальна нута,
Що блудить по нічній пустелі.

«Ходи, ходи,— несеться голос,—
Ходи до нас, наш скорбний сину!..»
Ї я клонюсь, як житній колос,
А серце тужить до загину.

Хотілося б піти світами,
Піти шукать себе самого,
А ні, то впитися сльозами
І не бажати вже нічого.

Як блудний огник, далі й далі
Відходить ціль моєї туги,
А вслід за нею плачуть жалі
Й несеться дикий сміх наруги.

І я насилу тягну ноги
Й до неба шлю прискорбні очі:
За мною суне тінь тривоги,
Переді мною пропасть ночі.

Роздерлось небо, нагайками
Бичують хмари морські хвилі,
І води котяться валами,
Казяться і падуть в безсиллі.

ПОСНУЛИ ВІЛЛИ...

Поснули вілли і сповились млами,
Як мусліновим серпанком нависи,
А біля молу сонні кипариси
Стоять, як скорбні вдови над гробами.

Кругом так тихо! Лиш безкрає море
Шумить, хвилює, б'ється до каміння,
І мов радіє з власного терпіння
І на граніті сонні груди поре.

І дух мій вічно бореться зусильно
Із традиційним ідолом мірноти
І умирає на верхах Голготи,
І, мов каліка, падає безсильно.

І чую, чую, що ніяк не змога
Позбутись мого ворога і пана,
І дух схиляєсь під ярмом тирана,
А в серці плаче немічна тривога.

Щасливе море! Ти не знаєш сили,
Яка дримає в безднах твого лона!
А я дрожу на тихий голос дзвона
Й дивлюся з жахом на німі могили.

КРУГ СОНЦЯ СПУСКАЄСЬ...

Круг сонця спускаєсь на срібні корони
Верхів з ледовими полями,
В далекому скиті проснулися дзвони
І дзвонять ярами-світами.

Під облаком мряки притишене море
Застило, як шиба сталева,
Де-де лиш по хвилі злегонька заповре
Самітна притомлена мева.

Над морем дримають стрункі кипариси,
Як чорні колумни палати,
А склонами холмів звиваються пліси
Густої зеленої шати.

Так тихо, спокійно! Природа, здається,
Кладеться на тайнее ложе.
Усьо засипляє,— а серце так б'ється...
Так гарно, так тужно — мій Боже!

ЛЕЖАТЬ, ЯК ВЕЛЕТНІ...

Лежать, як велетні покійні,
Що згинули в тяжкій борні,
Лежать грізні, однак спокійні —
В якимсь містичнім вічнім сні.

В долині плещуть морські хвилі
І б'ються об каміння стін,
Та відбиваються в знесиллі
Сріблястим руном ясних пін.

І вічно борються контрасти,
Без впину йде завзятий бій:
У хвилях грають дикі страсті,
А в горах спить мертвий спокій.

AVANTI!¹

Розвіяло море сріблястую гриву
І рокотом громів стрясло берегами.
Гей, кинув я берег і пристань дрімливу,—
А води казяться і б'ють бурунами.

«Вперед!» — кличе туга. Лопочуть вітрила,
І хвилі кидають човном, гей скажені.
З рук ллеться посока, зломилася сила —
За мною щезають узгір'я зелені.

Вперед, на безкраї! Весна моя вмерла,
Як цвіт посіфлори, без сонця розради.
Спалив мене смуток, тоска мене зжерла,
А люди ранили без крихти пощади.

Най хвилі рокочуть, най бісяться громи,
Несила більш плакати та гнутися в покорі!
Avanti! Дихнімо на вільнім просторі,
А ні, то загиньмо в безоднях мальштрому!

НЕСІТЬ МЕНЕ, ХВИЛІ...

Несіть мене, хвилі, у безвісти млаві,
В якісь безконечні простори:
На тихій пустелі, у морській синяві
Загублю несплакране горе.

Несіть мене вдалеч, куди не доходить
І спомин буденної мови,
Де всьо завмирає і думка не родить
Нічо, крім молитви й любови.

¹ Вперед! (Ім.)

Душа моя тужить, душа моя рветься,
Як новик, що в келії в'яне,
А море так плеще, так любо сміється,
Аж серце від розкоші тане.

І чайка купаєсь у хвилях, як мева,
І лине все далі і далі.
Круг мене безмежна глибінь опалева,
А в серці всипляють печалі.

НІЧ НА АДРІЇ

Ніч. На стоках небозводу
Мерехтять срібlistі зорі,
Чорні пасма скиб на морі
Крає вістря пароходу
Й білить пухом шумовини.

У каюті хтось співає
Монотонну скорбну думу,
З темноти і стогнів шуму
Тиха туга виринає, —
Як вода, пливуть години.

Тихо. Зорі потопають
В океані хмар і ночі,
Понад хвилі грім грохоче,
По каютах скрізь дримають —
Серце, цить! Засни, дитино!

Парохід Салона 22.IV 1908

* * *

В обіймах винограду заснули білі бози
І дишать медовою аромою похмілля,
З дрімучих кипарисів зефір стрясає сльози
І зрошує дрімучі килими трав і зілля.

На склони гір поклались мусліни й оксамити,
А сумерки розлили солодкий чар спокою,

Розмірянії хвилі шепочуть дивні міти,
Навіяні німою таємною тоскою.

Ти спиш, моя кохана? Проснись: задума ночі,
І шепти хвиль, і цвіти — усе тобі співає.
Проснись, біла пташко! Розкрий солодкі очі
І слухай: край порога моя любов ридає.

* * *

Приходиш до мене, як мрія весняна,
Як срібнопромінна досвітня заграва,
Приходиш, як біла таємна сноява —
Така невловима й незмірно кохана!

І я з боговінням корюсь перед чаром
Твоєї принади й солодкої мови
І горнись до тебе всім смутком і жаром
Самітнього серця, що мліє з любови.

І чую: при тобі весь смуток мій тане,
Як сніг, що зникає при теплім промінню.
Чого ж моє серце так плаче і в'яне,
Як цвіт пасіфлори, що тужить в затінню?

Відійдеш від мене, як мрія весняна,
Як урвана фраза дивної сонати.
Не раз моя туга ме гірко ридати
За щастям, що блисло, гей фата-моргана¹.

* * *

Не раз, як сонце лягне за горою
Й на плесо моря впадуть фіолети,
Іду до твого тихого покою,
Як хорий путник, що затратив мету.

¹ *Фата-моргана* — рідкісний вид міражу, коли на обрії з'являються і зникають зображення різних предметів, що знаходяться за горизонтом.

Ніжні мусліни пеленають гори,
Грудь хвиль цілують ангели спокою,
А попри стіни, гей крилаті змори,
Снуються тіні сірою юрбою.

І я скрадаюсь до твого ложа,
І обсипаю подушку ясніном,
І бачу постать, що, як мрія гожа,
Іде до мене ясним херувимом.

В сю хвилю маяк кине ясну смугу —
Розсвітить пустку тихого покою...
І я до серця пригортаю тугу
Та заливаюсь ревною сльозою.

* * *

Ходи, мій псе! Склонись мені на ноги
І притулись до мене, гей до друга:
Обох нас гне однака скорб і туга,
Обох гризе той сам черв'як знемоги.

Не плач, мій псе! Тобі вона лишила
Безмір чуття: я плакать мушу!
Тебе вона сторази більш любила,
Як того, що цілу віддав їй душу...

* * *

І вже нам, кохана, ніколи не стати
На спільному шляху одними думками;
Бездонного яру, що став межі нами,
Здаєсь, саме небо не в силі зрівняти.

Підем, як дві ріки у два океани —
Примучені болем, гіркі до зануди,
Підемо прискорбні, як ті пелікани,
Що клювами власні розшарпують груди.

Загубимось в сірім безмежнім безкраю
І будем до скону до себе тужити,
За хвилю упоень будемо платити
Літами терпіння, і сліз, і одчаю.

* * *

Гей, пристроїв я образ твій в гірлянди
Блідих конвалій, ірисів і рожі,
І враз з тоскою влив я в черти гожі
Ніжну принаду гордої троянди.

Як до ікони чистої мадонни
Молюсь до тебе захватом святого
І припадаю до престолу твого,
Зложить в кивоті жаль і сум бездонний.

Й не раз, здається, із мертвої рами
Алебастрові руки виступають...
В сю мить відцвілі іриси конають
І заливають образ твій сльозами.

* * *

Так само хвиля золотиться в морі,
Так само гори криються імлами,
Так само ввечір світять срібні зорі,
Так само залив гомонить піснями.

Та в мене в серці пуста й темінь ночі,
Як в придорожнім сірім мавзолею.
Снуюсь над морем та, примкнувши очі,
Іду повитий в чорний жаль, в кирею.

Коли ж погляну на розкішні чари
І бачу повинь райської принади,
Питаю Бога, чи не впадуть хмари
Й чому сей залив в землю не западе...

* * *

Як скорбна вдовиця за мужа труною,
Піде за тобою гірка моя смута:
Не раз твоя думка зустрінесь зі мною
І в ній обірветься перлина забута.

Однак я ніколи на шлях твій не кину
І сумерку тіні. Піду за тобою,
Як ангел хранитель, і всю хуртовину
Відверну від тебе любовою й тоскою.

* * *

Ти тямши сей вечір? На горах і скелях
Їмла колисала примару задуми,
Здрімнулося море, на змучених хвилях
Хитався наш човен і нісся плач думи.

В віддалі багрились червоні вітрила
Рибацької барки, як змора кривава,
На сході розлилась сріблиста заграва,
І місяць розсипав по хвилях світила.

І ти, задивившись на срібло на морі,
Сказала: — З безодні йдуть духи з свічками
І шепчуть: «Там ліпше...» — І стихла. Над нами
Яснів блідий місяць і канули зорі.

Ти тямши сей вечір?.. Прибитий журбою,
Не раз я дивлюся на хвилі сріблісті
І згадую тихі слова проречисті:
«Там ліпше...» І тужу до сну, до спокою.

* * *

Снуюся над морем. На серце упала
Утомлена смута важкою горою;
Тоска моя кожний твій слід цілувала
Й вертає до мене, залита сльозою.

Снуюся самотній, а біль мене ломить,
Як трощу, що гнеться від чорної бурі.
Жере мене жалість, життя мене томить,
А дні мої стали ліниві, похмурі.

— Вернися, кохана! Як чашу лелії,
Розкрив я для тебе розстуджену душу.
Вернись! Я на стрічу всі сльози осушу
І викличу з серця всі думи, всі мрії.

В душі моїй тільки проміння і маю —
Й нема мені нині для кого яснити.
І рву я щорана пахучії цвіти
Та з тугою в серці на шлях їх кидаю.

Вернися, кохана! Дивися зі мною
На золото сонця, на тонь сафірову.
Як вигасло в небі проміння любові,
То будь мені другом, не будь камінною.

* * *

Чоло моє побілене журбою,
В очах безодня смуги і утоми,
Душа пожерта, спалена тоскою,
А в серці сумерк, попіл, ринь і зломи.

Відкіля йду? Куди? Яка химера
Мене вергла в провалля сліз і муки?
Знеможені падають безрадно руки,
А гордий дух — пострілена пантера.

Дивлюсь до зір тривожно та розпучно,
Як той моряк, що гине на безкраю,
І сунуть в яр повільно та беззвучно
Та вже нічо, нічого не бажаю.

Обмерз мені весь світ, життя і люди,
Гнітуть мене сафіри небосклону,
І хочеться роздерти власні груди
І відійти, як голосіння дзвону.

* * *

Коли часом вночі здійме тебе тривога,
І в серці заріда якийсь таємний сум,—
Се — знай — моя тоска спинилась край порога
Й доспіває фінал давно зачатих дум.

Се мій химерний жаль блукає серед ночі,
Шукає, де би міг лягти на вічний сон.
Кохана, бережись!.. Примкни в сю хвилю очі
І не дивись, молю, у сторону вікон...

* * *

Прийду до тебе після літ розлуки,
Як блудний огник з сірого відлогу,
Прийду, як ангел смутку і розпуки,
Що в морі сліз згубив свою дорогу.

І заспіваю під твоїм порогом
Гіркий псалом несплаканої туги
Та й посвідчуся всевідучим Богом,
Як тяжко я терпів від ран наруги.

І, може, в тобі стиха відізветься
Забута струна співчуття і смуту,
І скаменіле серденько заб'ється
Та й скаже сумно: «Ні, не мож забути...»

А може, може... Та мені байдуже,
Чи зрозумієш ти мій жаль і муку;
Буду терпіти: лиш боюся дуже,
Чи я не кинув бісерів в багнюку.

* * *

Ні, ти невинна! Ти свята без плями,
Ти непорочна, як роса на цвіті.
Булаш для мене сонцем на розсвіті
І херувимом з райськими піснями.

А я, небачний, посягнув рукою
По авреолу чистої мадонни...

І ти розплилась, як видіння сонне,
А я остався з вічною тоскою.

Скрізь чую шелест крил твоїх пречистих
Й ніяк не в силі тебе призабути.
Снуюсь, як Каїн¹, по шляхах тернистих,
А серце точить вічний біль покути.

* * *

Майнула ти на моїм небосклоні,
Як загадочна, казочна сноява,
Як опалева ранішня заграва,
Що на осіннім блисне оболоні.

Мов з дисонансів теплий тон спокою,
Війнув на мене легіт твого чару,
І розбуялась, вигріта тоскою,
Містична цвітка захвату і жару.

Та й розлучив нас океан безмежний,
Розвіяв мрії, гей сріблясту піну.
І впав на мене смуток безбережний,
Як хмара мряки, що зродилась з тіні.

Гей, загубились ми в страшнім безкраю,
Як у всесвіті два дрібні атоми!
Чи ще зійдемся?.. Я паду з утоми
І дожидаю, скорбний до одчаю.

* * *

Осінній вітер б'є в моє вікно листками
І навіває жах і безграничний сум.
А я схилив чоло над сірими картками
Й відчитую стрічки моїх забутих дум.

¹ *Каїн* — у біблійній міфології старший син Адама і Єви, який із задрощів убив брата Авеля, був проклятий Богом і приречений на вічне блукання.

Ох, скільки тут надій поховано зарання,
Який брильянт чуття заковано в слова!
Чи зрозумієш ти мої гіркі страждання?
Об шиби б'ють листки і пугає сова...

А з пільми, як опир, іронія виходить
І щидить гірко крізь затиснені уста:
Ой блазню! Ти не знав, що по весні приходить
Душливий літній жар і осінь та сльота?..

* * *

Як по літах життя візьмеш до рук сю книгу
І станеш листувать стрічки тих скорбних дум,
То, може, на душі відчуєш зимну кригу
Важкої самоти і незміримий сум...

І, може, аж тоді відчуєш люті болі,
Що рвали мою грудь, як зимна остра сталь,
І, може, до грудей здійметься мимоволі
З покаянням рука і серце стисне жаль...

Однак не плач, що ти мої зранила крила
І підірвала мій свобідний гордий лет.
Не плач і не жалій. Хіба ж ти завинила?
Се ж прецінь фах його: се був фантаст-поет...

ПАЛІМПСЕСТ¹

Позволь мені, пташко, до себе казати,
Лиш нині — потім вже най дієсь, що хоче...
На вулиці пустка, під вікнами хати
Задумана липа молитву шепоче,
А в серці так гірко — несила мовчати!

Повім тобі казку. В далекому краю
Шум моря зродив їх святее кохання

¹ *Палімпсест* — пам'ятка писемності, переважно рукопис, на пергаменті, з якого стерто старий текст і на його місці написано новий.

Й розкрив перед ними містерію раю.
Потім дія друга: болюче розстання
І жаль його плакав, ридав до одчаю.

Потім... Що ж! Ти зблідла?.. Боїшся, кохана?
Не бійся: я нерви твої пошаную.
Пішли літа смутку, згоїлася рана,
Здоровий організм зміг смертну отрую —
І все проминуло, як фата-моргана.

Що ж! Ви посмутніли? Ся розв'язка драми
Для вас прозаїчна? Що діяти, душко?
Часи романтизму давно вже за нами...
Однак для розради повім вам на вушко:
Сей лицар ще й нині впиваєсь сльозами...

МЕВА

Відбилась малою від рідної скелі
І гналась все далі та далі — світами.
І змірила оком безкраї пустелі,
Та впала на хвилі — сумна, до нестями.

Хотіла вертати, та змучені крила
Падуть, гей паруси, як вітер уйметься.
Пустилась з водою — марна і безсила,
А хвиля по хвилі несеться, несеться.

Часом заридає тривожним скиглінням,
То знов засміється сміхом до одчаю,
І вічно кружляє з болючим терпінням
Над кланню страшного, грізного безкраю.

* * *

Покинув я пристань діточого раю
І вплив на повний безкрай океану,
І вдарив по хвилях батіг гурагану,
А я біля керми в борбі умліваю.

Й немає нікого, хто б станув зі мною.
Самітній несуюся безкраями ночі,
Пускаю у безвість притомлені очі
І лину світами з німою тоскою.

А други безжурно на березі стали,
Глядять на мій човен і злобно глузують.
Довкола так пусто!.. Зірки позгасали,
А води казяться, ревуть та хвилюють.

ПРОЩАЙ, МІЙ КРАЮ!

Прощай, мій краю! В хорих грудях
Проснулася болюча нута,
І я зриваю з волі пута
І йду у світ — на стрічу злуди.

І хоч кремення крає ноги,
І хоч значу сліди кервою,
Мирюся з чорною судьбою
І вже не вернуся з дороги.

Чого вертать? Пощо? Й для кого?
Чи хоч одна душа збагнула
Мій біль і смуту? Чи стиснула
Тверду долоню друга свого?

Я знаю, що не раз в одчаю
Буду мій відхід проклинати,
Та мушу, мушу виїжджати,
Бо непомірно вас кохаю...

АГАСФЕР¹

Мов гранітна скала, скаменів в мені біль,
А на віях замерзли пекучі.
Йду, прискорбний, як смерть, серед сумерків піль,
Серед зливи, негоди і тучі.

¹ *Агасфер* — персонаж середньовічної легенди, засуджений Богом на вічне життя за те, що штовхнув Христа, коли його вели на страту на Голгофу.

Задивившись вдаль, в безконечний простір,
Тягну ноги в смертельній знемозі.
Полеми кричуть галки, а захмарений зір
Губить кінці на сірій дорозі.

По волоссю моїм зимний вітер скиглить,
Від шаруги опухли повіки,
А за мною іде тайна тінь і кричить:
«Будь проклятий навіки і віки!»

Йдуть похмурі віки, покоління падають
У бездонну яругу спокою,
А для мене літа в безконечність пливуть.
Боже, змилуйся раз наді мною!

ЗНЕМІГСЯ Я ЖИТТЯМ...

Знемігся я життям, грізний опир одчаю
Присався до душі, як той страшний поліп.
Стою, як торс журби, дивлюся в даль безкраю
І тужу, як жебрак, що від плачу осліп.

Верхи дрімучих гір, блакит небес і зорі —
Усе мене гніте, як віко від трунви.
Піду на сірий шлях і в немічній покорі
Знімаю рамена й голошу молитви.

А чорний океан знемоги і зневір'я
Гребе мені з-під ніг останню п'ядь землі.
Поранений, без сил, лежу у стіп узгір'я
І чахну, як листок, що зжовк та впав з гіллі.

МІСЯЧНА СОНАТА

Шовковим руном здовж небозводу
Пливуть, снуються сріблисті хмари,
А поміж ними, омлілий з ходу,
Блукає місяць і сіє чари.

На полонині де-де багрядься
Пригаслі ватри, мов свіжі рани,
А по роздоллю вітри пестяться
І обсипають з ялиць тім'яни.

З ярів несуться таємні шуми,
Як невтишимий спів панахиди,
А понад сонні хребти Бескиду
Їде дрімлива мара задуми.

Їде на тихий цвинтар в долині,
Де сплять по трудах сини недолі,
Де над горбами, як монахині,
Стоять в жалобі стрункі тополі.

Їде, а зорі тремтять з тривоги,
Як ясні сльози на віях мами.
Їде гробами, снуєсь стежками —
Немов шукає кудись дороги.

* * *

Чогось так банно... На душу впала
Безмежна скатерть тоски і смуги,
І серце багне в тиші заснути,
Як скорбна пісня, що вдаль помчала.

Та годі: місяць поклав на мене
Свої холодні важкі долоні,
І дух мій рветься, немов в просонні,
А серце, серце таке втомлене...

Чогось так сумно... Як скорбні вдови,
Прийшли до мене віки недолі
І плачуть, плачуть слізьми любові
Та сповідають вселюдські болі.

* * *

Шовковим руном здовж небозводу
Пливають, снуються сріблисті хмари,
А поміж ними, омлїлий з ходу,
Блукає місяць і сіє чари.

НЕ ЖИВ Я ЩЕ...

Не жив я ще зовсім, а лиш шукав дороги,
Куди йти в життя на завзятуший бій.
Чого ж мій дух паде під бременем знемоги
І плаче на горбах усіх надій і мрій?

На крилах гордих туг буяв я по блакитах,
Кидав з-під хмари глум на стухлі низини,
Я кинув царство сліз і по альпійських цвітах
Розвішував свої неуловимі сні.

Скінчився ясний сон, охляли горді крила,—
Як метеор з небес, на землю я упав.
І що ж тепер? Йти за другими несила;
Пропало все, усе: я ставку вже програв.

І нині лютий біль шматує грудь до скону,
І в серці плаче жаль за втраченим життям.
А від німих могил несеться голос дзвону...
Пісні мої гіркі! Самітні ми підем.

ДО ДРУГІВ-ПОЕТІВ

Підете крізь життя самітні і забуті,
Як хорі жебраки, що блудять під плотами,
Підете навмання — терпіннями окуті —
З великим болем ран, з промінними піснями.

Підете, як сліпці, на стрічу мрій і злуди
Й невтопані стежки покрають ваші ноги,
Не раз страшний одчай зморозить ваші груди
І непомірний жаль звалить вас край дороги.

Однак ні біль душі, ні голод, ні наруги
Не звернуть вас на шлях, промощений товпою,
Підете все сумні, як діти скорби й туги,
Грізні огнем ідей, великі самотою.

А сірая товпа глядітиме за вами
На ваш химерний світ і муки добровільні,
І кине вам в лице наругу: божевільні!
І в своїй глупоті травитиме вас псами...

CODA¹

I

О, не гудіть мене, що я співак зневіри,
Що від моїх пісень заносить пліснь гробів,
Не ремствуйте, брати, що я з моєї ліри
Умію викликать лиш тихий плач рабів.

Я син часу, дитя всіх ваших смутків, болів,
Всіх ваших скорбних дій і всіх нових недуг,
В моїй душі лежить гніздо всіх ваших молів:
Безсильних поривань, і сліз, і вічних туг.

Я чую се, брати, і каюсь до загину,
Що дався все нести струям безплідних мрій,
І плачу, що мої літа пішли без чину
В дожданню, коли озветься клич: на бій!

Ні, не гудіть мене, не ремствуйте на мене:
Вкажіть моїй душі новий, ясніший путь.
Кругом безмежна ніч і серце поранене
Привалює одчай. Ох, вдартеся у груди!..

II

Я не чую до вас ні крихітки жалю,
Ви невинні злочинці жорстокі!
Хоч палить мене гнів, я спокійно терплю,
Як терплять лиш сильні й одинокі.

Хоч співав я від вас все *цикуту*² знаруг,
Що живцем мене гнала в могилу,
Я прощав вас, сліпці, і з неспланих тут
Ткав панцир на знеможену силу.

І ішов я життям, як сумний херувим,
Що затратив до неба дорогу,

¹ *Кода* — заключна частина твору або додатковий віршовий рядок у канонічній строфі, який завершує твір.

² *Цикута* — рід багаторічних трав'янистих рослин, містить отруйну смолисту речовину.

І за що ж ви ще злобним словом, гірким
Доливали до скрути знемогу?

Не потрібний я вам — та й без вас я ішов
І не жebraв підмоги в нікого.
І чого ви в мені вбили віру й любов,
А натомість не дали нічого?

Я не чую до вас ні крихітки жалю,
Хоч болючий вінок мій терновий...
Та палить мене гнів, що я блязням терплю,
Замість дати поличник здоровий.

III

Несесь мій віз вибоями, горбами —
Щораз бистріше котиться до цілі.
Мої ворони від бігу примлїли
Й значать мій шлях сріблїстими п'ятнами.

Несесь мій віз... А скрізь поза плотами
Голодні пси, жадні моєї згуби,
З-за вуглів хат скалять блискучі зуби
І скавулять грізними голосами.

Лящить мій бич і дудонить дорога,
Мій віз гримить і котиться стрілою.
А ген за ним — між дикою юрбою —
Скажена лють і немїчна тривога.

Я їду, їду! Перед моїм оком
Зринає світ нових надїй і сили.
Хоч зуби псів не раз мене зранили,
Я все расту, змагаюсь з кожним кроком.

IV

Гіркий я став, брати, нещирий і жорстокий,
Лице порив лемїш досади і терпїнь,
Їду посеред вас, похмурий, одинокий,
Як серед сонних пїль хитка, тремтључа тїнь.

Не ждїть від мене слів, навїяних чувствами
Високої душі й весняного тепла,

Задовго вже мій дух кормився слізеньками,
І жар пекучих ран спалив його дотла.

Колись, як вічний сон приспить в мені всі страсти,
І ніч мене спов'є в таємну сліпоту,
Тоді ваш жаль прийде до ніг моїх припасти
І сповідать свою бездонну сліпоту.

Тоді опир тоски й довічної розлуки
Обнажить вам мої невідомі хрести,
І ви в тяжкій журбі здіймете вгору руки
І, вдаривши чолом, заплачете: «Прости!»

FINALE

I

Як лилики у тьмі, кружляють наші душі
Над глобом вічних мук, і скорби, і знемоги
І упорчиво ждуть, коли об наші уші
Ударить тайний дзвін останньої тривоги.

Мов невід в океан, спускаєм наші очі
В безодню вічних тайн, щоби про біль забути.
Над нами чорний сфінкс простер кирею ночі
І б'є нас батогом іронії і смуги.

І змучений наш дух волочить хорі крила
По схилених хрестах проклятої долини.
Від сліз його росте, поглиблюєсь могила —
Щораз звільняють крок почислені години.

II

В танець! Наш день зійшов посеред сліз і труду,
І вже вечірня тінь припала наш загін;
Ми кинули наш біль в несправлену прилуду,
Тепер нам легше... Цить!.. Нічо: се плаче дзвін!..

В танець! В танець! Нехай кріпка рука похмілля
Верже нас в дикий вир, в сліпий круговорот!

Най з груди гряне спів і регіт божевілья
І стлумить тихий зойк несплаканих скорбот.

Гуга! Гуга! В танець! Гуляймо безнадійно —
Се нині день Різдва — наш бажаний кінець.
Там за вікном стоїть іронія спокійно
І кличе пальцем смерть... В танець! В танець, в танець!

ЕПІЛОГ

Пісні мої гіркі, мережані тоскою,
Напоєні слізьми незмірної любови!
Їдете в темний путь, проведені журбою,
Як вигнанці, що в світ несуть одні окупи.

Ох, кілька-то наруг і кілька слів зневаги
Прийдеться вам не раз почути по дорозі!
Не раз, як байстрюки, підете без відваги
І будете ридать, як вітер на облозі.

Їдете між людей... Відходите від мене
Без прощання, немов коханки віроломні.
Хто знає, до кого судьба вас ще зажене...
Ох, як мені вас жаль, пісні мої бездомні!

Їдіте... Не мені спинити вас, химерні!
В моїй сумній душі вам тісно і неміло.
Там, може, ждуть на вас... Та хто мені поверне
Те щирее чуття, що вас на світ родило?

Із збірки
«AL FRESCO»

ІНТРОДУКЦІЯ¹

Гей, плаксо, смутку мій, ти, паяце банальний!
Зійди вже раз з дощок народного театру!
Відсунься в тінь куліс і розпали там ватру,
Нагрій води, обмий твій пудер аномальний.

Ми вже не ті, щоби носить габу жалоби:
Ми вже, славить богів, діждались карнавалу.
Плетемо вже вінок новому ідеалу.
Ми здерли чорний стрій з України-Ніоби².

Так відійди, тоско, у твій buen retiro³,
Здійми рукавички, візьми у руку прутик
Та відчини собі гумористичний кутик.
Геть, смутку навісний! Щезай, маро-зневіро!

* * *

Болить мене душа... Що? Знов сей клятий біль?!
Поете навісний, зміркуйся, не хули!
Навіщо сієш тьму? Яка є в тому ціль?
Дивись на руський рай і Господа хвали!

На наші болота ясніє божий світ
І падають дощі і сходить гожа тьма;

¹ *Інтродукція* — вступ до твору.

² *Ніоба* — в давньогрецькій міфології дружина фіванського царя Амфіона, яка мала багато дітей і насміхалася з богині Латони, у якої їх було двоє. Діти Латони Аполлон і Артеміда із почуття помсти повбивали всіх дітей Ніоби, а сама вона з горя скам'яніла. Образ Ніоби став символом матері-страдниці.

³ *Buen retiro* — щасливий відхід (*im.*).

Нам солить чорний хліб кервавиця і піт,
У нас є храм, і піп, і цензор, і тюрма.

Чого ж тобі ридать, чого тобі скорбіти?
Чого в твоїй душі блиск радості погас?
Брати! До рук чарки! Підем, аж буде дніти...
Гей! «Мир вам, браття, днесь...» Та й «весело ж у нас...»

УКРАЇНСЬКА БАЛАДА

Wer reitet so spät
durch Nacht und Wind?

Goethe¹

Тату, тут тісно! Дух мій в задумі,
В грудях жевріє вічна геєнна.
Виллю все горе в пламенній думі.
Най заридає Бог і вселенна.
Господь з тобою! Клята година
Пісню збудила. Бідна дитина...

Тату, я хочу жаль перелити
В грудь мільонів скорбних і бідних,
Хочу до серця люд мій тулити,
Кров'ю кормити ближніх і рідних.
Най їх! На нарід впала глухота,
В жилах героїв підлість гельота.

Тату, несила в пропасть дивитись,
Очі заходять кров'ю і тьмою.
Хочу огненним серцем займитись,
Біль їх спалити смутком, любовою.
Цить, моя перло! Скажуть лукаво:
«Гордий! і відки в тебе се право?»

Тату, не можу здавити мови:
Всякі змагання наші даремні.
В грудях бездонна прірва любови,
Рветься зі серця визов: нікчемні!

¹ Хто пізно так мчить у час нічний?

Гете

Пробі, мій сину! Браття почують,
Скажуть, ти Юда¹, і вкаменують

Даром. Поетів смуток не чує.
Нарід в розпуці гине під плотом,
П'яний меценас в корчмі торгує
Людом, як власним пасеним скотом,—
Серце поета з болю вмирає
І на могилах з вітром ридає.

ІДИЛІЯ²

В зеленій діброві паслася красуля,
Ремигала псярку рада та щаслива.
Між гіллям ліщини дерлася зозуля,
В кропиві сльозила річенька дрімлива.

У затишку цвіли воднії лелії,
Пестилися з сонцем, з вітром шепотіли.
Над ними носився тихий легіт мрії —
Кругом незабудьки очима мигтіли.

Підходить корова до лелій цікаво,
Обнюхує місце, квіти обзирає...
Потім відвернулась, фуркнула лукаво:
Навіщо ся хопта місце забирає!

ОСЕЛ І СТАТУЯ ВЕНЕРИ³

Парк жемчужиться в промінню,
Дише медом квітів, зел;
Між пальмами, у затінню,
Ходить, нудиться осел.

¹ Юда (Іуда Іскаріот) — за біблійним переказом один з учнів-апостолів Христа, який продав його за 30 срібняків, а потім повісився від докорів сумління. Образ Іуди став символом підступу і зради.

² *Ідилія* — одна з основних форм буколістичної (пастушої) античної поезії; у переносному значенні — подружнє життя без сварок і турбот.

³ *Венера* — в римській міфології богиня весни і плодів. Пізніше була ототожнена з грецькою богинею кохання і краси Афродітою.

Чує щебіт соловія,
Бачить: сонце так сія...
Ходить, блудить, гей повія,
І з нудьги реве: — Їя!

Глянув — статуя Венери
Вся вже мохом поросла.
І цікавості химера
Зайнялася у осла.

Підступає, вітрить, лиже...
Й розпалилась в ньому злість:
Геть, нікчемний дивовиже!
Сього чей ніхто не їсть...

ШЕВЧЕНКОВЕ СВЯТО

Жірандолі горять, театр втонув у квітах,
І Тараса чогось на сцену принесли.
Хвилює лан облич в поклонах і привітах,
Біліють декольте, фраків хоч не числи.

Іде Шопен¹ і Гріг² і наша проста шумка —
Увесь репертуар приніс сюди салон.
Часами мимохить озветься тиха думка
І рветься до душі, як в'язень до вікон.

Гримить могутній хор, оркестра шумно грає,
Вколисує до мрій квіт українських синів.
І дивиться Тарас, і тишком позіхає:
«І відки я прийшов між тих чужих панів?..»

Та й справді, най би ти прийшов сюди, поете,
Таким, як волі ти проломлював кордон,

¹ *Шопен Фридерик* (1810—1849) — польський композитор і піаніст. Твори його (мазурки, полонези, ноктюрни) відзначаються красою і доконалістю.

² *Гріг Едвард* (1843—1907) — норвезький композитор, автор багатьох романсів і пісень, написав музику до драми Генріка Ібсена «Пер Гюнт».

То наші молоді зблязовані естети
Вдягли б на тебе фрак, а ні — «monsier, pardon».

Вражав би їх чуття мужицький стрій на тобі
І горівчаний дух, і витертий кожух.
Вони рекли б: «Їди і покладися в гробі,
І най зійде на нас твій чистий, ясний дух...»

ДО МОЇХ ЧЕРЕВИКІВ

Були ви зі мною на панських ланах,
На хлопських загонах — внизу і вгорі.
Ходили по міртах, ф'ялковім коврі,
По диких кропивах, їдких будлаках.

Носили фантаста тудою, де гас
Блиск радості в морі терпіння і сльоз,
По тюрмах, палатах — де жар і мороз —
Ходили й болотом — не раз, ох, не раз!

Сходились, сердешні, зсіклися зовсім,
Поморщились, ствердли, як рим мій гризкий,
Затратили форму, як дух мій палкий:
Крізь діри і лати, як в серці моім.

Ніщо ми не стоїм — ні ви, ні ваш пан,
Вже швидко зійдемо зі сцени брехні.
Мене закопають в сосновім трумні,
І всі мої болі покриє туман.

Навіки спочине мій біль і печаль.
(Яка страшна розкіш не бачить людей!)
Та вас заховують в народний музей,
Як мощі пророка. Мені вас так жаль...

ДО МОЙОГО ПЛАЩА

Так дуже споловів і стільки в тобі лдат.
Аж совісно тебе з кілка здіймати, друже!
Однак ще дотепер не сплачено всіх рат —
Так що ж! Служи, та й нам убожество байдуже.

Щоправда, з тебе вже потіхи нам не ждуть,
Надміру ти старий і, бачиш, зимно в тобі...
Та все ще від біди доводиться здійсмати
І понести тебе на вулицю на собі.

Та й стільки літ ти жив зі мною у дружбі,
І знаєш все, усі мої найскритші тайни.
Ти все зі мною був: в просвітку і журбі —
Ділив зі мною сум і радощі случайні.

Ти знаний землякам ще більше, ніж твій пан,
Що, нерозумний, став поетом лихоліття.
Прийми ж від мене цей убогий мій пеан,
Мое ти, не моє, українське лахміття.

ЖАБИ

Кум-кум! кум-кум! кум-кум! кум-кум!
Як гарно скрізь, як любо жити!
І звідки в тих поетів сум?
Дурні аскети й гіпокрити!

Так добре в тім грузькім багні,
Так гарно тут, так поетично!
Так любо жити в тихім сні,
Так добре й так при тім практично!

В затінню наших верб, кропив
Гниємо раді, червом ситі,
І що нам до квітучих нив?
І так ми ще з багна не вмиті...

І звідки в тих поетів сум,
Ті «перли сліз», проміння, золото?
Кум-кум! кум-кум! кум-кум! кум-кум!
Нема, як наше болото!

БЛАЖЕННІ НИЩІ ДУХОМ

...безумних-бо ни орют, ни сіють,
ни в житниці собирають,
но сами ся ражают.

З моління Даниїла Заточника¹

Щасливі ті дурні... Не орють їх, ні сіють,
Не плекають, не жнуть, не звозять до гумна —
Мов хопта на лані, ростуть, цвітуть і спіють...
Нема на них ні кар, ні джуми, ні трумна.

Їх всюди повно є. На вулицях, на ринку,
В салонах, по шинках, по цирках і клітках.
Куди лиш оком кинь, побачиш катаринку:
При ній стоїть дурак в лякерах і квітках.

До того в їх руках якась таємна сила:
Цілий широкий світ кориться їх словам.
Га, що робить... Давай журбі підтяти црила
І ставить монумент народним дуракам!

* * *

Раз скаржився мені покривджений діяч
(В скобках скажім: дурний, хоч череп без волосся):
«П'ятнадцять літ плачу народний свій гарац,
А честі доступить мені не довелось...»

— Добродію,— кажу,— признайтеся сами:
У вас кебети є настільки, що в дитини.
Та й честь у нас дають лиш вибраним, а ми —
А ви, мені здаєсь, не з тої, бач, родини...

Та забаглась вам честь, послухайте мене:
У Львів перенесіть ви лярів² і пенатів³,

¹ *Заточник Даниїл* — давньоруський письменник кінця XII — першої половини XIII ст., гаданий автор твору «Моління Даниїла Заточника», спрямованого проти боярства та монастирського духівництва.

² *Лари* (ляри) — у давньогрецькій міфології добрі духи, охоронці домашнього вогнища, пізніше — душі предків.

³ *Пенати* — у давньогрецькій міфології боги — покровителі дому, родини, батьківщини. Повернутися до пенатів — повернутися додому.

А там пошана й честь вас певно не мине,
Лиш трохи походить по бюрах меценатів...¹

Щоб успіх повний був (та тямте, це секрет!),
Ви просьбу підпишіть яким малим презентом,
А, певно, вам дадуть на діяча декрет,
А може, й зроблять ще у «Ділі»² рецензентом.

МРІЯ

Коби я тільки «іспит здав»
і стався меценатом,
Тоді я б зверг зі себе фрак,
зробився б демократом.

Як стій би я себе вписав
на лісту парцелянтів
І відчинив би в себе банк
і бюро емігрантів.

Я б нашій кривді край поклав
і лихові зарадив,
Скупив би панській лани
і мазурів спровадив.

Щоб не дивитись на біду,
на наше чорне горе,
Я б наших бідних мужиків
післав за сине море.

І швидко б в нас зацвів гаразд,
пропала б вся голота,
А я б добув ц.к.³ ордер
і славу патріота.

¹ *Меценат* — багатий покровитель. Від імені Мецената — римсько-го політичного діяча I ст. н. е., який прославився покровительством поетам та художникам.

² «Діло» — щоденна газета, яка виходила у Львові в 1880—1939 рр.

³ Цісарсько-королівський.

* * *

Спустивши вуха вниз, під себе взявши хвіст,
До всіх ми ласимось, кого найдем на шляху.
Радіємо, як хтось на нас: тю-тю! повість,
А навіть і тоді, як злають бідолаху.

Пильнуєм день і ніч своє-чуже майно
І брешем на братів, які приступлять ближче.
Плекаєм на чолі своє рабське п'ятно,
І хоч зібгались в лук, схиляємся ще нижче.

Глодаємо кістки химерних панських ласк,
Часом загарчимо, що нам їди замало...
Здіймуть з кілка канчук — один маленький ляск —
І ми покірні знов... як цуцикам пристало.

І сняться нам степи і ниви запашні,
І дивно нам, що нас зі стричка не спускають...
Ми ж прецінь... Ну й скажіть, чи ми такі смішні?
Й дивіть, ті люди нас ведмедями вважають!..

НА УТЕЧІ

Сум голосив по пустці піль
Прелюдію одчаю,
А ми топили горе й біль
По давньому звичаю.

Понурившись на стакани,
Мов скорбні думи слали
На рідні ниви, де сини
Буйні чуприни клали.

Щоби ж і нам не помирать
З журби, що серце сперла,
Заставили ми грімко грать
Циганів «Ще не вмерла».

І так розміряні снули
Ми сміливі ідеї,

А поки що ми завели
З усіма *treuga Dei*¹.

Так рідне ми везли судно
Крізь бурю і негоду
І тямили лишень одно:
Що ми «тірольці² сходу».

А що з геройських ран синів
На нас спливала слава,
То снилась нам в прияві снів
Гетьманська булава.

Так в час кривавої борби
Ми присипляли груди,
Аж довелося нам з журби
Ударитися в груди...

ПОЛІТИЧНИЙ НЮХ

Ударив грім, і з наших мрій
Остав один туман.
І ми в безраді своїй
Вхопились за карман —
Не наш, а патентатів³...

Ми совість нашу оддали
Могучим у коміс,
І *volens-polens*⁴ ми пішли
На легкий компроміс —
Із хистом дипломатів.

Не раз, якщо знемога й сплін
Людину навістить,
То треба з тугості колін
Незначно опустить —
Для гарних результатів.

¹ Мир Божий.

² *Тірольці* — мешканці австрійських Альп.

³ *Патентат* — той, що має документ на привілей.

⁴ *Хоч-не-хоч* (латин.).

Ударив грім, і ми в ім'я
Української справи
Звинули бойове знам'я
І подались «на право» —
В покорі демократів.

І так під хвилю горя й скрут,
У днях тяжких времен,
Приніс «нам» плоди щирий труд,
І ми наш екзамен
Зложили *eminenter!*

І тим звергли ми з себе раз
Наш епітет: лінюх,
І доказали, що у нас
Є політичний нюх —
На крісла президентів.

ДА СВЯТИТЬСЯ ВІЙНА

Да святиться війна! В саяві лун ми найшли
До трапези вигідну дорогу,
І узброєні в лож, ми з поклоном пішли
Кожий іншому — власному богу.

Ми в пожариськах сіл попалили дотла
Всі трофеї дідівської честі
Й понехали вражду, що нам в серці лягла
Заповітом кривавої мести.

Місто² в гніві палкім затискать кулаки,
Ми покірно складали долоні,
Що ж дивного, якщо хитруни й дураки
На цупкім нас держали припоні?

Хоч судилося нам поливати поля
До останньої крапельки крові,
Ми втішались тим, що покірне теля
Підсисає дві гладкі корови...

¹ Найкращі.

² Замість.

Та й ми знали, що бій не триватиме вік,
Що лиш дуби валяться від бурі,
Що засне гураган і трусливих калік
Примостять на якій синекурі¹.

Ми се знали й тому кожний з захватом грав
В дряхлу дудку борця-патріота,
Край вікон міністерств всякий блазень горлав:
Да святиться війна і... підлота!..

ПІД ВІДЕНСЬКИМИ ПЕРИНАМИ

Здалека від страхіть війни і хуртовин,
Під шум дунайських хвиль ми колисали мрії,
І потонувши в пух позичених перин,
Впивалися теплом, як птахи на вирії.

І снівсья нам не раз далекий рідний край,
А часом і масні директорські посади.
І ми, склонивши скрань на свого ложа край,
Стискали кулаки від жалю і досади.

І рвались ми на лет, як бузьки навесні,
Та літепло перин в'язало наші крила.
І ми топили жаль у непорочнім сні
Та й присипляли скорб, щоб мозки нам нурила.

І так в чужім краю, здалека від негод,
Позбавлені всіх благ народної трапези,
Ми жили з дня на день, не знаючи пригод.—
Як горді мудреці: «Jenseits von Gut und Böse»².

Під захистом перин наш дух переборов
Всю скруту лихоліть і все насильство враже,
Під ними ми найшли розраду і покров.
Тож слава їх не вмре, вівіки не поляже!..

¹ *Синекура* — у часи Середньовіччя дохідна церковна посада, не зв'язана з обов'язками; в переносному значенні — добре оплачувана посада, на якій нічого не потрібно робити.

² По той бік добра і зла (*нім.*).

ПОЛІТИЧНА ШКОЛА

Ein Dumkopf bleibt ein Dumkopf nur
Für sich, in Feld und Haus,
Doch wie du ihn zu Einfluss bringst,
So wird ein schurke draus.¹

Grillparzer²

Не дивуйтесь, брати, що я, як дипломат,
Велю вам потоптати ідею правди й честі,
Мудрецеві є у всім компасом софізмат:
Посеред шляху кинь, як ти не в силі нести.

Ви знаєте мене: не трус я й слабодух,
І я держусь, як ви, гріхами фарисейства.
Та знайте, там «вгорі» такий повіяв дух,
Що (*inter nos*³) для нас конечний дух лакейства.

Ви новики єще... Я знаю, що не раз
Збунтується душа на заклик до облуди.
Та це пусте, друзі! Спідліться тільки раз,
А вже потім... потім якось воно вже буде...

А впрочім, дипломат, це, бачите, жонглер,
А в совісті своїй він римський Ян дволичний.
Ним мусить кермувати девіз: *voque la galere!*⁴
Що з того, що комусь він видається безличний?

Простіть, що я багну у вашу душу вніс,
Якщо вас це болить, мені ви в очі плюньте!
(Для справи можна й це...) І серед щирих сліз,
В ім'я святих ідей молю вас: дрібку схруньте!

¹ Дурень залишається дурнем
Без шкоди для іншого лише дома,
Та коли йому дати владу,
Він стає негідником.

² *Грільпарцер Франц* (1791—1872) — австрійський письменник, автор драм, поезій та новел. На сцені українських театрів ішла його п'єса «Горе брехунові». П. Карманський перекладав вірші Ф. Грільпарцера.

³ Між нами (*латин.*).

⁴ Було не було (*латин.*).

ГРАЧІ

Du spielst vortrefflich und spiels hoch
Grobmütig, ohne Sorg',
Dein Spiel hat eine Fehler doch:
Der Finsatz geht auf Borg.

Grillparzer¹

При столику зеленим, п'яні страстю,
Ви завели гаразд на хлопську шкуру,
І, вірячи знанню своєму й щастю,
Звергли з душі турботу й всяку журу,
Та граєтесь до втоми над Дунаєм.
А нарід жде і бореться з одчаєм.

Горить ваш зір, у грудях серце б'ється,
Рука стиска нервозно в пальцях карти,
А глум судьби над дурнями сміється
І строїть вам свої болючі жарти.
Пас!.. візо!.. сам!.. Схитнулись, помилились,
Ніщо робить: ви знову провалились...

І так іде ся пристрасна забава
Із дня на день — без вигляду й надії,
Байдуже вам, що досвітня заграва
Людству вістить нові величні дії.
І хоч вода з-під ніг бере вам лавку,
Ви ставите останню вашу ставку.

Дивлюсь на вас: на ті дрижучі руки,
На біль облич, побілених жаждою,
Читаю в них невимовлені муки
Й палючу страсть під маскою спокою —
І сам не знаю, чи ридать над вами,
Чи вас пекти огненними словами.

¹ Ти граєш чудово і граєш високо,
Великодушно, без турбот.
Твоя гра має все-таки одну помилку:
Ставка йде в борг.

Грільпарцер

Духом все молоді, тілом дряхлі діди —
Ми верстаєм дорогу сліпцями,
Йдем вперед навмання і вступаєм в сліди
Тих, що нарід вели манівцями,

Свій поклавши смітник і підгнилий поріг
У основу будучої Січі,
Боїмося шукать нових, кращих доріг,
Щоб не глянути правді у вічі.

Держучися пелен романтизму дідів,
Вічно рвемся кудись полетіти,
Вічно хорі від мрій, вічно п'яні від снів —
Покалічені Ікара діти.

Солоденькі грушки нам ростуть на вербі,
Цілий світ лиш піклується нами...
Тож до всіх ластимось — хоч би навіть в боротьбі —
І цілуємся навіть з вовками.

І хоч часто від ран на Голгофі падем,
Ми все вірим, що ми непобідні.
І несем на чолі наш рабський діадем —
Такі бідні — до зависті бідні!

ГЕРОЯМ

З жестом гордих батьків під музику пушок
Ми вас слали на смерть задля справи,
А самі підняли на валах подушок
Гордий стяг Бойової Управи.

Ми післали вас в бій і веліли вертать
Лиш зі щитом, а ні, так на щиті.
А самі — щоб колись вас як слід повітять —
Заховались, як зайчики в житі.

Ви боролись, як льви, й вашу юність буйну
Прикрасили ясні діадемами,

Кров'ю ран ви своїх змили нашу вину
І тіртям доставили теми...

Ви вмирили, а ми у гордині росли,
Щоб ви юні літа потоптали;
А в геройських гробах ми потомству спасли
Політичні цінні капітали.

Тому кождий із нас по-геройськи приніс
Важку жертву гіркої розлуки.
А могили борців зростають перлами сліз
Як не ми, то напевно вже внуки...

КРИВАВИЙ СМІХ

I

Долейте ще вина! Долейте лиш такого,
Щоби в його крові заіскрився огень!
Щоб в ньому оп'янів весь біль життя гіркого
І з груді грянув спів нових гучних пісень!

Щоб реготом зайшлась моя пекольна смута
І випалила ним всю тугу чорних дум!
Щоб неміч довгих мук порвала врешті пута
І плюнула життю в лице палючий глум!

Га, смійся, смутку, смій! Щоби з гробів зірвались
Кістки, яким давно сей світ сказав: прощай!
Щоби глухі й сліпі з тривогою дізнались,
Як в нас ридає сміх і як смієсь одчай!

II

І впала з-під повік остання сльоза,
І скам'яніла груди, як лава на вітрах.
Пішов від мене біль, поблідла вся гроза,
І в серці весь огонь згорів, зотлів, потах.

Тепер я ваш, я ваш! Вкупився вже у храм,
В якому бог — брехня, ереї — різуні.

Ходім вістити мир закованим братам —
Ми, народні батьки, ми, вибрані сини...

Осанна вам, брати! Ликуй, народе мій!
Несем в твої хати загублений твій рай...
На стовпищах твоїх горить огонь надій.
Вгору мечі! Поляжемо за край!

III

Так з вами я пішов на ваш празник життя
І засів до гучної трапези,
Щоб в похміллі найти тихий мир забуття
І спинити ненависні слези.

І, поклавши на скронь ваш весільний вінок,
Звитий з квітів мужицького поту,
Я пустився бігцем на веселий танок,
Щоб згубити гнітючу скорботу.

Та, втомившись танком, я поник, як лоза,
І сягнув я рукою до чари...
Та здригнулась рука, з вії упала сльоза:
Я побачив огидні примари.

Я збудивсь, і мій сміх на устах занімів,
Я не бачу ні шляху, ні мети.
І тепер я нараз вас як слід зрозумів —
Та мене ви ледве чи піймете...

Із збірки
«ЗА ЧЕСТЬ І ВОЛЮ»

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

Одного я тебе в широких світах маю.
Підеш — і впаде ніч на сонячний мій рай,
І сум осінніх днів мене зморозить в маю.
Та серця не пестить, як кличе рідний край!

Йди! Лиш Бог один мій жаль бездонний змірить...
Підеш — і повалюсь душею у безкрай.
І втрачу все, у що бездольне серце вірить.
Та годі не йти, як кличе рідний край!

Йди! Повернешся, тоді почнем наново
Співать перервану симфонію про май.
Поляжеш — Боже!.. Біль зморозить в мене слово
І скам'янить думки. Та годі: кличе край!

Під серцем в мене спить наш первісток любові.
Я помстою наллю його серденько вкрай!
Повір, не виллється даремно жертва крові...
Йдеш?.. Ох, Боже!.. Йди! Взиває рідний край!

ПОРВІМ НА КОБЗАХ СТРУНИ...

Порвім на кобзах струни скорби й туги,
І не співаймо співів надмогильних!
Заграймо громом дикої потуги
І визвім з гробу лицарів всесильних!

Спустім, нарешті, духа з оборожі,
Яка нас душить вже цілі століття!
Як буря, гряньмо в полчища ворожі
Й візьмім під ноги наше лихоліття!

Невже нам вічно у шлеї ходити
Тяглом неситих зависних сусідів?
Ї в судорогах болю приводити
На світ бездольних кволих ніобідів?

Невже ім'я геройського народу
Навіки вмерло для його ж потомства?
Ї писано нам згинуті без роду
В хижацьких кігтях зради й віроломства?

Невже кров Гонти¹ в наших рабських жилах
Не має сили вдруге закипіти?
Ї ми, сп'янілі на старих могилах,
Навіки будем плакати, скорбіти?

Геть хорий смуток і журба безсильних!
Порвім на кобзах струни болю й туги
Ї не співаймо співів надмогильних —
А граймо громом гніву і наруги!

РОЗВІЯЛИ НАС БУРІ...

Розвіяли нас бурі, громи
По бездоріжжях чужини.
Сумують пусткою хороми,
Ростуть на нивах бур'яни.
Гей! Гей!

Ніхто не знає, кільки болю
В серцях закаменіло в нас!
Гей, потоптали нашу долю —
Лиш сниться нам щасливий час.
Гей! Гей!

¹ *Гонта Іван* (р. н. невід. — 1768) — один з керівників народного повстання в Україні в 1768 р. — Коліївщини. Служив сотником надвірних козаків магната С. Потоцького, перейшов на бік повсталого народу. Був схоплений царським військом і переданий польській шляхті, яка піддала його тортурам і стратила.

Під людським тинням жебраками
Розгублюємо п'яний сум,
І світ кидає нам з кістками
Свою погорду, лайки, глум.
Гей! Гей!

Ідуть літа, а ми з торбами
Верстаєм все безцільно путь.
Не можем бути ні рабами,
Ні вольними не смієм быть.
Гей! Гей!

ЩЕ РАЗ ПІТИ НА РІДНЕ ПОЛЕ

Ще раз піти на рідне поле,
Бодай на межу доповзти!
І, поки б'ється серце кволе,
На наші глянути хрести.

Почути реквієм трембіти,
Яка хоронить долю гір,
І над могилою скорбіти
Зо смутком наших рідних зір.

І пити плач загонів ухом,
Горнути скиби до грудей,
І кріпнути незламним духом
Рости в потугу, мов Антей.

Піти і біль села закути
У дзвін тривоги і грози,
І з ока Каїна добути
Хоч блиск покайної сльози.

Ще раз піти, обняти брата
До серця, наче до посуд,
Всі муки страдника зібрати
І винести на божий суд.

ДАЛЕКО ТИ, МІЙ КРАЮ РІДНИЙ!

Далеко ти, мій краю рідний,
Забутий Богом і людьми!
Лежиш ген-ген, мов ратник бідний,
Що впав з прошитими грудьми.

Лежиш німий, і горе дзвонить
На упокій в твоїм селі,
А сином твоїм доля гонить,
Як листом, зірваним з гіллі.

Летить листок, вітрами битий,
І гине, втоптаний у шлях,
І я — притоптаний, прибитий —
Калікою в чужині зляг.

І жду кінця. Ні, ні, це злуда!
Я жду життя й до бою сил,
І помсти жду — чекаю чуда!
До батьківських святих могил
Навколішках, мов син відрідний,
Бурлацьку тугу занесу,
Вдихну з ланів наш запах рідний
І оживу!

ЧУЖИНОЮ

Борбою стомлені, життям поломлені
Сідаєм край могил.
В кайдани сковані, на смерть скатовані,
Останком сил
Цілуєм наш загін
І шлем братам поклін.

Зітлілі тугою, грізні погугою,
Похмурі, мов тюрма,
В душі столочені і болем сточені,
Обпльовані всіма —
На чолах носим глум
І зледенілий сум.

Собою змучені, з дітьми розлучені,
І з голодом вовків,
З душею жебраків
Безіменні ідем,
Та шиї ми не гнем.

Биті доганою, у серці з раною,
З риданням рідних піль,
Померлим стогоном, могильним гомоном
Жбурляєм в небо біль,
Та небо — зимна сталь...
Кому ж повісти жаль?

Вчорашні мрійники, тепер покійники,
Котрих боїться смерть,
Ідем з кайданами, й одчай туманами
Серця налив нам вщерть.
Де сонце нам найти?
Кати! Чорти!

Жируйте круками, ситіться муками —
Ми передержим ад.
І будем раною, яка, мов гранею,
Пектимо ваших чад.
Одначе ми не вврем!
Ми суду ждем!

МОЯ ТИ ЗЕМЛЕ!

Моя ти земле, що течеш медами
І розсипаєш золото по нивах!
Розмайний гаю, квітчаний садами,
Де співи дзвонять, ллються в переливах!

Царівно з казки, що маниш красою
І пригортаєш до грудей сусідів!
Чого ж я, син твій, блуджу чужиною
І глджу кості від чужих обідів?

Чого пустила ти свою дитину
На горювання під сусідським тинном?
Чого недоля гне, немов тростину,
І коверзує бідним твоїм сином?

Для всіх ти щедра й ласками багата,
Ти всім прибудам — місце паломництва.
Лиш я не знаю, що то рідна хата.
Лиш я скиталець, лишений дідицтва.

Моя ти земле, втрачений мій раю,
Що грабіжницькі кормиш каравани!
Чи я ще ниви твої повитаю,
Щоби скитальчі загоїти рани?

А може, дармо буду тугу слати
І дармо буду дожидати стрічі?
І доведеться рай твій споминати,
Як сон чи мрію, що не сниться двічі?

ОСТАННІЙ ЛИСТ ДО МАТЕРІ

За дві години... мамо! нене!
Мене не буде вже в живих,
Погасне сяйво дня для мене,
І серце приспане, студене
Не вчує сурмів бойових.

Не вчує твого голосіння,
Твоїх прокльонів на катів.
Без почуття, без зрозуміння
Ходитимеш з тавром терпіння,
Мов старці край чужих плотів.

Не жди мене: вже не явлюся
Край наших схилених воріт,
Небавом з Богом помирюся,
Й на світ востанне подивлюся,
І лишу месникам завіт.

Мені не страшно світ кидати
І гинути від куль звірів,
Коби тобі лиш, рідна мати,
І тим, що смутком ржавлять ґрати,
День волі й щастя зазорів.

Прощай! прощай! За дві години...
Ох, мамо! мамо! не журись!
Прости, прости своїй дитині
І у старечій самотині
Журбі та горю не корись!

І ПРИЙДЕ ЧАС...

І прийде час. І доповниться міра,
І мати дасть синам своїм приказ:
Пошліть ваш серп на поле бузувіра
І постелить покоси раз у раз¹.

І з ваших чаш утаєного гніву
Пустить сім язв на скорпіонів рід².
І вишліть мечь на блудницю Нініву³,
Щоб не остав з гнізда брехні і слід.

Нехай серця у вас закаменіють,
І ваш кулак най буде як скала,
Бо бурю жнуть бутні, що вітер сіють,
А їх сійба — це Господу хула.

Підпережіть мечами ваші бедра
І ждять, коли заграє трубний глас.
І буде вам за труд заплата щедра,
Бо йдуть жнива.
І прийде час...

ПІСНЯ ПЛАВЦІВ

Під нами клекотить бездонний океан,
І туча громова здвигає гори хвиль.
Над нами, мов рядно, розкинувся туман,
І вітер нас несе, як степову ковиль.

¹ Об'явлення Іоанна.— Гл. 14.— В. 15.

² Там само.— Гл. 15.— В. 7.

³ Нініва (Ніневія) — стародавнє місто в Ассирії, у VIII ст. до н. е. столиця країни. Пізніше зруйноване вавилонянами й мідійцями.

Вперед, товариші! Хай лискавки мигтять,
Нехай регоче грім і жарить нас огнем!
Зімлілі в боротьбі, ми встанемо оп'ять —
Зберем останки сил і далі попливем!

Вперед! Немає нам з дороги вороття
До підлих рабських пуг, до плуга і до мук!
За нами гонить смерть, нас кличе зов життя:
Тятива зойкнула — стріла лишила лук...

Рокочуть буруни, летять скалки з судна,
Круг нас гроза акул, безлюддя і безкрай,
Над нами стогне грім, під нами глибина,
А в нас клекоче гнів, ненависть і одчай.

Вперед! Вперед! Вперед! За нами виє біль
Розп'ятої на хрест країни горя й сліз,
За нами гонить плач политих кров'ю піль
І сіл, де віспа й тиф смертельний жнуть покіс.

Вперед, мов демони! Геть з човна недорік,
Яким ненависть серць не перегризла вщерть!
Наш дух в огні страждань сталився восьмий рік.
Геть слабощі душі! Побіда або смерть!

Вперед, товариші! Хай дикий гураган
Підійме проти нас свою пекельну міць!
Ми переб'єм грудьми кипучий океан
І в пристань свободи увійдем силоміць!

ПІСНЯ ВІРИ

Ми вкинули в горно весь пристрасний пал,
Що спалював прадідні груди,
І туга до волі вергла нас в розпал —
На бурю, на Сізіфа¹ труди.

¹ *Сізіф* — у давньогрецькій міфології цар Коринфа, що, обдуривши богів, зумів уникнути смерті, але був приречений у підземному царстві викочувати на гору камінь, який, досягши вершини, знову скочувався вниз. Вислів означає марну працю.

Хай буря лютує, рокоче, реве
І проти нас котить лавини —
Ми стриму не знаєм! Нас в бурю зове
Плач битої горем країни.

За нами остались лиш нужда та біль,
Що спалюють серце і мислі,
А ген перед нами, над пусткою піль,
Кривавії луни нависли.

Хай буря рокоче, хай все йде врозвал!
Гроза в нас не зломить відваги.
Ми ляжем кістками і здвигнемо вал,
Що спинить ворожі ватаги.

За валом, в дрімучім затишшю хрестів,
Вквітчається рястом руїна,
І з труду робочих лицарських синів
Воскресне нова Україна!

В ПЕРШІ РОКОВИНИ ПАДОЛИСТА¹

Благословенна будь, священна хвиля,
Благословенні, невмирущі дні!
Ви розповіли Велетня з безсилля
І сили люду, скам'янілі в сні,
Збудили чудом на геройське діло.

І сталось чудо!.. Лазареве тіло,
Закуте в гробі три дні, три віки,
Воскресло, встало, кровію скипіло
І, меч двосічний взявши до руки,
Пішло до бою з темним духом смерті.

¹ Вірш присвячений роковині створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), яка була проголошена 1 листопада 1918 р. Проіснувала до липня 1919 р., коли польські війська під командуванням генерала Галлера окупували західноукраїнські землі. 22 січня 1919 р. було оголошено акт злуки Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою (УНР).

Лиш підлий хоче добровільно стерти
Своє нікчемне ймення з карт буття.
Ім'я героя не таке, щоб вмерти
І понестися в безвість забуття!
Воно від роду пом'янесь до роду!

Нехай святиться гордий стяг Народу,
Який простерся на верхах Карпат!
Він сонне море сколихнув до споду
І, збивши хвилю в дикий водопад,
У скелю грянув — аж здригнулись гори!

І від надхмарних шпиців Чорногори
Аж до плодючих понадсянських піль
Знялася пісня, як бурхливе море:
Нехай пропаде наш відвічний біль!
Восанна гордим Лицарям! Ми вольні!

Ми вольні! Даром ворота пекельні
Повстали проти наших вічних прав
І даром наші здобутки мозольні
Варшавський злодій підступом закрав —
Ми вольні, браття, і ми будем вольні!

ВИ ТЯМИТЕ? РАБИ!

І досі мріємо, і досі мліємо,
Коли згадати диво,
Як биті тугою, стальні натугою,
Ми вийшли всі на жниво,
І бренькіт наших кіс
Кривавий клав покіс.

Немов зчаровані, блудили сковані
Дрімучі наші сили.
І п'яні славою, ішли ми лавою
І день і ніч косили.
Вкидали весь наш біль
В загони рідних піль.

Ланами й борами, степом і горами
Неслися ми, як Диви,
Гриміли хорами й на храм¹ прапорами
Пристроювали ниви —
І трупом на полях
Мостили волі шлях.

Коліна гнулися, і в серці чулися
Неначе легкі крила:
Бажалось линути і сум покинути —
Журбу, що нас точила,
Жбурнути в забуття
І пригорнуть життя!

І досі мріємо, і досі мліємо,
Коли згадаєм диво,
Як биті тугою, сталені потугою,
Ми вийшли всі на жниво —
На свято боротьби.
Ви тямите? Раби!

1923

ЖЕРТВА

Ти йдеш, мій сину? Що ж — іди здоров!
Тебе спиняти я не маю права.
Даремний жаль, як кличе слухна справа,
Як з України ворог точить кров.

Твій батько вік свій скоротав в ярмі
І вмер, не чувши заклику до зброї.
Сьогодні дивом взялися герої
І рвуться пута в віковій тюрмі.

З могил війнув лицарський гордий дух —
Воскресли сотні. Лопотять прапори,
І пісня віри в'ється понад бори,
Горить завзяттям давній слабодух.

¹ На свято.

Ідеш вже, сину? Що ж... іди здоров!
Я радуюсь, хоч серденько зранене.
Затям собі, що ти один у мене...
Хоч врешті... Що ж! Пречиста — твій покров...

Взяв неньчин поцілуй, і безмір піль
Вхопив його, як човен морські хвилі.
А мати впала у німім безсиллі
І пригорнула невимовний біль.

МИ НА ЖЕРТІВНИК ДІЙ...

Ми на жертівник дій усю поклали долю:
Майно, життя і кров — поклали, що змогли.
З пожоги та руїн ми ледве зберегли
Для йдучих поколінь геройський епос болю.

Бездольні вигнанці, подавлені журбою,
На судище несем терновий наш вінець.
Ми не лукавили — і впали як борець,
Що став на боротьбу з камінною судьбою.

Невже нам ще й тепер лиха присудить доля
Добути тільки скарб нових могил і ран?
Невже об лід людства розіб'ється таран
Кривавих наших мольб? Най буде Божа воля...

Ми на жертівник дій вергли останки віри.
Коли ж нас заведе остання ще весна,
Нам лишиться одчай! А зброя це страшна!
Вона не знає жертв, ні стриму, ані міри!

ЗА ЗБРУЧЕМ

Пам'яті сот. Вол. Яреми

Горять огні, і ясність б'ється з тьмою,
Що налягла глухий подільський ліс.
Від пилу шлях окутався габою,
І мовчанку вечірнього спокою
Приборкує клекотання коліс.

Горять огні. Їржуть в чагарі коні
І порхають від прохолоди рос.
Дрімає ліс, похнюплений в присонні.
І молиться. Під лісом на вигоні
Підковою розкинувся обоз.

Горять огні. В обозі скрипка плаче
Й регочеться, сп'яніла тугою;
Оплакує гірке життя козаче,
Покинута на вигнання бурлаче,
Скалічене терном, наругою.

Горять огні, кривавлять перелогі
Й розпалюють одчайний регіт струн.
І козаки беруть свій жаль під ноги
І, збіджені знемогою дороги,
Пускаються в присюди, мов бурун.

Горять огні. Сміється в скрипці горе,
Розковане зі серць розлукою.
Дуднить земля: здається, п'яне море
Товче грудьми об надбережні гори.
Іде танок надій з розпукою.

ЖДАЛА, МОЛИЛАСЯ...

Славі Яремовій

Ждала, молилася смутком і тугою,
Поки не впилася горем, наругою.

З Вінниці прислано вістку сестрицею:
Вам вже судилося жити вдовицею.

Вийшла на вулицю, вкрита жалобою,
І над сирітками стала Ніубою.

Двоє, як зіроньки,— тільки дивитися.
Де ж їй з бездольними, де прихилитися?

Встала, пустилася полем, покосами,
Сльози втираючи жовтими косами.

Діти втомилися і спотикаються.
— Де будем спатоньки? — в мами питаються.

— Цить, мої радощі! прийдем до таточка,
В нього є з ліжечком захисна хаточка...

Присмерк розгублює тіні прилудою,
Мати з сирітками блудить приблудою.

УСЕ ЯК В КАЗЦІ...

Усе як в казці... Вийшли з підземелля
Якись незнані лицарі-герої,
Ї вмиль віджила приспана пустеля
Ї загриміла покликом: до зброї!

Усе як в казці... Тихо, непримітно
Їз сіл піднявся семий вал потуги,
Ї розпливлася темінь безпросвітна,
Ї вмерли наші вічні смутки й туги.

Усе як в казці... Здивувані чудом,
Мечі пустили з-рук бутні сусіди —
Ї дука станув перед хлопським судом...
Ми празнували ясний день побіди.

Усе як в казці... Перейшло похмілля
Ї нас збудила дійсність до кайданів...
Ї нам лишилось тільки задовілля,
Що нам на хвилю снівся сон титанів.

НАРОДЕ, ЖЕРТВО РОЗБОЮ!

Народе, жертво дикого розбою!
Дитино в кігтях зависті й брехні!
Як Єремія, плачу над тобою,
Ї серце в мене жариться в огні.

Одчай вселився у твоїй країні
І мирні села оповив пустар.
Сіон твій гордий тужить на руїні
І Бога твого безчестить дикар.

Варварські орди вщерть заволочили
Твоєю плоттю твій пустий загін
І начинили трупами могили
Та й запивають кровію твій скін.

Мов сірі торси, без душі, без слова,
Сидять прибиті люди по хатах.
В устах їх білих скам'яніла мова
Й останній огник віри в них потах.

Та там, у грудях, накипає звільна
Важка досада у грізний вулкан.
І підіймаєсь нишком, мимовільно,
Зо свого ложа сонний великан...

Народе, жертво лютої недуги,
Що підрубала твій кедровий пень!
Я вірю в силу скритої потуги
І вірю в твого воскресення день!

НЕХАЙ РОЗБИТІ МИ...

Нехай розбиті ми; нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбі та жалобі,
Наш дух горітиме в пекельному вогні!

Хоча ходитимем у підлій оборожі
І будем волочить важкий тягар заліз —
Та ворог не примкне своїх повік на ложі,
Дарма, що в головах у нього буде кріс.

І не присплять його диявольські тортури,
Що ними схоче він убить запеклий гнів.
Ми будемо в ярмі ходить як горді тури,
Яким з грізних зіниць б'ють лискавки вогнів.

І хоч обставить нас фалангою шпіонів,
Щоб викрасти нам з серць невимовлену реч,
Буде лякаться нас, як скритих скорпіонів,
І скрізь добачить наш грізний Дамоклів меч.

Нехай розмиті ми; нехай на нашім гробі
Празнує супостат сумний тріумф брехні!
Ми не понизим чол у ганьбі та жалобі.
Наш дух горітиме в пекельному вогні.

ЛИСТ ДО ГАЛИЧАН

Ох, чую ваш безрадний біль,
Що кам'янить вам серце в груді!
І шлюсь до вас вітрами піль,
Як ви, сумний, без крихти злуди.

І я голубив казку мрій,
І неба досягав руками.
Та казка злинула в вирій,
А мрію вбили нагайками.

Читаю горесні рядки
І затискаю з болю зуби.
Де наші ниви? Де садки?
І хто їх вирве з кігтів згуби?

Зійшов я десятки країв,
Де радісні пісні лунали,
І голос наш в журбі збілів:
Мене ніде, ніде не знали...

Ніхто не чув жагучих слів,
Які родила скорб і туга.
Нас знали тільки як волів,
На м'ясо добрих і для плуга.

Ніхто, ніхто тобі не брат,
Ти гордий, спутаний соколе!
Тобі ніхто не зломить грат —
Ні днесь, ні завтра, ні ніколи.

Тебе обсіли, мов сичі,
Твої — далекі і сусіди.
Не вір брехні — а куй мечі!
І вір у чудо, вір в перемогу!

НАМ НЕ ПОХИЛИТЬ ЗГАНЬБЛЕННЯ ЧОЛА!

Нам не похилить зганьблення чола,
Хоча Пілати в нього вб'ють терни,
Хоч фарисеї витимуть: розпни!
Ми не зігнемось під ярмо тягла!

Хоч будем мліти від палючих ран
І пригвоздить нас злоба до хреста,
Хоч жовч нам скорчить спалені уста,
Та мольб не вчує з наших уст тиран!

Загін з-під ніг нам вирве землекрад
І наше жниво замість нас пожне;
З печер діток нам голих прожене
І навіть гробу нам позичить брат —

Проте не вб'є нам Бога Вітчизни
І трійлом зради не затроїть нас!
Ми в серце сина вложим злоби квас,
І він розточить царство сатани.

І ми воскреснем, і зітрем чоло
Гидкого гада, що наш край сквернив.
І серед наших колосистих нив
Весняним квітом зацвіте село.

ЛИСИЦІ ВЛАСНІ МАЮТЬ ЯМИ

Лисиці власні мають ями,
У гніздах криються пташки —
Лиш ми бездомними старцями
Чужі витопуєм стежки.

Лиш бідним дітям України
Ніде приюту не найти.
Їм, вигнаним з пустель руїни,
Усі зачинені хати.

Ніде нам, змученим, спочити
І скласти голови на сон;
Куди не глянем, їдовиті
Троять нас погляди з вікон.

І кривда помстою скипає,
І мука скавулить у нас.
Гай, гай! ніхто, ніхто не знає,
Що з серця викреше нам час!

Лисиці власні мають ями,
У гніздах криються пташки —
Лиш ми бездомними старцями
Чужі витоптуєм стежки.

ЯКИЙ ЧУДОВИЙ СОН!..

Який чудовий сон!.. Народ торощить пута,
В румовищах тюрем конає цар-тиран,
А з повені пожеж, з крові і з лютих ран
Україна встає — без пана й без кнута.

Від Сяну по Кавказ побідні дзвонять дзвони,
З обновлених храмів об хмари б'є пеан,
З поганьблених гробів встає давній Титан,
Встають розковані, свобідні міліони!

Мов гордий океан, так вільно і просторо
Розлилася ріка життя, змагань, стремлінь.
Росте величний храм для йдучих поколінь.
Який чудовий сон!

Чи висниться він скоро?..

ЧУЄТЕ ДЗВІН?

Чуєте дзвін? Це він! Це він!
Це люд одчаєм дзвонить.
Ридає дзвін на гріб руїн
І волю в нім хоронить.
З долин і з гір
Б'є плач стихир —
Лунає пісня горя.

Немов на суд, в залізах пут
Їдуть, пливуть мільйони.
Даремний труд: на гробі злуд
Голосять глухо дзвони —
На пустку піль
Кидають біль
З Карпат до Чорномор'я.

Їде похід. Як стятий квіт,
Лежить Вона на марах.
За нею вслід, як зимний лід,
Обсмалений в пожарах,
Їде Іван,
Сліпий Титан,
І горем б'є об зорі.

А в передах, у трьох рядах,
Їдуть гробарі Країни.
У їх очах чаїться жах
І гнуться в них коліна.
Це злі сини,
Що дар Весни
Втопили у роздорі.

Чуєте дзвін? Це він! Це він!
Це люд одчаєм дзвонить.
Товче у дзвін — собі на скін:
Своє буття хоронить.
Сліпий Титан,
Вельможний пан...
Чи він воскресне скоро?

МИ ТУТ ЗРОСЛИ

Ми тут росли, нам тут співали
Розміряні ліси й поля;
Ми жили тут і тут вмирали:
Це наша батьківська земля!

Тут наша скорб віки ридала
На кожду п'ядь не наших піль:
Тут кожний квіт, котрий топтала
Чужа стопа, родив в нас біль.

Тут криється в німих могилах
Завітний скарб лицарських туг;
Тут наша кров пливе гей в жилах
І прадідний банує дух.

Ми тут з пелен в німих прокльонах
Кресали з ран святий огонь
І виснили на сих загонах
Сон прадідів, воскресний день.

Ми кинем в бій всю муку п'яну,
Яка гризе замки тюрем!
Ми не дамо Карпат і Сяну!
Ми тут зросли і тут помрем!

СТРІЛЕЦЬКА ПРИСЯГА

На кров народу, в боротьбі пролиту,
На честь батьків, що вольними жили,
На рідну скибу, морем сліз политу,
На заповіт борців, що полягли,—
Я присягаю і клянусь.

На землю предків, що мене кормила
І зберігає прах моїх батьків,
На гін до волі, що людині мила,
На ненависть до лядських гайдуків —
Я присягаю і клянусь.

На кров Гетьманів, що пливе нам в жилах
На Жовті Води, Корсунь і Батіг,
На горду славу, що живе в могилах
І жде нових носителів своїх,—
Я присягаю і клянусь.

На всі торттури по таборах смерти,
На люд, терновим вінчаний вінцем,
На тих, що в тюрмах їм прийшлося мерти,
На діточок, попалених живцем,—
Я присягаю і клянусь.

На непорочний прапор України,
На честь стрілецьку й гордість роду,
На воскресіння рідної країни,
На все, що чесним і святим зову,—
Я присягаю і клянусь:

Не дам поганьбленню мого роду!
Піду на муки і на ад терпінь —
Та не скорюся — не зігнуся!
Так мені рідний поможи, народе,
І ти, всесильний Господи! Амінь.

СПІТЬ, ГЕРОЇ, СПІТЬ!

(Колискова пісня)

Спіть, герої, спіть! Голови склоніть!
Най вколише вашу тугу
Шумнокрилий вітер з луку.
Голови склоніть,
Тихим сном засніть.

Серед рідних піль в пошумі топіль
Мрійте мрію про походи,
Про народини свободи.
В пошумі топіль
Хай засне ваш біль.

Як наспіє час, ми розбудим вас.
Загрохочуть самопали,
Задрижать бескидські скали.

Ми розбудим вас,
Дожидайте нас.

Душу віддамо й вас ми помстимо!
Згинуть, згинуть супостати
Й усміхнеться наша Мати.
Ми вас помстимо,
Ми вас помстимо!

ГАЛИЦЬКИЙ ПЕЙЗАЖ

I

Як стадо журавлів, що впаде край дороги,
Схилилися хрести і тужать серед піль;
Сумують по борцях, що після днів тривоги
Зложили до могил невивпаканий біль.

Полями блудить скорб, покинута війною,
І, хора від ридань, склоняєсь на гроби,
Вколисує борців молитвою сумною
І пеленає все спокоем самоти.

Тихенько сплять сини всієї України,
І сниться їм якийсь незмірно довгий шлях,
Що в'ється без кінця крізь звалища й руїни
І крає небосхил на галицьких полях.

А ген вдалечині на сонці маревіють
Вишневі садки і писані хати.
А там... І никне все. Лиш ниви половіють,
І безвідрадна скорб склоняєсь на хрести.

II

Хіба не стоїть вмерти для надій
І жити тільки спомином давнього,
Пірнути в пропасть забуття сумного
І бути свідком людських дій?

Хіба не стоїть розп'ясти сто раз
Зболіле серце на хресті одчаю
І чашу смутку випити до краю
Та перенести вік тяжких образ.

Хіба не стоїть, коли ум впевня,
Що заблизниться в гробі всяка рана,
Що все проковтне вічність і нірвана,
Що все туземне — привид і бридня?

Львів, 1919

ПІД СОНЦЕМ ТРОПІКА¹

АВТОПОРТРЕТ

Пооране чоло, мутні пригаслі очі,
І усміхом гірким уста покривлені.
Під маскою лица дримає смуток ночі,
І стомлені думки в постель задивлені.

Ні сонця, ні надій, ні захвату, ні віри —
На все, чим дух мій жив, зима поклала лід.
І пустка самоти гнете мене без міри —
Таким вертаюся з мандрівки вмерлих літ.

Десь схиблена була дорога на розстаю,
Щось згублене було на шляху життєвім...
І дармо я чогось в степу життя шукаю
І тугою горю. Кому ж її сповім?

Кому розкажу жаль, який зродила втрата?
Кому повірю біль невдалого життя,
Коли душа моя собі не має брата,
Коли минулі дні не мають вороття?

Шукати ще? Нести безсонну в серці тугу
І сльози сіяти відлогом самоти?
Пустий, даремний труд ловити вітер з лугу.
Чи зможу я себе і май свій віднайти?

Фраскати, 13.VI 1920

¹ Розділ складається з поезій, написаних за океаном. В жодну із збірок поета ці вірші не входили.

DE PROFUNDIS¹

Звідки іду? Куди прямую?
Де склоню голову до сну?
Чого ще жду? За чим баную?
Чого оплакую весну,
Якої я не знав ніколи?
Судьбою впряжений в шлею
На вічні труди і мозоли,
Знеможений буттям, стою,
Як хрест, підтятий на розстаю.
Чого ще жду? За чим ридаю,
Бездольний пасинок судьби?
Якого жду для себе паю
З трофеїв труду й боротьби?

Усе пусте, усе омана,
Блудячий огник млаковин.
Не вигоїться в серці рана,
Не засолодиться полин,
Що виповнив пугар життя.
Страждай і пий — се суть буття.
А поза тим одна зануда
І холод пустки й забуття.

Умерла давня казка чуда,
Бур'ян заріс дорогу в рай.
Ми духом змірили безкрай,
І не найшли ніщо, крім болю,
І на туземному роздоллю
Ми свого бога розп'яли,
Як на Кавказі Прометейя.

Заснула в гробі ясна фея,
Що в казку щастя нас вела
І обманом пестила духа.
Зв'ялила квіти мрій засуха,
І між морщинами чола
Застигла в нас вечірня тінь
І скорб мандрівників охлялих,
Що гублять тугу в пустарях.

¹ З глибин (латин.).

Усе розсипалося в тлінь
І жмінкою листків зів'ялих
Покрило гріб весняних снів.
І надмогильний скорбний спів
Зморозив радість наших днів.
Чого ж я жду? Що в силі дати
Людству скалічений жебрак,
Що сам не має в світі хати
І стелить свій твердий кулак
Під голову — жаркий вулкан?

Засніть надії, все дарма!
Зімліла сила крил сокола,
Міражі мрій закрив туман.
Як віл, прикутий до ярма,
Піду життям, і дні спроквола,
Як скритий міль, точитимуть
Мереживо моєї сили,
Аж поки не порветься путь,
Не скотиться у яр могили.
І жмінка сліз, і жмут квіток —
І ось увесь мій плід терпінь.
І попливе ріка років,
І спомин мій замутиє ринь
В серцях усіх — чужих і рідних.

Цить, серце, цить! Не жди нічого,
Нічого в долі не проси!
Терпи і не питай — для чого.
Усе мана, все блиск роси,
Що в сяйві сонця меркне й блідне.
Усе бридня. Лишень послідне
Твоє буття цінне для нас.
А все останне — зайвий час,
Пустар, заповнений нудьгою,
Морганою надій і мрій.

Замкнуті двері за собою,
Втонути в пустку і спокій,
І ждати, слухати, як мруть
Повільно на вежі години,

Як до воріт нірвани¹ йдуть
Зі шляху звіяні пилини,
Чекати, аж надійде вал...
Все інше дим, імла омани,
Безцільний Дон Кішота² пал.

Цить, серце, цить! Пірни в тумани
Розмоленої самоти,
Порви кайдани суєти
І у мовчанню ереміта³
Залюляй твій безсонний біль,
І в тихих сльозах метеорів,
І в хлипанню осінніх піль
Найди обличчя всего світа,
Німу трагедію просторів,
Які держать в обіймах смерть,
І допивай налитий вщерть
Отрутою пугар життя.

І жди заплати небуття.

Фраскати, 6.VIII 1920

НА РІВНИКУ

Всім невідомий — згублена пилина,
Примхою долі кинута в безкрай,—
Блуджу очима. Все в просторі гине —
Небо й безодня. Тільки сниться край.

Там мають бути Африки пустині,
Там бразилійський праліс десь заснув.

¹ *Нірвана* — поняття релігії джайнізму та буддизму, яке означає стан найвищого блаженства людської душі, що звільняється від земних бажань і зливається з духовною першоосновою світу. Поринути в нірвану — віддатися стану цілковитого спокою.

² *Дон Кішот* (Дон Кіхот) — персонаж твору іспанського письменника М. Сервантеса (1547—1616) «Вигадливий ідальго Дон Кіхот Ламанчський». У переносному значенні — ідеаліст, мрійник.

³ *Ереміт* — пустельник, схимник.

Може, це мрія?.. Бовваніють сині
Спінені хвилі. Все туман обснув.

Над головою сонце сипле жаром,
Кров ударяє молотом в чоло.
Враз подихнуло в серці любим чаром —
В мріях воскресло галицьке село.

Грається сонце на листках осики,
Люди дрімають в милім холодку...
Враз заgrimіли гомони музики —
Трубить сирена. Ми на рівнику.

Грає оркестра. Грохит тарабану
Вгризся в мертвечий морський супокій —
З шумом несуться хвилі океану.
Як ти далеко, рідний краю мій!..

Атлантик, на рівнику 14.II 1922

В ЛІСАХ ПАРАНИ¹

Простерся ліс густий без краю,
А в нього вгризся шлях рудий.
Дивлюся, поглядом блукаю —
Ніде ні хати, ні людей.

Пінейри, пальми, трощ, ліани,
Усе те сплелося водно —
В зелену повінь океану,
Яким пливе мій віз-судно.

Пливе судно з гори на гору,
Несеться по гребенях хвиль.
— Чи виб'ємось із сього бору?
Гей, камарада!² Скільки миль?

¹ *Парана* — штат на півночі Бразилії.

² Товариш, погонич.

Пливе судно, на ньому торда¹
Вітрилом білим лопотить.
Дзвінками дзвонить чвірка горда,
А сонце жарить і жахтить.

Дрімає пуша занімiла,
Лиш часом змії в траві шугне,
Ї в мене думка скам'яніла:
Ніхто не знає тут мене...

Самітним блуджу в сій пустині
Й себе самого в ній гублю,
Ї в морі мрій на самотині,
Мов перли, спогади ловлю.

Зринають спогади, картини
З моїх столичних днів гучних,
А я з цікавістю дитини
Здивовано дивлюсь на них.

За всім запала занавіска,
Чуже мені усе дивне.
Дрімає сонна пуша ліса.
Чи скоро й рана в серці всне?..

В дорозі до Прудентополя, I.IV 1922

ВЕЛИКДЕНЬ У КУРИТИБІ²

За город вигнана і бідна,
Мов засоромлена, в кутку
Стоїть церковця наша рідна
В кипарисовому вінку.

Співають півні, меркнуть зорі,
Під церквою горять вогні,
А в церкві у могутнім хорі
Воскресні гомонять пісні.

¹ Полотняна буда на возі. (Приміт. авт.)

² Куритиба — столиця штату Парана.

Їде обхід. Свічки палають,
Співають — молодь і старі,
Ї дзвони невгомно грають,
Кидають громи моздирі.

Під кипарисами вздовж тину
Стоїть з пасками ряд жінок,
Що розгортають на хустини
Разки намиста з писанок.

Їде священник у фелоні,
Співає хор: «Христос воскрес».
А я дивлюся гей в полоні
Таємних чарів і чудес.

Дрімують чорні кипариси,
Ї пальми гіллям шелестять.
А діти бігають — гульвіси —
По-португальськи лепетять.

Дивлюся крізь примкнуті вії
Й картини з рідних сел встають,
Ї хочеться повірити мрії —
Та пальми й діти не дають.

Куритиба, 16.IV 1922

ЗА ШІМАРОНОМ¹

Сидять при вітрі. Ліс дримає,
На облаках банує крук.
Господар воду наливає,
Ї куя ходить з рук до рук.

Накриті тордами кароси²
Стоять, мов гробниці німі.
Їмла спускається на роси³,
Ї тужать стовбури в п'їтьмі.

¹ Гіркий чай з трави матте, який п'ють з куї, зробленої з тикви.

² Великий віз.

³ Зруб ліса, випалений вогнем. (*Приміт. авт.*)

Кружляє куя з шімароном,
Горять обличчя при вогні.
По лісі ходить тиша з дзвоном,
А ліс куняє в полусні.

Сидять, викликають з могили
Поховані за морем дні,
І згадують юнацькі сили
На панськiм згублені лані.

Гей, де та молодість весела,
Яка цвіла, як маків цвіт?
І чи найшли ми юні села,
Що сняться нам десятки літ?

Несеться наша туга морем
І не вертається до нас.
Чи там на смерть сп'яніли горем
І весь вогонь в серцях погас?

Чи всі вже вимерли? Чи, може,
Вистроюють нові шаблі?..
Допоможи їм, правий Боже,
Зажити на вільній землі!

Кружляє куя з шімароном,
Горять обличчя при вогні.
По лісі ходить тиша з дзвоном,
А ліс куняє в полусні.

В дорозі до Ірасеми, 5.V 1922

ЗАХІД СОНЦЯ

У скиті в церкві на горі
Горить брильантами з вікон,
А долом сяють ліхтарі —
З дозрілим овочем лимон.

Мов заворожений, вокруг
Дрімає праліс-океан,

По нім, немов повійний пух,
Мусліном стелиться туман.

Дрімає праліс-океан,
Над ним летять лебеді хмар
І червоняться кров'ю ран:
На заході горить пожар.

Залляла небосхил луна,
Змішавши з золотом кармін,
І сонцю, що в лісах кона,
Заупокійний дзвонить дзвін.

Вмирає день, прощає світ
Сльозами теплої роси,
Накривши фіолетом схід,
І туга впала на ліси.

Хтось плаче в пуші лісовій,
Хтось тихо реквієм співа.
А може, се в душі моїй
Так просяться на світ слова?

Нема кому душі розкрити
У сій безлюдній стороні.
Мій рідний край від лун горить,
А я караюсь в Парані.

Ірасема, 8.V 1922

БАЙТАТА¹

Не раз, як темна ніч простелиться в лісах
І з тихим смутком зір звінчає самоту,
Із нетрів лісових промовить слово страх
І вичарує з них злощасну Байтату.

¹ Огонь, що носитья вечорами над бразилійськими лісами, котрого поява досі не вияснена. Народна уява має для нього свої фантастичні пояснення, що входять в обсяг демонології. (*Приміт. авт.*)

Несеться над ліси страхіття огняне.
Горить, мов метеор, і іскри розсіва.
І хто узрить його, хреститься і клене,
І мліє від страху вся пуша лісова.

Здаєсь мені не раз, що я ся Байтата,
Припадком з небуття приведена на світ.
Круг мене тужить ніч і квилить самота,
І я іду одним, горю, мов огнецвіт.

І спалююсь в огні моїх жагучих дум,
Чужими проклятий, ненависний своїм,
Тікаю від життя, жую свій скритий сум,
Кому ж мою журбу, кому її сповім?

Порто Уніон, 5.IV 1923

МІЙ ЮВІЛЕЙ

Комедія усе: ціле життя омана,
У кожного з очей сміється арлекін.
У кожного в душі ятриться вічна рана:
Під усміхом гірким скривається проклін.

За стінками куліс товпляться автомати,
Готовляться до роль, до жестів, пантомім.
Покличе режисер, і кожний мусить грати.
Й питається себе, чи він се, чи не він...

І голос в нас чужий і не своє обличчя,
І все, що робимо, не щире, не своє!
Якась таємна міць усіх на сцену кличе —
І граєм. І ніхто себе не пізнає.

І кожного в душі гніте важка зануда,
І хочеться піти у затишний куток
І в серця запитать: навіщо ся облуда?
Де фарсі є кінець, а драмі — початок?

І я вже двадцять літ в театрі життєвому
Томлюсь під маскою моїх нудних гастроль.
Та вся трагедія, мабуть, міститься в тому,
Що я приймив у грі невідповідну роль...

Фраскати

* * *

Піду в чужий широкий світ,
Самітний і далекий всім,
Лиш пустці прерій розповім
Мою легенду вмерлих літ.

Як невмирущий Агасфер,
Світами понесу мій біль,
І в пошумах дрімливих піль
Вколишу плач жадань-хімер.

І обновлюся в самоті,
Як сокіл, що пірне в безмір,
І спиню свій тужливий зір
На вічній пристані-меті.

* * *

О тайно, що палиш наш ум
Огнем жажди, тривоги, вагань,
Розкрий нам ціль усіх змагань,
Втиши в нас крик розпучних дум!

Реве, хвилює океан,
І зяють смертю глибини,
А наші втомлені човни
Окутує важкий туман.

Куди нам плисти? Де спочить
По трудах і мозолях дня?
Пливе без керми, навманя,
Гогоче хлань, одчай кричить.

* * *

Невже так можна, щоб усе:
Усі зусилля поколінь,
Всі дії мук — затерла тлінь,
І час, що всьому смерть несе?

Невже всесильний арлекін,
Глум логіки і батько сліз,
Подасть нам все до всіх приміс
Заключення: безслідний скін?

Чи все на сцену дій ідем
З жагучим запитом: чому?
Щоб чути правду ту саму?
Яка в цім ціль? Куди ідем?

* * *

Відійдеш в забуття, пилиночка нікчемна,
Розвієшся в ніщо, немов нічний фантом.
Уся твоя жага за пізнанням даремна,
Твій лет — безсильний мах підірваним крилом.

Візьмеш з собою все, всі замисли й надії
Оставлять для живих лиш спомини і жаль.
Весь зміст твоїх терпінь і всі туземні дії
Вмістить одна мала надгробная скрижаль.

Пощо ж тобі, марна пилино, знати,
Куди ріка судьби несе твое судно?
Усім нам довелось на суд останній стати,
Усе проковтне гріб. А там — усе одно.

* * *

Якби-то можна на стежках життя
Згубити вічний невтишимий сум!
Якби-то можна біль жагучих дум
Втопити в тихій Леті забуття —
Якби-то можна!..

Якби забутись можна у тиші,
Щоби втратити свідомість буття,
І пережити тихо, без чуття
Трагедію самотньої душі —
Якби-то можна!..

Якби-то можна відвернути зір
Від всіх нікчемних життьових суєт,
Пірнути духом в вічності безмір,
І бачить тільки життя силует —
Якби-то можна!

ЕПІЛОГ

Балкон. Внизу зелені гори,
Ліси похнюплені у сні,
Німі, безлюднії простори,
Де обмертвілі пісні
І сірі ранкові тумани
Мутний колишуть Ігвасу¹.

Отсе мій світ.
Як сонце встане
І розпов'є свою красу,
Він, все однаковий, буденний,
Мою стрічає самоту.
Щодня вкладає зміст буденний
І безпросвітну нищету
В моє безрадісне життя
І павутинням забуття
Обсновує усе минуле.
Здається, все в мені заснуло,
Запало в прірву безчуття.

Ген в кітлині, безмовне, глупе,
Сидить містечко у будках
І дивиться бездумно, тупо
На хід культури в пеленках.
І денний жар, і холод ночі
На все наводить хору лінь:
Здається, й погляди дівочі
Отінює осіння тлінь.
Отсе мій світ! Балкон, пустеля
І троглодитів² череда.

¹ *Ігвасу* (Ігуасу) — ріка і водопад у Бразилії.

² *Троглодит* — печерна, первісна людина; в переносному значенні — невіглас.

Усе одна тюремна стеля,
Що давить духа.
Ось куда
Тебе загнала злобна доля,
Ти вольний вітре без крилець!
Брудний гарбар і п'яний швець —
Брутальна хамська самоволя
Плює на білий волос твій,
Посріблений у чеснім бою
Під прапором священних мрій!
Дикар глузує над тобою,
У серце суне свій постол!
Отсе тобі від Хама¹ плата
За те, що ти його обмив,
Що ти любив його як брата,
Зі сміття, сміття підоймив!

* * *

Як панська пишная палата,
Ясніє школа на горі,
Розвеселяє пустирі.
Це плід твоїх безсонних ночей,

Жорстоких самобичувань.
Я в нього вкинув без вагань
Всі радощі життя. Я мріяв,
Що тут весь пал останніх літ

Вкладу в ківот святого чину,
Що, в праці вигорівши, згину,
Що не безцільно виллю піт
В незорану убогу ниву.

Дивлюсь на дружину крикливу,
Що висипалася надвір,

¹ *Хам* — у біблійній міфології один з трьох синів Ноя, від яких за-
селилася вся земля після всесвітнього потогу. Був проклятий Богом за
те, що насміявся з наготи батька. В переносному значенні — нахаба,
брутальна і безтактна людина.

На три десятки пестіїв,
І бачу мій невдалий твір.

Чи задля того я поїв
Себе і власні діти горем,
Покинувши їх там, за морем,
Щоб глитаєві на добро
Піт чорнороба обернути?

Хотіло б ся змочить перо
У крові серця, і замкнути
Палючий смуток у словах,
І виплакати тугу-муку,
Що болем груди розрива.

Навіщо я приймив розлуку
З бурхливим, наче повинь, світом,
Щоби трійливим гориквітом
Собі вистелювати шлях,
Вже і без того шлях тернистий?
Щоб на мені бруд хамства ляг
І покаляв мій прапор чистий?

До дна допитий мій пугар
І гореч серце вщерть спалила,
І пустка духа полонила,
І вигорів у ньому жар.
Немає вже в прийдешнє віри,
І до змагань немає сил:
Стою, мов пень, що жде сокири,
Розкинувши листочки в пил.

Останній посів! Боже мій!
Який гіркий він видав плід!
Самотній, змучений, безсилий
Сиджу на терню, глджу глід.
Круг мене дика п'яна зграя,
Запінившись від слини,
Готувить хрест, реве, горлає:
Розпни його! Розпни! Розпни!

Порто Уніон, 13.IV 1927

Я НЕ КЛЕНУ...

Я не клену, не нарікаю,
Що змалку я отруту пив,
Що, вигнаний хлоп'ятєм з раю,
З обличчя радість я згубив.

Чи нарікає на Лівані
Самітній кедр на герць вітрів?
Я не клену, що вже взарані
Для мене ранок не зорів.

Я жив на горах, пив досхочу
З пахучих квітів нектар-мід.
Пусте, що часто заполючу
Кривавих сліз мережив слід.

Пусте, що часто в келих меду
Попалась гіркість полину,
Та що морозив холод леду
Мої квітки. Я не клену.

Хлоп'ятєм вигнаний із раю,
Я цілий вік отруту пив.
Та не клену, не нарікаю.
Я з пекла рай собі створив.

ПІСНЯ

Як солов'їв пестливих спів
Розбудить рої сновидінь,
З підтропікових берегів
Моя до тебе злине тінь.

Як тиха ніч розтужиться
І розіп'є свою красу,
Твій дух від всіх відчужиться,
Піде над кручі Ігвасу.

І з пущ пошле йому привіт
Німа гнітюча самота,

І край мутних мертвечих від,
Курган забутий, без хреста.

Вони розкажуть, як я жив,
Як я скорбів і як страждав,
Як я до рідних піль тужив,
Як соловейка співу ждав!

ЯК ПРАГНУ Я ЖИТТЯ!

Як прагну я життя тепер, як знаю, що
В клепсидрі¹ сиплються піску останні зерна,
Що скоро вигорить лампадочка мізерна,
Що з фантастичних мрій не лишиться ніщо.

Як хочеться життю співають гучний пеан²
Тепер, як голос мій шепоче сон-травою!
Як хочеться ще раз підняти факлю свою
І сяйво вкинути в таємний океан!

Зубами кождий день зціпити хочеться,
І кождий віддих свій здовжити у годину,
І хто це вніс мені у хату домовину,
Хто станув край вікна й щосил регочеться?

Даремно! Ще не час писати епілог,
Коли ще фабулі бракує глав чимало,
Щоб жити, все мені відваги не ставало,
Я все копіював невдатний мій пролог.

І хочеться тепер обтерти з книги пил
І записати в ній ціле життя наново,
Сказати ще ніким не вимовлене слово,
Як прагну я життя й моїх пропавших сил!

¹ *Клепсидра* — водяний годинник у стародавніх Індії, Єгипті, Греції та Римі.

² *Пеан* — у стародавній Греції хорівий гімн на честь урочистих подій; урочиста пісня.

За поли кождий день зловити хочеться
І не пустить його в холодну челюсть ночі.
Коли ж їдка зола вливається ув очі,
І за ногами щось, немов скала, волочиться.

* * *

Між гори спалених гілляк,
Між кукурудзи шелестіння,
Між бур'янами — він заляк,
Вчорашній цар хотіння.

Пропічне сонце мече жар,
І кров у жилах в нього варить,
І він — колишній духа цар —
Про дощ для рису марить.

* * *

Отсе мій світ, мое марне
На смітник кинуте сьогодні.
Куди ж то ще мене жбурне
Всещедрота народна?

Сокира, сапа та рискаль —
Отсе мое перо сьогодні.
І хоч би в серці сплакнув жаль!
Душа — мертва безодня.

ТАК, Я ЛЮБИВ ТЕБЕ, ГАЛИЧИНО!

Так, я любив тебе, Галичино,
Любив тебе, як ні один твій син,
Хоч з пеленок до старості водно
Я з піль твоїх спивав один полин.

Як мачуха не любить пасербів,
Ти все мене в широкий слала світ,

Ї в чужині я мучився, скорбів
Ї поливав сльозами горе-цвіт.

А там іней присипав волос мій,
Ї холодом війнула самота;
Пішли, пішли розгублені літа
Ї слід по них завіяв буревій.

Сьогодні вже і осінь надійшла,
На тропіку застукавши мене.
Лани твої усякий зайда жне —
Для мене ти загону не знайшла!

А все-таки тебе я не забув,
Любив тебе, як ні один твій син,
Хоч пасербом тобі я завше був,
Хоч з нив твоїх співав один полин.

Та ти мене забула вже давно,
Хоч я тобі по совісті служив,
Хоч в чужині я знав лише одно:
Мов блудний син до нив твоїх тужив.

Серпень, 1928. В лісах штату Паоло

22 БЕРЕЗНЯ 1928

Мій дружині на спогад

Сьогодні я замкнувся сам у хаті,
Ї не пішов по звичці до сусіда,
Щоби при ватрі, при гарячій маті¹
Розвести тугу, вбити серцеїда.

Ніч білим шовком застелила роси²,
Ї ледве чутно грала на органах,
Край хати пальми розпустили коси
Ї, занімівши, мріяли в туманах.

¹ Гарячий гіркий чай, званий шімарином.

² Зготовлене під засів поле.

У кукурудзах стиха хтось насонну
Шептав молитву і зітхав до Бога,
А пуца слала тугу невимовну,
І страх скрадався, повзав край порога.

Мов одержимі, в лісі над потоком
Скиглили сови й сон з повік зганяли.
Я мріяв, думав: саме перед роком
Нам нитку щастя знову перетяли.

Ох, тому рік!.. Об кадовб пароходу
Чоломкалися хвилі океану,
Чайки шугали, черкались об воду,
Вмивали крила в купелі з шафрану.

Ми проти себе мовчазні стояли,
Бо біль змінив нам у каміння мову,
Лиш на устах нам дві думки зав'яли:
Чи ми зійдемося у житті ще знову?

Тебе кипучі хвилі океану
Несуть далеко, ген на ясні зорі,
А я узавтра з поїзда погляну —
Втоплюсь очима в лісовому морі.

У Сантос дзвони тугу вигравали,
На пароході шлявся голий сором,
І ми дитятко наше цілували,
І ангелятко так і сяло зором.

Не знало, бідне, що колись лозою
Зігнеться сумно на порозі хати,
І гірко буде плакати за мною,
Що нині тратить батьківщину й тата.

І я не знаю, що зі мною сталось,
Чи хто золою в мої бризнув очі?
Бо враз щось ясне в них затріпоталось,
Відтак прикрив їх чорний саван ночі.

Мов сліпом битий, я зійшов в долину,
Бо чув, що скоро скавуліти стану.
Ї з того часу ношу ту хвилину
Глибоко в собі, як незгійну рану.

Та затупів я вже на всі страждання,
Проте сьогодні я не був на маті,—
Я затопився у якесь питання
Ї цілу нічку каменів у хаті.

22 травня 1929

НА БІЛИЙ КАМІНЬ СЯДУ...

На білий камінь край дороги сяду,
Ї зір мій пушу степовим безкраєм,
У шумі трав читатиму баладу,
Дзвонити буду сонним водограєм.

В трухляві мрії закую сьогодні,
Ї з царства мріянь визву пережите,
Ї розпов'ється з присмерків безодня,
Ї стане видним, що було закрите.

Ї ваші очі бачитимуть поле,
Усе заросле бур'яном, тернами,
А серед поля немовлятко голе,
Ї гадь, що скрилась поміж бур'янами.

Читати далі? Звільна листувати
У книзі глави, писані сльозами?
Навіщо того? Нащо виривати
Зі серця терня, що болить часами?

Прийдіть до мене. Станьте серед хати,
Покличте горе, що в куточку плаче,
Ї воно вам зможе решту доказати:
Вам стане ясним все життя бурлаче.

СЬОГОДНІ В МЕНЕ БУВ ГІСТЬ...

Сьогодні в мене в пізню ніч бурливу
Був гість нежданий з-поза океану.
Ввійшов і в хату вніс пшеничну ниву,
І ленти гречки, й запах фіміаму¹.

Мигтіли ярко стріли громовиці,
Ломився праліс, буря гризла кришу,
І я, узявши Біблію з полиці,
Читав і духом тонув у затишшю.

Читав про Йова², що страждав без міри
Й носив у собі сонячну погоду.
І розтлівався в серці вогник віри,
І серце пило дивну насолоду.

Потухла свічка, книга з рук упала,
Та в мене в серці було ясно й тихо.
Десь, бита громом, пальма застогнала,
І все затихло. І заснуло лихо.

Й мене співуча ніч заколисала,
Поклавши камінь на усі турботи,
І вічність чертку в книзі дописала,
Вчислила днину чорної роботи.

Вже треті півні співом чергувались,
І прокидались біля ранш³ собаки —
Й довкола мене враз захвилювались
Лани безкраї і зацвілі маки.

І я з жагою пив повітря рідне,
І, гостю радий, раював щасливий.
Чому ж то серце заридало, бідне?
Чому тим гостем був лиш сон зрадливий?

¹ *Фіміам* — ароматний дим при спалюванні запашної речовини; курити фіміам — лестити комусь. У вірші П. Карманського — приємні спогади з рідного краю.

² *Йов* — біблійний персонаж, якого Бог випробував, посилаючи йому нещастя та різні хвороби.

³ Вбога хатина з колених пнів у лісі. (*Приміт. авт.*)

МИ РОЗІЙШЛИСЯ

Ми розійшлися, і в дорозі
Вже не зустрінемося, мабуть.
І епілог скінчився в прозі
Банальним приспівом: забудь!

Що ж, Боже мій! Така вже доля...
Спаси Біг за жебрацький гріш!
Я все любив у співі соля,
Бо в них співається щиріш.

Ми не зійдемося; ти пані,
Від мене ж (ах!) заносить піт.
Хміль серця навіть на екрані
Цінуєсь нижче, ніж обід...

З твоєї ласки я свобідний,
Зі служби звільнений батрак.
Проте не думай, будь я бідний,
Побитий злиднями жебрак.

Хоч в серці кров скипіла в рубаш,
Та я веселий хоч куди!
Я ношу на зболілих губах
Зціловані твої сліди.

Є в мене теж твоя хустина,
Цінніша золота стократь.
Коли прийде така година,
Є, бачиш, сльози чим втирать...

НІ, НЕ ЗАБУВ Я ВАС...

Ні, не забув я вас, не забував ніколи!
В той час, як мізок мій в безсонні ночі тлів,
Як сум глодав мене і ржавили мозоли,
Як жаль, немов той пес на ланцюзі, скімлів...

Я тугою мости мостив над океани,
І з ними слав до вас скипілий болем спів,

Писав до вас огнем і кров'ю пелікана,
Та слів моїх ніхто, ніхто не розумів.

Не розуміли ви, чого пірнув я в пуші,
Чом злидні й самоту до серця пригорнув,
Чому я полюбив турботи невсипуші,
І бенкет життєвий у пекло обернув.

Сказати вам, чого я розійшовся з вами,
І антиподом став для тих, хто з ними зріс?
Чом клятим Каїном снуюся пустирями,
Чого мені до вас тернами шлях заріс?

Того, щоби й у сні не бачити Датанів¹,
Яких на шляху дій в поході ломить сон.
Щоб вірити, що з вас росте плем'я титанів,
Що занесе мій прах під рідний Єрихон².

*Писано в моїй шакарі
«Ейрене» в лісах
ст. С.-Паоло в 1929*

СНИШСЯ МЕНІ...

Снишся мені така напрочуд красна,
А водночас така сумна, нещасна,
Як ніч в тюрмі.
І я крізь сон сміюся та ридаю
І, плачучи, пісні тобі складаю —
Плачі німі.

Ношу тебе в душі своїй світами,
Слідкуеш все скитальчими слідами,
Як чорна тінь.
Куди піду, все стану між хрестами,
Усе рида збілілими устами
Твоїх терпінь.

¹ Датан — біблійний персонаж, виступав проти Мойсея, коли той виводив євреїв з Єгипту.

² Єрихон — старовинне місто в Палестині; за біблійною легендою, стіни Єрихона повалилися від звуків труб завойовників.

Бачу тебе у кожній деревині,
В обніжках піль і в житній стебелині
На чужині,
І цілий світ з весільними піснями
Палить мене жагучими вогнями,
Жахтить в мені.

Хочеться біль з'єднати з лютим гнівом
І вдарити таким пекельним співом
В серця катів,
Щоб кам'яні серця перетопити,
Перепалити — чудом поробити
Людей з чортів.

1923

БРАЗИЛІЙСЬКИЙ ТРАВЕНЬ

Прилетіла біла мрія з рідних піль,
Крилоньками обтрусила з серця цвіль.

Прилетіла, в душу влила запах нив,
Зазирнула в мої очі — я ожив.

Дух проснувся з отупіння чужини,
І повів його світами спів весни.

Гомонять весільні хори по садках,
Походжають мої думи по квітках.

Втім, скриготнув десь на пальмі попугай
Стихли співи, щезли квіти, вимер гай.

Демон смерті похоронні мари вніс
І в агонію продроглий вкинув ліс.

ПЛАЧ БРАЗИЛІЙСЬКОЇ ПУЩІ

(Уривок з поеми)

Дивлюся на жахливу пушу,
Политу лишаями рос¹,
На вашу працю невсипушу,
І перейма мене мороз.

І бачу вас перед літами
Закинутими в гуш лісів,
Де вашими були хатами
Будки, пригожі лиш для псів.

Дивлюсь на вас і наче бачу
Воскреслих велетнів з могил,
Читаю в росах всю бурлачу
Історію пропащих сил.

Закинуті в предвічні бори,
В сусідство бугрів² і звірів,
Ви оживили доли й гори
Огнем, що в грудях вам горів.

Грізні завзяттям, гей титани,
Ви йшли вперед, ллючи свій піт,
І вам корились великани,
Що з вихром гралась сотні літ.

З вогнем і фойсою³ в долоні
Ви вгризлися в дрімучий бір,
І бір прокинувся в просонні
І з нетрів виглянув до зір.

І нині в сій лячній пустині
Цвітуть, красуються садки,
І дід розказує дитині,
Як гинули в боях батьки.

¹ Приготовлена під управу земля. (Тут і далі приміт. авт.)

² Дике індійське плем'я.

³ Рід серпа на держаку для вирубування хащів.

Остановилися кароси¹,
 Коней пустили в чорний ліс —
 І гомін слів упав на роси
 Й обтрусив перли з сонних квітів,
 Немов з рісниць краплини сліз.
 Здавалось, легіт давніх мітів
 Війнув з непроходимих пуц,
 І кожде дерево проснулось
 І пробудився кождий куц;
 Одно д' одного пригорнулось,
 Ліанами себе сплело
 І тиху пісню завело.

Здавалося, немов схилились
 Додолю гіллям дерева,
 І слухали, як вдаль котились
 Журбою точені слова.
 Старий дідусь, Іван Безрідний,
 Кудись-то спогадами брів,
 Пригадував свій день послідний
 У ріднім краю й говорив:

I

— Гай-гай! Здається, переснилось
 Отсих злиденних тридцять літ,
 Все тлінню забуття покрилось,
 Журба за всім замела слід.
 Той виїзд з рідних сіл розмайних,
 І тяганина по містах,
 Нудьга в бараках неохайних,
 І плач жіноти по кутах,
 Та туга, що вела нас морем,
 Співаючи сумний псалом,
 Той жаль за кинутим селом,
 Що приправляв нам страви горем,
 Ті наші жалісні пісні —
 Сьогодні сняться лиш мені,
 А далі — страшно споминати...

¹ Вози.

Ох, довелось мені пізнати
Той «острів квітів»¹, той цвинтар!
А там прийшов новий удар —
Голгофта Сантоських бараків.

Хто почислить гроби бурлаків,
Яких малейта² і біда
В чужую вкинули землицю?
Літа поплили, мов вода,
Й сьогодні, мов яку билицю,
Пригадуєм ті люті дні.
Мов Ноя з рідними в судні,
Несли нас хвилі навмання
Крізь життєву грізну потопу,
Навіки взявши в нас Європу...

Забули люди за спання,
І хліб лиш снівся нам у сні.
Нам стравою були пісні,
Що з рідного пішли загону
За нами й з нами аж сюди,
Щоб не кидати нас до скону
У хвилях горя і біди.

Як ті ягнята між вівками,
Слабі, немовби всім чужі,
Ми в пуцу вгризлися стежками,
Які звивались, мов вужі,
Простерті нашими руками.
Гущ нетрів, наче смок неситий,
Всякнула в себе наш гурток,
Щоб нас закинути в куток,
Ще людським потом не политий,
І так пікади³ скрізь тнучи,
Ми в океані лісовому
Неслись назустріч все новому
І все страшнішому життю.

¹ Острів в Ріо-Жанейрській затоці, де емігранти відбувають карантинну.

² Жовта пропасниця.

³ Прорубана стежка в гушавині лісу.

Так зустрічали ми кутю,
Бадилля з пальми гризучи.
Та й не усім нам довелося
Тієї кушати куті...
Згадаєш — їжиться волосся
І дух, розп'ятий на хресті
Жахливих спогадів, вмліває...

Хто з нас слізьми не поливає
Єще й тепер соток могил,
Де зуб гадючий повних сил,
Поклав завчасно наших рідних?

Знеможених, голодних, бідних
Гонив нас безвістями страх
І по безмежних пустирях
Ми щедро горю дань платили —
І ями рили, рили, рили...
Лиш корви¹ плакали над нами
І в грудях камені росли,
Порослі гострими тернами.

Ось там ми горе донесли
До Ріо-Клярських диких пуш,
Де кожний камінь, кожний кущ
Розкаже нам страхіть сотки.

Вдивився в себе й мовчазливо
В душі нанизував згадки,
Відтак повільно і журливо
Почав читати в книзі сліз.
Застиг, заслухавшись, ліс.

II

Ви бачили сі лисі гори,
Де кукурудзи шелестять?
Колись тут спали дикі бори —
І крок за кроком, кожду п'ядь
Нам приходилось здобувати,

¹ Великі бразильські круки.

Кривавим потом поливати.
Гриміли фойси та сокири,
Валився праліс, стогнучи,
А ми безумні, мов факіри,
У тілі голод несучи,
Ранили в трощі руки й ноги
І з деревини клали стоги.
Сьогодні дивно нам самим,
Що ми упоралися з тим
Непроходимим диким бором,
Що кам'янів на сій горі,
Що сі жахливі пустирі,
Мов золотистим оμοфором,
Помаранчевий криє ліс.
Та кілька вилилося сліз
В тих бідних раншах з кілля й гілля,
Де наша малеч, мов бадилля,
Тремтіла гола на вітрах!
Де в темні ночі бив нас страх
І де лиш смуток горював!
Мов того праведного Йова,
Господь нас горем бичував,
І заубога людська мова,
Щоб змалювать жахливий ад,
Що переніс його наш брат.
Пригріло сонце, й на покоси
Злетів огонь, мов гураган,
І гори згарищами вкрив.
Здається, наче бачу й досі
Той вогняний грізний вулкан,
Що гордий праліс покорив,
Що сонне сколихнув буття
І смерть посіяв для життя.
Здавалося, що скоростріли
Несли загладу, жах і сум.
Пташня, стривожена, кружляла
І попів сонце заступав,
А повінь пожару гуляла —
Огонь косив ліси, рубав.

Мов ті — не згадувать при ночі! —
Півголі, в сажі і крові,

Ганялись люди по узбоччі,
Тягнули греблі і рови,
Вели з огнем завзятий бій.

Померкла ліпота на горах
І загубився спів сабій¹ —
Зродився сум в німих просторах.
Від обгорілих стовбурів
Несло гнітючим опустінням:
Здавалося, в огні згорів
Наш дух, що сміливим хотінням
Повстав на бій з непокоримим.

Минувся серпень, і незримим
По горах дихнуло теплом —
Земля вквітчалася зелом,
А сонце в наші душі влило
М'якїї блиски сподівань,
І мріями позолотило
Гнітючі хмари горювань.
Між купами патиччя й гілля,
На кладбищі гігантів-пнів,
Наш перший посів зеленів —
Родилася ясніша хвиля.

Невтоптаними стежечками
Сходився нарід сподалік
І спогадами й пісеньками
На біль душі готовив лік.
Гучні пісні дзвонили дзвоном,
Під раншами вогонь горів,
Кружляла куя з шімароном —
Журба тікала з пустирів.

III

Минувся празник Воскресення,
Зібрали кукурудзи з рос,
Минулося і Вознесення —
На горах потиснув мороз.

¹ Птахи, яких вважають бразильськими соловейками.

Сусіди сходяться до куї,
Балакають про се і те,
Та туга в їх серцях воркує —
Таємний камінь їх гніте.
Недостає чогось між нами,
Щось в морі згублено було:
Все воскресає вечорами
У нашій пам'яті село.
Щодня, як сонечко сідає
За чорне море лісове,
Все чуємо, немов ридає
Далекий дзвін і нас зове.
І кожда стежечка в селі,
І соловейко на гіллі,
І всі розгублені розмови,
Немов сталевії окови,
Зв'язали нашу думку й волю
І тягнуть нас до бідних стріх,
Де в кожду ніч примари болю
Слізьми сполікують поріг.
Чогось нам нудно в сонній пуші,
Чогось нам тут недостає,
Якесь бажання невсипуще
В серцях невтомно глодже й п'є.
З очей не сходить нам дорога,
Що на горбоқ людей вела,
Де притулилась до села
Старенька наша церква вбога...
І хочеться ще раз склонити
Чоло на втоптаний поріг,
І зором хочеться гонити
За летом диму з рідних стріх.
Пусті бажання!.. Вже до скону
Не оглядать нам рідних піль,
Не вчуємо, як край вигону
Молитву шелче шум топіль.
Посеред негрів, мов поганці,
До Бога загубивши шлях,
Ми сонцю молимося вранці
І тремтимо, щоби не ляг
На наших дітях палець Бога.
Ось так бажання та тривога

В одну сім'ю в'язали нас
І викували з нас громаду,
Шляхетну й чисту, мов алмаз.
Не знали люди цього чаду,
Яким сьогодні Азазель¹
Потворить тихий рай осель.

Замовк, прийнявши кую в руки
І мовчки гореч смокчучи,
І слухав, як таємні згуки,
Що ліс вколисують вночі,
Повільним розміром пливли,
Неслися хлипання-ридання,
А в них вчувалися питання:
Коли покінчиться? Коли?..

3 ВІРШІВ 30—50-х років

* * *

На ріках каламутних ми сиділи,
І наші сльози відпливали в море,
Та голосно ридати ми не сміли,
Ми в надрах серць замкнули наше горе.

Нас зневажали, били і топтали
По наших кращих почуттях людини.
Здавалось, нас на прах зітруть вандалі²,
І навіть спогад після нас загине.

Та знали ми і вірили ми вперто,
Що в нас дримає невмируща сила,
Яка не дасть нам впасти та умерти,
Бо ще для нас не вирита могила.

¹ *Азазель* — в уявленнях іудаїзму демон, противник Єгови, спокусник.

² *Вандалі* — давньогерманські племена, які завоювали Рим (455 р.) і знищили в ньому багато творів мистецтва. В переносному значенні — неуки, руйнівники культури.

* * *

Одкривайте двері й вікна відчиніте,
Та не катуйте духа на припоні!
Хай традиційні замшені граніти
Дум не гальмують в їхньому розгоні.

Розкрийте серце мрії-пориванню,
Хай від морозу логіки не дрого.
Простору дайте буйному змаганню,
Що в оборожі забобону стогне.

Не ставте догми, кутої зо сталі,
Бо все туземне — змінне, ефемерне.
Ловіть моменти й поспішайте далі,
Бо день минулий більше вже не верне.

* * *

Весна! Весна! Весна вже шістдесята.
Колись була шістнадцята... Невже?
Невже ж у мені теж бухтіла кров хлоп'яти,
Якого «легіон аңгелів» береже?

Невже ж і я ходив по зорях так безпечно,
Як нині по землі ходити б не зумів?
І вірив, що весна цвістиме безконечно,
Не скаже: сину мій, вертайся вже домів?

І як було не вірити? У гаю,
Мов гомін сурм, лунав зозулин спів,
Виковував мені весну безкраю,
І я від сили й поривань терпів.

Сьогодні я у гай приходжу знову,
Щоби найти хоч привид вмерлих днів.
Яка краса! Як жадно вухо ловить
Розгублені в гушавині пісні!

Чому ж мовчить зозуля так завзято?
Невже їй трудно правду сповістити?
О знаю, знаю, що кінчиться свято:
Мені вже осінь листям шелестить...

1938

* * *

Як стомлені в пустині бедуїни¹,
Ліниво йдуть мої осінні дні:
Якісь тісні, брудні невидні стіни
Нудьгу тюрми навіяли мені.

Поклався час між нинішнє й минуле,
Між два світи втулилася стіна.
Як це життя про мене призабуло!
Як обікрала духа чужина!

Життя закріпло в мені, наче брила:
Спинився в ньому вихровий розгін.
Та враз бажання розгорнули крила
І рвуться в безвість та шукають змін.

Нанизую зі спогадів намисто,
З пісень забутих в'яжу pot-pourri²,
А дні сучасні з посміхом Мефісто
Їдуть назустріч горю та журі.

НЕ ХОЧУ ЛАВРІВ, НІ КАДИЛА...

Не хочу лаврів, ні кадила
За горем ковані пісні:
Моя безсонниця творила
Не за похвали голосні.

¹ Бедуїни — арабські кочівники на Аравійському півострові та в деяких районах Північної Африки.

² Музичне ціле, складене з різних уривків (фр.).

Душа моя ішла самотня,
І я не був нічий васал,
І пісня серця, ще й скорботна,
Гучних не любить людних зал.

Не тим співав я, що стрічають
Життя, як п'яний карнавал,
А тим, що в серці їм одчаю
(В безсонні ночі) виє шквал.

Для них душа моя горіла,
Для них співав я ці пісні.
Тож хто щаслив, остріте стріли:
Анафему¹ пишіть мені.

НІЧ

Тихо, сумненько дзвонять водограї,
Сумні канцони під вікном умерли,
Знуджений місяць ходить по безкраю —
Бачить, як з неба в прірву кануть перли.

Тихо, тихенько. Тільки чути крила
Тиші нічної, що пливе над гори,
Чути, як творча невсипуща сила
Квітами сипле на поля і бори.

Чути, як б'ється б'ючка у вселенній,
Як невмируща сила творить чуда,
Чути, як плаче на пилині земній
Туга безсмертна, смуток і зануда.

Радість і горе обнялися дружно
І йдуть безкраєм до воріт нірвани,
Скриті у собі, дивляться байдужно
На людські сльози і незгійні рани.

¹ Анафема — в християнстві відлучення від церкви й оголошення довічного прокляття; у переносному значенні — проклин.

Тихо, тихенько. Спалюються зорі
І ллють у бездну сльози метеорів.
Глухо несеться в сонному просторі
Гомін невтомний похоронних дзвонів.

Радощі й болі обнялися дружно,
Як вірні сестри, і прядуть без впину
Пряжу всесвіту — мовчки і байдужно.
Ти плачеш, серце?.. Цить, марна пилино!

ЩАСТЯ

Ще раз продерся мли серпанок
І синь на небі де-не-де.
Іще один веселий ранок,
Ще золото з дерев паде.

І горобці виводять герці
І пробують іще співать.
Й мені здається, в мому серці
Прихована прорвалась гать.

Сповняє радість всю істоту,
І серце сонця достає.
І як же мало нам — достоту —
До щастя щастя не стає!

МОЇМ РОВЕСНИКАМ

Відходите, розчавлені літами,
Ви, що зо мною стяг життя несли,
І я дивлюся вашими слідами
І жду, коли зголосяться послі.

Так викосив косар довкола мене,
Лишаючи мене на пустирі.
Покосами лягло напівзелене
Те, що цвіло і в чому пал горів.

Нескінчена лишається робота,
Яку поклав на нашу долю час.
І хоч без міри кожен виляв поту,
Життя бенкетом не вгощало нас.

Вже мало нас осталося живими,
Волочачи насилу решту днів,
Та й бачиться, що злочин непростимий
У кожного в душі заліг на дні.

Завчасу ми впивалися журбою
І покидали бойові ряди,
І залишали пустку за собою,
Звідкіль нащадкам вийти нікуди.

А може, їм назначено кінчати
Жнива, що ждуть щаслившої руки
Благослови ж їм, Україно-мати,
Найти дорогу в сонячні роки!

18.III 1942

ДОРІ¹

Твоя з Поетом розійшлася мати,
Хоч серцем з ним зв'язалася повік.
Не довелось і нам доріг з'єднати:
Ми розійшлись. Кохались тільки рік.

Я сам не знаю, що нас роз'єднало,
Чого так скоро покінчили ми.
Чи, може, ми кохалися замало,
Чи ми були розлучені людьми?

Читаю їх² листи, палкі, скорботні,
І серце ние. Це ж достоту ми,
Що, як вони, пішли життям самотні,
З пораненими серцем і грудьми.

Нам доля теж троянд не постелила
Наш шлях життя, що роздвоївся в нас.
Вона підтяла мріям нашим крила,
На землю з хмар стягнула нас не раз.

¹ Дорі Нементовській, дочці Уляни Кравченко. (*Приміт. авт.*)

² Івана Франка і Уляни Кравченко.

А все ж, хто знає, чи не краще сталося,
Що в пору ми з тобою розійшлися,
Що в пам'яті нам вірно заховалося
Те сонячне омріяне «колись».

ДО ПОЕТА

Поете, будь тверда, незламна криця,
Що, мов той дзвін, дзвенить під молотом.
Хай в тобі дух, як той брильянт, іскриться,
Окований в платину й золото.

Гори вогнем, немов вулкан, стихійно,
І в почуттях тікай від скнарости.
Різьби свій світ, хоч навіть безнадійно,
І зеленій, та не корися старості.

Не дай себе звести до ролі блазня
І ливоскока поміж недотепами.
Твоя душа хай буде непродажна,
Не скажена брехнею та наклепами.

Хоч будеш сам, будь сильний і рішучий,
Не дай собі зв'язати думку путами.
І йди життям, упевнений, могутий,
Як Гулівер¹, що жив між ліліпутами.

Коли ідеш, то не ступай злегенька:
Сліди твої хай будуть все глибокими.
А прийде час, відходь звідсіль тихенько,
Як той, що йшов завжди між одиницями.

5.II 1943

З ГЛИБИН ДУШІ

Елегія

Як осінь інеєм побілить нам волосся
І мрії відлетять від нас, як журавлі,
Таємні голоси в душі у нас голосять:

¹ *Гулівер* — персонаж роману англійського письменника Джонатана Свіфта (1667—1745) «Мандрі Гулівера»; велетень, що здійснив мандрівки у країну маленьких людей — ліліпутів та інші краї.

Як тяжко відійти від матері-землі!
Як сильно всотують і в'яжуть нас з собою
Уперті спогади прожитого життя!
Якась не скінчена розмова під вербою,
Прихована сльоза, добута з забуття,
Усмішка приятна, невимовлене слово,
Засохла квітка з рук, цілованих колись,—
Усе те в пам'яті зринає чітко знову,
Співає нам рефрен: ті дні перевелись...
Ті дні перевелись і відійшли навіки,
І тільки спогади лишилися після них.
І хоч би вилив сліз не струмені, а ріки,
Не вимолить своїх захоплень весняних.
І як же тяжко нам без них іти в дорогу,
Яка мандрівника веде крізь пустирі,
І знати, що ніде не знайдемо порога,
Який би нас в той час надією зустрів.
Про те, як тяжко нам, знедоленим роками,
У вічність одійти від матері-землі!
Як серце в нас гнітить важкого смутку камінь,
Коли нас в путь зовуть відлетні журавлі.
Хотілось би іще зробити так багато,
І цілого себе лишити для живих.
Та вже пора іти, хоч все лише зачате.
Як мало кожен з нас життя оддати встиг!

9.IV 1944

* * *

Ні, не помру я непомітно, просто,
Не полишивши спогадів у вас,
Так, начеб камінь впав у річку з мосту
Або вечірній промінь сонця згас.

Ні, я не можу вийти з цього світу,
Як загибає тьма ефемерид:
Я маю право вмерти смертю квіту
Або погаснуть, мов метеорит.

Я жив лиш вами і тужив за вами,
П'ючи задуму чужинецьких піль,

Не раз і плакав вашими сльозами,
Бо всюди в собі я носив ваш біль.

І хоч піду від вас, залишусь з вами,
Як запах квіту, що в жарі зісхне,
Якими б не ходили ви шляхами,
Завжди і всюди знайдете мене.

Я ваш, бо я у вашу влив істоту
Усю жагу братерського чуття,
Бо із-за вас я переніс Голготу
І окупив дар вічного життя.

26. IX 1945

ІВАН ФРАНКО

(З циклу)

В НАГУЄВИЧАХ

Пригнав його жандарм.

Яка зневага,
Яка ганьба для цілого села!..
— Ось так тебе юнацька нерозвага
На сором нам в болото завела! —
Сказав вітчим.

І впали в нього крила,
Які його носили вище хмар.
Впав край вікна, немов бездушна брила,
В душі його потух захоплень жар.
Взяв косу в руки та й пішов косити,
Печать поклавши на вуста.

Та ба!
Якби-то в ньому не вертів неситий,
Давно вже в серці збуджений хробак!
А вдома всі мовчать і ядом дишуть,
І все село аж руки затира.
Як вжитися в сільську убивчу тишу?
Чого мене так люто світ скарав?

Коби хоч хто навідався до мене!
Даремне! Хто насмілиться на те?
Розглянувся. Бує все зелене,
Усе росте, і все цвіте, цвіте...
А він... Снується лісом і полями,
І голова від задумів пашить.
Невже насправді честь села я сплямив?
А ліс говорить: не зважай, пиши!

І олівець бує по папері,
І думка думку бистро поганя,
Так начеб хтось відкрив до мізку двері.
А там ідей незглибна западня!

В селі глузують: перевчив Яць сина...
Зробить його надумав паничем,
Щоб не свербіла від роботи спина.
А він скінчив освіту під ключем.

* * *

Каганчик тьмить (а ночі безконечні),
А очі кров'ю запливли й горять.
— Іване, викинь мрії небезпечні,
А то зазнаєш долі злидаря.

В тюрмі сидів, утратив наречену,
І сорому наніс собі і нам...—
Щодня йому таку промову вчену
Вігчим говорить як приправу снам.

Та він глухий, хоча у серці рани
І хоч у грудях притаїлась смерть.
Над ним уже не раз гули бурани —
Хай гіркістю налетіть келих вщерт!

За гріш останній шле листа до друга:
— Може, на лампу знайдеш зайвий гріш,
Бо ні при чім писать — яка наруга!
Хоч золотого... присилай скоріш!

Пішов би в місто, може, щось для мене
Лежить на пошті. Та іди тепер,
Коли немає ні копійки в жмені,
А черевики на етапах здер.

Ні, не для мене ця приємність, друже!
Я вже й забув, що жив я між людьми.
Усе мені далеке і байдуже,
Я помираю в океані тьми.

Та ні, не вір пустому цьому слову.
Я ще приїду і складу привіт
Старому нашому друзяці Львову.
Лише держись, рятуй від смерті «Світ»!¹

15.1 1946

СІЯЧ

Ходив з сівнею сорок літ і сіяв,
Виполював на полі бур'яни.
Не раз його обманила надія,
Проте він ждав до нової весни.
І хоч не раз ламався від втоми,
Не падав: знав, що лихо переломить.

Сміялися, цькували, зневажали,
Обплювували трутні сіяча,²
Та він ішов, байдужий до похвали,
А слів гризких не чув, не помічав.
Він знав: інакше не могло і бути.
Він — Гулівер, а скільки ж ліліпутів...

І був мов кедр самотній на Лівані,
І з кожним роком вище виростав,
І спалювався в тузі, в пориваннях,
Що їх родила в ньому самота.
Бажав мірноту вирости, піднести
Та й увічнити діадемом честі.

¹ Журнал, що його видавав І. Франко на спілку з І. Белеєм.

Дарма, що сам ламався в буревіях
І зморений роботою вмирав,
Зціпивши біль, ішов і сіяв, сіяв,
І не схилилась в ньому голова.
Волів скоріше з голоду померти,
Ніж мав би честь до панських ніг простерти.

І випалився, спопелів, як ватра,
Яку хазяйська занехала лінь.
Та знав, що гасне, щоб горіти завтра
В серцях майбутніх, кращих поколінь.
І як же сильно він горить сьогодні,
Коли ми вийшли з мороків безодні.

1941

МАТИ-ПРИРОДО!

Так би хотілось влити свій голос
В річку бадьорих юних пісень
І, призабувши сивий мій волос,
Гімном вітати кожний наш день!

Мати-природо, дай мені силу
Неміч старечу перемогти,
І пригорнути радість, як милу,
І в пізню старість знов зацвісти.

Скільки мільйонів є в мене рідних,
Що відчують те, що і я!
Скільки довір'я в лицах погідних!
Де є на світі рівна сім'я?

Мати-природо, дай мені сили
Влинь в мою пісню жар і чуття.
Хай вона рідним духа окрилить
Вірою в буйний розквіт життя!

1950

ПРАВО МОЛОДІ

Дозвольте молоді, нехай шумить,
Мов молоде вино, що ферментує.
Бо знайте: кожна молодості мить
Майбутності нових бійців готує.

Лиш той, хто був насправді молодим,
До діяння серйозного дозріє.
Не називайте мрійника пустим:
В нім, може, іскра Прометея тліє.

Благословенна молода рука
І дух юнацький, сповнен в себе віри!
Тож не в'яжіть уяви юнака:
Хай він змаганням незміримо мірить.

Уява юна, з'єднана з умом,
Народжує нам невмирущі твори.
Щасливий той, хто йде таким шляхом!
Він з місця зрушить непорушні гори.

Дозвольте ж молоді, нехай шумить,
Мов молоде вино, що ферментує.
Бо знайте: кожна молодості мить
Майбутнього нових бійців готує.

Червень 1951

МОЇМ ЗВЕЛИЧНИЦЯМ

У вас шукав я захисту від стужі
У злигоднях моїх юнацьких днів,
Коли мене минали всі байдуже
В той час, як я від мріяння п'янів.

Лиш ви (сьогодні стомлені роками)
В серцях носили вбогого співця,
Який блукав безлюдними стежками
І був жадний прихильного слівця.

Лиш ви, жінки (зворушливі мімози),
Любили скрито юного співця,
І в вас мої колишні щирі сльози
Розніжнювали спочуттям серця.

Спасибі вам! Хоча, на жаль, запізно
Із почувань ви зрадились мені.
Тепер, коли до мене часом слізю
Озвуться в серці приспані пісні,

Я чую жаль, що стільки мрій прекрасних
Я поховав у собі за життя,
Бо не находив у серцях сучасних
Ні розуміння, ані співчуття.

Та, може, щастям те було для мене,
Що не знайшли себе тоді серця,
І що чуття лишилося зелене
В моїй душі до самого кінця.

* * *

Куди пішли ви, дні мої прекрасні,
Коли у мене грала юна сила,
Як ви пливли, такі погідно ясні,
І в мому серці виростили крила?!

Безсилим старцем ви мене лишили
Журливим дням і горю на поталу,
І крок за кроком сходжу у могилу.
Коби ви іще раз із гробу встали!

Як шанував би я вас, дні чудесні,
Коли б до мене ви ще раз вернули!
Які співав би гімни піднебесні —
Такі, яких ви досі ще не чули.

Верніться до мене, юні друзі,
І звеселіть мою самотню хату,
Щоб не марнів я у старечій тузі
І навчився юність шанувати.

1952—53

ДУХ ПОЕТА

Бабусі, що відчитують з чуттям
Старі, сучасним невідомі вірші,
Які були ні кращі, ані гірші
За ті, що дишуть молодим життям.

Та мало хто подумає про те,
Що автор їх, старий дідусь безсилий,
Що вже стоїть над прірвою могили,
Іще і досі юністю цвіте.

Зів'яло в нього тіло, мов било
Стрункої мальви, вкрите все квітками,
Та дух поета, томлений думками,
Горить, палає, як горів було.

Бо дух поета — це живий вулкан,
Вогонь його ніколи не згасає.
Дарма, що кратер в нього мов дримає,
Окутаний у спокій і туман.

Із збірки
«ОСІННІ ЗОРІ»

Щастя, дівчино, твоє, що прославлена ти в моїй книзі,
Кожна-бо пісня моя — пам'ятник вроді твоїй.

Проперцій//М.Зеров, Елегії III, 2

Любов — це зло, хвороба невлічима,
Та як-не-як, нам хворіти приємно.

З бразильської поезії (Де Сікоте, Вітряки)

Дурить і зводить дочка уродлива
Піни¹— наші щасливі літа;
Та й у буденне й сумноправдиве
Сну золотого картини впліта.

Фр. Шіллер, Мессіанська наречена

ЕРОС²

Ерос, найліпший поміж богами,
Ти, що зміняєш землю на рай!
Не покидай нас, будь межі нами —
В нашому серці не умирай!

З-поміж безсмертних ти одинокий,
Що залишився поміж людьми,
Щоб лікувати рани глибокі,
Тим, що попадуть в мороки тьми.

Найласкавіший! Вже не без цілі
Дивна потуга в тобі зросла.
Тричі щасливий, в кого поцілить
З лука твогого срібна стріла!

¹ *Афродіта* — в старогрецькій міфології — богиня кохання і вроди, виникла з морської піни (афрос).

² *Ерос* — у давньогрецькій міфології бог — кохання.

І незабутні дні сонцесяйні,
Сповнені туги до божества!
Чом же сьогодні дух неохайний
Святість кохання спровогував?

ЗАСПІВ

На обрії, продроглому від стужі,
Осінні зорі мерехтять тремтливо,
І споглядають в прірву днів вдумливо,
До наших мріянь і страждань байдужі.

Забуло небо за синів невдалих,
І тільки Ерос спочуває бідним.
Самотнє серце, будь же ласки гідне,
Щоб не дісталось смерті на поталу.

Кохай, як довго двері не заперті
Профанові до храму Афродіти.
Ти кидаєш коханням визов смерті.
Лиш хто кохає, вміє справді жити.

* * *

Жив — кажуть — Фідіас¹, що різав з кості слона,
І в кожний твір вливав краси неземний чар.
Був батько, що казав: я з жінчиного лона
Добуду архітвір, зроблю юнацтву дар.

Не знаю, дівчино, хто батько той шасливий,
І хто шаслив юнак, що скаже: вже пора...
Проте повір мені, що Фідіас ревнивий,
Побачивши тебе, сказав би: я програвав.

¹ Фідіас (Фідій) (поч. V ст. до н. е.— 432—431 рр. до н. е.) — давньогрецький скульптор, творчість якого є одним із найвищих досягнень світового мистецтва.

Щасливий той юнак, який при твоєму боці
Турботи сірих днів безжурно покладе,
І поглядом пірне в твоїм глибокім оці!
Чи скоро цей ловець на слід твій попаде?

* * *

Не знаю, хто ти, і цілком не дбаю,
Чи в тобі знайдуть відгук ці слова.
І не прохаю: «Пом'яни м'я в раю»,
Який для тебе світ заготував!

Люблю тебе, як сонце люблять люди,
Хоча воно й без того сяє всім.
Куди не йду, твій образ бачу всюди,
Так наче світ увесь вмістився в нім.

Смієшся? Що ж! Тобі, звичайно, можна
Не слухати немудрих теревень.
А все ж дозволяю, щоби душа тривожна
Дурманилась наркотиком пісень.

Співатиму, хоч навіть і фальцетом,
Хоч для пісень не найду слухача.
(Прости, що я Петрарковим сонетом,
Як слід було, цю сповідь не почав).

Співатиму, звичайно, без прикраси,
Так, як мені підкаже серця гін.
Чужа мені романтика тераси,
Не до лица гітари передзвін.

* * *

До І. Р.

Хоч ти не пуплях, ні надмірно гарна,
Проте яка ти серцю дорога є!
Твоє обличчя — це блакить безхмарна,
Що в ній вечірнє сонце потухає.

Щось душу тягне й хочеться у тобі
Втопити тугу, зроджену в нічниці,
І я — не бійся, горда Іра, пробі! —
Чогось у тобі бачу глиб криниці.

Нехай і так, що ти добачиш в мені
Лиш спізненого блазня, Дон Кіхота,
Та з уст моїх не вийдуть теревені
Ні про розпуку, ані про Голгофту.

Для роль трагічних я вже припізнався,
Та не чужа мені й сьогодні туга.
І в самотині — тільки озирнися,
А завжди знайдеш коло себе друга.

* * *

Зійшлися ми знічев'я, випадково,
І вмиль відчули близькість наших душ.
А там упало довгождане слово,
І ми до себе прилягли ще дуж.

Так дві краплини на безкраю моря
Зустрінуться і в безвісті пливуть,
І вже назавжди щось єдине творять —
Назавжди їх єднає спільна путь.

Благословлю той день і ту хвилину,
Яка тебе до мене привела!
Тобі назустріч соколом я линув,
До ніг тобі я серце й душу клав.

І зацвіли для мене дні весною,
І цілий світ немов добріший став.
Який я сильний чуюся з тобою!
І як тепер журба мені пуста!

Скажи, чи ти залишишся назавжди
Для мене небом, що не знає хмар?
Чи ти ніколи не сплямуєш правди
І не наллеш отрути в мій пугар?

ЕЛЕГІЯ

І. Р.

Ти пам'ятаєш чудо-день
У золотій хламиді?
Десь соловейко з гіль вишень
Бляшками кидав з міді.

І сад розміряний вливав
В легені аромати.
Кружляла в мене голова,
Хотілося співати...

Нагадуєш день запашний,
Для мене незабутній,
Що закликав мене: живи!
Вір в райдужне майбутнє!

Для нас тоді був цілий світ,
Як вимріяна казка.
Не знали ми, що нам услід
Надій ішла лиш маска.

Ми розмовляли — погоди...
(Я був, як той лунатик —
Цей сад Іван Франко садив...)
Про Лавру і Хрещатик.

— Поїдемо?— спитала ти,—
Я так бажаю дуже
Узріти Київ золотий!
— Авжеж, поїдем, друже!

Та бачити не довелось
Коханої країни.
Ударили громи — і ось
З Хрещатика руїни.

Ти пам'ятаєш чудо-день
У золотій хламиді?
Десь соловейко з гіль вишень
Бляшками кидав з міді...

Щось душу тягне й хочеться у тобі
Втопити тугу, зроджену в нічниці,
І я — не бійся, горда Іра, пробі! —
Чогось у тобі бачу глиб криниці.

Нехай і так, що ти добачиш в мені
Лиш спізненого блазня, Дон Кіхота,
Та з уст моїх не вийдуть теревені
Ні про розпуку, ані про Голгофту.

Для роль трагічних я вже припізнався,
Та не чужа мені й сьогодні туга.
І в самотині — тільки озирнися,
А завжди знайдеш коло себе друга.

* * *

Зійшлися ми знічев'я, випадково,
І вмить відчули близькість наших душ.
А там упало довгождане слово,
І ми до себе прилягли ще дуж.

Так дві краплини на безкраю моря
Зустрінуться і в безвісті пливуть,
І вже назавжди щось єдине творять —
Назавжди їх єднає спільна путь.

Благословлю той день і ту хвилину,
Яка тебе до мене привела!
Тобі назустріч соколом я линув,
До ніг тобі я серце й душу клав.

І зацвіли для мене дні весною,
І цілий світ немов добріший став.
Який я сильний чуюся з тобою!
І як тепер журба мені пуста!

Скажи, чи ти залишишся назавжди
Для мене небом, що не знає хмар?
Чи ти ніколи не сплямуєш правди
І не наллеш отрути в мій пугар?

ЕЛЕГІЯ

І. Р.

Ти пам'ятаєш чудо-день
У золотій хламиді?
Десь соловейко з гіль вишень
Бляшками кидав з міді.

І сад розмріяний вливав
В легені аромати.
Кружляла в мене голова,
Хотілося співати...

Нагадуєш день запашний,
Для мене незабутній,
Що закликав мене: живи!
Вір в райдужне майбутнє!

Для нас тоді був цілий світ,
Як вимріяна казка.
Не знали ми, що нам услід
Надій ішла лиш маска.

Ми розмовляли — погоди...
(Я був, як той лунатик —
Цей сад Іван Франко садив...)
Про Лавру і Хрещатик.

— Поїдемо?— спитала ти,—
Я так бажаю дуже
Узріти Київ золотий!
— Авжеж, поїдем, друже!

Та бачити не довелось
Коханої країни.
Ударили громи — і ось
З Хрещатика руїни.

Ти пам'ятаєш чудо-день
У золотій хламиді?
Десь соловейко з гіль вишень
Бляшками кидав з міді...

Посиротів Поетів сад,
Де я з тобою марив.
А в Києві фашистський гад
Посіяв смерть і згари.

* * *

Чи з неба кримського, як гори білить сніг,
Взяла ти, мила, цей лазур очей?
О скільки довгих зимових ночей
Від цих очей заснути я не міг!

Щось душу тягне в цю глибінь без дна,
В якій застигла лава юних мрій.
Та чується: займає мене не смій:
Я йду життям одна, сама-одна.

Хіба тобі того не вистача,
Що дивишся в морів і неб блакить?
Пірни, як в морі, у моїх очах,
Та не силкуйся тайну їх зглибити.

* * *

Дивуюся, які ти маєш чари,
Що я при тобі бачу світ яснішим,
Що через тебе я навчився марить
І видаюся сам собі ріднішим.

Я був якийсь чужий собі самому,
І все життя вже мав я за пропаще.
Тепер немов вертаюся додому,
Де я, бувало, чув себе найкраще.

Тепер я знову радість пригортаю,
Якої в грудях помістить несила,
І вірю, що знаходжуся у раю,
Бо в мому серці мрія загостила.

* * *

Киньмо розмову надто патетичну
І сядьмо дружно біля себе ближче.
На небі місяць має романтично,
І в гіллях вишні соловейко свище.

Чи є що краще, як закрити очі,
Не чути слів неширих уст людини
І прислухатись, як ручай шепоче
І як співає гомінка ялина?!

Навіщо слів, коли в усій природі
Про нашу тайну чути розговори?
Коли словами висловити годі,
Як хміль кохання з нами чуда творить?

Дай руку, мила, пригорнись до мене
І мріймо, поки мріяти ще можем.
Дивись, кохана, все таке зелене —
Чого ж ми мрії осінню тривожим?

* * *

Зустрілися, поговорили —
І промінь світла в душу впав.
Надії мов дістали крила
І дух молодший наче став.

Війнув на мене запах травня,
Весною осінь зацвіла,
Минулася зневіра давня,
І хмари спурхнули з чола.

І так мені у серці ясно —
Ношу, здається, в ньому рай.
Та розум каже: передчасно
Чуттю не потурай!

Гей, що там логіка холодна
І арифметика життя,
Як туга, спрагла і голодна,
Ридає, мов дитя!

* * *

Питаєшся, що я люблю у тобі
І чим сп'янила ти мене...
Чи соняшник по власній уподобі
Свій квіт до сонця поверта і гне?

Навіщо, мила, зонду запускати
В глибінь незбагнену чуття?
Чого, шукаючи, блукати
По лабіринті майбуття?

Я соняшник, а ти промінне
Величне сонце чарівне.
Твоє призначення незмінне —
Нагріти радістю мене.

І я люблю у тобі, мила,
Цей радісний душі розмай:
Мене ти щастям наділила.
Люби ж, без пам'яті кохай!

* * *

Така ти сонячно-погідна,
Немов під тропіком зросла,
Така кохана й серцю рідна,
Як спогад тихого села.

І хочеться мені припасти
До тебе, мила, до грудей,
І хоч хвилину щастя вкрати
З твоїх замріяних очей.

А ти приманюєш очима
Мене, що вже для світу вмер.
Загадко дивна, незглибима.
Чого прийшла ти аж тепер?

* * *

Я з мрій про тебе вимережив килим,
І ним до тебе тугу шлю щоночі,
А сам бреду сновидою похилим
І за тобою видивляю очі.

Не соромлюсь признатися до того,
Що я при тобі хворію похміллям,
Та не зумію зрозуміть одного:
Яким ти серце вчарувала зіллям?

Я був, як вітер, що не знає стриму
І для спочину не шукає місця,
Кресав із мріянь силу незбориму
І, повен віри, в невідоме нісся.

І ти сказала: «Стримайся, безумний!
Дивись, талан твій близько коло тебе».
І я спинився і чекаю сумно,
Коли завітнеш, як дуга на небі.

* * *

Скажи, чого ти відновила крила
Моїм весняним, буйним почуттям
Тепер, як старість вже давно покрила
Мій юний світ габою забуття?

Кому повім, як прагне серце хворе
До приятних і теплих дружніх слів?
І хто йому свій храм душі отворить?
І як би я туди ввійти посмів?

Я був поет. Шукав для серця пари,
І обнімав дівочий стан не раз.
І руки я при тім не раз попарив,
Бо хто зазнав кохання без образ?

І так літа пливли в суворій школі,
Бо я стрічав звичайно вампірів.
І врешті я сказав собі: доволі.
Хоч я поет, а все-таки змудрів.

Скажи, чого ти відновила крила
Моїм весняним, буйним почуттям
Тепер, як старість вже давно покрила
Мій юний світ габою забуття?

* * *

Лютує шторм на Чорнім морі,
І в муках стогнуть береги.
Скоритися нема снаги,
А хвиль — безкраї неозорі.

Люблю дивитись на змагання
Завзятих двох нерівних сил
(Одній замало бистрих крил,
А друга любить плазування).

Об скелі б'є сердите море,
Та одне одного не зборе,
Й обоє чахнуть од жаги.

Так двоє серць до себе прагнуть,
Та хоч собі любов присягнуть,
У дружбі жить нема снаги.

Коктебель, 1940 рік

* * *

Нехай не сходить сонце, хай не бачу
Твоєї насмішки над серця палом..
Бо я твою й без того знаю вдачу,
Що сон атоге¹ грається кинджалом.

Хай ніч безмежна нас п'янить досхочу,
Бо ранок помсту мрійникам приносить,
Любов є завжди привілеєм ночі,
А вдень веде нас завжди до Каносси.

Хай ніч до раю двері нам отворить
І захова нас перед заздрим оком.
А втім, облишмо людські поговори
І стяг кохання піднімим високо.

Хай хміль любові виростить нам крила
І винесе нас в піднебесні хмари.
І що це в тебе серце зажурило?
Поглянь на небо: бач, як зорі марять...

* * *

Дай руку: підемо удвое
У затишну оазу мрій,
Де спеленаємся спокоем
І пісні підберемо стрій.

Серця заб'ються згідно, дружно
І заспівають в унісон,
І дійсність буде нам байдужна,
Як буря, бачена крізь сон.

Дай руку: кинем визов долі,
Потопчемо життя шаблон
І заживем по власній волі.
Дай руку, чарівна Мін'йон.

¹ З любові (латин.).

* * *

Хоч це романтика, не зрозуміла
Тим, що серця в бетон замурували,
Повір, мене не так принади тіла,
Як чари духа твого вчарували.

І
Очам твоїм немає в світі пари,
І не одного поглядом ти вбила.
Та хто ж змалює твого духу чари?
І де береться в тобі дивна сила?

Зійдусь з тобою — дійсність забуваю,
Гостюю в небі та в безсмертя вірю,
І вже не прагну до розкошів раю —
Горю і вічність замірами мірю.

Який ще рай, як в мене в серці повно
Захоплення, що ти його збудила?
Коли в душі так ясно й молитовно,
Що чую в собі соколині крила?

* * *

Мені є зайві всі аксесуари —
Спів соловейка, захід сонця й квіти.
У тобі стільки запаху та чару,
Що вже й від того можна оп'яніти.

Мені доволі скромної кімнати
(Говорю щиро, вір мені, кохана!),
Щоб із тобою розкоші зазнати,
Яка не сниться навіть Дон Жуанам.

Пусте — плаксиві соловейків трелі,
Як з уст твоїх солодкий щебет чую.
І вже не час романтики мінстрелів:
Нам нині в жилах тайфуни бушують.

Тож пригорнися, наче повій, цупко,
І призабудьмо злидні та турботи.
Люблю тебе, люблю тебе, голубко!
Хоч не збагну, хоча не знаю, хто ти.

* * *

Читаю в книзі твого серця вперто
І раз у раз питаюсь: хто ти? хто ти?
Бо хоч багато в книзі цій затерто,
Яка в ній прірва тихої скорботи!

Так все стоїш мені перед очима,
Як змучена оранжерійна квітка.
Хтось молодість твою в розгоні стримав,
Якась тебе замкнула в собі клітка.

І ти здавила в собі жар вулкану
Раніше, ніж розкрився кратер в ньому,
І носиш в серці роз'ятрілу рану,
Якої не завірила б нікому.

І коротаєш вічність днів сльотавих,
П'ючи полин — росинка по росинці.
О, як тебе жорстєко хтось розчавив?
І хто ті люті нелюди-злочинці?

* * *

У тобі стільки свіжості та палу,
Що все при тобі радістю цвіте.
Зійшлися ми, і мов кайдани впали
З пригніченого серця. А проте —

Для інших ти всі скарби розповіла
Твоєї сонцесяйної краси,
Для мене ж ти — лише кохана мила,
І я — мов квіт, що в'яне без роси.

Хай буде й так, що доведеться в собі
Носити камінь туги й самоти,
Молю тебе (не відмовляйся, пробі!),
Дозволь мені при собі тінню йти.

І часом кинь який жмуток проміння
На шлях мій сірий, під габою хмар,
Щоб я повірив, що з мого горіння
В твоєму серці спалахне пожар.

* * *

Щодня злітались до вікон сороки
І скреготали — гралися зо мною.
І наливався я в серці гіркотою
І бунтувався: доки ждати? Доки?

Здавалось, вічність зупинила кроки,
Так довго ждав я зустрічі з тобою,
І спалювався тугою-нудьгою.
Дні волоклися, кожен довший року.

Чи ти ніколи присуду не ждала?
І не тремтіла від його загрози?
Чи страх у тобі крові не морозив?

Чи ти ніколи нишком не ридала,
Від насміху заховуючи сльози?
Скажи, не краще бути нам без пози?

* * *

О знаю, ти примхлива та уперта,
Бо виростив тебе буремний час.
А я люблю рівненський шлях, утертий
(За буйство духу я платив не раз...)

Люблю тебе за цю химерну вдачу
(Бастилію здобути кожен рад),
Бо я боєць старий. Та добре бачу:
Для мене ти — нестиглий виноград.

Можливо, що, здобувши перемогу,
Я був би гордий — місяць, може, й рік.
Та в бастіоні все творить залогу —
Ні! Це, кохана, не на мій вже вік.

Нехай юнак завзято кришить зброю,
Щоб ти йому відкрила серця храм.
Мені ти будь коханою сестрою.
Так оминем болючих хатніх драм.

* * *

Як цвіт троянди, повен аромату,
Люблю тебе і радуюсь тобою,
І як тебе, кохана, не кохати,
Коли у тобі все цвіте весною.

Мені байдуже, що у серці твою
Для мене місця залишилось мало,
Все так складалось, що в житті усьому
Мій дім, бувало, щастя обминало.

Та я від долі мало вимагаю,
Й мені до щастя небагато треба;
Лиш усміхнися, і зречуся раю
Та подарую всі розкоші неба.

Троянда запахом усіх дурманить,
Вона йому ніколи не відмовить,
Й мене твої захоплюють примани,
Хоч знаю, що не ждять мені любові.

* * *

О ти, що личком пристидаєш сонце,
Й воно на вид твій порина у хмару,
Скажи: чи є хоча би волоконце,
Що в'яже нас на путь життя у парі?

Говориш: так. Та я тобі не вірю,
Бо слово жінки — легке, етеричне.
Скажу тобі у дружньому довір'ї,
Що в тебе серце трохи заліричне.

Ладна ти сльози лити над рікою,
Яка несе кудись листок вільшини,
А враз ладна ніжненькою рукою
Скалічить серце рідної людини.

— Мені полегшу — кажеш — це приносить,
Коли відчую смак твоєї крові.
Самих зітхань і пестоців не досить,
Щоб спорожнить до дна бокал любові.

Спасибі, мила, за любов безмежну,
Однак вона здоров'ю мому шкодить.
Волю будь в коханні обережний
І відійти від тебе без пригоди.

* * *

Коли з беріз повиснуть голі віти,
Коли замовкне музика крилата,
І сонце в мряках анемічно світить —
Так хочеться когось при собі мати.

І хочеться все серце розповити
Якійсь душі, що слухати уміє,
Комусь, що ржею сточений, поритий,
У прірві серця ще голубить мрії.

І хочеться всю книгу відчитати,
В якій життя і вдень і вніч писало,
І хочеться спитатися як брата:
Чому людського так в людині мало?

Чому так сумно, як вмирають квіти,
Як журавлів мандрівних стадо тужить,
Зате людина, пан усього світу,
Іде життям самотня, всім байдужа?

* * *

Хай завтра принесе страждань безодню,
Я з рук твоїх прийму охоче ад.
Лиш подаруй мені оце сьогодні,
Розкрий мені всю повноту принад.

Таж ти є та, що я про неї марив
І що до неї все життя тужив!
Творець тебе створив мені до пари.
З'явилась ти — і я немов ожив.

Ожив я в тобі і набрався віри,
Що можна жить прекрасно на землі.
У тобі я до дна всю радість змірив,
І цілий світ мені повеселів.

Як бджілка в квіт лелії, поринаю
В твою істоту й насолоду п'ю.
Моя ти доле, що приходить з раю,
Щоб самоту розважити мою!

* * *

Ні, не любов це, лиш душі потреба
Втекти від пустки, що мене тривожить.
Я знаю: ерос — це не усміх неба,
Що легіт мрії стелить нам під ложе.

Ерос — це лучник, що стрілою ранив
І, мов та п'явка, кров із серця точить.
Він для самотніх приятель поганий,
І повертає в пекло їхні ночі.

Та гірше нього, як розваги холод
На нашу душу замороззю віє.
Нехай святиться вічний серця холод
І в храмі серця невмируща мрія!

Щасливі ті, що прагнуть все до раю
І мають душу, як дитя, капризну,
І ті, що мудро серце зберігають
Усе життя без зморшок і сивизни.

* * *

Я з уст твоїх, як бджілка з чаші квіту,
Пив насолоду і в екстазі млів.
І як я дбав, чи в небі сонце світить,
Чи опріч нас хтось ходить по землі.

Я з уст твоїх пив насолоду чудодійну
І молодів, і, бачилось, веснів.
Чому ж мій рай замкнувся ненадійно?
Чому це все, на жаль, було у сні?

Лишень у снах мені буяти вільно
І пити опій фантастичних мрій,
Наяві ж можу лиш тужити безцільно,
Бо розум каже: дядю, не дурій!

Ти рай життя, як той Адам, прогавив,
Вкусивши пізно з дерева знання,
Прийми ж сьогодні нагороду слави,
Що ти Симону Стовпнику рідня.

* * *

Ніч місто саваном накрила,
І я немов летів на крилах,
Не чув, здавалося, землі.
Я йшов до тебе... Місяць стежив
З-за срібних зоряних мережив,
Від заздросців, здавалось, млів.

Я йшов до тебе. В серці мому,
Немов на флейті золотому,
Хтось сонячну сонату грав.
І я для тебе теж готовив

Піднеслий дифірамб¹ чудовий —
Байдужий до буденних справ.

Я був неначе в сьомім небі,
І, повен мрій, прийшов до тебе —
Та тільки затиснув уста.
Дивуєшся моїй досаді?
Я в тебе, наче на естраді,
Цілий ансамбль музик застав...

* * *

Не спокушай мене приманами
Твого тіла, що цвіте весною.
Навіщо розставатись з ранами
І зайвий раз тужити за собою?

Будь мрією, навек незмінною,
Яку кохаю так, як запах квіту,
І зіркою ясній промінною,
Що мандрівцеві в темні ночі світить.

Любім у собі те приховане,
Що нас різнить від людської отари:
Зворушливе, непошмінковане
Чуття, яке невинно тільки марить.

* * *

Привабливість твоя не жде пера
І хисту вдалого панегіриста²,
Твоя душа напрочуд чиста,
Що з неї наче небо визира.

¹ Дифірамб — жанр античної лірики, в ширшому значенні — хвалебний твір.

² Панегірист — автор похвальної промови (панегірика) на чийсь честь.

Який малюнок в силі відтворить
Твою високу осяйну істоту?
З тобою бути — хоч би й вік — достоту,
Це коротенька неповторна мить.

Дивлюсь на тебе й думаю при тім,
Що ти неземна, вимріяна з'ява...
Яка ж велика буде тому слава,
Кому собою ти звеличиш дім!

* * *

Гей, розспівався ранок вересневий,
Наче весільна дружина сп'яніла,
І розтужився обрій опалевий.
Мила, чого ти личком помарніла?

Журишся, може, що холодна осінь
Скоро позбавить квіти аромату?
Хай! Ти для мене носиш у волоссі
Запаху більше, ніж садок край хати.

Квіти пов'януть і завітнуть знову,
Скоро лиш травень літеплом повіє,
Тож роз'яснися личеньком чудовим,
Будь мені, мила, запахом лелії.

* * *

Хотів тобі послати в дарі квіти,
Щоб їх носила замість діадеми.
Пішов до саду і — на жаль — помітив,
Що в ньому квітли тільки хризантеми.

І як же можна квітами покійних
Затьмарювати сяйво твого личка?
Пробач, кохана, настрой елегійний
Моїх еротик, це вже давня звичка.

Якось складалось, що в піснях любові
Мені найкраще все вдавались ямби.
Лиш ти одна — ладна розбити окови
І викресати з серця дифірамби.

Змахни же з личка олімпійські хмари,
Розкрий серпанок і не супся грізно.
Зроби зо мною довгождані чари,
Створи це чудо — поки не запізно.

* * *

Барвінком постелюся на дорозі,
Яка тебе до любка понесе.
(Та краще я скажу те саме в прозі:
Метафору — второпаєм не все).

Мені знайома роль слабої мишки,
Що нею квітка проганяє сплін.
Я знаю: ти для мене маєш лишки
Ласкавих слів і усмішки. А він?..

Як пасічник із вулика пожиток,
Він підбирає з твого серця пал.
Та годі: я — на морі днів — розбиток,
Який прогавив свій дев'ятий вал.

Люби його, люби весну у ньому,
Бо осінь мало знає днів ясних.
А в мертвих душах викликай оскому,
Та май хоч трохи співчуття до них.

* * *

Зійшлися ми якось, як завжди, випадково,
І знову розійшлися, без думки, щоб зійтись.
А потім я почув чиюсь таємну мову:
«Чи чуєш крик життя? Прокинься, розбудись!»

І я в душі відчув жахливу порожнечу,
І затужив до сліз, напоєних чуттям.
І вийшов я на світ, і, випрямивши плечі,
Пустився доганять тікаюче життя.

Несу немало літ, і вже непевно ноги
Ступають по землі, якій платив я дань.
І чи дійду аж на кінець дороги?
Чи доля капосна не скаже: друже, стань?!

Не знаю, ти одна могла би це сказати,
Могла би допомогти найти до щастя шлях.
І пощо я — фантаст — так пізно вийшов з хати,
Коли вже грудень сніг розсипав на полях?

* * *

Чи це любов — їй-богу, я не знаю,
Яким ім'ям назвать це почуття.
Я знаю тільки, що, немов до раю,
До тебе прагну всім моїм життям.

Нехай це буде туга ереміта,
Якому страшно вмерти в пустирі
(Хоч я не маю нахилу терміта),
Життя без тебе — обрій без зорі.

Ясній же, зоре, на моєму небі,
Де навіть місяць вигорів і згас.
Я загубився, як Орфей в Еребі,
І бачу в ньому тільки двоє нас.

* * *

Твій усміх... В ньому брила льоду тане,
Весна ним двері відчиняє в гай.
У ньому стільки сонця і принади,
Що лиш дивися й нищечком зітхай...

Так хочеться у ньому затонути,
Згубитися, як в тій нірвані, в нім.
Забути, що важкі, гнітючі пута
Поклала осінь на житті моїм.

Дивлюсь, не надивлюся — небо бачу
В тім усміху, що в тебе заквіта.
Захмаришся — неначе сонце втрачу,
Щезає в мене життєва мета.

Якби ти знала, скільки насолоди
Мені цей усміх сонячний дає,
Ти б розгорнула всі примани вроди,
Сказала б: «Друже, все те, все твоє!»

* * *

Сьогодні в мене превелике свято:
Сьогодні я привіт од тебе мав.
І я радію, мов у небо взятий,
Нехай лютує штормами зима!

Сьогодні в мене празник і весілля,
Сьогодні в мене в серці чар весни,
І я щасливий, сповнений похмілля,
Виспіваю: засни, журбо, засни!

Вмовкни, журбо! Твій голос не доходить
До серця в цей великий чудо-день,
Бо в ньому повно радості й погоди,
Бо в ньому пахне квітами вишень.

Прийшла до мене яр давно забута,
І все довкола травнем зацвіло.
І опадають з мого серця пута,
І горя в ньому мов і не було.

Я знаю, не для мене квітнеш ти,
Трояндо пишна, повна пахощів.
Повз тебе можу тільки перейти
І спалюватися від заздрощів.

Не я — юнак тебе носитиме
На серці гордому, розміряному.
А в мому серці жаль горітиме,
Затруений думками зміїними.

Що ж, міг би я сказати: все пусте!
(Цей лік не раз вже помагав мені),
Та в цій недузї найприкріше те,
Що лік мені поможе аж в труні.

ЧОМУ?

Як той лунатик, городом блукаю,
Вдивляючись у тисячі облич.
Так серед бурі човен на безкраю
Шле в морок ночі свій тривожний клич.

Та рокіт хвиль цей крик тривоги глушить,
І він вмирає в морській глибині.
І спочуття твого не порушить
Той сум, що в мені в серці скам'янів.

Повз тебе котиться бурхливе море,
І ти пливеш на хвилях вдалину
В надії, що бажання з мрії створить
Якусь прекрасну райдужну весну.

Чому ж не хочеш того ти пізнати,
Що ця весна завітне в нас самих,
Як тільки ти захочеш об'єднати
Твій юний жар зі щирістю старих?!

* * *

Хотів би я портрет твій змалювати
І вдати те, про що да Вінчі¹ марив².
Лише не знаю, звідки фарб узяти,
Щоб твого личка закріпити чари.

Узяв би в сонця золота-проміння
І викував би ореол для тебе,
Якщо було б у мене зрозуміння
Для містицизму й ходження по небі.

Та вже нездатний дух мій для екстазу,
Коли волосся в мене грудень сніжить.
Не цілувались ми, мабуть, ні разу —
Який же спогад нам серця розніжить?

Немає (знаю) місця в серці твою
Для ще одного спізненого гостя.
Для тих, які спізняються додому,
Увесь бенкет кінчається на кості³.

* * *

Немає в мене змоги зобразити
Всю міць мого щастя-хвилювання,
Коли дурманюсь і раюю — ситий
Надією прийдешнього кохання.

Я знаю: ти для мене недосяжна,
Як недосяжний рай для маловіра,
І доведеться бій вести звияжно,
Задовольнившись ролею факіра.

¹ Леонардо да Вінчі (1452—1516) — італійський художник, скульптор, архітектор, учений, інженер, один з найвидатніших діячів європейського Відродження. Гуманістичний ідеал краси втілений в його портрети Мони Лізи (Джоконди).

² Натяк на славний портрет Мони Лізи.

³ Латин. приповідка: *Sero venientibus ossa.* — Тим, що пізно приходять, — кості. (Приміт. авт.)

Не для моєї затишної хати
Цвітеш розкішним квітом запахучим.
Я тільки можу твій фантом кохати
І спалюватись у вогні жагучім.

Що ж, сонце теж не всіх однако гріє:
Живуть же люди і в країні стужі.
А втім, мене не покидає мрія
Про день триумфу. А коли — байдуже.

* * *

Зустрінемось, і миттю забуваю
На самотині різьблені слова,
Що ними гімн в душі собі співаю,
Бо все приходиш інша та нова.

Таке багатство, стільки в тобі чару,
Що всі похвали — тільки тінь того,
Що відчуває і в екстазі марить
Німа душа звеличника твого.

Даремно я вникаю в тебе духом,
Даремно я твою істоту п'ю,
Ти спурхуєш якимсь несхопним пухом
І висміваєш всю жагу мою.

І як тебе завабити до хати
І в клітці серця в себе зберегти?
Який величний гімн тобі співати,
Щоби коханням спалахнула ти?

* * *

Солодке личенько твое
В долоні взяти, мов каменю,
Забути, що на світі є
Щось поза мрією моєю,
Що ніч кінчається світанком —
Життя сховати за серпанком.

Як фантастичний, гарний міф
Нагадує давно забуте,
Тоді до нас сміявся світ,
І нам бажалося не чути,
Як вдаль відходили хвилини,
Як день за днем у безвість линув.

Коби-то можна воскресити
Те, що навіки відійшло!
Ще раз до губ твоїх схилити
Важке, мов олово, чоло
І вірити, що я у раю,
Що в серці янгола вітаю.

* * *

Хотів я пам'ятник здвигнути довговічний
Твоїй неземній, янгольській красі,
Та бачу в тебе усміх іронічний,
Та й романтизм уже не на часі.

Ні, не мастак я, що йому коряться
Слова, як мармур карарійських гір.
Горю хотінням, та даремна праця,
Бо хто досягне до небесних зір?

Щось є у тобі, що не слуха слова,—
Привабливість якась не від землі.
Та й що казати? — ти така чудова,
Що в сяйві твому я згорів, зотлів.

Як сонце роси, з мене п'єш без впину
Всі радощі життя, і в боротьбі
З цим сонцем я скорюсь — нещадно згину.
І хай це буде пам'ятник тобі.

ЗАПІЗНО

Здається, ти давно мені знайома,
Хоча пізнались ми неначе вчора.
Твоя душа якась така прозора,
Що в ній я чуюсь, як у себе вдома.

Десь в прабутті єднались ми серцями,
І прагнули до себе, і шукались.
Та на дорозі, мабуть, заблукались
І до мети добились манівцями.

Спішився я. І хоч душею рідні,
Хотіли б ми з'єднатись із собою,
І хоч нам тяжко жити самотою,
Та вкупі йти нам трудно й не вигідно.

Немає місця в серці молодому
Для того, хто в волоссі іней носить,
Кому життя вже скоро скаже: досить,
О знаю: я запізно вийшов з дому.

* * *

В душі моїй озвалась ти струною
І розбудила радісне тремтіння.
О, як давно шукав я за тобою,
Хоч знав тебе хіба як сновидіння!

Сьогодні ти уже не мрійна з'ява,
Однак дороги стеляться нам різно.
Чому ти, гарна Лорелай русява,
Прийшла на світ на тридцять літ запізно?

Чому, хоч в серці твоєму все готово,
Щоб повітати гостя якнайкраще,
Ніщо не вдіє навіть боже слово,
І я з бенкету мушу вийти натще?

* * *

Прийдеш до мене, й зустріч родить свято,
Вбирає будень у весільний стрій,
І я раюю, мов «у неба взятий»,
Хоч в серці мому вихриться бурвій.

О знаю, знаю, що твоя гостина
Не серця примус, тільки примхи плід;
Що кожна спільно мріяна хвилина
Несе отруту, як шальвії квіт.

Чого ж тремчу я, мов листок трепети,
Коли почую під вікном твій хід?
Чого цокочуть в серці кастаньети¹,
Як руку в тебе тисну на привіт?

О знаю, знаю, кожна наша стріча —
Це похорони мрій і сподівань.
Та що є краще над стрімкі узбіччя,
Де небезпеки ждуть на нашу дань?

* * *

Дай руку цю, хай милуюся нею,
І хай її цілую, і пещу.
З'єднай її (тендітну) із моєю,
І я — могутній — велетня строшу.

Хтось в ручку цю врізьбив усю істоту
Твою лагідну, ніжну і ясну.
Вона (я вірю) дні журби й турботи
Перетворила б в сонячну весну.

Не уявляю, щоб могла ти нею
Людину зранить чи хоч би драснуть.
Щаслив юнак, що з ручкою тією
В долоні зможе безтурботно вснуть.

Дай ручку цю, хай милуюся нею,
І хай її цілую, і пещу.
З'єднай її (тендітну) із моєю,
І я — могутній — велетня строшу.

¹ *Кастаньети* — іспанський народний інструмент з двох пар зв'язаних дерев'яних пластинок у формі мушлі.

ІНТЕРМЕЦЦО

Жовтень у парку нудиться і тужить,
Шовком гаптує й молитви шепоче.
Жаль йому айстрів, що цієї ночі
Пелюстки стулять і помруть від стужи.

Листя криваві, як одкриті рани,
Стелять алеї, де куняє тиша.
Як же по варті жалують каштани!
Вітер як смутно гіллям їх колише!

Он журавлів летить останнє стадо,
Щоб оминути голод і морози.
Як же я з ними полетів би радо
В край, де не ллються днем і ніччю сльози!

* * *

Тебе зустрів я в ясний день травневий,
Коли цвіли жасмини і бузки.
Парк був такий розміряний, рожевий,
Що для душі весь обрій був вузький.

Ми розмовляли, як нові знайомі,
Отак, щоб тільки заповнити час.
Доходив з міста невгомний гомін,
І шум прохожих нісся попри нас.

Щоправда, більше очі говорили,
Бо їм, як дітям, вільно все сказати.
А все ж той ранок так мене окрилив,
Що серце скоро проломило гать.

І на відхіднім ми вже цілувались,
Всю міць чуття вливаючи в уста,
І розійшлись, і навіть не питались,
Чи одне одного ще привіта.

І попливли роки журби і скрути,
І вже ніколи не зійшлись ми знов.
Та ти була — я міг би присягнути —
За всі моя найкращая любов.

* * *

Ти снилася мені. Удвох на кручі
Стояли ми й дивилися звисока,
Як гризли берег буруни кипучі,
І бісилась загнuzдана затока.

Ти обняла мене, як в'юн, за шию,
І похилилась тілом всім додолу,
І, слухаючи, як безодня виє,
Я чув, що мені серце захололо.

Невже мені призначено пропасти?
Невже в мальштромі життєвому втону
За те, що я порушив догми касти
І визволився з рабства забобону?

Дарма. Нехай під нашими ногами
Розкриється незмірена безодня —
Я йду вперед! З міщанськими богами
Я у незгоді вже не відсьогодні.

* * *

Коли, бува, зустрінемось в трамваю
В юрбі чужих, насуплених облич,
Тоді від тебе погляд відвертаю
І шепчу: цить, не клич мене, не клич!

Мовчазністю шануймо дні, що вмерли,
Сп'янивши нас, як молоде вино,
І спогад їх, як найціннішу перлу,
У пам'яті складім на саме дно.

Перлина ця давно вже вийшла з моди,
І блиск її давно не той, що був.
Йди шукати нової пригоди,
Мене ж забудь, як я тебе забудь.

* * *

Цілу ніч не спав я, мила,
Аж боліла голова.
І не диво: ти просила,
Щоб прийти не забував.

Скільки радості на мріях
В довгу ніч я пережив,
Як дурманився, горів я
І до зустрічі тужив!

Як витав думками в небі
І до млості раював.
І нарешті був я в тебе —
І поникла голова...

Ожерелля слів хрустальних,
Низане в північний час,
Чорт узяв. Який банальний
Я при тобі став нараз!

* * *

Божеська Іріс, кинь ширяти хмари,
Викреши з себе іскру щедроти!
Дух мій збудився та про щастя марить
Як же без тебе щастя те знайти?

Чую потребу спертися на кого,
Багну жагуче дружнього тепла.
Тиждень не бачу усміху твого —
Й темінь гнітюча в мені залягла.

В сяйві твоєму я ставав Антеєм,
Серцем кріпився й духом молодів.
Чом не цвіту я цвітом орхідеї?
Чом не купаюсь в сонці ясних днів?

Обрій мій хмари саваном повили,
Холодом вії від зловісних хмар.

Іріс, ти знаєш, як самотність квилить,
Як тортурує здержуваний жар?

Скинь ту машкару гордої черниці,
Що безнадійно в келії горить.
Так чи інакше дійдеш до границі,
Звідки вже треба сходити згори.

* * *

Якби ти знала, скільки світла й чару
Мені приносять зустрічі з тобою!
Як після того серце б'ється й марить
Безсонною північною добою.

Якби ти знала!.. Та навіщо знати
Весні, що в неї сила насолоди,
Що спокушає мрійника літати,
А враз у в'язня жаль і муку родить?

Чи демон ти, чи в тебе тільки маска,
Що приховала янгола у тобі?
Чи жде мене чистилище, чи ласка
З тендітних рук твоїх? Одначе пробі!

Здійми із сонця панцир на хвилину
І будь такою, як про тебе мрію.
Коли ж сповняєш келих мій полинню,
Не піднімай хоч в серці буревію.

* * *

Нам травень килим простелив зелений
І напував нас ароматом квітів,
А ліс співав нам тиху кантилену.
Замріяний, я навіть не помітив,
Що був чолом у тебе на колінах
І чув на ньому запашні долоні.

В повітрі нісся свіжий запах сіна,
А в тобі чув я, мов у спілім гроні,
Прибій похмілля, стриманий насильно.
Вп'яливши пальці у моє волосся,
Ти лебеділа смутно, та прихильно:

— Нам тільки марить, більше не ялося,
Бо що є краще над святе єднання
Двох рідних душ в містичному акорді,
Двох душ, що чують дужий гін кохання,
Проте мовчать, приховані та горді?
Кохай мене, як ту лілею гожу,
Що з себе ронить тільки аромати.

— Моя кохана, вір мені: не можу
Лише дивитись і лише зітхати.
І Адамові також було мало
На райську яблунь тільки спозирати.
І добра Єва ще й за те подбала,
Щоб міг сірома яблук смак пізнати.

* * *

Востаннє захід кліпнув сонним оком,
Чоломкнувши замріяні тополі,
І я лишився знову самотнім —
Твій силует в імлі розтав поволі.

Ти тут була... Заледве мить-хвилина,
Як милувався погляд мій тобою.
Прогомоніла пісня лебедина —
Ми знов чужі — не знаємось з собою...

Яке ж банальне все те, споконвічне!
Сьогодні ми — одна душа і тіло,
А завтра йдемо сказати собі цинічно:
Ми помилялись, визнаємо це сміло.

Ми помилялись? А тепер?.. А може,
Ми аж тепер насправді помилились?
Чи серце нас обманювати може?
А може, ми себе перехитрили?

* * *

Цвітуть останні далії в городах
Ї знають, вже недовго будуть жити;
Задумано похнюпилась природа,
Вдивляючись у келих недопитий.

Востаннє вже в обіймах мліють пари,
Щоб розійтися вже до днів травневих.
Ї як же осінь розповіла чари!
Який цей обрій дивно опалевий!

Хтось парк неначе вишив заполоччю,
Ї він такий лірично-сорокатий!
Ї як вмирати далії не хочуть!
Та як-не-як, а треба лаштуватись!

* * *

Ти, як огонь, стихійна та жагуча,
Ти — мов нестримний, бистрий буревій,
Тебе бездонна потягає круча,
А я манив тебе в оазу мрій.

Вода й вогонь — і як було з'єднати
Те, що з собою вічно в боротьбі?
Та й чим я міг тебе очарувати?
Що я — убогий — дати міг тобі?

Я міг лише молитися душею
Твоїй весняній сонячній красі
Ї вірити, що сам, пірнувши в неї,
Відроджуся, як квітка у росі.

Та леле! Замість розцвістися в тобі,
В огні душі твоєї я зів'яв.
Ї не цвіту, лише хилюсь в жалобі.
Так мало сонця — й те утратив я.

* * *

Не уведу тебе в салон з портретами
Прелатів і пихатих значкових,
Мої діди й батьки померли кметами —
На нивах вмерлих, хоч і піскових.

Ні, не чванюсь моїми антенатами
І гербами бундючних пращурів,
Та під серм'ягами (було, ще й затами)
Палкий огонь у їх серцях горів.

У щирій дружбі з птахами небесними
І з обрієм ласкавим, голубим
Вони жили та умирали чесними,
В серцях своїх не знаючи злоби.

Ні, не чванюся предками прелатами,
Що думні на походження своє, —
Мої діди й батьки були багатими
На те, чого тамтим недостає.

* * *

Я не за те люблю тебе, кохана,
Що ти така спокуслива та гарна.
Ні, не за те. Уся твоя примана —
Що ти невинна, полохлива сарна.

Тобі не знана ще брехні позлітка,
Що нею можна новака спіймати,
Ти черв'яком ще не торкнута квітка,
Найкращого сповнена аромату.

Ти без вагання можеш відслонити
Для серця друга всю глибінь душевну.
Тому до тебе, самотою битий,
Я прибігаю, як у гавань певну.

Благословлю тебе, душе прекрасна,
Якої світ брехнею ще не тъмарить!
Хай в серці твоєму сяйво не погасне
І переможе всі життєві хмари.

* * *

Як в сонці вранішнім лілеї пелюстки,
Розтулюєш мені душі своєї квіт,
І без вагань проходжу я містки,
І наближається до мене чудо-світ.

Весна глядить на нас, і квітне, і пахтить,
І тисячам пташок велить співати нам,
Так, наче хоче нам піснями допомогти
Полинати кудись назустріч мрійним снам.

О дівчино, скажи, який ти маєш чар,
Що навіть і весна, здається, твій васал?
Чим розпалила ти в моєму серці жар,
Щоб розтопилося воно, як в горні сталь?

Як спогад юних літ, сповнила ти мене
До глибини душі зворушливим чуттям.
О феє чарівна, мій викоханий сне!
Чому приходиш ти, як я кінчу життя?

* * *

Ти пам'ятаєш тихі дні осінні
І зустрічі в алеї ясенів?
Пливли відлітних птахів голосіння
І парк дитячим сміхом гомонів.

Десь осторонь від гомінкої зграї
Сідали ми на лавку сам на сам,
І, дивлячись, як хворий день вмирає,
Пили грудьми повітряний бальзам.

Я малював привабливі картини
З країн заморських, бачені колись,
І викликав захоплення дитини
В очах твоїх. Ті дні перевелись.

Тепер чогось ми бачимося зрідка
(В кімнаті, де від стужі все тремтить),

І дивно — хоч розмов не маєм свідка,
Щоб розмовлять, не бачимо мети.

Недармо ми колишне відгрибаєм:
Ці зустрічі — це звичка лиш пуста.
Сьогодні ми еднаємось лиш чаєм,
Стіна якась між нами вироста.

СВІТЛАНІ

Як Лореляй, блакитноока фея,
Життям ідеш розмріяна, жагуча.
Твоя душа — розквітла орхідея,
А водночас — глибока, тиха круча.

Життя для тебе — це прекрасна казка,
Едем, що в ньому сонце не заходить.
Ти ще не знаєш, що в житті все маска
Та що сьогодні щастя «вийшло з моди».

Ти ще «світлана» і насправді добра
(Коби ще довго залишалась нею!),
Тобі до серця не вповзла ще кобра
І не сичить злобою та брехнею.

І будь такою завжди! Хай не знає
Душа твоя ясна спокуси Єви.
І не бажай зглибити тайни раю:
Будь запахуший білий квіт вишневий.

* * *

Осінь малює в парку кіноваром
І золотом контрасти викликає,
І заморожене неземним чаром
Чиєсь кохання вмерлих днів шукає.

Задумалась душа осиротіла,
Згадавши дні захоплення і мріянь.
О, як далеко юність відлетіла,
Піднявшись на крилах буревія!

Минулися літа, ослабла сила,
І в серці повно гіркоти долину.
Навіщо осінь мрії воскресила,
Збудила спогад раю, що загинув?

* * *

Я не журюся, що солодку манну
Пошле нам з неба всемогучий Бог,
Що все життя співатимем «осанна»,
Упоєні похміллям перемог.

Не раз журба нам чола переоре,
І наші спомини заломить біль не раз,
Проте невже нас залякає горе,
Якщо кохання об'єднає нас?

Хай вихри виють, хай громи рокоцуть —
З тобою навіть пекла не боюсь!
Лише скажи: з тобою, друже, хочу
Я зберігати все життя союз.

Ти не дивись, що я сьогодні вбогий
І ледве-ледь тягар життя несучу:
Стелитиму тобі шовки під ноги
І дам тобі життя усю красу.

Не раз журба нам чола переоре,
І наші спини зломить біль не раз,
Проте невже нас залякає горе,
Якщо кохання об'єднає нас?

* * *

В коханні ти розсудлива й рахманна,
Й нелегко з тебе тон чуття добути;
Ти знаєш, Ягве з неба сипав манну
Лише під час загрозової скрути.

Та вірю, що наспіє та хвилина,
Коли тобі загляне в очі туга,
І погляд твій в минулі дні полине
І буде в них шукати серцю друга.

Та ти не знайдеш тих, що присягались
Їти з тобою до кінця дороги,
В той час, як в тебе пінилися бокали
І угинались під гістьми пороги.

І льодом пустки повійне на тебе —
Нікому буде руку потиснути.
О, не шукай тоді куточка, де би
Твоя журба могла на мить заснути.

Не знайдеш тузі тихого лиману,
Бо людська пам'ять — ніжне павутиння.
Лиш я один тобі в пригоді стану
В твоїй осінній сірій павутині.

* * *

Не знаю я, чи з'єднані з собою,
Хоч привид щастя ми були б знайшли,
Чи, стомлені нуждою й боротьбою,
Були б любов незмінно донесли
До наших днів, що, сповнені долину,
Під хмарним небом тужать журавлино.

Хто знає, може, віхоли та сльоти
Були б кохання відіймили чар,
І може, будні та за хліб турботи
Охолодили б серцевий наш жар.
І ми були б стомилися в дорозі
І покінчили б, як звичайно, в прозі.

Не знаю того і не можу знати,
Який гостинець час готовив нам:
Чи полюбили б наш очаг пенати,
Якщо б нас Ерос не увів у храм.

Я так ношу тебе, як мрію, в собі,
І тужачи, обновлююся в тобі.

Не жалуймо, що розійшлись ми рано,
Раніше, ніж відцвів кохання квіт.
Можливо, ти і досі носиш рану
Ту, що мене за тебе судить світ,—
Та вір, що краще марити-тужити,
Ніж грати фарсу і в неправді жити.

* * *

Листя каштанів спурхує на стежку,
Тиша нудьгує в парку та зітхає,
Їней мережить на траві мережку.
— Ти пам'ятаєш лавочку під гаєм?

Тому три роки ми на ній сиділи,
Сповнені віри, вільні від турботи.
Клином на південь журавлі летіли,
Щось споминали, хлипали, а потім...

Ти пам'ятаєш? Сонце елеґійно
Теплим цілунком уст твоїх шукало,
Що розхилились мов спросоння, мрійно.
Здержатись далі в мене сил не стало...

Враз понад нами ворони заграли,
І поцілунок твій повис в повітрі,
Потім холодні почалися шквали
І розмахали спогади на вітрі.

Листя каштанів спурхує на стежку,
Тиша нудьгує в парку та зітхає,
Їней мережить на траві мережку.
— Ти пам'ятаєш лавочку під гаєм?

ДОРІ¹

Ми зустрілися сьогодні,
Не стрічавшись тридцять літ.
Тридцять літ — часу безодня...
Як же в ній змінився світ!

Як змінився світ і люди —
Як змінилися і ми!
Впала нам з очей полуда,
Поруйновано храми.

Як звабливі квіти вишні,
Що цвітуть і в'януть враз,
Всі ілюзії колишні
Залишили пустку в нас.

Ми зустрілись (обидвоє
Осінь в собі носячи),
І за робленим спокоєм
Чулось, наче крик сичів:

Вилиняли ваші крила,
Хоч буять не довелось...
А тепер літать несила,
А ще гірше — не ялось.

* * *

Всю ніч висовує мохнаті лаби,
Щоб цілий світ ухопити в обійми.
І сум іде — непрошений нахаба.
Забудьмо, мила, всі турботи — мріймо!

Хай ніч загорне цілий світ в обійми,
І нам залишить тільки тихі зорі.
Забудьмо, мила, за усе і мріймо,
Пірнувши в собі, як в незглибнім морі.

¹ Дорі Нементовській, дочці Уляни Кравченко.

* * *

Не хочу, ні, щоб ти мене кохала:
Самотній я життям бажаю йти.
Твоє кохання — голод канібала,
Хай інший хтось твій втишить апетит.

Для мене те лиш цінне, що добуते
Ціною туги, мріянь і страждань,
Та й хто захоче гнути шию в путах
І, як васал, платити примхам дань?

О знаю, я предмет твого капризу
І іграшка в збитошниць руках,
І не збільшу громади блюдолизів,
Що вколо тебе ходять навшпиньках.

Я знаю... Та даремний жест героя
Під вбивчим поглядом твоїх очей.
Vicisti me!¹ Лишається лиш зброя —
Ховатися з коханням в тінь ночей.

* * *

Ти п'єш мене очей твоїх лазуром,
Як п'є веселка воду з джерела,
Хоч межі нами височенним муром
Твоя примхлива вдача залягла.

Ти п'єш мене, та враз мене морозиш
Байдужістю, що ранить, як стріла.
Скажи, кому потрібні наші сльози?
Чого ж ти сум на мене навела?

Я знаю, нас ріднить фатальна сила,
З якою годі нам іти на бій.
Чого ж мені ти в душу запустила,
Мов пазурі, убивчий погляд твій?

¹ Ти перемогла мене! (Латин.)

* * *

Ще раз з тобою під жасмином сісти
У парку, що п'яніє від весни,
Забути про життя в гидотнім місті,
Розвіять в серці морок нависний,
Не знати, що війна шаліє в світі,
Усе життя добачувати в квітті!

Вже жовтень листя обриває з липи,
Що вчора наших слухала розмов
(Між іншим, про трагізм царя Едіпа),
І парк пустіє, засинає. Знов
Зима нас люто роз'єдна з собою.
Скажи, чи ще зустрінємось весною?

Чи парк розгорне перед нами чари
Своїх затишних, мрійливих алей,
І знов навчить нас безтурботно марить,
І пригортати всесвіт до грудей?
Чи зможем вірити, що було раніше,
Дарма, що обрїй з кожним днем темніший?

О незабутні гожі дні щасливі,
Коли весна жасминами цвіла,
І ми — дарма, що йшли часи бурхливі —
Не добачали, що гроза гула.
І як я заздрю тому, що з весною
У парку буде марити тобою!

* * *

Я знаю, ти лиш граєшся зо мною,
Жадна розваг, тріумфу й насолоди.
Хіба здоров'ю твому не зашкодить,
Коли згорю я мукою-жагою?

Хто полум'ю робитиме докори,
Що в ньому гинуть нетлі необачні?
І я тобі, мучителю, вибачний,
І рад не рад погоджуюсь на горе.

Не перший я, що Еросові платить
Ілюзій дань за краплю насолоди.
Я знав: кохання квіт шальвії родить,
Та хто не хоче квітку цю зірвати?!

Гірка отрута квіт ущерть сповнила,
Однак і меду в ньому є росинка.
Ох, скільки в тобі є гіркоти, мила!
Хіба це вадить? Таж на це ти жінка...

* * *

Ти знов мене з летаргії¹ збудила.
Зустрілися — і я немов ожив,
Влилася в мене чудодійна сила.
Який же я веселий і щаслив!

Так в сонці квітня оживають квіти,
Що цілу зиму спали без чуття.
Зустрінемося, і сонце з хмар засвітить,
Бо ти для мене — джерело життя.

При тобі дух мій дивно молодіє
І замірами неба достає.
Моя ти Діва, вимріяна мріє!
Моя ти пісне, все-усе моє!

А все ж боюсь, щоб зустрічі з тобою
З моєї мрії щось не відняли,
Щоб ми від щастя, мов від перепую,
До отупіння знову не дійшли.

Тож хай розлука нам кує кайдани,
І ріднить нас, як брата і сестру.
Кохання наше правдивіше стане,
Як дні кохання вже для нас умруть.

¹ *Летаргія* — патологічний стан, схожий на сон; забуття.

* * *

Ні, не тебе я так люблю,
Люблю я власну мрію.

І. Франко

Творю тебе по власній уподобі,
Вливаю в тебе весь вогонь чуття,
Найкращу мрію втілюю у тобі —
Ти мрій моїх і мати, і дитя.

Не дійсність ти, а квіт уяви й туги,
Що вибуяв під мрійним сяйвом зір.
Тебе, правдиву, посідає другий,
Та я волюю власних мріянь твір.

Люблю тебе уявно, платонічно,
Хоч це чуття не модне і старе.
Та так моя ти неподільно, вічно,
Й ніхто мені тебе не відбере.

Люблю тебе, люблю й любити мушу,
Бо ти для мене мій священний храм,
В якому я свою очистив душу.
Ні, я тебе нікому не віддам!

* * *

Я не жалуюсь (чуєш, кохана?),
Що ти в серце запала мені,
Як пекуча роз'ятрена рана,
Я на тебе не жалуюсь, ні.

Я не жалуюсь, мила, на тебе,
Що ти мучиш мене нехотя
І плекаєш мій біль без потреби.
Без терпіння немає життя.

Лиш твоїй я дивуюся вдачі,
Що не знає ні крихти чуття.
Та за все я себе винувачу —
Я не жив, я ішов повз життя.

Я дурився, що ти ще дитина,
Яку можна цукерком купить,
Забував, що ти зріла людина
І що жінка у тобі не спить.

Та запізно пізнав я химерну
І нескорену вдачу твою.
Вже до себе тебе не приверну.
Ох, який я самотній стою!

ЕПІЛОГ

Ми розпрощались так ненадійно...
Один стиск рук, однісіньке «прощай» —
І розійшлися байдуже, спокійно,
З нещирим вигуком: не забувай!

Й мені на серці зразу легко стало,
Так, начеб камінь скинув я з грудей.
І аж тепер я зрозумів, як мало
Мене еднав з тобою світ ідей.

Хоч би одна струна в душі озвалась,
Неясний спогад зринув з прірви днів!
І чим мене ти так зачарувала,
Що я при тобі ніби молодів?

Чому сьогодні всі твої примани
В моїх очах — дешевий, марний крам?
А може, я себе лише дурманив,
Для ляльки в серці будував я храм?

Нехай і так, що все було брехнею,
Що я кохав дитину власних мрій.
Та як мені було чудово з нею!
Душе самотня, не будися — мрій!

* * *

Ти від'їхав од мене без слова,
Нині пишеш: вже знаєш — чому.
Хоч дивує мене така мова,
Та від тебе, що хочеш, прийму.

Поміж нами роман вже скінчився —
Я на сцені співала колись.
Пісня стихла, чар мрії розплився —
Ох, чому ми, чому розійшлись?

Хто ж під вечір тобі заспіває
Ці пісні чарівні з-перед літ?
Хто на грудях дихне тобі раєм,
Сліз зцілує з очей твоїх слід?

Поміж нами роман вже скінчився...
Як же сумно рефрен цей дзвенить!
Край коханню, яким ти упився:
П'яних днів і ночей не збудить.

Нам з тобою було так чудово —
Чом це щастя тривало лиш мить?
Споглядаю із сцени без слова
І не знаю: для кого ще жить.

* * *

Розвіялась моя остання мрія —
І знову, серце, знову сталишся...
Так мов знічев'я ураган повіяв —
Впав дим із карт, лишив лиш звалища.

Минулася хвилина неповторна,
Що потрясла істоту всю мою,
І знову прірва підо мною чорна.
З яким страхом над нею я стою!

І як це сталося — я сам не знаю,
Хто ворожнечу цю вродив і гнів.

Народжений і вигнаний із раю,
Іду, мов Каїн, з серцем у вогні.

Де ділась сила, вірою могутня?
Чом стерлись крила в буйного орла?
І що тепер? Як я піду в майбутнє,
Коли на серці пільма залягла?

* * *

Ми розійшлися — й не збагну причини,
Що відчужила й роз'єднала нас.
Лиш пам'ятаю: за гаєм вільшини —
Як я до тебе йшов останній раз —
День елегійно дотлівав і гас.

Не пам'ятаю наших слів останніх
(Оскільки ми прощалися тоді),
Чи сумував я, мила, на розстанні,
Не пам'ятаю. Мрії молоді
Щезають, наче піна на воді.

Ми розійшлися — а чого, не знаю.
Так, мабуть, нам написано було,
Щоб не було в житті земному раю.
Та хоч минуле в забуття пішло,
Я досі в серці мов ношу жало.

* * *

Не маю, мила, я від тебе сина,
Й тебе я втратив, і лишився сам,
І серце в мене ржавить самотина,
І хто на біль подасть мені бальзам?

Ми перейшли повз себе легкодушно —
Задовольнилися повнотою мрій,
Зате сьогодні ходимо бездушні,
Сумуючи по юності своїй.

Якби-то можна двічі заквітати,
Якби-то можна завернути дні!
Не завітаєш до моєї хати,
Не роз'ясниш моєї самотні.

Не маю, мила, я від тебе сина,
Й тебе я втратив, і лишився сам,
І серце в мене ржавить самотина,
І хто на біль подасть мені бальзам?

* * *

Осінні дні мандрують, як черниці,
І вечори нудьгують в димарях.
Чи пам'ятаєш? Ліс, горби, ялиця,
І лісничівка над ставком стара...

Чи пам'ятаєш зустрічі щоденні?
(Суніці нас заманювали в ліс),
Дрімав ставок і буки височенні,
І легіт грався косами беріз...

Ти скажеш: пощо згадувать дурниці?
Чи раз таке вже співано було?
Та знай: для мене там, у стіп ялиці,
Здається, сонце назавжди зайшло.

Пришкандибають дні, як ті черниці,
Душевному пустку виповнить нудьга,
Лиш лісничівка інколи присниться.
Яка ж вона для мене дорога!

* * *

Забулися юнацькі п'яні мрії,
Що в серці мому розпалляли жар,
Сьогодні в ньому холод пустки віє:
Розвіявся, пропав екстазу чар.

Лишилися лиш спогади неясні
І жаль по втраті сонцесяйних мрій.
Не вернуться розмайні дні прекрасні,
Не зацвіте для мене усміх твій.

І все ж не знаю сам, чи я без тебе
Хоч день ясніший був би мав в житті,
І чи знайшов би тиху гавань, де би
Моя душа завітла в самоті.

В душі тебе благословлю, чудова
Супутнице моїх найкращих днів.
Упоєний вином твого слова,
Я молодів, заново зеленів.

* * *

Ні, ні! Таки забути я не можу
Тих зустрічей, що вже не вернуться.
Чи ще твою побачу з'яву гошу,
В якій живе моя істота вся?

Нехай, що я, обманений тобою,
Твою звабливу прокляну красу,
Нехай! Скорюсь в нерівному двобою,
І жаль тяжкий у серці понесу.

Однак молю, лиши мені надію,
Що стрінема в дорозі життьовій,
Що ще колись проснуся і зрадію,
Бо хоч у сні побачу образ твій.

Хоч доведеться, може, проклинати
Той день, який мене з тобою звів,
Буду тебе у серці зберігати
Як втілення моїх найкращих снів.

* * *

В осінні ночі, темні і холодні,
Як серце гложе вампір самоти,
У спогадах торлюся, як в безодні,
Щоб в них розраду для душі найти.

Та як же радості тієї мало
Находить пам'ять у минулих днях,
Так начеб сонце дім мій обминало:
Довкола мене чорна самотня.

Лише хвилини щирого кохання
Зринають з п'ятьми невеселих днів.
Благословлю вас, мрії й раювання!
Без вас для мене цілий світ чорнів.

Ви запалили в мому серці світло,
Яке мене крізь темряву вело,
Й душа моя у вашім сяйві квітла.
Невже без вас можливе це було?

* * *

Я знаю, наші розійшлись дороги
Іще до того, поки ми зійшлись.
Колись квітки я слав тобі під ноги,
Та це було давним-давно, колись.

Не вернуться ті дні юнацьких мріянь
І віри в те, що сном лише було.
Не здібні ми до буяння та діянь,
Як бур'яном життя нам заросло.

Не вмю я шлях твій рожами стелити,
Бо сам завжди ступав лиш по тернах
І йшов життям, журбою вщерть налитий,
А ти — звичайно — прагнула розваг.

І розійшлись ми, бо життя з'єднати
З моїми злиднями — нелегка річ.
Про це подбали наші антенати.
Життя — це п'еса, повна протиріч.

* * *

Вже попелом надії понялись,
Що при кінці дороги життєвої
Заквітли в серці, як цвіли колись
Запашним квітом білої левкої.

В моєму серці не найти надій,
Я після них уже відправив тризну.
І хто той лютий ворог-лиходій,
Що знову в мене лле гірку трутизну?

Це ти, моя русалко чарівна,
Яка мене привабила зрадливо,
Дала напитись пестоців вина
І відійшла — о доле нещаслива!

Як мрія, ти відвідала мене
І пурхнула, як полохлива пташка.
І почалось моє життя сумне.
Що ж! Будем жить, хоч жити буде важко.

І я тебе, кохана, не клену,
Ні днів пропавших, ні твоєї зради.
Ти привела в мій дім не раз весну
І воскресили в нім життя принади.

* * *

Ми розійшлися, і не маєм сина,
Щоб він нагадував мені тебе.
Мені лишилась пам'ятка єдина —
Над головою небо голубе,
Що поблажливо з-поза хмар дивилось,
Як з вуст твоїх я насолоду пив.
А може... може, це мені лиш снилось,
І, може, я лиш привид твій любив?

Чого так мало залишилось в мене
Хвилині ясніших з неповторних днів,

Коли тобі носив я цикламени
І сам увесь від пахощів п'янів.

Коли в ногах орлині мав я крила
Й не чув під ними доторку землі,
Коли крізь сон шептав я слово «мила»,
Коли, тебе нагадуючи, млів.

Так, це було. І пилом все припало,
Як дім, що в ньому власник не живе.
Було... Тоді усе мені співало:
Живи, кохай, твори життя нове.
На жаль, не маю я від тебе сина,
Щоб в ньому ти для мене збереглась.
Та й ти була для мене лиш хвилиною,
Що, наче мрія, димом понялась.

* * *

Я уявляв: вернусь утомлений з роботи —
Погода в хаті, ти і щебет двох дитят.
Присяду поміж вас, і життєві турботи,
Як спогади лихі, від мене відлетять.

І радості сповнюся, наче квіт аромі,
І дім наш буде гаванню для нас,
Де нам не страшно буде слухать грому.
О вимріяні дні, як я тужив до вас!

Умерла мрія. Гіркістю налитий,
Нагадую колишні вечори.
Не довелося нам з тобою жити...
О спогади, неситі вампіри!

* * *

Вечір замріяний, сріблом политий,
І баритона пісня сумна;
Сад заворожений, в росах обмитий —
В серці весільно, в серці весна.

Ти пам'ятаєш той вечір колишній,
Що розманіживсь і примлівав.
Поміж черемхами сніжились вишні,
Пахла землею свіжа трава.

Ти пам'ятаєш той вечір єдиний
І неповторний в нашім житті.
Потім... розлука, спів лебединий,
Спогади, осінь, все в забутті.

* * *

Ще раз синь неба в твоєму бачить оці
І з уст твоїх солодких голос пити,
Ще раз п'яніти при твоєму боці,
Ще раз тебе по-давньому любити —
І всі буденні прикраси забути,
І заспівати пісню, ще не чути.

Яка ти гарна, а при тому мила!
І як тебе всім серцем не кохати?
Як страшно ти мене осиротила,
Покинувши самого в пустці хати!
Як лев у клітці, в лещатах кімнати
Сумую й б'юся об невидні ґрати.

Тебе нема... Які слова жорстокі,
І як же тяжко примиритись з ними.
Розтрошений, забутий, самотній,
Проводжений лиш думами сумними,
Лунатиком у темряві снуюся
І між людей піти не наслідуюся.

Я був щасливий. Мав тебе при собі,
І чув у собі незбориму силу.
Сьогодні я закам'янів в жалобі
І волочу тягар життя насилу.
Лиш ти могла би в мене радість влити
І прояснить мій сум несамолюбивий.

Вернись! я хату вистелив барвінком
І, стужений, чекаю на порозі
І жду. Я жду тебе! Зозуля дзвінко
Вістить мені, що ти уже в дорозі.
Вернись! Вернися хоч би на хвилину,
Хай виспіваю пісню лебедину.

* * *

Я знов зустрів тебе, неземна з'яво,
І раював під поглядом твоїм,
Ти — мов південна розцвілась агава
І пахне сонцем, морем і — усім.

Я пив тебе моїм жагучим зором,
Від подиху й захоплення п'янів,
А заразом відчув неначе сором
І, мов школяр, якось зніяковів.

Невже я й досі не знаходжу сили,
Щоби розвазі вибороть права?
Чого мене філософи учили,
Що почування — це пусті слова?

Зустрів тебе, і спалахнув, як ватра
На вітрі в полі, і відчув — мене
Ти полонила, наче Клеопатра,
Якій скорилось серце кам'яне.

Нехай! Охоче житиму в неволі
Химер своїх дитячих. Тільки ти
Не будь мінливим буйним вітром в полі
Й дозволь мені повік з тобою йти.

* * *

Ти поїхала. Як посмутніло
В цілїм домі і в серці моїм,
Так, неначе би сонце стемніло.
І кому мою тугу повім?

Роздивляюсь по голих кімнатах —
Як же пусто і холодно в них!
І могла ти мене понехати
І позбавити мрій чарівних?

Вийду в сад, де достигли вже вишні
І в малини вливається сік,
Нагадаю розмови колишні —
Скільки краще було тому рік!

І на серце насупляться хмари,
І ніде мені місця найти,
Де б я тихо і солодко марив,
Що знічев'я появишся ти.

Ти поїхала. Як посмутніло
В цілім домі і в серці моїм!
Так, неначе би сонце стемніло.
І кому мою тугу повім?

* * *

Так, як звичайно, золоті світанки
Щодня вмивають гай і луг росою,
І смерч щодня простелює серпанки
На ліс, в якому марив я з тобою,—
Лише тебе немає вже зо мною.

І вийду в поле та й іду по стежці
В гай берестів, де бачились ми вперше;
І нагадаю твій рукав в мережці,
І заспіваю: «Мій зелений верше!
Вже так не буде, як було нам перше».

Не зацвітуть волошками в пшениці
Твої солодкі і ласкаві очі,
Лиш інколи у сні мені присниться
Твій задушевний теплий сміх дівочий,
І з мого серця ржу журби сплоче.

Ні сісти нам, ні з ким поговорити,
Доводиться лиш згадувать вчорашнє,
Бо в майбуття для мене світ закритий.
Усе цвіте, в повітрі так запашно.
А я самотній. Як же жити страшно!

* * *

Як екзотичний квіт оранжерійний,
Я випестив тебе в моїх думках,
Увів тебе в якусь країну мрійну,
Яка існує тільки у казках.

Ми вірили, що нам доволі мрії,
І наші дні напрочуд зацвітуть,
Здавалось нам, що мрія нас нагріє
І вистелить нам оксамитом путь.

Та горе! Мрія — пташка полохлива,
Що, мов метелик, спурхує від нас.
О весно наша, райдужна, щаслива,
Чому так швидко твій міраж погас?

Збудили нас із летаргії будні,
І ми пізнали гіркоту життя.
І як же нам зійти на землю трудно!
А в хмари нам немає вороття.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

1878—1942

Пачовський Василь Миколайович народився 12 січня 1878 р. в с. Жуличах Золочівського повіту на Львівщині в сім'ї священика. Навчався в гімназіях у Золочеві та Львові, потім у Львівському університеті, де виступив за викладання українською мовою. Невдовзі мусив перейти до Віденського університету.

В 1901 р. видав першу збірку поезій «Розсипані перли», яку тепло привітав І. Франко. Після неї вийшли його драматичні поеми «Сон української ночі» (1903), «Сонце руїни» (1911), збірки «На стоці гір» (1907), «Ладі й Марені терновий огонь мій» (1913). Був одним з організаторів літературної групи «Молода Муза».

Під час Першої світової війни Василь Пачовський, як і Богдан Лепкий, скульптор Михайло Паращук, працював педагогом у таборах українських військовополонених російської армії, а після закінчення війни був гімназійним учителем у Закарпатті, що дало йому матеріал для поеми «Князь Лаборець» (1924) та книги «Срібна земля».

У 1933 р. В. Пачовський переїздить до Львова. Хоч і перебуває у дуже скрутних матеріальних умовах, багато пише й перекладає. Він, зокрема, створює драму «Роман Великий», працює над великою драматичною поемою «Золоті ворота», що так і лишилася незакінченою, перекладає сучасною українською мовою «Повість минулих літ».

Помер В. Пачовський 5 квітня 1942 р. у Львові.

Із збірки
«РОЗСИПАНІ ПЕРЛИ»

Скорше жар землі застине,
Скорше висхне синє море,
Скорше згасне сонце ясне,
Як любов на світі згине —
Наше щастя, наше горе!

РОЗСИПАНІ ПЕРЛИ

(В альбом Дзюні Х.)

Я нанизав ожерелля
З чистих перлів серед сліз
І приніс тобі, Ольдзюню,
Навесні тобі приніс —
Та й поклав тобі на груди
Тії перли серед сліз.

А ти, Дзюню, розірвала
І жбурнула до землі —
Мої перли покотились
По помості, гей по шклі...
Мої перли, мої сльози
Розсипались по землі.

Де розсипались ті перли,
Незабудки поросли,
Незабудки посходили,
Синім цвітом зацвіли
Та всі стежки, всі доріжки
Коло Дзюні поросли.

Та й їх топче моя Дзюня,
А топтати їй не жаль,
Бо кому їх жаль топтати,
Той пігнав світами вдаль —
Йому пісні полишились
Та й на Дзюню вічний жаль!..

Пачовський Василь Миколайович народився 12 січня 1878 р. в с. Жуличах Золочівського повіту на Львівщині в сім'ї священика. Навчався в гімназіях у Золочеві та Львові, потім у Львівському університеті, де виступив за викладання українською мовою. Невдовзі мусив перейти до Віденського університету.

В 1901 р. видав першу збірку поезій «Розсипані перли», яку тепло привітав І. Франко. Після неї вийшли його драматичні поеми «Сон української ночі» (1903), «Сонце руїни» (1911), збірки «На стоці гір» (1907), «Ладі й Марені терновий огонь мій» (1913). Був одним з організаторів літературної групи «Молода Муза».

Під час Першої світової війни Василь Пачовський, як і Богдан Лепкий, скульптор Михайло Паращук, працював педагогом у таборах українських військовополонених російської армії, а після закінчення війни був гімназійним учителем у Закарпатті, що дало йому матеріал для поеми «Князь Лаборець» (1924) та книги «Срібна земля».

У 1933 р. В. Пачовський переїздить до Львова. Хоч і перебуває у дуже скрутних матеріальних умовах, багато пише й перекладає. Він, зокрема, створює драму «Роман Великий», працює над великою драматичною поемою «Золоті ворота», що так і лишилася незакінченою, перекладає сучасною українською мовою «Повість минулих літ».

Помер В. Пачовський 5 квітня 1942 р. у Львові.

Із збірки
«РОЗСИПАНІ ПЕРЛИ»

Скорше жар землі застине,
Скорше висхне синє море,
Скорше згасне сонце ясне,
Як любов на світі згине —
Наше щастя, наше горе!

РОЗСИПАНІ ПЕРЛИ

(В альбом Дзюні Х.)

Я нанизав ожерелля
З чистих перлів серед сліз
І приніс тобі, Ольдзюню,
Навесні тобі приніс —
Та й поклав тобі на груди
Тії перли серед сліз.

А ти, Дзюню, розірвала
І жбурнула до землі —
Мої перли покотились
По помості, гей по шклі...
Мої перли, мої сльози
Розсипались по землі.

Де розсипались ті перли,
Незабудки поросли,
Незабудки посходили,
Синім цвітом зацвіли
Та всі стежки, всі доріжки
Коло Дзюні поросли.

Та й їх топче моя Дзюня,
А топтати їй не жаль,
Бо кому їх жаль топтати,
Той пігнав світами вдаль —
Йому пісні полишились
Та й на Дзюню вічний жаль!..

* * *

Вічно весни повертають,
В гаю маї розцвітають,
Як загіє сонця луч —
Буявіє жито яре,
Попід небо, понад хмари
Грає журавлиний ключ.

І кого весна цілує,
Личко рожами малює,
Тому блиснуть перли уст;
А кому весна минула,
З журавлями не вернула,
Тому ринуть сльози з віч.

Та всім в серці грають струни,
Бо весна в нім арфу труне,
Очі шлються у безкрай;
Всі з надією одною,
Всі з відвічною тугою
Ждуть і ждуть на щастя-рай...

* * *

Ой я маю вже надію,
Що біль серця геть розвію,
Геть розвію та й розсію,
З буйним вітром пушу тугу,
Бо найшов я любку другу,
Жалосте моя!

Ой не любка то, а мрія —
Така чиста, як лелія,
Називається Надія,
Та й від Дзюні привітніша,
Привітніша та й миліша,
Жалосте моя!

А як з нею жити буду,
Може, Дзюню я забуду,
Може, серце розігрію,

Як шалвію я розвію,
А ту руту там засію,
Жалосте моя!

Сійся, руто, засівайся!
Серце, в тугу не вдавайся —
Я лелію вже надію,
Ой надію на Надію,
А шалвію геть розвію,
Жалосте моя!

В АЛЬБОМ ГАЛІ С. І НАДІЇ Ш.

Ой розвіялись мені
Ті надії, навесні
Так леліані.
Та й доріжки розійшлись,
Нами мріяні колись,
Нами мріяні!

В тебе на устах ще сміх,
Позолочений горіх,
Ще не тиканий!
В мене вже життя не цвіт,
Я іду в широкий світ,
В бій покликаний.

Або верну, або ні,
Ти другому, не мені
Вже судилася,
Хоч полинеш попри нім,
Хоть згадай колись, у кім
Ти любилася.

В АЛЬБОМ ОЛІ Г.

Забудь мене, мене забудь!
Що нам колись жевріла груди,
Що серце рвалося колись —
Ми розійшлись!

Ми мали сльози у очах,
Та ми ішли на різний шлях,
Я плакав з горя, але ти
З шасливости!

Тобі зозуля навесні
Кувала, а тепер мені
Вороння крякало сумне —
Забудь мене!

* * *

Скрізь весело труби трублять:
Всі дівчата мене люблять,
Я їх не займаю;
Одна трубка сумно трубить:
Та одна мене не любить,
Котру я кохаю!

* * *

Сідаймо на човен обоє,
Шаліє буря — най шаліє!
Ми не лякаємось відвое,
Най хвиля стогне, бовваніє,
Най море грає, вітер віє —
Я керми не попущу з рук,
Не бійся ворогів, ні мук!

Зіпри головку тут на груди,
Засни, Марусю, супокійно,
Хоч хвиля грозить нам усюди
Понуро, злющо, безнадійно,
Журби насіли душу рвійно —
Я керми не попущу з рук,
Не бійся ворогів, ні мук!

Ой хвиля грає і клекоче —
Човен об скелю розбиваєсь
І бовван суне нам на очі,
А серце бідне роздираєсь,
І жаль у пісню виливаєсь...

В АЛЬБОМ ГАННУСІ М.

Як вітер повіє, то я похилюся,
Як ти усміхнешся, то я поклонюся,
На груди схилюся, на грудях твоїх,
Як хмара до сонця, сміюся!

У тебе на грудях не яре колосся,
Не яре колосся, а круче волосся
Розсипалось ген аж до ніг,
Як жито на лан поляглося!..

А я не росою колосся зливаю,
А круче лискуче волосся змиваю
У сльозах перлистих своїх,
Ганнусю, раю мій, раю!

* * *

Ой, як море, стогне горе,
І, як море, хвилі носить —
Злетів орел понад море,
Б'є об хвилі та й голосить:

Ой як тяжко багатому
Бідну любку покохати,
А ще тяжче серцю свому,
Серцю свому приказати!

Ой як тяжко полюбити
Бідну, не до свого стану,
А ще тяжче голубити
Хоч багату, та погану!

А Ганнуса гейби рожа,
Гейби зірка, гейби ясна,
Така люба, така гожа,
Така добра, така красна!

Ой Ганнусю, я журюся,
Та тебе я не покину,
Най від нужди похилюся
Станеш мені за дружину!

Нащо мені злоте зілля,
Нащо мені тее здасться,
Як не буде задовілля,
Як не буде серцю щастя!

* * *

Чого кричеш, гайвороння,
Летючи над оболоння —
Мій коник підбився.
Чого плачеш без потреби,
Щоб я, Гандзю, через тебе
На смерть зажурився.

Чого плачеш, не забудеш,
Ти іще щаслива будеш,
А я — Бог те знає.
Подай ручку на розстання
І забудь мене, кохання,
Світ нас розганяє.

Подай ручку та й долоню,
Я в далекий світ погоню,
Ти мене забудеш,
Не питай, чи я забуду,
Чи коли щасливий буду,
Ти щаслива будеш!

Смійся, Гандзю, з того болю,
Розлетяться круки в полею,
Що над нами звисли;
Що не вернеться ніколи,
Те забудеться поволи —
Що з очей, то й з мисли!

Твоя доля — раювати,
Моя доля — горювати,
То і розійдімся;
Ти зозулька, а я ворон,
Ми злетілись з різних сторон
Різно розлетімся!

Вийдеш заміж в добрі люди,
Людське щастя твоє буде,
А я десь подіюсь —
Шлях далекий, світ широкий,
Як розвієсь біль глибокий,
То і я розвіюсь!

* * *

Вітер гне в долину явір і ялину,
Шелестить понуро кучерявий ліс;
Ой вже шепчуть люди, чуємо, що буде,
Я і ти, Ганнусю, гнемося від сліз.

Не хилися, лозо, з вітру і морозу,
Не хилися, Ганю, хоч як тобі жаль,
Бо як подивлюся, з жалю розіб'юся,
Кров тобі на груди бризне, як кораль.

Не квили так гірко, галко-чорнопірко,
Та не плач, Ганнусю, хоч як я дивлюсь,
Бо як надивлюся, піду утоплюся,
Що з тобою вдію, сам себе боюсь!

Ліс шумить від яру на ялину яру,
Явір підгризає з корня горносталь;
Через поговори нам пішлось на горе,
Ми «собі не пара» — людям щастя жаль!..

* * *

Ой гай, гай, шумить гай,
Шелестить ліщина,
Завертай, вороний коню,
Гей, проч утікай!
Не так гай, як печаль,
Завелась дівчина,
Зарюмала карі очі —
Мому серцю жаль!

Шумить гай, шумить ліс,
Гайвороння кряче,
Неси мене, ворон-коню,
Де б я жаль заніс.
Мені жаль на весь світ,
Бо Ганнуся плаче,
Розлучили нас навіки,
Підітяли цвіт!

Шумить ліс, шумить бір,
Звір за нами грає,
Утікай же, ворон-коню,
Світові не вір!..
Що за біль, що за жаль:
Звір від нас втікає!
Чорним очі я прислоню
Та й світами вдаль!

* * *

Ой ти соловій, золоте перо,
Та не вилітай, гілля не ламай,
Та й не заглядай у зелений май,
Та не наноси пір'я на гніздо!

А зі мною линь ген світами вдаль —
І не щибечи, вгору летючи,
Та й не обтрусил ранньої роси,
Не пригадуй сліз, серцю мому жаль!

* * *

Не зозулька пір'я ронить,
А Ганнуся ручки ломить,
Обручками сковані,
І стирає чорні очка,
Припадає до слідочка,
До слідочка по мені!

До слідочка припадає
І листочком покриває,

Сіє руту по мені!
Руту вітер геть розсіяв,
А слідочки всі розвіяв,
Ой розвіяв навесні.

Посходила яра рута,
Яра рута, і отрута,
І шалвія навесні,
По садочку Гандзя ходить
Та й когось за руку водить,
Когось водить по мені!

А як вечір, він не чує,
Так співає, так воркує,
Так воркує цілу ніч —
Яру руту обриває
І рукавцем обтирає
Тихі сльози з карих віч.

* * *

Летів лебідь попід хмари,
А не мав той лебідь пари,
Не мав пари, тільки жаль,
Жаль на тих, що пару взяли,
З пари його розігнали —
Линув сам світами вдаль.

Линув лебідь із квилінням,
Лебединим лебедінням
Свою любу розважав:
— Може, ти ще все забудеш,
Видіти мене не будеш,
Жий, як можеш,— я пропав!..

БУКОВИНСЬКІ ЗОРІ

На зеленій Буковині
Дві дівчині — зорі дві,
Дві дівчині, дві малині —
Вчарували мене нині,
Заманили обидві.

Ходжу з ними та й дивлюся:
Щораз більше йде таких!
До котрої ж прихилюся?
На котру не подивлюся —
Кожна є найкраща з них!

Всі, як рожі, як лелії,
Як брильянти блискають,
Всі, як зорі золотії,
Всі, як метеори тії,
Жаром в очі прискають.

В чім дівчата ті купались,
В чім вони купалися,
Що на зорі всі придались?..
Чи не зорі обірвались
Та й порозсипались?!

* * *

Мій коник-вороник жене і дзвінками
Здалека вже любочці дзвонить,
Хтось дзвонить за нами, хтось їде за нами,
Хтось гонить за нами, хтось гонить!..

Мій коник-вороник заржав, а за нами
Ті коні зловіщо заржали —
Полями, лугами, ярами, лісами
Їржання ті сумно лунали.

Мій коник-вороник недобре віщує,
Заржав і копитами грає,
Він чув через коні, він знає, він чує,
Він знає, хто нас доганяє!..

Мій коник-вороник дзвіночками рванув
І вчвал! — тільки поле стугонить...
Земля задудніла за нами — я глянув:
Зі сватом суперник мій гонить!..

* * *

Віє вітер на калину,
По мою, мою дівчину
Їде лисий молодий!
Вже з каретки висідає —
Ззаду чортик підбігає,
Чистить ковнір золотий!..

На помості банда грає,
Вся родина засідає,
Всі весільні гості ждуть:
Моя люба в шлюбнім строю,
Злогий ковнір з лисиною
Родичам до ніг падуть!

Татко сльози обтирають,
Мамця голосно ридають,
А з вікна сміється хтось.
Щось котару відхиляє:
То сей чортик заглядає
Та й регочеться чогось!..

* * *

Ведуть дружби до шлюбу
Мою дівчину люблю
За ручку, за рукав —
Ведуть дружки і того
Старого молодого,
Що моє щастя взяв.

Вже піп її питає,
Чи вольну волю має —
Збентежився жених!..
На мамцю погляділа
І тихо: — Так! — повіла,
А чортик з двору: пчих!..

* * *

Стогне вітер, стогне важко,
А мені чогось так тяжко,
Чогось тяжко, жаль чогось!..
Ходжу, ходжу по покою
Та й думаю над собою —
Попід вікна плаче щось...

Щось так плаче, так заводить,
Чорна тінь за мною ходить,
Нагло: в лампі пукло скло! —
А те «щось» заскавуліло,
Заридало, задзвеніло
В мої шиби і пішло!..

* * *

Гей, закуй мені, зозуле,
Щастя навесні минуле
Заверни мені!
А зозуля мов не чує,
Сіла, пала та й не кує,
Як кувала навесні.

Вже не кує голосочком,
Бо пшеничним колосочком
Удавилася —
По садочку Дзюня ходить,
Та й за ручку крука водить,
Не мені судилася!

ШУМКА¹

Гей, все горе забувай,
Разом до гульті ставай,
Банда шумки грає!
Ручка в руку, грудь о грудь,

¹ Народний танець в західних областях України.

Що болить, тепер забудь,
Май нам процвітає!

Ах, як шовки шелестять,
Як намиста меркотять,
Як хвилюють груди!
Хлопче, смійся і жартуй:
Хто вкраде з нас поцілуй,
Царство той забуде!

А як банда не гримить,
Най вино в чарках шумить,
Встаньмо зі сидіння —
Всі ураз чарками брень!
Най лунають від пісень
Золоті склепіння!..

ОРЛИНИЙ ЛЕТ

Банда, коломийки грай!
В коломийці щастя-рай,
Молодість і туга —
Грай, мелодіє шумна,
Поголяєм, бо весна
Вже не буде друга!

Гей, ставайте всі у ряд,
Ми вперед, дівчата взад,
В колесо всі пари!
І всі разом наперед —
Танець наш — орлиний лет
Духа попід хмари!

Того лету дивний шум,
В нім брениць наш вічний сум
І жадова щастя —
Круті гори провертай,
Щастя людське добувай —
Чей здобути вдасться!

Гура, гура, хмарою
Пара мчить за парою

Добувати долі!
Гей, на крилах всі летять,
Волі, волі всі хочять —
Ліку на всі болі!

Дівчина, як ластівка,
Дивиться на козака,
А взад утікає,
Він, примани силою
Пірваний за милою —
Гонить, доганяє!

Доганяє, дістає
Раменами і стає,
Роблячи голубчик!
Не гнівися за того,
Що до тебе, золото,
Тулиться твій любчик!

То найкраща ціль життя,
Одинока з тайн буття,
Тайна, людям znana,—
На землі лишити слід:
Видати найкращий плід —
Земного титана!

Бо, як прийде смерті час,
Діти лишаться по нас,
Наші епігони!
Покоління буде жить,
Поки сонечко блищить,
Дух наш не затоне!

Хоч далеко людський рай,
Мед любові випивай
З золотої чари!
Гуляй, світе молодий,
Поки вік твій золотий,—
Рвися аж до хмари!

Із збірки
«НА СТОЦІ ГІР»

ТВІЙ СОЛОВІЙ

Пісні від мене прийми, моя Нене,
В твоїм садочку я твій соловій!
Воли орють землю, луна йде до мене,
Так струни всі грають в душі молодій.

Луна йде, весна йде, я буду радіти
Дитинним сміхом з твоєї весни —
Люблю я так сонце, люблю ярі квіти,
Люблю, як весною сміються вони.

Хай вівці блеють: нащо соловія?
Він тільки любці співає своїй.
Незорана нива, а спів його — мрія,
Воли орють землю, а що соловій?

Садки розвиваю, що будуть шуміти
Дитинним сміхом з твоєї весни,
Люблю я так сонце, люблю ярі квіти,
Люблю, як росою ясніють вони.

Будь я непочутий в тім свисті роботи,
В тім скрипоті, брязкоті кіс і коліс —
Я буду співати пісень заохоти,
Аж сон мене склонить у шумі беріз.

Як сон мене склонить, всі будуть красніти
Дитинним сміхом з твоєї весни —
Люблю я так сонце, люблю ярі квіти,
Люблю, як росою сміються вони.

Заграє тим співом твоя вся родина,
Всі квіти, і птиці, і сонце святе,
Мені ж понад ложем червона калина
У головах цвітом у сні зацвіте.

Душа моя буде в тім цвіті тремтіти
Дитинним сміхом з твоєї весни —
Люблю я так сонце, люблю ярі квіти,
Люблю, як росою сміються вони!

НАД МОРЕМ

СОНАТА

Незабутній О. Б. в незабудь

I

Слав я очі у безкрає
На перловім стоці гір,
Там, де в сонці світлозорнім
Грає море в дальнозір...

Взрів я море і заплакав,
Плили сльози з віч моїх:
В них святив я свою душу,
Своє серце, сум і сміх!

II

Там, де в зорях море грає
В рубіновім блиску гір,
Цілувала в човні чорнім
Мене любя, краща зір.

Цілувала і спивала
Ревні сльози з віч моїх,
Та й випила мою душу,
Моє серце, сум і сміх!

III

Розстелилась моя туга
Білим снігом рідних піль,
Моя люба одружилась
І лишила в серці біль.

Йде за нею весна красна,
А за мною курить сніг:
Потеряв я свою душу,
Своє серце, сум і сміх!

НАД МОРЕМ СВІТЛА

Там, на стоці гір, тераси
Виноградні так блищать,
Кипариси, ананаси
Серед цвіту мерехтять!

Небо чисте, перлозоре
Аж до світла міниться,
А в долині ясне море
Злотоцвітом піниться!

З моря ніби виринають,
Як тополі, кораблі,
Їх вітрила в сонці грають,
Наче крильми мотилі.

А там хвиля щось понесла,
А там човен крутиться,
Сонце світить, грають весла,
Злотом хвиля мутиться!

А що весла піднесуться,
То з них золото паде,
А що впадуть — хвилі пруться,
Мов гадюка злота йде!

І за човном злота стежка
Іскорками грається,
Ціле море, як мережка
Злота, розливається!

І сміється — злото летється,
Що пилінка — то огонь;
Мені серце з втіхи рветься,
Рветься слово до пісень...

НІЧ НА МОРІ

Ясне небо сафірове,
Звіздами ціле гориш!
А ти, море смарагдове,
Усміхаєшся і спиш!

Тихо місяць сипле зорі:
Срібне коло міниться,
Війне леготом по морі —
Плесо плеще, піниться...

Щось у мряці затремтіло,
Наче блисло з неї щось,
Блисло, присло, заясніло —
І човенце піднеслось...

Під ним хвиля промениста
Берегом причвалює,
Край весельця — тоня чиста
Золото випалює!

— Хто там? — кличе перевізник.
Хто веслує там, а хто?!
Море плеще: «Се небіжчик» —
І горить, як золото!

Тисяч іскор цвітом грає,
Сріблом розливається:
Небо заревом палає,
Зірми розсипається!

ТУГА

Гасне сонце, плаче мева,
Лине мряка опалева
Понад море з берегів —
О, добраніч, рідний краю,
Я здалека засилаю
Свій тихенький спів.

Дзвонять дзвони, сходить зоря,
Чари світла шлються з моря,
А я хтів би бути там —
Мені сумно бути всюди...
Рідні села, рідні люди,
Шлю добраніч вам!

ДРИЖАННЯ ДУШІ

Ти ходила по алеї, та займати я не міг! Чистий ангел-білосніг!.. Млів я, дивлячись на неї, пливли сльози з віч моїх, заросив я слідки ніг...

Поверталась, усміхалась —
та займати я не міг!..

Та й над море сіла, пала — задивилась сумно вдаль. Так на мене мала жаль — в шумі моря щось співала, з личка іскрилась печаль і мигтіла, як опал...

То тремтіла, то красніла,
то гляділа сумно вдаль...

Нагло пирхла щибетушка, вже займати я не міг! А лиши-ла, мов на сміх, білу шарфу з капелюшка — пливли сльози з віч моїх, цілував я слідки ніг...

Улетіла пташка біла,
вже займати я не міг!

НА МОТИВ ГЕЙНЕ¹

Ой не питайся, голубко,
Ох, не питайся, хто я,
Як на ім'я називаюсь,
Звідки задума моя!

Я є ніхто, бо нічим є
Бідна країна моя,
Моє ім'я — тільки іскра з пожару
Її великого «я».

Сонця я жрець в північній ночі
На найубожчій землі,
Ночі я раб в світлі сонця
На найбагатшій ріллі.

Дай собі серце стоптати,
Ввійдеш в задуму мою,
Будеш тужити спокоем, терпінням
Мого глухого краю.

Здумай найнижчії звірства —
Взнаєш життя в тій землі,
Збагни найвищії душі —
Взнаєш стремління її!

В СВІТЛІ СОНЦЯ

В світлі сонця, море, граєш,
Дух мій рветься з низьких туг —
Плаче люба, обіймає
Мою шию наокруг.

Як та чайка голосінням
Понад морем лебедить,
Моє серце лебедінням
Розжаліблене квилить.

¹ Гейне Генріх (1797—1856) — великий німецький поет, автор збірок «Книга пісень», «Подорожі й картини», поеми «Німеччина» та ін.

Ми зійшлися на чужині,
Обманулися у сні,
Чим потішу тебе нині?
Голова тяжить мені!

Сон над нами чари сіяв
І розвіявся нараз,
Чуда діяв, розлеліяв,
Перемріявся і згас.

Цить же, люба, трубка грає,
Я полину в рідну даль —
Тебе другий покохає,
І загоїться печаль!

Те, що гарне, вже не звезу,
Те, що буде,— краще смерть!
Спорожнилась чаша меду,
Нудь сповнилася ущерть!

Плачеш, люба, обіймаєш
Мою шию наокруг —
А над море вилітає
Вдаль задивлений мій дух!

ЖАЛІСТЬ

На море сідає
Їмла опалева,
Над плесом літає
І жалко кигиче
Тужливая мева,
І крильми тріпоче,
І б'ється до скель.

Над море зелене
Моління несеться,
Припала до мене
Лебідка, голубка,
Березою леться
До ніг моя любка,
Припала до ніг!..

Припала кохана і дивиться в очі, де наше кохання, де наша любов...

З риданням без тями на грудь паде знов...

І, жалістю п'яна, до серця шепоче:

— Скажи мені, серце, де наша любов?!

— Не плач, я не знаю, я, люба, чекаю, чи вернеться знов...

Пішла за весною
Моєю глядіти,
Що взяла з собою
Мій сміх, мої жалі,
Мої самоцвіти,
І шезла у далі,
Як ясна імла...
У море втікає
Імла опалева,
За нею літає
І б'ється крильцями
Тужливая мева,
І плаче без тями:
Вернися, вернись!

САМОТНІСТЬ

Тихо, тихо море в чайку плеще, ще тихіше буйний вітер шепче... Обіймав я любочку рукою: люлі, люлі, тихо за водою, моя люба спить!

Хвиля чайкою гойдає,
Шум лисніє, море грає:
Люлі-люлі, люлі-люлі,
Моя люба спить!

Тихо, тихо чайка ся колише, а ще тихше біла рожа дише, тільки сміхом море освітила — Nipna-nanna, Lino моя мила, смійся ще у сні!

Чайка черкається хвилі,
Грає піна в сонні скелі:
Nipna-nanna, pinna-nanna,
Смійся ще у сні!..

Тихо, тихо міняться кришталі, ще тихіше грають мої жалі,— грає море, як шовкова ряска... Тільки щастя, що дівоча ласка, цить, серденько, цить!

Щораз ближче до пристані,
Плач затихне у тумані —
Люлі-люлі, піппа-паппа,
Цить, серденько, цить!

ЛЮБОВ

Душа моя біла
З дитини у мене,
Як зірка зоріла,
Як пташка літала
Над море зелене
І сміхом сіяла,
Як мрія у сні!

Аж вздрів я русалку в морській глибині —
І першим риданням заплакав у сні!

Душа злебеділа
До неї від мене,
І пала, і сіла,
Як білая мєва
На море зелене,
Як мла опалева,
Як хмара сумна!

І впала русалці в сніжні рамена —
З шуми уродилась дівчина ясна!

І з шуму заграла,
Звинулась круг мене,
І так цілувала,
Аж млів я без тьми,
А море зелене
Шуміло над нами
Риданням терпінь...

Я гинув у шалі солодких омлінь,
А море шуміло риданням терпінь!

Розплився я в піну
З її лоскотання,
Усточка з рубіну
Мені бальзаміли,
А мрійні зітхання
Мені розлетіли
На срібляний шум!

Не чув я ні тіла, ні серця, ні дум...
Аж прис! — і пропала, як срібляний шум!

І чую: бре море
Безмірним риданням,
Розплакалось горе
До мене і вие
Глухим безталанням,
І темінню криє
Всю землю, як ніч...

Так плаче, заслонює ямини віч —
Душа моя сплямлена, чорна, як ніч!

ДО СХІД СОНЦЯ

На горах над морем схід сонця світає,
А мені сумно чогось, моя Нене,
Чогось мені, Мамо, душа так ридає...
Ось зазір небо блакитне рожевить,
Моргають зорі і море зелене
Красками грає, мов сам самоцвіт,
Рубіном сонце верхи опалевить —
Сміється до мене
Красою весь світ!
Лиш я не сміюся, думки за думками —
Душа моя плаче без тями!

* * *

Я знаю село, білу церкву і стріху,
Долину одну, все засипану цвітом,
І хлопця, що бігав по ній серед сміху
За мотилями... а нині, мій жалю,
За них дав би море з його самоцвітом
І небо, що грає в проміннях усіх,
І сонце в лазурі і гори з опалу

Міняв би всім світом

За той його сміх —

За сміхом без плями у рідної Мами
Душа моя плаче без тями!

* * *

Якби я повірив, що в нашій країні
Тепер сходить сонце та вже не криваве,
Росли б мені в грудях пісні солов'їні
Під хмарою суму, співаючи гімни
До люду, що спить, як те море у сні...
Хоч міниться море в огні золотаве,
І небо озорює сонце нестримне,

Та никну в обави

І страшно мені:

Твій човен набитий самими сліпцями —
Душа плаче без тями.

* * *

Пройшов я свій край, іди місто від міста —
Ніхто не сказав мені рідного слова,
Маленьку дитину годує невіста
Словами чужинців, і сплакав я гірко...
Як рання заграва, тремтить наша мова —
Вона моя гордість, мій зоряний дух!
Як море — шепоче пестливо, говірко,

Як тоня багорова,

Ясує жемчуг,

Та вирід не чує душі під словами,
Душа моя плаче без тями!

* * *

По селах промовив до мене хтось, Нене,
Моїм рідним словом, та він не признався
До Тебе за сина, за брата до мене,
Палить воду лава, ненависть б'є з шуму!
Чи згодиться разом вода і вогень?
Хоч он в синім морю вогень розсіявся,
І море леліє одну з ним задуму —
Мій біль розридався
На згадку лишень:
Що кат в моїм краю зробив із братами?
Душа моя плаче без тями!

* * *

Якби я мав силу збудити героїв —
Ще, може, би чудо з падальцями вдіяв:
Наш дух розповив би ся з білих завоїв
І скинув би камінь проклятих тиранів,
Та вітер їх попіл по світу розвіяв,
А Ти, рідна Нене, цураєшся їх!..
Зак сонце загасло великих гетьманів,
Полин хтось посіяв,
Клевету і сміх
На їхніх могилах Твоїми синами —
Душа моя плаче без тями!

* * *

Не встануть герої в знеславної країні,
Де плювали на кості їх рідні онуки!
Знов найдуть поживу чужі на руїні,
А сонце, як рана, буде гореніти,
Над морем не меві заплачуть, а круки
Вам питимуть очі і кров із сердець —
І світ мого краю знов буде темніти,
Аж криком розпуки
Заплаче співець,
Як вийде і гляне на світ з тої ями —
Душа моя плаче без тями!

* * *

Не жалься на мене, я хтів віщувати
Тобі до схід сонця, схід сонця для Тебе,
Та голос паде мій каміннями, Мати,
На тих, що уміють лиш їсти і вмерти!
Від Сяну до Дону засіли амеби —
Від Сяну йде пекло, від Дону туман,
На яснії зорі гуде ангел смерті
 І трубить про себе,
 Що скосить твій лан —
Хоч море так прище з Одеси огнями,
Душа моя плаче без тями!

* * *

Хіба мені тільки сміятися з болю,
І глумом їх бити в притуплені уха,
Так що ж чи кого ж я, глузуючи, вколю,
Чи гідний іронії люд, що є цвіллю
Руїни? А повзе яка там ропуха,
Годована вільгою невської тьми,
Що предки для неї? Що слава в безділлю?
 Немає в них духа!!
 Не знають, що «Ми» —
Полуботок все взяв з собою до ями,
Душа моя плаче без тями.

.....
.....
Не вір в мою пісню про Тебе, о Мати,
Я славити хочу, а слово глум давить,
А пісню про волю Тобі акробати
Юрби принесуть в пилі слів і полови —
Кляють попугаї порожній горіх!
Їх слів твоє слово до шаду знеславить...
А я плачу кров'ю, сміюся до крові,
 Бо сонце кервавить
 Мій болісний сміх,
Незгублене море і в небі всі плями —
Душа моя плаче без тями!

* * *

Чоло Твоє, стиду пурпуром окуте,
Випалює очі мені: твої діти
Плюгавлять уста запитанням: «Чи бути?»
До тої гієни-двозмії, що тім'я
Обгризла Тобі — так плазують чолом!!
О пекло гегенні! Лице де подіти?!
Всі зорі пісень своїх грають во ім'я
Гармонії, світе,
Твій вічний псалом —
А люд мій ще мислить тиранів думками,
Душа моя плаче без тями!

* * *

О Ти, мій народе! Се гордість, се слава!
Орел ти! Верхами ширяти умієш!
Високе чоло — коли спина плюгава
Так гнеться, що душу розплюла під ігом
І каже сусідам: «Ти бог, а я скот!..»
Творець пита глину: «Що з мене ти вдієш?..»
О море, ти чисте, ти перлишся снігом,
Ти скарби лелієш
Під храмом висот —
Народ же мій скотам віддав свої храми,
Душа моя плаче без тями!

* * *

Прожерли нам тім'я, і я не є чистий —
Я — раб, як Ти, Нене, від крові і кості,
Несильний на діло, у цілях імлістий,
Як віск, моє серце, як сніг, моя туга,
А навіть на слово я лебідь, не лев —
Не вмю кусати зубами зі злості!
А льва очікує Твоя вся наруга,
Що шарпав би кості
Вже сам його рев,
І всіх, і мене перебив змій-бичами!..
Душа моя плаче без тями!

* * *

Куди ж бо не гоню в пустому безділлю
За мрійним фантомом на горе, на море?
Хоч стрільнули гори в промінню і зілля,
А море глибоке, далеке, безкрає,
І небо на зорях від мрій перлозоре
Розкрилось красою з верха в дальнозір,
І що ж? Ще мій дух від туги ув'ядає —
 і серце ще хоре,
 і гасне мій зір —
Невже ж не згоїв би їх, Нене, ділами,
Душа моя плаче без тями!

* * *

А скільки там діла чекає у Тебе:
Віками без чину яловіє поле,
Твій люд отемнів і понурився в себе...
І я так понуривсь і горами лину,
Щоб в руку схопити найвищую ціль —
Веселка тікає, не зловиш ніколи!
А Мати чекає в товпі мого чину,
 Так що ж, моя доле,
 Хоч в грудь мені стріль:
Між мною а людом є пропасні ями,
Душа моя плаче без тями!

* * *

Даруй мені, будь я дитина негідна,
Та все я Твій син і мій дух Твого роду...
Твій дух — моя гордість, бо хоч Ти послідня
Заслугою, перша на світі — стремлінням,
Як море — глибока тугою народу,
Між світом а тьмою гориш у красках!
Безкрая думками і вічна промінням,
 Смієшся в негоду,
 Зоріє Твій шлях:
Народ Твій, як велет, буде йти верхами —
Душа моя плаче без тями!

* * *

О метана бурею, Нене злиденна,
Укріплю Тебе я на камені слова,
І будеш як церква ясна і сталева!
Зі сафіру стануть основи і стіни,
З кришталю всі вікна, вібло — чароцвіт!
Колони — сам рубін, ограда перлова...
І будуть народи всі йти до країни,
Де піснею — мова,
А думка — всесвіт,
Як море, заблиснеш усіми красками,
Душа моя плаче без тями!

* * *

Тоді хай пропаду, як зілля приземне,
Що в спеці горить і у тлі спопеліє!
Хай згасне ім'я моє, кляте і темне,
За глум мій над людом Твоїм на зорінню,
А з ним хай пропаде і плям Твоїх слід!..
Як бачу ті плями, душа каменіє,
І жовч моя ллється в надмірнім терпінню,
А дух мій темніє,
Стинається в лід —
Сумний аж до смерті, хоч вільний думками,
Душа моя плаче без тями!

НА ГОРИ

*Присвячую своєму Добродієві
Д-ру Євгенові Олесницькому*

СПІВ ВІДЛЕТНИХ ЖУРАВЛІВ

Як осінні вітри дунуть
І на небо хмари сунуть,
Попід хмари сумно лине
Ключ відлетних журавлів.
Хто з них верне, хто загине...
Чути їх прощальний спів,—

Попід хмари сумно лине
Ключ відлетних журавлів.

Сумно лине, сумно грає,
І на крила забирає
Тепле літо, зелень яру
Під віреїний небосклін —
Спів несеться попід хмару,
В горах грає відгомін:
Забираєм зелень яру
Під віреїний небосклін!

В полі хмара темна плаче,
В небі кавка чорна криче,
В хаті тесля теше трумно—
Мому серцю чогось жаль,
Чогось сумно, дуже сумно,
Очі шлються в мрячну даль:
Нащо тесля теше трумно? —
Мому серцю чогось жаль...

ОСВЯЧЕННЯ

Зелена долина, і гай, і жита,
Дивлюся на вас гей у сні —
Долина від сонця ціла золота...
О Мати природо, о Земле свята,
В очах світять сльози мені!..

Тріпочеться листя і грає вогнем,
Щебечуть пташки у гаю,
Цвіркунчики срібно сюрчать під корчем,
Лисніють орошені трави дощем,
Йде свіжість на душу мою!..

Війнув легкий легіт по моїм чолі —
Розвіялась вся моя нудь!..
Б'є сонце до мене в яснім джерелі,
Припав я, цілуючи росу землі,—
З очей мені сльози пливуть!

ВЕСІЛЛЯ

Їде лугом гречна панна,
Усміхається,
Її слідом срібна стежка
Заквітчається —
Ой не є то гречна панна,
Але є се зоря рання,
Королівна і царівна,
Красная Весна!

Жемчужною водицею
Умивається,
Шовковою китайкою
Утирається:
Ти, китайко, лיןь на море,
Сійтесь, перли, та й на гори
Ясним світом, срібним цвітом
Як широкий Світ!

Світять стовпи золотії,
Знай, веселяться,
Срібні мости веселкові
В небі стеляться,
Гримить-бряжчить у тумані,
Їде-трубить на ридвані
Сам княженко, сам царенко,
Красний Громовик!

Жемчужина розсипалась
В полі квітами,
Замаєна китаєчка
Самоцвітами,
Злоті стовпи засіяли,
Срібні мости забряжчали —
Хто не гляне, злото кане,
Сонце-Ладо йде!

Веде гості: Грім і Весну
У тройзіллячку,
Ходить танчик сто три пари
На весіллячку —
Торох, торох, Україно,

Несуть тобі своє віно,
Свої дари усі пари
Під святий Огонь!..

ЗЕЛЕНИЙ ГАЙ

Зелений гай і сонця світ
Розлився наді мною,
Де гляну — світ, де стану — цвіт,
Як пахне все весною!

Як пахне яр, як світить ліс,
Як шум іде верхами —
А сонця чар в брильєнтах сліз
Аж перлиться листками!

Он водограй, поглянь, який,
Як він до сонця грає!
Який дзвінкий, який грімкий,
Як срібло розсипає!

В гаю на шлях паде світиль —
Чікі! чікі! в горісі:
То скаче птах, співає з гіль —
Луна іде по лісі!

Воронця дай — на сонця край
За любкою якою!
Спов'ю її головку в май,
Най тішиться зі мною!

ІГРАШКА

Ой шумить ліщина через три дні, гей!
Присягла дівчина квітів не носити,
Квітів не носити, а меду не пити,
Сміх та й горе, гей!
Ой меду не пити, хлопця не любити —
В монастирі жити присягла дівчина
Тому три дні, гей!

Ходим по горішки через три дні, гей!
У дівчини смішки, у дівчини квіти,
У дівчини квіти, шовки, оксамити,
Сміх та й горе, гей!
Шовки на спідниці, світяться очиці —
Йде на вечорниці штири милі пішки
Та й за три дні, гей!
Доспіва ліщина через три дні, гей!
Присягла дівчина квітами вінчатись,
Квітами вінчатись, медом упиватись,
Сміх та й горе, гей!
Медом упиватись, хлопцеві кохатись
На весну віддатись присягла дівчина
Гей за три дні, гей!

* * *

На гори, на гори
Дивіться зі шпиля!
Леліє красками
Узлісся, як море,
До мене з долин —
Йде хмарка верхами,
Йде гомін, як хвиля,
Йде шум до вершин,
Трембіта гуде з полонин...
До вершин із долин,
До вершин!

Як пахне від зілля
Весна в небосклоні,
Як прищуть огнями
Потоки з розділля
У вічі мені!
Як дзвонять дзвінками
Отари на склоні,
Вівчарські пісні
Сопілкою ллються у сні...
Ой Весні сі пісні
Навесні!

Он мчиться зі сміхом
Вівчар над ручаєм,
Десь сиза голубка
В ліску під горіхом
Гуде: — Бурку-ку!
Ади, його любка
Виспіває плаєм,
Іде над ріку,
Та чув я вже пісню таку...
Не таку, а гірку,
Ой гірку!

Та цур їй! Дурниця,
Сто гір мені сяє
До сонця верхами —
Хто вольний, як птиця,
Гуляй серед хмар!
Мій край весь лунає
Новими піснями —
Я гордий, як цар!
Онтам моє шастя і яр
Я гордий, як цар,
Серед хмар!..

* * *

У сумерку літньої тиші
Спить вілла в прогалині гір,
З кришталюї синьої криші
Гей, сиплеться сотнями зір,
А місяць уповні так світить —
Спить вілла в прогалині гір.

Від лісу йде шум над ручаєм,
А мавка купається в нім,
І перли падають з водограєм
Та й міняться в тілі сніжнім,
А місяць уповні так світить,
А мавка купається в нім.

До неї тихцем під горіхом
Крадеться кудлач-лісовик,
А зуби поблискують сміхом,
Очима заграв — і поник,
А місяць уповні так світить,
Крадеться кудлач-лісовик...

ЦАРІВНА МЛАКА

Над лугом долинна царівна
На млаках перлистих летить,
В устах її пісня розспівна,
В руках її ткань мерехтить,
А місячний серп так сіяє...
Аж небо горить!

Ї тче срібну ткань білоручка,
Ї стелить на ліс ковирцем,
До місяця блисне обручка,
В волоссю горить діадем,
А звізди від зависті гаснуть
Потусклим огнем!

На ткань її срібну імлисту
Хтось стрілив сім стріл золотих,
На грудях царівни намисто
Заблисло у перлах ясних,
А зоря від гніву спалилась
В лучах огняних!

Красується Млака рожева,
Царенко на гори іде,
В мушлінах, ціла опалева
Свій танець-приманець веде —
На місяць, на звізди, на зорю
Затміння паде!

Все гасне — Цар-Сонце ступає,
Пристанув, поглянув униз,
Де Млака приманою грає,
Ї щитом осяйним заблис,

І золотом гори і доли,
Весь світ обіприс!

А Млака розплилась в нірвану.

.....

ДОЦОВА ЗАГРАВА

Із синього моря з-поза крутих гір
Жаром Сонце Зорю гудить, кличе на весь бір:
— Дочко моя, рожечко, йди у танець
Вранці рано,
Та не ставай край Туману —
Туман дитя без пуття,
Сам кацап-поганець!..
Розпустила Зоря косу
Золотоволосу,
Степ широкий освітила у жемчужну росу.
Де не взявся
Буйний Вітер та й не розігрався,
Займив ляшок-обідранець
Ясну Зорю в танець,
Хоч кивнула, хоч махнула білою рукою,
Та віночок,
Трепіточок
Пірвав за собою!
Тільки вроду попсувала стидом як дитина!
Її личко, як золото, стало, як калина!
Ой-бо до неї прибіг, бо до неї до ніг
Поклонився Туман, на нім срібний жупан,
А той сміх, його сміх —
— Я, мамунцю, не можу, не можу!..—
Коником іграє, за вітром летить,
Та срібними копитами по мості біжить;
Має злотогривою, замітає
Шовком гори —
А дивися: впав на море,
За мій вінок трепіток
Вітра побиває!
Сміхом Зоря спаленіла
Та й замерехтіла —

Утікає від Туману, сама запаліла!
Та він Зорю
Доганяє на синьому морю,
Зняв шапочку, приблизився,
До ніг поклонився:
— Віддам тобі павин вінчик, дай мені обручку! —
Повернулась,
Усміхнулась
Та й подала ручку...
В її личку на оченьках блисла жемчужина:
— Вже я, мамо, моє Сонце, не твоя дитина!
Ой вже віночок зняла — та чіпець одягла
За Туманом Зоря — грають сині моря,
Сонцю хмара з чола,
Чорна хмара гасить Україну!..

ЗА ШУМОМ БУРІ

В гушавині лісу летить Демон бурі,
І реготом біса у пралісі грає —
І трубить в понурі пранетри труба,
 І гонить вітрами,
І бір зариває у вир хмаровиці,
 Б'є в дуби верхами
 І ломить ялиці
 Рокотом-ревом: Судьба!
З гір трубить дощами уливна труба...

Гей, кулями в гори стріляє Нечистий —
 Йде грохіт на бори...
Сто скалів розприсне на град каменистий —
 Земля дудонить...
 Скрегітне зубами
 І реготом блисне —
Сто гір серед гуку розблисне верхами,
 А Страх до розпуку
 Реготом світ розсадить...
Б'ють тучі дощами — земля дудонить!
 Ой гей, розігрався!
 Танцює з вітрами —
 Скрутився, помчався —

Присюдами чеше
І скаче верхами
Розбішений Див;
Копитами в скалах стоблискавки креше,
А вівкне —
Стогроми ревуть у провалах...
Всю Нуду Содоми¹
Сіркою жах попалив —
Термосить царями розбішений Див!!
Зірвалися гори до танцю зі шумом —
І ломляться бори,
І котяться ріки...
І тріскають глумом
Важкі небеса!
Валиться розпадом на людські повіки
Весь світ, як безодня...
Кривавим безладом
Горить преісподня —
Бухає Мість і Краса!
Розпадуться градом старі небеса!
Хвала тобі, Буре,
О Демоне грози!
Чоло Твоє хмуре вітаю, як Бога...
Ти змиєш всі сльози і кров із лица!!
За шумом пожежі
Нудьга і Тривога пропаде без щаду —
І встане дух з лежі,
А тіло розкладу
Вітхнеться духом Творця —
Він змиє всі сльози і кров із лица!

ПО ТУЧІ

Шумом грається бір, шумом ломиться ліс,
Шум колише дерева на горах,
В дебрях стогне ріка, розревілась, як біс,
Котить звали каміння на зворах.

¹ *Содома* (Содом) — за біблійним переказом, одне з двох міст (Содом й Гоморра), мешканці якого погрузли в розпусту і за це були знищені вогнем з небес. У переносному значенні — хаос, безладдя.

По верхах хмари йдуть, десь далеко ревуть
Дикі стада за гомоном бурі,
На шпилі лісові вже проміння падуть,
І золотяться мряки понурі.

Пролетів гураган і вертає спокій,
А поламаний дуб над рікою
Перевалений стогне у хвилі мутній:
Все стоїть, а я впав у тім бою!

ПАПОРОТИН ЦВІТ

Володимирові Бирчаківі¹

Чи грім біжить, земля дрижить
В пралісі з півночі —
Хто бігне, хто свище, регоче
З гушавини в темних ярах:
— А дивись! а дивись! а дивись,
Заблиснула іскра в кущах!
А довкола ходять танець
Дерева в лісах!..

.....
За громами, за тучами
Родиться душа!

.....
Переграло — тихо стало,
Ні лист не шепоче,
Скарб сіяє в пільмі ночі,
Над ним світять якісь очі,
Страшні очі — тихо ша...
Зачарована тиша!

¹ Бирчак Володимир (1881—1946) — український письменник, один з учасників літературної групи «Молода Муза». Автор оповідань про життя галицького міщанства та інтелігенції, історичних повістей «Василько Ростиславич», «Володар Ростиславич», досліджень з історії української літератури.

А цвіт горить, а ліс шумить,
А сова гукає,
Хто тихо кущі розхиляє —
Красуня біленька як сніг:
— А во цвіт! Що за цвіт? Чароцвіт!..
А гуш! — і розсипала сміх —
Зашуміло, задудніло
По кушах усіх!

.....
Над чорними розпуттями
За думами, за мряками
Морочиться дух!

.....
Рев завила темна сила,
Змія засичала,
Підскочила, дубом стала —
Мавка щезла, заспівала:
Все ушухло — тихо ша...
Зачарована тиша!
Тиша бренить, а спів летить
І тягне в пільму ночі,
Хто бігне, видивляє очі
За піснею мавки услід...
— Повернись! повернись! повернись!
Тріщить стовогнем чароцвіт,
Сліпа змія мідяниця
Іскрить очі вслід...

.....
Не вернеться, не вернеться
Втрачене життя!

.....
Хто се, хто се тне покоси?
— Ох! — і заридало,
Сяйво цвіту задрижало:
— Прис! — і згасло, прошептало:
Ангел смерті — тихо ша...
Спить озорена душа!

НАША ТІНЬ

Петрові Карманському

Небо мріє, світять зорі,
Море в світлі мерехтить,
Тайна світла спить у морі,
Тінь її за нами мчить...

.....
А над нами вік-віками
Вічність мерехтить!..

Шлються очі у безкрає,
Серце смутить темна тінь —
Давня казка виринає
Про вітця всіх поколінь,

.....
Що жив в раю в тім безкраю,
Аж побачив тінь!

Взад подався серед жаху,
Та за ним та тінь ішла,
Став тікати, повний страху,—
Тінь, здавалося, росла...

.....
Де ні гнався, де ні мчався —
Всюди тінь ішла!

Збіг над дебру, нагло з ока
Десь гей щезла темна тінь,
Коли гляне — вздовж потока
Лягла смуга вдалечінь...

.....
Грозить з ями раменами
Довга, довга тінь!

Став кидати тим камінням,
Дебру скалами забив,
Кожний камінь під промінням
Тільки більшу тінь робив...

.....
Звалив гори, зглибив море,
Тіні не убив!

Заглибився в темне море,
Думав, там затоне тінь,
На дні моря страх і горе —
Вернув берегом на ринь...

.....
О тривого, жде на нього,
Жде вже його тінь!

Все понура, все таємна,
Та знов більша вже якась —
Небо вкрила хмара темна,
Як із місця піднялась...

.....
Горе, горе! Біг на гори —
Коб де хлань якась!

Ляг над пропасть — тінь припала,
Та що встане — встає тінь...
Аж се діва зчарувала
Його чаром лебедінь!

.....
Вже сміється, та ззирнеться:
На дні хлані тінь!

Привела йому на втіху
Діва діти, новий рай,
Та в тім раю бракло сміху,
Скніло серце, чахнув май!

.....
Вічно темна тінь таємна
В хлань забрала рай!

Що смеркало — тінь більшала,
Ціле небо крила тінь,
А світало — десь ридала
Тьма, тьма-тьменна голосінь,

.....
Аж злетіла біла, біла —
— Хто ти, біла тінь?

Крикнули всі покоління...
Тінь прошепнула: «Я — Смерть!»

Знялась буря — голосіння
Заливали хлань ущерть!

.....
В тім риданню над вітхланню
Й я ридав на смерть!

Ї тому мій дух темніє,
Як за мною стане тінь —
Гори світять, небо мріє,
Грає в морі світлотінь...

.....
Вічність гори йде на зорі,
А за нами — Смерть!..

* * *

Мамо, я впав на стоці гір,
Хлипає плач мені в груди —
Рвався мій дух в країну зір,
Жити на долах нікуди!

Листя паде, дуб чи лоза —
Придавить туча і зломить!
Дні мої йдуть, рине сльоза —
Як же той шлях мене томить!

Мамо, чому на горах лють,
А світять у сонці з долини —
Змерз я і впав, вітри гудуть,
А ще далеко вершини!

Зсунуся вниз, звалюся з ніг
На багна у темінь застою —
Щезну, як черв, припаде сніг,
Квітів не сип наді мною!..

Мамо, нащо зродила ти
Мене в гирлі тої скрути?!
Найвища ціль — звідти піти,
Щастя найбільше — не бути!

ВИДІННЯ

Тіням Стефанії Е.

Схиляється вічність розсяєвом зір
На мене, на срібні берези,
Мов шепіт мамин, суяються з гір —
Ї слези, і слези, і слези...
Якісь теплі слези зі сяєвом зір
Леліються в листях берези!

Щось шепче до мене в лелітках беріз:
Я добра, я вірна, я чиста!
Мла шовком несеться з брильєнтами сліз,
Ах! тинь срібнозора, перлиста...
Поклін Тобі, мила, в тремтінню беріз
Я чую: «Душа твоя чиста!»

Щось шепче до мене з засвітніх вершин:
«Було йти за нею в сім світі!»
Ї ллються берези геть-геть до долин —
Ах, тинь та зіходить по цвіті!..
Куди ведеш, люба, з засвітніх вершин?
Ти чуєш мій плач на сім світі?!

Щось шепче до мене: «Побачимось там!..»
Ї тинь озирнулась кохана:
Ах, очі! Ті очі, незнане щось нам...
Засвітинь розблисла незнана —
«Добраніч, серце, побачимось там,
А як там?!» — Ї присла омана!

Відсунулась вічність розсяєвом зір
Від мене, і плачуть берези —
Ї мамин десь голос зридав серед гір —
Ї слези, і слези, і слези...
Усюди ті слези під сяєвом зір,
Я буджусь — берези так плачуть...

Я дрався на сам верх і падав від втоми,
Над головою глухо рокотіли громи,
В чоло бив дощ, навіяний з долин —
Кругом біліло млисте темне море,
В тумані мряк ховались ясні гори,
Я знав, що там є сонце, цар вершин!

Аж ось загомонило — вітер в трубу грає,
Їмла з верхів на темні доли утікає,
Як кінниця сполошена із гір!
Одна гора і друга вийшла, третя синя
Продерла море, мли і блисла, як святиня
Лісів, орлів, і скель, і ясних зір!

Заблисло світло в горах, вітер херувимом
Жене з мечем огненним ясно-білим димом
З вершин на діл навалу мли і хмар —
Гаї розкрилися, і заясніли гори,
Ось-ось і золоте засвітеніє море
Долин зі шпиля гір, і стану там, як цар!

Та з долу щось завилло: «Ти чого на гори?!»
Ї стовбур тьми жене, гуде, паде, як море,
Ї струтило мене і понесло —
Хапався я кущів, держався і кричав я:
«Не спиниш, темна сило!» Та упав я,
Я впав у хлань на Летове русло...

Ї знов я йду на верх, і знов паду з втоми,
.....

¹ *Світенський* — священик з с. Ладичин на Поділлі, прихильник молодих письменників. Про нього розповідає П. Карманський у книзі спогадів «Українська богема» (Львів, 1936).

А Я ПРОКЛЯВ БИ ПРОМЕТЕЯ

Гаї пропали, як фата-моргана —
Я йду в безмежній пісковій пустині,
А сонце жаривом розпалює чоло,
Аж іскрами мигочуть зводи сині
І приском сипляться, як розгоріле шкло...
Холодна ніче, ніче, де ти, де?

Немає тут ні вечора, ні рана —
Ніколи сонце-пекло не заходить!
Все той сам жар, все в очі прище жар —
Горить мій дух, очима блудно водить:
Ні корчика, оази, вітру, ані хмар...
Лиш сонце йде, прокляте сонце йде?!

А все в лице горить мені, як рана!
Коби спалило душу наболілу —
Коли живе той труп і чує сей огонь
І тупо дивиться на землю білу, білу...
Все ясний день, той день болючий, вічний день!..
А потім що? Що там на мене жде?!

ДВА ДЕМОНИ

На хмарах, що димляться з людських плачів,
Два демони світла несуться —
Пливуть у простори безкраїх світів
І дико, і зимно сміються!

Що перший — сей білий, що нас сотворив
І в голові мозок придавив,
Що другий — сей чорний, що очі втворив
І смерть за плечима поставив!

Пливуть межі звізди за вітром буйним
І зимно, і дико сміються:
І той чоловік ще гада, що над ним
Два демони світла все б'ються!

ЗОЛОТИЙ СУМ

«Молодій Музі»

Не дивуйтеся, друзі,— дивує
Вас мій все усміхнений сум,
Хоч смуток у серці царює,
Там радість золотить мій сум.

Там озеро світить бездонне,
Під озером місто блищить —
З кришталю збудоване, сонне,
Ціле зачароване спить.

* * *

В нім є перлозора святиня,
Сам Бог на престолі сидить —
На стінах народу гординя:
Сто наших героїв мигтить.

В притворі блищать ваші лица
Задивлені в божу світлінь —
В склепінню жар-напис палиться:
«І прийде огонь з темних хвиль...»

* * *

В помості лежить моя смуга
Хрестом уже двадцять сім літ —
І плаче на Бога, на пута,
Які мені дав його світ.

Над нею зняла моя мати
Померла рученьки свої,
Щось хоче в потіху сказати,
Та Бог відняв голос її.

* * *

В святая святих зі сапфіру
Спить любка, царівна моя —

Осліпла, утративши віру,
Що рай на землі засія!

Край неї на злотім помості
Сів Демон, прекрасний, як ніч,
І різьбить з слонової кості
Царівну, красуню без віч!

* * *

Сей дух мій сумний, що не плаче,
Свій плач дає любці своїй —
Рилець по різьбі йому скаче,
Душа її плаче у ній.

Тоді він зі щастя сіяє,
Те сьйво я чую, як шум,—
В душі мені музика грає,
І радість золотить мій сум.

* * *

Я плакав у сні, мені снилася мрія,
Десь ніби я пташка, лечу уві сні,
А долом сія Україна красками,
Красується вольна, своя, у весні!
Я з радості плакав у сні...

Я плакав у сні, мені снилася слава,
Десь ніби я в трумні, сміюся у сні,
А там на горі Україна співає,
Весь світ після неї складає пісні —
І ревне ридав я у сні!

Проснувся я в сльозах і ревне заплакав,
Всі люди побачать, здавалось мені,
Вільну Україну! А я ще невольник!
Останній невольник — умру навесні...
І хлинули сльози рясні!

ПУРПУРОВИЙ ТАНЕЦЬ

*Присвячується артистові-різьбярєві
Михайлові Паращукові*

ПУРПУРОВИЙ ТАНЕЦЬ

Ой шумить під вікном невгаваємий шум —
Я боюсь хуртовини під ніч:
Чую плач між дерев,
Рине кров з моїх дум —
Чорний шум снує жах з моїх віч!

Ось заглянув з вікна помарнілим лицем
Закривавлений в грудях мужик,
Свіжа жертва тих мук,
Що палять нас огнем —
Заридав попід вікна і зник!

Мої вікна трясуть голосіння і квиль,
Тільки сліз, тільки мук і терпінь;
Ох, лице за лицем
Попід вікна з-під гіль
Висуваєсь за тінею тінь!

О, йде тінь сама кров, друга біла, як сніг,
Третю — чорну — смолою веде...
Б'ється плач з-між дерев,
І червоний наш сміх,
Пурпуровий наш танець іде!

Йде за тінею тінь і глядить до вікна
З очових переплаканих ям
Ціла наша душа
Наболіла, сумна,
Тільки сліз, тільки крові і плям!

Ох, закрив я лице, попід вікна з-під гіль
Переходить за тінею тінь,
Мої вікна трясуть
Голосіння і квиль,
І розпука усіх поколінь!

Затрусилось вікно, відтворилось навстіж —
Похилився лицем січовик,

У руках блис кинджал,
А за поясом ніж,
Із очей приснув жаром і зник!..

ВИДИВО

Олексі Кущакові

Цар-Мороз мече стріли огнисті
По полі, аж дзвонить в повітрі,
Небеса аж горять, такі чисті,
Ні сніжок не запирхне на вітрі,
Тільки іскрами прище, блищить —

А пророк іде полем в лахміттю,
Так і дивиться в небо, гей спить...
Ув очах йому стрільнули гори,
А над горами гори ще вище —
А всі сині, як небо прозоре,
На них сонце проміннями прище
І хтось дзвонить кришталем у дзвін —

То не дзвін, то десь сурми там трублять,
Аж дзвенить від тих сурм небосклін...

А під сурмами в гомінних хвилях
Дивна ясність над горами грає —
Та не видно нікого на шилях,
Тільки голос могутній лунає,
Що ті сурми несуть в небесах:

Ох, чому ти понурився в себе?
І спалився твій чин у думках?!

І той голос росте за горою,
А та ясність ширшає на склоні,
Обдала ціле небо луною,
А пророк зняв лице у долоні
І упав, як зморожений птах...

Але сурми все грають і грають,
І той голос дзвенить в небесах...

* * *

Вічний народі, генію туги,
Ставлять тирани для тебе стіс,
Рвуть тобі серце, випекли очі,
Ллються потоки крові і сліз!
Зродиться месник з кривавих туг —
Встане народ мій, вічний наш дух!

Вся Україна в шумі пожежі,
Від болю сиві волосся рвем,
Здавили горло, чоло столтали,
Шарпають душу, та ми живем!
Зродиться месник з кривавих туг,
Встане народ мій, наш вічний дух!

Луна пожежі кривавить Бога,
До його трону бухає дим —
Мучені всіми муками світа,
Кличемо правди стоном страшним!
Зродиться месник з кривавих туг,
Встане народ мій, вічний наш дух!

Спалила очі нам та пурпура,
Вирвав нам серце кліщами плач,
Згину на стосі, та з мого серця
На всіх тиранів бухне картач!
Зродиться месник з кривавих туг,
Встане народ мій, вічний наш дух!

ФІНАЛ

Гей, на доли та й на гори
Труби трублять, наче море,
Іде військо — буде бій!
Труби трублять, сурми грають,
Хоруговки наші мають —
Не пора на смуток свій!

Хоруговки наші мають,
Наші в похід виступають,

Хто не в битві — той не наш!
А хто має з вас дівчину,
Кинь дівчину, кинь родину,
Своє щастя чином важ!

Б'ють литаври, стяги мають,
Ставні полки виступають,
Сурми грають кличний зов —
Жони мають хусточками,
Старці кличуть за сльозами:
Вгору, вгору хоругов!

Із збірки
«ЛАДІ Й МАРЕНІ
ТЕРНОВИЙ ОГОНЬ МІЙ...»

* * *

Не вернеться завітчана в червоні маки
Гаряча молодість моя —
І жовцю сміх мій, як сонце з-поза мряки
Потусклим золотом сія.

Затронеш дещо з хвиль, записаних кервою,
І жаль пробудиться в душі,
Сльоза тремтить і жаль — з безрадною тугою
Хтось шепче спомини в тиші:

Гей, Ладі¹ й Марені² терновий огонь мій горів,
А танець ішов наоколо!..

* * *

З імли гей виринають ясні постаті весільні,
Хибкі, як тіні в полусні,
Ах, з ними я прожив сі хвили божевільні
Кохання свого навесні.

Дрижить душа, а млисті тіні, як мімоси,
Круг мене в'ються, суятять,
І пісня ллється з уст, з очей спливають сльози,
Мережані букви тремтять:

¹ *Лада* — персонаж слов'янської міфології, богиня сонця, кохання, достатку. Її прославляли у весняних та весільних обрядових піснях і хороводах.

² *Марена* — персонаж слов'янської міфології, богиня весни і вроди.

Як Ладі й Марені терновий огонь мій горів,
А танець ішов наоколо!

* * *

Ось блиска чар залятий в дорогім камінні —
З краси, і крові, і терпінь,
І пише золотом в пурпурнім пергаміні
Огонь терновий поколінь.
Ликуй, богине Ладо, хотя й Марена з мряки
Очима смерті промовля:
«Не вернеться заквітчана в червоні маки
Гаряча молодість твоя!»

Та Ладі й Марені терновий огонь мій горів,
А танець ішов наоколо огнів:

Благослови ж, Ладо, ой Ладо-мати,
Весну зустрічати!..

ГОРІШНІ АКОРДИ: Дія А. РАЇСА

* * *

Як грає лице твоє ясне,
Проміння леліє, як море,—
Біль смутку, надія, що гасне,
І щастя краси яснозоре
Сіє в тремтінню чуття.

А очі твої — такі темні,
А світять, як чорнії зорі,
Глибокі, як гріб, і таємні,
В них тоне душа, як у морі,
Як в вічності тайна буття.

* * *

Як був би сказав, що хотів я,
Не мав би жалю по тій стрічі,
Та жах стиснув серце — зомлів я,
Як я позирнув тобі в вічі,
Хоч ревно ридав твій рояль...

У вічах казало до мене,
Щось темне понуро затлілось,
Що серце у тебе студене,
І я не сказав, що хотілось,
Хоч ревно ридав твій рояль...

Навіщо я маю розкрити
Свій біль на шумні поговори —
Тепер ані вмерти, ні жити,
Що я затаїв своє горе,
Хоч ревно ридав твій рояль...

* * *

Я присягав при блиску зір,
Я рученьку стискав твою,
А ясний сміх, як білий сніг,
На душу сипався мою.

Той срібний сміх із уст твоїх
Упав, як іскри з ясних зір,—
Душа моя тепер сія,
Як чароцвіт в проваллі гір!

* * *

Коли йду до тебе, у грудях так б'ється,
стривожене серце моє,
застукаю в двері — так мова ввірветься,
звітатися слів не стає.

Як ті уста твої лиш усміхнуться,
я бачу, що зміни нема —

мені мало сльози з очей не поллються,
що ти мені ще та сама.

Смієшся до мене, говориш до мене,
щебечеш так любо про щось —
не знаю, чого моє серце шалене
так дуже боялось чогось...

* * *

На гори в гай золотокрилим
Веселим духом вилітай,
Там різноцвітних квітів килим
Простелить нам шовковий плай;
Яка ти красна, Боже!

Там защебечуть соловії,
І зашепочуть ручаї,
А легіт листя довгі вії
Твої спов'є в уста мої;
Яка ти красна, Боже!

Вітхнуся ангелом спокою,
У твою душу з уст своїх
Квітками в перлах рос ігрою
Розллється наш веселий сміх;
Яка ти красна, Боже!

В осонченому сліз тремтінню
Сповірю все тобі, дитя,
Тебе я щастям опроміню,
О зоре ясная моя,
Яка ти красна, Боже!

* * *

Ой стогне у грудях, кохана,
Щось б'ється і плаче в мені,
Там плаче та тайна незнана,
Жде нас по тій стороні
Маренина тінь...

Ти ще молоденька, не знаєш
Про горе всіх бідних людей,
Той біль і той плач ти згадаєш,
Як вирве надію з грудей
Маренина тінь...

А в плач той вчуваються люди
В життю бодай раз на весь вік,
І біль той розшарпує груди,
Як смерть свою взривить чоловік —
Я взрив її тінь...

* * *

Гей дівчино, гордовино,
Линь за мною в верховину,
Де живу я серед гір;
Серед гір мій голос грає,
Ріки мутить, бір ламає,
Трусить з неба сотні зір.

А як зйду на долину,
Горду душу тобі кину,
Стаю смутен, невесел —
Стаю смутен, не говорю,
Сам безсилен свому горю,
Як підстрелений орел.

Ти не знаєш мого суму,
Не боюся твого глуму,
Ані Бога, ні людей, —
Як пролетиться чаша болю,
Впаду, схоплю, заневолю —
І пропадеш всім з очей.

* * *

Шепочуть вишні, сяють квіти,
В куцах щебече соловій,
На небі місяць вповні світить,
Так ясно у душі моїй.

Виходжу в луг, клекоче річка,
Срібляться хвилі, склитись шум —
Від соловіїв тьохка нічка,
Від зір до вод пливе рій дум.

На горах мла снує діброву,
На долах тихо, спить село,
В садку шепоче хтось розмову,
І пісня летється, гей срібло.

З землею небо розмовляє,
А місяць танець зір веде,
Перляться сльози, серце грає —
Десь мов вона до шлюбу йде.

Іде зі мною, я дивлюся,
А ясна, біла, гей той сніг,
Дивлюся в неї, і молюся,
І плачучи паду до ніг!

* * *

Я буджусь, я в місячній ночі,
Скрізь перли і перли — то сон,
То сон був! — в сльозах мої очі,
Мороз прище перли з вікон.

* * *

Знов летється сердечна хвиля пісень,
І сльози спливають на очі,
В душі загорівся стоіскрий огонь,
Як звізди на зоряній ночі.

Як звізди на зоряній ночі, тремтять
В душі нові думи і мрії,
Немов жайворонки на весну летять,
Віщуючи сни золотії.

Ми ж прецінь навіки уже розійшлись,
А нині стрінулись з риданням,
Так гарно, ласкаво, неначе колись
Любились безмірним коханням...

* * *

Жалю ж ти мій, жалю, зоре на розсвіті —
Та краса на тобі, що роса на цвіті.

Та роса пропаде, як вітрець повіє,
Але мого серця краса не злиніє.

Бо краса на цвіті зі шовку м'якого,
Але моє серце з кременя твердого.

Скорше ся розпукне з великого жалю,
Як буде просити, стиснене печаллю.

Скорше ся розпукне з болю-пересердя,
Як буде просити твого милосердя.

ГОРІШНІ АКОРДИ: Дія Б. ГЕЛЕНА

* * *

Хто є ти, красуне чудова,
Чорнява, як зоряна ніч,
А ясність якась лазурова
Ясніє з розсяяних віч?

У бюсті хистка, як лелія,
А в лоні гнучка, як змія,
В обличчю — мороз і надія —
Дивлюся мов вкопаний я.

Хто-небудь ти є, за тобою
Проверну столицю наскрізь —
Так тягнеш мене за собою,
В очах маєш чари якісь.

Прошибла мене ти і стала
Віч-на-віч — рум'янець зійшов, —
І дроз в твоїх ніздрях заграла,
Мов в тигра, що вчув свіжу кров.

* * *

Сміється луг і річка, і сміхом ходить гай,
Се ти в моїх обіймах регочешся, як рай,
Позволиш відслонити цілу дівочу грудь,
Та лоно лебедине мов ручки не дають,
А русалка крадеться в кушах...

Та сміх твій дозволяє всі шовки розпинать —
Яка ти красна, леле! — уста мої дрижать,
Уста мої цілують сніжну огненну грудь,
Волосся оксамитом рамена білі в'ють,
А русалка глядить у кушах...

Вже й з лона пух лебедя зціловую крізь сміх,
Гориш вогнем пурпури, хоч біла ти, як сніг,
В обіймах нас приймає до купелі ручай,
І граємся на хвилях, і сміхом ходить гай,
І русалка сміється в кушах...

* * *

Ти мислиш, що всі мої мислі,
Які я про сонце лелію,
Для тебе зложились у мрію
І щастям мене обіприсли.

А я все борюся з собою,
Чи маю віддати тобі душу,
Чи маю іти там, де мушу,
Де мушу, бо кличуть до бою.

Я гордий спинався на гори,
А ти мені шлях заступила,
Так жити з тобою несила,
А геть відійти — чую горе,

Душа моя плаче чогось...

* * *

Пались в поцілунках кривавих
І пий мою душу,
Стисни мене в стисках лукавих,
Тебе не нарушу —
Я чую, за гріх той для тебе
Я згинуть мушу.

На ягодах уст пурпурових
Я духа кривавлю,
В обіймах твоїх пречудових
Я плач свій оставлю
І, кинувши душу із себе,
Тебе обезславлю!

* * *

Смійся, мила, кращий сміх
Від солодких слів твоїх
Та й від поцілунків,
Обгорнувши білий бюст,
Буду пити з твоїх уст
Чар гарячих трунків.

Буду цілувати сміх
Твого тіла у моїх
Обіймах — ніч по ночі,
Аж народжена з шуми,
Засіяєш з полутьми,
Відслонивши очі...

Очі, шию, волос твій,
Грудь, сповиту з двох лелій,
Буду пить дошаду
Сонне сяєво сміху —
Поки в згарищах гріху
Без сил не упаду.

* * *

Питаєшся, чи правда се,
Чи правда, що говорю,
О, не питай, не все, не все
Правдива правда принесе
Спокій у людським горю.

Спокій душі — найкращий цвіт,
Будь се обман чи зрада,
Неправдою від тисяч літ,
Але обманом стоїть світ —
Се одинока правда.

МИХАЙЛОВІ ЯЦКІВУ¹

Жив тихий пустельник на горах,
З ним син його в лісі ізріс,
Невинний, як біла лілея —
Та все тягнув батька за ліс.

Прийшли у село та й вступили
До кузні узрїть коваля,
Просився синок свого тата:
— Спрібую кувати і я!

Схилився хлопчина до горна,
Червоне залізо схопив,
Кує голірuch — а всі люди
Від дива скричали, хто жив.

Їдуть вони далі, аж в річку
Дівчина як зоря іде.
— Се що таке? — батька питає,
А з неї очей не зведе...

¹ Яцків Михайло Юрійович (1873—1961) — український письменник, один з організаторів і учасників літературної групи «Молода Муза».

— То скуса, мій сину! — понуро
Пустельник йому бурмотів...
— Коб в лісі де мати такую...—
Невинний синок відповів.

Задосить мандрівки — чув батько:
— Вертаймо, мій сину, назад! —
Прийшли за село та й до кузні —
Синок знов кувати був рад.

Схилився хлопчина до горна,
Червоне залізо схопив —
Ой леле! — рука стала вуглем...
То гріх його силу згубив.

* * *

Чи зломить тебе моя зрада,
Чи шлюбом здвигну тебе я —
Пропаде на тобі принада,
А пісня не згине моя.

Що було солодке — ми спили,
Полин полишився лишень —
Як шлюбом би нас обручили,
Пропаде мені сто пісень.

Та знай, що я з тих нехрещених,
Що має ту хибу страшну,
Що й десять таких наречених
Продав би за пісню одну.

* * *

Гориш ціла, горю і я
Від тебе, пурпура!
Яка страшна душа твоя,
Хоч солоденька мова.

Та з кожним словом прище жар
І в серце б'є камінням,
Що шал наш вип'є всьой нектар,
Падем під отупінням.

І ти мовчиш — стоїш ціла,
Як крига леду біла,
На душу попелом лягла
Любов перегоріла...

* * *

Розкрий мені груди з обслони,
Хай склоню утомлену скрань,
Зима йде — і серце холоне,
Огрій мене теплом зітхань!

Твій жар загорівсь аж по шию,
А грудь застелив білий сніг;
Зима йде — я очі закрию
Під снігом на грудях твоїх.

* * *

Місяць світить, сипле сніг
Іскорками срібно,
Граєш на устах своїх
Словечками дрібно:

«Йду до тебе, ще той раз,
Ще раз поцілуєш!»
Срібний сміх жемчужить нас,
Мов дитя, пугаєш...

«Чи ти тямиш, ту мені
Ти любов леліав,
А там смішки, там у сні
Грішки перші діяв!»

Ї сміється знов, як змій,
Гомін в парку чути:
«Завтра шлюб мій, нині мій,
Мій ти мусиш бути!»

Сипле, сипле, сипле сніг,
Місяць в хмарах кружить —
Срібний сміх гадючий гріх
Іскрами жемчужить...

* * *

Дві подруги посварились,
Аж їм іскри скачуть з віч:
Одна біла, друга чорна,
Перша — день, а друга — ніч.

Перша — ангел, друга — демон,
Та їх годить мій огонь:
Ангела люблю я в нічку,
Демона кохаю вдень.

Вдень на грудях демонічних
П'ю солодкий виноград,
В ніч на зорях в думках вічних
З ангелом виходжу в сад.

Та підглянув демон вчора
Мене з ангелом під ніч —
Ї на мою грішну душу
Піднялася люта січ.

Не сваріться дві богині,
Спогадайте се лишень:
Моє серце — куля земна —
В ній зміняєсь ніч і день.

ГОРІШНІ АКОРДИ: Дія В. ЛЕЇЛА

* * *

Змалюю тебе я у драмі кохання
На вічність усім поколінням,
Оперлю пісні сі сльозами ридання,
Осончу огнистим промінням.

І все, коли-небудь мені ти казала,
В сузір'я зізд укладаю,
Щоб ти, як та арфа стострунна, заграла,
Сонату розпуки і раю.

Слова твої будуть в повітрі тремтіти,
Як музика зір полусонна —
І в тій авреолі ти будеш ясніти,
Немов Ботічеллі¹ Мадонна.

* * *

Глумлюся над жінками я,
І знов до них вертаю,
Щокращій клічу: — Ти моя! —
І знову мед співаю...
Так сім русалок стає у танок,
А я на гуслях граю...

Як шумовини морських хвиль,
Ідуть вони повз мене,
Із піни творю кілька хвиль —
І море б'є зелене...
Аж сім русалок виводить танок
На radoшах круг мене...

¹ *Ботічеллі Сандро* (справжнє ім'я Алесандро Філіпені) (1445—1510) — італійський живописець. Автор низки творів на релігійні та міфологічні теми («Мадонна», «Весна», «Народження Венери»).

Зелене море — то життя
Моє все буйно-яре,
Жінки — то піна, а життя
Несе мене за хмари...
А сім русалок в'є мені вінок
І Ладі приносить дари...

* * *

Полюбив я дві дівчини
І рішитися не міг:
Одна біла, друга чорна
В грудях вилися моїх —
А лелія гасла...

Кожна мала щось у собі,
Що леліялось в душі,
Однакові слова ревні
Виливались у тиші —
А лелія гасла...

Біла була заручена,
Розручилась від тих слів,
Чорна була засмучена,
Стала ясна від огнів —
А лелія гасла...

І розбило мені душу
Їх кохання навісне,
Пішла біла у черниці,
Чорна зрадила мене —
А лелія гасла...

* * *

Вився голос скрипки тонкий, кучерявий,
Я стиснув їй ручку, їдучи з забави,
Та й вже коні, як орли, знялись —
Вибігла за мною біленькая з хати,
Було дуже зимно, і я став прохати:

— Ой вернися, серце, не студись! —
Зловіщо глухо знявся шум топіль...

— Ой не вернись, милий, бо нема до кого,
Хочу застудитись, аби вмерти з того!..
А очима мовила мені:
— Чую через люди, що інші кохаєш!
А я кинув згорда: — Яку гадку маєш,
Не вбирай у слова навісні! —
Зловіщо глухо нісся шум топіль...

Рвонулися коні. Будь, мила, здорова!
Замаяли поле, і ліс, і діброва,
Мое серце біла глуша піль;
Моя мила сіла сумна аж до смерті,
Плакав голос скрипки у серце роздерте,
Рюмав, ламав руки її біль...
Зловіщо глухо гудів шум топіль...

* * *

— Старайтеся кращими бути,
Як були 'сьте! — шепчеш мені,
І ледве я міг се збагнути,
Мов блиснули громи ясні —
А музика грала
Марш Бетховена¹...

Втворилося небо — і тайна
Розблисла нечаяно в душі,
Мовчала царівна осяйна
Крізь сльози в самотній тиші —
А музика грала
Марш Бетховена...

¹ Бетховен Людвіг ван (1770—1827) — великий німецький композитор, автор симфоній, сонат, увертюр, концертів. Обробив для голосу в супроводі фортепіано українську пісню «Їхав козак за Дунай».

І встав гріх життя...— Моя зоре,
Ти плачеш? — сльоза впала з віч
У серце моє, наче в море
Глибоке під зоряну ніч...
А музика грала
Марш Бетховена...

* * *

Із-за неї душа моя чиста
Стає, як вода в джерелі,
І задума якась урочиста
Сіяє мені на чолі —
Як вічність на зорях...

Зі серця зробилась святиня,
Вона на престолі у ній
Сія, як світляна богиня,
І сіє святий супокій,
Як вічність на зорях...

Спокій на душі без порока,
І серце брильянтом сія,
І радість, і щастя б'є з ока,
Душа в нім ясніє моя,
Як вічність у зорях...

* * *

О, я, небачний, линув в ясні зорі,
Забув тебе і весь буденний шум —
Ти ждала мого слова в чорнім хорі
Тих чарівниць, що нас взяли на глум.

Гіена¹ руса кинулася рити
Під нами всіми сверлами образ,

¹ Гіена — рід хижих звірів; гіеновий собака — хижий ссавець родини собачих. У переносному значенні — хижий, кровожерний.

І раз посміла тебе обидити:
«За брамою вам місце, не у нас!»

Ти вибігла з кружка дівчат за двері
І впала, заливаючись плачем,—
Хтось викинув твій плащ на крик мегері,
Заперлась брама, замкнена ключем.

Дрижуча ззимна плакала, ходила
В гарячці понад річкою вночі —
Обида чорна за тобою вила,
Гукали в лісі навісні сичі;

А, я, небачний, линув в ясні зорі...

* * *

Ой як піду, люба, подавати руки
Ув обличчю смерті й вічної розлуки,
Не кажи ні слова...
Не кажи, кохана, ні одного слова,
Бо на серці стане каменем та мова,
Каменем та мова.

Я по тобі маю пам'ятку кохану,
Маю білі рожі і на серці рану,
Рану невлічиму...
А як скажеш добре чи гіреньке слово,
Кинеш в рану камінь, бризне кров наново —
І не буде стриму.

Де б слова сі впали, лишать мені плями,
Бо на камінь впадуть — поपालять знаками,
Попалять знаками,
А впадуть на рожі з білими листками —
Рожі чорні стануть, а мій жаль без тями,
А мій жаль без тями...

* * *

Вікном під вечірню годину
Жар сонця у неї горів —
Хтось плакав, ридав без упину,
А я там поглянуть не смів.

Як сонце погасло на склоні,
Від неї птах білий злетів
І сів на троянди вазонні —
І дух мій чогось затремтів.

Заснула, затихла безумно,
Всю ніч я над нею сидів —
Поклав її цвіт в вічне трумно,
Та в личко поглянуть не смів!

* * *

Тихо вечір у садочку,
Десь подівся соловій,
А по твоїм по слідочку
На травиці на рясній
Видно сльози...

Місяць світить, сплять лелії,
Білі рожі мерехтять;
Де ступали наші мрії —
Темні тіні сують
Білий смуток...

Смуток сей, як мряка, лине
Через поле на гріб твій
І снується повз калини,
В ній щебече соловій,
Що нас бачив...

* * *

Як стріну фіалку у гаю,
Розжалієсь серце моє,
Із жалю пісень я складаю,
І пташкою кожна стає.

Летять тії пташки на вишні,
Що там на цвинтарі цвітуть,
Падуть на могилу — і пишні
З їх співу фіалки ростуть.

Фіалками вкрилась могила,
Фіалки — то очі її,
І ними так дивиться мила
На мене з сирої землі.

На них роса світить, як сльози...

ГОРІШНІ АКОРДИ: Дія Г. ХРИЗАНТА

* * *

Вийшов з гір я на плай,
Кінь біжить попід гай,
Кінь біжить, а на нім
Грає в сонці яснім
Як козак, не козак —
А дівчина — як світ,
А дівчина — як мак,
Як маковий цвіт
І як іскра
Золотосвіт...

Поклонився я до ніг,
Аж розсипала сміх,
Озирнулась і вчвал —
І мені стало жаль,
Стало жаль: як мана,
Щезла краля і кінь,
Щезла краля дивна,
А злинула тінь
Мого смутку,
Моїх терпінь...

* * *

Чому лиш шум вітру іде на діброву,
А буря не грає грозою,
Чому мені серце вриває розмову,
Як сам я лишився з тобою?

Слова мої тихі — сердечне шептання,
В очах мені крутяться сльози;
Де сміх мій веселий? Надмірне кохання
Подібне до тихої грози.

* * *

Не можу повісти про себе
Щось більше, мій біль занімів,
Душа моя лине до тебе
І молиться німо без слів.

До ніг твоїх стеляться ревні
Ридання, як Каїнів дим
Зі жертви — благальні, непевні,
Як хмара під громом важким!

Не жалься, що жалісним сумом
Сміються криваві пісні —
Любов моя бореться з глуфом —
Прости, чорна галко, мені!

* * *

Ой не сплю, не сплю, ніч за нічю горю,
Від безсонниці гасну, як свічка,
А як сплю, то у сні сниться мама мені,
Як схиляється край мого ліжка.

І цілує мої згаслі очі сумні,
І питає, і гладить рукою:
«Чо ти, сину, змарнів, як земля почорнів,
Чи не підеш ти, сину, за мною?»

«Ой матусю моя, то розпуки змія
Край серденька гніздечко сповила».
«Не журись, сину мій, дух прочиститься в ній
І поверне твоя давня сила!»

І на серце мені кладе руки свої,
І зціляє весь біль, і колише,
А я плачу крізь сон, гори бачу з вікон,
А на нас сон-трава в росі дише.

* * *

Ой приснилась мені мила
Сеї ночі в дивнім сні:
Пташка біла прилетіла,
Пала на лице мені.

«Що се? — каже, — чи ти хора?
Як змінився голос твій,
Що за горе, моя зоре,
Моя пташко, світе мій?»

«Твоя пісня вслід за мною,
Як заклятий дзвін жене
Дивним шумом, свистом, глумом —
Зжалься і прости мене!»

Я простив — і впала біла
Одіж із рамен її —
І медуза семивужа
Кинулась в лице мені!

СРІБНА ЦАРІВНА

Тихо, тихо Дунай воду несе,
А ще тихше дівча косу чеше,
Край синього моря,
Як ранняя зоря,
На кручі сіяє,
Чеше косу, чеше русу,
Чеше і співає...

Що прочеше, на Дунай пускає,
А гребінчик мов золотом грає,
Грає злотий волос,
А сріберний голос
Дзвонить і лунає,
З сміхом сонця перли в струни
Срібні розсипає.

Тихо, тихо Дунай в море тоне,
В сяйві дзвонять чудодійні тони,
Ось козак до бою
Пливе за водою,
Слуха і не знає,
Чи дзвін дзвонить, місяць сходить,
Чи зоря зоряє!

І краса як сонце засліпила очі,
Лине проміж кручі, де вода клекоче
Мені сумно, сумно,
Що хтось так безумно
Мчався за красою —
Розбив човен та й поринув
В кручах під водою...

ГОРІШНІ АКОРДИ: Дія Д. ОНІЛЛА

* * *

Щебеч мені, щебеч мені,
Як щебетушка навесні —
Від слів твоїх веселий сміх,
Як срібло, ллється з уст моїх,
А серце мліє в райськiм сні —
Щебеч мені!

Кажи що-будь, кажи що-будь,
Як мірга, дише твоя груди —
І будь гірке, гей той полин,
Солодко ллється з уст-малин,

Сміх-жемчуг сиплеться на груди —
Кажі шо-будь.

Та й смійся, смій, о раю мій,
Хоч я не твій, не буду твій —
Та світять сльози мені з віч,
Остане спомин з наших стріч —
Як нас лучило небо мрій,
Ти смійся, смій!

* * *

Пахла ясна ніч маєва
В самоцвітах дум і мрій,
Грала в лузі опалева
Мла в очах нам, світе мій!

Як ти вдіта в синім шовку,
П'яна мріями душі,
Клонячи на груди головку,
Вся тремтіла у тиші.

Пристрасть золота кохання
В ореолі сплела нас —
У тремтінню раювання
Поцілуй в зітхання згас.

І присяга виливалась
З наших уст до ясних зір —
Ніч маєва розспівалась,
Вічність нам горіла з гір.

* * *

Полинеш зі мною, подібна царівні,
Полинеш над Гангес у срібній оболоні,
Полинеш на лоні моїм на три коні —
Три яблука візьму для тебе чарівні,
І злинем в край казки і зізд!..

І коні помчаться, що їх не проглянем,
На ворона сядем — до моря доїдем,
На лебедя злинем — море переплинем,
На сокола сканем — до Гангу¹ дістанем,
Де лотос розквітлий горить!

Над берегом Гангу у ніч процвітає
Стоіскрами лотос, як з казки чар-зілля,
Хто найде, той вічний, той світ увесь має,—
Ти найдеш, ти зірвеш той цвіт на весілля,
І втілиться в сина наш дух!

І в лотос положим його серед чару,
Кинем срібне ябко — стане перстень лісу,
Кинем золотее — стане перстень-річка,
А діамантове — стане перстень жару —
Там буде ходити наш син!

Йому будуть дзвони бриніти чарівні,
Йому буде райдуга грати водограю,
Йому будуть пахнуть всі пахощі раю —
І будуть служити три ясні царівни,
І сокіл, і лебідь, і крук!..

* * *

В Рив'єра² ді Гарда місячна ніч
Красується ясно у блисках,
Горить срібне плесо міріадами зір
І плеще в брильянтових присках.

На березі тихо. Спустила до хвиль
Верба полусоннії віти,
З лампадів між рожами сипле світиль,
Ми граємся в хвилях, як діти.

¹ Ганг — ріка, що протікає в Індії і Пакистані. Священна ріка індусів.

² Рив'єра — побережжя Середземного моря в Італії та Франції, зона туризму.

Як двоє лебедів, що в тоню пірнем,
То виринем в перлах у світлі —
Чоломкають хвилі нам груди огнем,
Сміються троянди розквітлі.

* * *

Як смуток на мене, то я похилюся,
Як вітер по тучі у лузі,
На тебе дивлюся, до тебе молюся,
Ти сонце моє в ясній тузі.

Ти ангел спокою, ти світ серед ночі,
Ти сміх мій і плач мій дитинний;
Як сльози упадуть на стомлені очі,
Я бачу твій образ невинний!

* * *

Не гладь чола мого, чудова
Дружино, як ясний лазур,
Не вигладить ручка шовкова,
Що зморщене силою бур.

В чола мого морщинах сіяв
Хтось дужчий від тебе той сум,
Щоб сміх твій дитячий розвіяв
Ту мряку тяжких його дум.

В тих морщинах знак мого роду
І гордості наших терпінь,
В тій мряці спить тайна народу,
Що зродиться з мук поколінь.

РОЗГУБЛЕНІ ЗВІЗДИ

* * *

Надоїла чужина, аж благає дівчина,
Як та квітка під спеку:
— Ой козаче, собою, візьми мене з собою
На Україну далеку.

— Стопромінная зоре, через землю і море
Вибирайся в дорогу!
Підем разом обоє через пекло самое
Ставить храм своєму богу.

Де горітимуть зорі у бурхливому морі,
Там ми будем ступати,
Будем разом стреміти в понадхмарні орбіти
І світи запаляти!

Будем разом палати зоряні будувати
Серед рідного моря,
Будем разом терпіти, будем разом радіти
Серед щастя і горя!

Маю пісню, як думу з превеликого шуму,
Будем разом творити,
Будем душами мріять, світло духа леліять,
Доки будемо жити!

Разом злинем на зорі в позасвітнім просторі,
Як замкнуть нам повіки —
Наші душі зйдуться, в одну ясність зіллються,
Щоб ясніти навіки!

* * *

Як в космічній сфері злучаться дві зорі,
То в сузір'ях разом творять новий світ,
А в коханню згідні, душі собі рідні
Шлють від себе тіні на розстанню вслід.

Раз ми зустрінулись, душами близнючі,—
Перед нами сонцем рознялась глибінь.
Нам сяли очі, як ті громи в тучі,
І в огні незчулись, де є наша тінь.

По твоїм розстанню я глядів за тінню —
Аж ти з мого тіла взяла мою тінь;
Жду з тобою стрічі, моя Беатріче,
Хоч ми розійшлися в темну далечінь.

Тепер де не гляну, лине скрізь за мною
Бачена душею тінь твоя услід;
Ясність б'є зорею їй над головою —
Чую, що сотворю з пекла новий світ!

* * *

Ой мене ти не забудеш,
Як з чужинцем жити будеш
В райдузі вражінь —
Буду линути душею
Скрізь за постаттю твоєю,
Наче твоя тінь.

Буду тебе обіймати,
Буду губи цілувати
Ангелом у сні,
Буду демоном устами
Груди пити до нестями
В сонній тишині!..

Буду очі ясувати,
Ясним сонцем випивати,
Як цвіт п'є росу,
Буду думами шуміти,
Буду струнами дзвеніти
Про твою красу!..

Буду місяцем під глушу
В ніч леліять твою душу
Блиском ясних зір,

Буду тебе обожати,
І молитись, і ридати
Снігом наших гір...

Будеш жити, як сновія,
Наче з'ява чародія
В піснях вітчизні,—
Як волосся посивіють,
Чорні брови полиніють,—
Сплачеш в чужині:

— Ти кохав мене душею —
Я остала все твоєю,
Хоч ми розійшлись!
Там, на зорях у безкраю,
Бог нас верне з брами раю
В рідний край колись.
Втілимось в онуків діти,
Тоді будем розкішніти
У красі жаги —
І жарітися з кохання,
І вмирати з раювання,
Як грецькі боги.

* * *

Розгублені звізди, розсипані перли,
Розвіяні квіти із мого краю,—
Хто вас позбирає, аби ви не вмерли
Для рідного краю в чужому раю?

Хто може збагнути тьму нашого горя:
З розвіяних квітів розвал сіл і міст?
З розсипаних перлів глиб темного моря?
Сум нашого неба з розгублених звізд?

Розгублені звізди на чужі орбіти
Падуть в метеорах в нерідній землі —
Дають їй брильянти, дають самоцвіти
І світять в коронах чужих на чолі!

Розсипані перли з корон, з діадемів,
З паладійів¹ наших розбитих святинь
Блищать в ожереллях розкішних теремів
На тронах сусідніх князів і княгинь!

Розвіяні квіти на чужі дороги,
Що вирвані з корня від рідних низин,
Деся впадуть під ноги якоїсь безроги
Або під колеса чужинних машин!..

Хто може збагнути тьму нашого горя:
З розвіяних квітів печаль сіл і міст?
З розсипаних перлів рев нашого моря?
Крик нашого неба з розгублених зізд?

Не звідяться зізди, не перляться перли,
Не квітнуть нам квіти у ріднім краю,
Де хижі терміти наш край пережерли,
Розжилися черви з чужого гною...

* * *

Не в'ються квіти у барвінку
Красками в сонці у вінку,
Сміється молодь на зарінку,
Пісні осріблюють ріку.

Пісні лунають, грають сміхи,
Мов золото горить в огні —
Я молодію з їх утіхи,
Радію серцем їх весні.

Жаріється в очах їх мрійних
З їх душ закоханих огонь,
І сиплються з розмов надійних
Найкращі квіти до пісень...

¹ Паладій — сріблясто-білий ковкий метал, належить до типу платинових металів.

Їх жар паде на мою душу,
І серце знов сія від мрій —
Із ними я любити мушу,
Хоч сріблять літа волос мій!

Душа моя, як ніч блакитна,
Розквітла зорями в думках —
А моя пісня різноцвітна
Сія, гей райдуга в красках.

* * *

Ой кілька по світу
З огнем самоцвіту
Розгублених звізд?
А кілька розбитих,
В чужині заритих
Утрачених гнізд?
А кілька нездарів
Ростить яничарів¹
В перстнях змія —
Для рідного краю,
Де ріс лотос раю,—
Царівна моя?!

Не квітка чар-зілля
В проваллі безцілля
Заблисла в огні —
Краса з України
Із ростом раїни
Явилась мені;
У темряві ночі
Горіли нам очі,
Як світ і зоря,

¹ *Яничари* — регулярна піхота в Туреччині з XIV до поч. XIX ст. Комплектувалася з представників християнських народів і була опорою влади турецьких султанів. З XVI ст. яничари перетворилися на замкнену військову касту, яка відіграла значну роль у державних справах. У переносному значенні яничар — перевертень, зрадник.

Для рідного краю
Розцвів лотос раю —
Каліпсо¹ моя!

В сповір'ю кохання
Прорвалось бажання
Із серця мені:
— Ходім на Україну
На маску зміїну
Кидати вогні!
В огнистім зазиві
Грім блиск в її зриві:
— Де ти, там і я!
Для рідного краю
Горів лотос раю —
Каліпсо моя!

Чи з'ява, чи сон це?
В душі грало сонце
В чужині мені —
Жарілись любов'ю,
Сльозами і кров'ю
Облиті пісні.
Ї вилялись в думу
Народного шуму,
Де вічність сія,
Для рідного краю
Сіяв лотос раю —
Каліпсо моя!

Заходжу до хати,
Де плакала мати,
Яку має вість?
Продала в чужині
Не своїй дитині
Свою кров і кість,
З українських дарів
Ростить яничарів

¹ *Каліпсо* — в давньогрецькій міфології німфа, яка сім років тримала в полоні Одиссея.

В обіймах змія,
Для рідного краю —
Пропав лотос раю —
Царівна моя!

* * *

Україно, рине кров червона,
Як багровий цвіт із твого лона,
Як багровий цвіт —
Зліч у небі всі падучі зорі,
Кілько твоїх душ пропало в морі,
Але де їх слід?!

Кілько їх розсипано по світу,
Кілько в бою впало твого квіту
Чужим на ралець?!
Кілько чинів твоїх з поля слави
Розікрали в тебе круки й гави
Собі на вінець?!

Кілько сяє в чужім пантеоні¹
Викоханих в муках в твоїм лоні
Талантів і зізд?!
Кілько поту й сліз твоїх пролитих,
Кілько плаче серць твоїх розбитих
З мурів чужих міст?!

Кілько крові рине в їх теремах
В обрях з рубінів, в діадемах²
Із твоїх ребер?!
Кілько сліз ридає в ожереллях,
Видертих зі скарбів в підземеллях
Із твоїх недер?!
Та й пишаються ті круки й гави
В твоїх перах, граючись, як пави,
З золотих палат.

¹ *Пантеон* — античний храм, присвячений богам; монументальна споруда, де поховано видатних людей.

² *Діадема* — пов'язка на голові давньогрецьких жерців; вінець князів та царів як символ влади; коштовна жіноча прикраса у вигляді невеликої корони.

А ти миєшся в кривавім поті
Серед нужди у тяжкій роботі
В норах темних хат!

А всі скарби, що на тих харцизах,
Колись грали в твоїх княжих ризах
З тронів і святинь,
Аж твій гріх віддав їх на розвалля,
Облювавши насміхом шакала
Князів і княгинь...

Що за слід полишиш ти в орбіті?
Кров твоя бозплодна в верховітті
За великий гріх,
Що з ненависті до свого пана
Все пригнешся до якогось хана
Під чужий батіг!

Сотні літ ти заросла бір-зіллям,
Аж з могил розквітнула чар-зіллям
Кров, багрова кров,
Що еднає всіх у ріднім краю,
Ставить храм для Бога свого раю —
В творчую любов...

Якби бризнула тим багром з твого лона
Водограєм чинів кров червона
За тисячу літ,
Забагровив би твій слід всі зорі,
Закрасив би до дна хвилі в морі
Наш багровий цвіт!

* * *

Склав тобі я зорю слави
З авреолі¹ яснояви,
Як чуткий мистець,
Рідний край дав за науку,
За красу, за твою штуку
Золотий вінець.

¹ Авреоля (ореол) — слава, пошана.

В рідний край любов манила:
Стрілять нам орлині крила
З генія долонь —
З пекла перейдем до неба
Крізь чистилище, де треба
Йти через огонь!

Та за ласку між панами
Ти пошилася у дами,
Де царює хам,
І любов до України
Ти змінила на зміїне
Під його ім'ям!

І змінила зорю слави
Між чужих за пір'я пави
На м'який чіпець!
А за чеське скло і шовки
Проміняла із головки
Золотий вінець!

* * *

Ой прости прокляття, кинуте у вічі
Тобі перед світом за великий гріх,—
Я у сні увидів тебе, Беатріче,
Як ти вийшла з пекла білая як сніг!

Десь читаєш в листі, співанім піснями,
Як я проклинаю твою кість і кров,
Що, як Богуславка¹, виреклася мами,
Змінюючи мову, віру і любов!

А на шиї перли, в волоссю рубіни...
Звідки ти їх маєш, лист мій оповість —

¹ *Богуславка Маруся* — героїня української народної думи «Маруся Богуславка». Перебуваючи в турецькій неволі, вона визволяє «сімсот козаків». На цей сюжет написана низка художніх творів української літератури.

З перлів плаче кров'ю жалість України,
Кому ти продала її кров і кість!

Буде уганяти кров, заклята мною,
Услід за тобою глумом моїх струн,
В чужині сконаєш згаслою зізвздою,
Земля твої кості викине з всіх трун!

І бризнули сльози з віч твоїх глибоких
Струями над листом «Розгублених зізвзд»,
Рвала ожерелля ти з грудей високих,
Розсипались перли з шиї на поміст...

Вирвала з волосся гердан рубіновий,
Сипались рубіни з дорогих обков —
Бризнув тобі з листу водограй багровий,
І лице мармурне обілляла кров...

Я на лист поглянув, що писав я кров'ю,
Зникли мої зізвзди, лиш білий папір —
Ти стояла біла, сяюча любов'ю,
Моя Беатріче, серед ясних зір!

ПАПОРОТИН КВІТ

* * *

Кам'янець у млі леліє,
Смотрич грає і шумить,
З мурів замку місяць мріє,
Там душа царівни спить,
Грає і шумить.

Кілько в нас красунь в коронах
Світ обдало в чароцвіт?!
Що принесли ми на тронах
Україні в рідний світ?
Яничарський цід!!

¹ Фермент (Черкаський повіт).— (Приміт. авт.)

Грає шум під водопадом,
Козак слуха серед дум,
Поїть коні над свічадом,
В його сумі блисне глум —
Загадочний сум!

З брами замку по зарінку
Йде кохана з ранніх літ,
Як царівна — в злотім вінку,
Аж в нім грає самоцвіт...
А козак поблід!

Клониться у діадемі:
— Мене викрасти не мрій!
Я потурчилась в гаремі,
Де вінок згубила свій!..
Скончив він, як змії:

— Паня ти в чужого хама,
В мене ти з півсвітку дама! —
Попрікнув я їй.
— Але я людина з кров'ю,
Скнію, чахну за любов'ю,
Як квіт без роси!

Станула, як Афродіта,
Із мarmуру в тюлі вкрита,
Тягне в гріх, як змії:
Так мене ти приголубиш,
Коли схочеш, бо ти любиш
Мене для краси!..

Скинула усі мушліни,
Мов уроджена із піни
Фріне перед суд.
— Ні, краса — для України,
Дати кров і кість в руїни
На геройський чин!

Від краси святого тіла
Вся кімната заясніла
На приману в блуд:

— Бери тіло, як взяв душу,
Хоч з чужинцем жити мушу,
Твій буде мій син!

Очарований красою,
Я обняв її рукою,
Впав на мене ляк —
З піни тільки шум остався,
Лиш кістяк зареготався,
Труп'ячий кістяк!

* * *

«Ти продала без каюття
Зміям душу для вигід —
Змий же кров'ю тіль з прокляття!
Кров розквітне в лонах літ
В рідний сонцецвіт!»

Меч заблиснув — біле тіло
Забагрило у кораль!
Кинув в воду — забуртіло...
На коня! У поле, вчвал,
В бій топити жаль!

Грає бій за Україну
З того часу триста літ —
Йде руїна на руїну,
Аж заблисне на весь світ
Папоротин цвіт!

Кам'янець у млі леліє,
Смотрич грає і шумить,
З руїн замку місяць мріє,
Там душа царівни спить,
Грає і шумить...

* * *

Із'явилась в ніч по шлюбi
З медом усміху на губi
В сні мені як дух,
Наче з піни біле тіло
Крізь мушліни шамотіло:
«Будь же мені друг!»

КОСМІЧНИЙ КРУГ

Триптих, присвячений О. Кобилянській¹

I

Читаю книги чинів і стремління
Всіх поколінь у лонах тисячлїть —
І шибне думка блиском просвітління:
І шепче: — Тат твам асі!²

Століття йдуть в думках тисячолїття,
Встають забуті предки із могил —
Ряхтять їх панцирі в золотоквіття
І віє дух безсмертя з шести крил
І шепче: — Тат твам асі!

Переживаю, що прожив, наново:
Мій дух горить промінням їх стремлїнь,
І за сльозами ллється в пісню слово
І в кождім слові грає його тїнь
І шепче: — Тат твам асі!

II

Був, є і буде дух мій споконвіку,
Записаний в скрижалях у творця —

¹ *Кобилянська Ольга Юліанівна* (1863—1942) — видатна українська письменниця, автор повістей «У неділю рано зілля копала», «Земля», оповідань «Битва», «Банк рустикальний» та ін.

² Шлях до визволення (*санскрит.*).

Втілявся в лицаря нового віку
І був між вами мов не той з лица,
Де панта рей¹.

Не нам збагнути позасвітню волю,
Яка кермує летом душ і звїзд,
В сузір'ях пише всім народам долю,
І духам стеле зорі на помїст,
Де панта рей.

Помїст до Бога не збагнаний світлом,
Проходить дух мій через труд землі
І в полусні єднається з засвітом,
А вічність сяє на його чолі,
Де панта рей!

III

Я знов умру, похований між вами,
І дух мій струсить весь тілесний бруд
І пролетить по зорях небесами,
Де труд і гріх осудить божий суд
Між альфа і омега².

І верне знов, очищений з засвіту,
До давнього життя в людськїм живлі —
Спокутувать свій гріх проти завіту
І втілиться в якесь дитя землі
Між альфа і омега.

І буде так верстати шлях терпіння
До Бога і сповняти гідну ціль —
Аж стане совершенним з просвітління
Крізь гріх землі і крізь засвітній біль
Між альфа і омега.

¹ Все тече (гр.).

² Від початку до кінця; альфа і омега — перша і остання літери грецького алфавіту.

ПЕТРО КАРМАНСЬКИЙ

Як Агасфер¹, мій друг сумний до смерти:
На собі чув прокляття поколінь —
Вигнаних з раю, щоб ні жить, ні вмерти!

Мікроб часу розточить їх на тлінь,
Бо не живуть, щоб волю переперти...
Як символ смерті, їх лякає тінь!

Я ставив храм Михайлика² святого,
Що стереже їм Золотих воріт,
Збирався гурт наш круг стола одного...

Хоч кожен мав в душі свій власний світ,
І кожен власну віднайшов дорогу
Сповняти предковичний заповіт!

Сіяло всім з Великої Руїни
Століть в краю безіменних могил
Містичне сяйво Граля³ України.

До нього слав Михайлик шестикрил...
За кожним з нас ішли великі тіні Шукати
Граля в тьмі чужих світил!

І кожен з лицарів відчув душою
Те світло Граля як надземний дзвін,
Що грав в повітрі сяєвом вирею.

Ніхто не знав з нас, звідки грає він,
І кожному в душі творив ідею:
Скарби, добуті з предківських руїн.

¹ *Агасфер* — вічний скиталець за відмову Христові місця відпочинку в ході на Голгофу.

² *Михайлик* — легендарний лицар, оборонець Києва перед ордою, що взяв на спис Золоті ворота і заніс до Царгорода, де їх стереже донині як символ української держави.

³ *Граль* — міфічна смарагдова чаша Христа з Тайної Вечері, захована в лісах Британії, де знайдення її віщує визволення з неволі. (*Приміт. авт.*)

І кожен з нас найшов у п'їтьмі пунці
За світлом Граля інший скарб землі,
Що його скрили руки загребуші.

І приносив нам з гордістю в чолі
З рідного поля квіти невмируші,
Розквітлі в нивах рідної ріллі.

Мій друг жалівся: — Надоїли люди,
Пїду від них і кину денний шум,
Бо всюди зле мені і сумно всюди.

Як тїнь, за мною ходить чорний сум —
Скрїзь зле мені було і зле все буде...
Самотній я пройду світ в п'їтьмі дум!

Прощався в храмі Сфїнкаса край престола,
І свою думку кидав кожен з нас,
Як розв'язати квадратуру кола...

Казав я: — Цїль сам найде кожен з вас,
Як скине пута Україна квола,—
Всім загадку життя розв'яже час!

Та він ішов від нас. Блукав світами,
Пройшов моря й краї з людьми всіх сфер,
Шукав там світла Граля з земляками.

Дививсь між нас, мов клятий Агасфер,
Та не найшов спільної мови з нами —
І відходив від нас, немов для нас умер!

Аж вдарили до бою сурми-труби,
Здавалось, ради Золотих ворїт
Ішли народи в бїй, як дроворуби!

І від гармат затрясся цїлий світ —
Їздці Апокаліпси рвали дуби,
Ми всі сповняли божий заповіт!

Народ повірив нам в слова пророчї,
І з нас ніхто не станув осторонь —
Хто світло Граля кидав в темїнь ночї,

Хто в пекло Данта йшов через огонь,
Кому китайка смертю втерла очі —
Від жертви з нас ніхто не крив долонь!

Гей з-під землі, явилась в дні понурі
В нас армія стотисячна як в сні —
Збудилась Україна з ревом бурі.

Протерла зір, окрадена в огні,
Під гук гармат стрільців лягла в пурпурі,
Від ран і куль затоптана на дні!

Верталися до рідної країни
Всі скласти кості на своїй землі,
Та не в своїй, не в славі України...

Злетілися з вирею журавлі,
Розбиті бурею без права — тіні
Від себе кидать на своїй ріллі...

Наш Агасфер, прибитий рідним горем,
«За честь і волю» крик підніс в безкрай,
Не хотів вернутись, плачучи за морем...

Та притягнув за душу рідний край —
Упав на гріб мій з своїм серцем хорим,
Узрівши пекло, де мав бути рай!

Гукнув я в гробі: — Петре, любий брате,
А де ж подів ти тінь своїх терпінь?
— Я на границі мусив тінь продати...

Ми морітурі, суджені на тлїнь,
Не вільно нам своєї тині мати —
Хіба ти в гробі маєш свою тінь?

— Прокравсь крізь гори я з своєю тінню,
Та земляки до влади донесли
З жаху, що впою смілість поколінню...

Живцем мене до гробу загребли,
Щоб тінню я не бив їх по сумлінню
І «со святими» мені затягли.

Та я живу у гробі світлом Граля:
Минулим і майбутнім переможу час! —
Гукав я з гробу нашого розвалля.

— А що ж ти, друже, зробиш серед нас?
В нас на могилах розвелось шакалля,
В них що ти є? Минулого оглас?!

— Терпіння більше від часу і тління,
Я є терпіння! — Агасфер загув,—
З вічності в вічність тягнеться терпіння —
Я буду все, як споконвіку був!

1.XI.1935

СРІБЕРНИЙ ДЗВІН

(Уривок з поеми)

Ой дзвін дзвонить, місяць сходить,
Срібна Русь у світлі грає,
Де ударить його голос,
З-під землі Русь викликає.

Ой дзвін дзвонить, робить чуда,
Глухі чують, сліпі бачуть,
Німі стануть говорити,
А відступники заплачуть...

Звідки ж в нього така сила?
Звідайтесь в Богоревиці¹ —
Тут дзвонив він сімсот років
Під землею у темниці.

Як на Русь орда летіла,
Його скрили перед нею —
А й всі люди тут пропали,
Дзвін лишився під землею.

¹ В Богоревиці на Закарпатті добуто 1917 р. срібний дзвін із часів Ярослава Мудрого. Мадяри завезли його до Братислави та розбили. Я зложив поему «Сріберний дзвін», яка була популярна серед молоді 1920—30-х рр. (Приміт. авт.)

Третій рік війна велика
Яла кровцю людську пити —
Підійшов він як заклятий
З-під землі народ будити.

Кінь біг полем та й ударив
В дзвін сріберний копитами —
Як дзвонити срібний голос
Понад сонними полями.

Вчули люди, що дзвін дзвонить,
Хто жив, біг і дивувався:
Цілий срібний дзвін великий
Серед поля звідки взявся?

Цілий срібний руський напис
Сяє жовто в день погідний,
А під бурю з хмар синіє,
Як блакитний стяг наш рідний.

Цілий срібний руський напис
Рік за князя Ярослава:
Тисяч тридцятий четвертий —
Ось де, люди, наша слава!

Ярослав, наш князь великий,
З Києва слав уграм зятя,
Та заслав той дзвін сріберний
Срібній Русі Закарпаття.

Настя, дочка Ярослава,
Йшла до угрів за Андрія,
Привезла той дзвін сріберний,
Ясний, чистий, як лелія.

Привітав народ царівну
Серед співу та веселля,
Як зронила віще слово
Через злота ожерелля:

— Срібна Русе, прийми в дарі
Дзвін сріберний Ярослава —
Нехай дзвонить, поки буде
Гомоніти твоя слава!

Як загубите ту славу,
Не дай Боже, в чужім полі —
Дзвін дзвонити перестане
І зів'янете в неволі.

Буде ждати; аж повстане
Нове горде покоління,
І тоді він знов заграє,
Повен блиску та проміння!

Ось він дзвонить, тисяч років
Тому ми тут панували,
Де дзвеніла наша слава,
В церкві срібні дзвони грали!

Де дзвеніла наша мова,
Наші ниви золотіли,
Наші городи та села
Виногородами леліли!

.....
Ось він дзвонить — сонце сходить,
Срібна Русь у світлі грає,
Дзвін сьогодні чуда діє,
Наша слава оживає!

Ужгород, 1921

КНЯЗЬ ЛАБОРЕЦЬ *(Мім Срібної Землі)*

Перша пісня

I

Місяць світить у Карпатах,
А Лаборець-річка грає
По камінням-поколінням,
Про їх князя повідає
Казку дивну на весь світ:
Було тому тисяч літ...

Тому тисяч літ з горою
Князь Лаборець з Ужгороду
Раз Дунаєм плив у гості
До царя до Царгороду,
А вернувся мов не князь —
Взяла нудь його якась!

І не видить, як чудово
Світять наші сині гори,
І не чує, як клекочуть
Срібні води в темні звори,
Ходить-блудить день і ніч
І тікає з людських віч.

А в нас в горах на Купайла
Зорі світять, місяць сяє,
Дишуть зілля, пахнуть квіти,
Гора Зелемінь іграє,
Наче золотом горить:
Хто се їде — кінь біжить?

Князь Лаборець в срібній зброї
Йде під гору, сам душею!
Ах, як світять йому очі,
Цілий молиться під нею,
А капище в вершині
Ціле топиться в огні.

Дажбог ясний, наче сонце,
Об'явився в нім і сяє.
Йде, ступає і підносить
Йому перстень, що палає,
Гейби папоротин цвіт —
Верже слово, мов граніт:

— Не завидуй грекам скарбів,
Маєш перстень, що покаже
Тобі скарби гір високих
І відгонить плем'я враже
Од Сріберної Землі —
Жаром, скритим у скалі!

І вложив йому на палець
Ясний перстень з огнецвітом,
А де впаде його світло,
Там заблісне ріжноцвітом
Срібло, золото, сіль землі,
Скарб, залятий у скалі.

А Бог каже: — Так створиш
Усі скарби у Карпатах,
Буде нарід твій щасливий,
Буде жити у палатах,
Буде славний на весь світ,
Тільки тям той заповіт.

Лиш на одну гору Пікуй
Ти не смій, ні твої діти
Йти з перстеном бога сонця...
Там одурять тебе цвіти,
Там є тайна! Не питай,
Там є людській думці край!

Слово те мов Перун кинув,
Дощ ударив, грім забліснув —
Дажбог з очей навек згинув.
Айні словом князь не писнув.
«Що за тайна? Думці край?»
Гомін в горах крикнув: «Рай!»

Зорі світять, місяць сяє,
Іде князь із огнецвітом —
З його світла з гір стріляє
Дивним блиском-ріжноцвітом
Скарб за скарбом серед гір —
Мов розсипано тьму зір!

2

Ой на борах непрохідних,
І на горах на високих
Князь Лаборець ставить царство
Для хорватів вірлоких,

За верхами синіх гір
Ставить трудом архітвір.

Об'їжджає кожну хижу,
І всіх людей переймає,
Учить, як любити землю,
Що великі скарби має,
Вчить, як потом на чолі
Їх добути з-під землі.

Так осушує всі багна
І корчує ліс на горах,
Засіває доли збіжжям,
І вино садить на зворах,
Добуває з камня сіль,
Люд стягає з людських піль.

Після кожної роботи
Вийме перстень з огнецвітом —
На читавім¹ новім полі
Блиснуть скарби самоцвітом,
Роздає їх поміж люд —
Ось вам праця за ваш труд!

Срібна земля зароїлась
Од народу з Закарпаття.
Всюди ситно і прибитно,
Всі щасливі, всі як браття.
Всі хіснують² у хвалі
Скарби Срібної Землі.

В горах ставить храм Дажбога,
Де явивсь на Зелеміні,
Та святиня із мармору
Світить на всі гори сині
Злотоверхом круглих бань,
Коли сонце кине грань.

¹ Великий, значний. (Тут і далі приміт. авт.)

² Користуватися.

Око золоте Дажбога
Над вівтарем всіх вітає,
А склепіння сине в звіздах
Вікнами з кришталю грає —
Срібні сохи в звіздах крил
Рвуть у небо в млі кадил.

В свято літа на Купайла
Там народ приносить в дарі
Вино, злато і пшеницю
І складає на вівтарі —
Грають гуслі до пісень
Про Дажбога святий день.

А у ніч святу на горах
Горять ватри сонць в колеса,
Скачуть пари кривим танцем
І пускають вінці в плеса:
Хто до любові, хто ні?
І вінчаються в огні.

А на свято Корочуна¹
В Ужгороді стяги мають,
Князь вітає гості з краю,
У палаті світла грають,
В злотих стінах з тисяч свіч
Зустрічають святу ніч.

Там старці з верстов народу
Йдуть до князя з колядою,
З ним сідають до вечері,
Йде дванадцять страв чергою,
Ллються вина з срібних чаш:
— Многа літа, князю наш!

«Многа літа!» — спів лунає,
Князь кидає кутю в стелю,
А всі люди колядують
Про Дажбога у «веселю»,

¹ Свято в найкоротший день за поганських часів, нинішнє Різдво.

Як велика ти еси,
Земле Срібної краси!

3

Та й ідуть купці від греків,
І від німців, і з Морави
І купують, що їм треба...
І б'ють всюди у дзвін слави,
Що Лаборець дикий край
Замінив у земний рай!

Олег, князь великий Руси,
У Києві дзвін той чує,
Племена всі взяв у руки...
Та хорватів не воює,
Бо хорватів один дар
Більший дані од хозар.

Чують угри, як на Руси
Золотом Лаборця дзвонять,—
Та й зірвалися, як хмара,
Свою орду з Дону гонять...
А й додерлись до Карпат,
Але жах їх гнав назад.

Князь на горах чув шум орди —
Скочив з гір на Русь Черлену,
Блиснув з горбів огнецвітом —
Мов пустив дугу огненну,
Знявся стовп огню зі скал —
Запалив ворожий вал.

Ліс огненними стовпами
Запалили дивні чати,
То олій горів підземний,
Димом заслони́в Карпати.
Угрів кинув в жар і дур —
Закричали: — Тиз — Гадур!¹

¹ *Тиз* — (мадяр, *tiz*, огонь) *Гадур* — одинокий бог поганських, угрів, бог війни, що пускав огненні стріли з лука.

Глянув в Сонце Олег Віщий,
Із Кавказу блиснув громом,
Скочив левом, побіг туром,
Заграв уграм хмароломом:
Впав орлом на один змах —
Сипнув перлами в степах...

Утікали куди очі...
Аж спинилися над Доном.
«Срібну Землю Тиз сокотить!» —
Гомоніли із поклоном,
З диким жахом ув очох:
— Тиз — огонь — великий бог!

— Дзвенить слава у Києві,
Труби трублять в Велеграді¹,
Грають сурми у Предславі²,
Сичать змії в Цареграді:
Князь Лаборець — чародій,
Най прослідить тайну змії!

І приходить грек премудрий
В гості ніби, з лестю змія
І солодко промовляє
До Лаборця-чародія —
І читає по очам,
Що нещасний князь є сам!

На чолі його задума
Не втаїлася від грека,
Його мучить чорна дума,
Що за тайна в горі Пека,
Де є людській думці край —
Може, там є вічний рай!

Грек провідав се про князя
Через чари красавиці,
Танечниці з Закавказзя,
Що стрункіша від ялиці,

¹ Столиця Великоморавської держави.

² Столиця Болгарії.

А гінкіша від струї,
А в'юнкіша від змії.

І солодко змії говорить,
Що думкам немає краю —
Хто охреститься водою,
Той дістанеться до раю,
Бо хто душу Богу дасть —
Над ним пекло тратить власть!

І зродилась в князя думка
Прослідити тайну світа —
Вмився грецькою водою
І чекає свята літа,
Як проблісне в дивну ніч
В горі Пека тисяч свіч.

Друга пісня

4

Нічка в горах на Купайла.
Зорі світять, місяць сяє,
Дишуть зілля, пахнуть цвіти,
Гора Пікуй в світлі грає,
Наче золотом горить...
Хто се їде — кінь біжить?

Князь Лаборець йде під гору,
А й вагується душею,
Жахом світять його очі,
Сховав перстень під кирею,
Слідить тіні у корчах —
Кожний шелест будить страх.

Пахнуть цвіти, дишуть зілля,
Аж повітря душить пахом,
Йому серце в грудях мліє...
Він поблід і глянув з жахом —
Дажбог слідить його з гір,
Його очі — тисяч зір!

Десь у зворі звірі виють,
Там запугало совою,
Див на верху древа свиснув,
Застогнала ніч грозою —
Кличе з ліса бісів біс,
Виє свистом цілий ліс!

Осіна в лист зашуміла —
Світ довкола закрутився...
Під землею задудніло —
Змій стоіскрий підіймився,
Закрутився коло ніг —
Князь звалився на моріг.

Хмара бісів збігла з ліса
Різноликих, стоязикових...
Князь закрив лице рукою —
Луна гомін криків диких.
Хоче світлом вбити тьму,
Чур йому а Пек йому!!

Гора Пікуй розвернулась,
Засіяла жаром-блиском,
Вийшов Пек. І зором супа
Глянув, крикнув, скочив з виском,
Вирвав з перста огнецвіт —
Вив зі щастя темний світ.

Скочив Пек на верх і блиснув
Огнецвітом понад миром —
Заклинав всі скарби світа,
Чур окрутив скарби виром,
В скали вдарив бурелім —
Перун оком верже грім!

То не буря громом грала,
Аж тріщали темні бори —
Розбивали скарби скали,
Аж трусилися всі гори,

¹ Чур і Пек — боги наших предків, як Перун, і Дажбог, і Лада та Осина.

Западались в глибінь гір,
Де не вздрить їх людський зір.

Тьма копитна танцювала
В скалах з реготом і глумом,
Перун крикнув — Пек запався,
Залунали гори шумом,
І все щезло — тихо ша!
Зачарована тиша.

5

Зорі світять. Місяць мріє
І на князя сіє чари...
Князь запав у сон глибокий,
Видить в небі: через хмари
Дажбог лине з ясних зір
І говорить шумом гір:

«Що ж ти вдіяв, любий сину?
Ти повірив лесті грека,
Що взяв в тебе віру в себе,
Твою силу гнав до Пека:
Рай найти з усіх турбот —
Замість вести свій народ!

Нема раю й між богами
Ні у власті, ні у славі,

Ні в коханню, тільки в серці
Найдеш ціль за діла праві
Для грядучих поколінь —
Найдеш ціль для всіх терпінь!»

Ціль людства не є терпіти,
А стреміти до зеніту,
І горіти, і дзвеніти
Однодумкою всесвіту —
Мус підняти на весь ріст
Свого духа вище зізд!

Не для вас я, мої внуки,
Добув перстін з огнецвітом?

Викув Хорст мені той перстінь
З гір Карпат для керма світом,
Цвіт той — камінь всезнання,
Ви були б богам рівня!

І піднявся бунт на мене,
Всі боги були ворожі,
Що я внукам, людям Руси,
Хочу дати сили божі...
Перун скинув із Карпат
В гніві цілий Вигорлат!¹

Зрікся я на річ Перуна
Трону світа між богами,
Але їм не дав перстеня,
Бо душа моя між вами,
Мої внуки, сину мій,—
Я тобі дав мрію мрій!

Та не вірив ти у діда,
Ти хтів раю, ти хтів раю...
Хто природі видер тайну —
Того серцю нема краю,
Рай замкнувся з того дня
Огнецвітом всезнання.

Що ж тепер? Кістями і кров'ю
Мушиш, сину, пильнувати
Перстінь, схований в Карпатах.
Хто той перстінь буде мати,
Той задержить серед туч
Сходу і заходу ключ!

І схилив над головою
Князя свою божу руку,
Благовійною рукою
Зняв зі серця його муку —
Князь збудився серед слез,
А бог сонця тихо шез.

¹ Вулканічне пасмо по тім боці Карпат.

З тої ночі князь Лаборець
 Велів свій терем заперти,
 Тивунам дав власть в громаді,
 Воеводам жезло смерти —
 Сам душею серед гір
 Князь ховає блудний зір.

Часом в горах у задумі
 Його видять люди в лісі,
 Припадають і цілують,
 Дають волю своїй втісі —
 Князь не важить слів, ні сліз,
 Верже очі в темний ліс.

А на свято Корочуна
 Нащівляють¹ з краю гості,
 Засідають до вечері,
 Шум і шепіт на помості —
 Князь впер очі в кут у сніп
 І мовчить, сумний, як гріб.

Струнко клониться красуня,
 В шумнім танцю гнеться в'юнка,
 І сміється, оком грає,
 Мрійно в'ється до цілунку —
 Князь шле очі в темну даль,
 Б'є з лица його печаль.

Олег, князь великий Руси,
 Шле послів до Ужгороду,
 Аби ладився на човни
 На Дунай до Царгороду,
 З ним ідуть всі племена —
 Русь як лава йде одна!

Князь Лаборець мов не чує,
 Він за Олега не дбає,
 Приєднався до болгарів,

¹ Відвідати, піти в гостину.

В Царгороді ласку має,
Він за горами сидить —
Він душею біль терпить.

Олег душу не полівить¹ —
Грек підносить йому ліки:
Грецька віра — ласка божа,
Заспокоїть сум навіки,
Нею здвигне рідний край,
А по смерті найде рай.

Привів князю чорноризця
З-між болгарів з того міру,
Він читає всі їх книги,
І їх мову, і їх віру —
І цілує книги князь,
Свята мудрість рознялась.

Хитрець грецький ставить церкву
В городищі на Горянах²,
А умілець пише фрески
Злотом в стінах і тимпанах.
Царські врата і вітвар
Горорізьбить золотар.

Грек прощає князя в церкві:
«Буде Олегові горе!
Пруть хозари, йдуть мадяри,
Цар на сході збурить море,
Знявсь на Русі буревій,
А вам божий мир-спокій!

Князю, будь благословенний,
Що оставив тьму поганську,
Ти як місяць блис від сонця
Через віру християнську —
Будеш славен з роду в рід,
А покров твій — грецький світ».

¹ Облегчити,вилічити.

² У Горянах під Ужгородом є слід городища (укріпленого місця), в яким є церква з фресками візантійського стилю, нині... каплиця.

Князь із церкви не виходить...
Там щоднини дзвонять дзвони,
Серед фресків і мозаїк
В'ється ладан на ікони,
Б'є поклони князь чолом
І лежить вночі хрестом...

Третя пісня

7

В Царгороді б'ють у дзвони,
Що болгари йдуть з Дунаю,
Симеон¹ став цар ромеїв
На три моря в грецькім краю —
Чернь в столиці клекотить,
Ой бре море — гнів шумить.

А в палаті мармуровій
Цар Лев Мудрий² грека слуха:
«Князь Лаборець з волі греків
Прийняв віру — стратив духа,
І болгарам на клятву
Послав воду і траву.

А на Русі був в повазі,
Зв'язав перстеном Карпатів
Русі городи Червенські,
Взяв Дунай під ключ хорватів,
Був під Олегом орел —
Став болгарський перепел».

«Амінь, дурню! — Цар Лев каже.
Ще далеко Олег віщий!
А болгари нам за дари
Стали ворог найгрізніший —
Ми їх звали на слов'ян,
Вони стали — їх таран».

¹ Симеон (893—923) — цар болгарів і автократор ромеїв, мав державу від Адрійського до Чорного моря, від Егейського до Карпат.

² Лев Мудрий (VI.—886—911) покликав угрів проти болгарів.

Лев думає на престолі,
На три шляхи послі шлються,
На болгарів гнів хозарів —
Най за нього угри б'ються,
Най пануть верхи Карпат —
Аби спасся Цареград!

В золотій троновій залі
Посли угрів сторопіли:
Гнуться в парчах всі дворяни,
В царських вратах заревіли
Злоті льви на дзвін жар-птиць —
Всі дворяни впали ниць.

Стіна з шовку розгорнулась —
Цар піднявся в повній славі,
В чижмах з багру, в діадемі,
В самоцвітах, в злотоглаві,
Тримав жезло всіх країв,
Спів затих — він гомонів:

«Цісар світа дає уграм
Край від Тиси до Дунаю,
Виєднає в царя Руси
Вільний шлях до того краю!»
Цар зник в димі блискавиць —
Посли угрів впали ниць.

Грек за угрів Олегові
Приніс Срібну Русь у дарі:
«Князь Лаборець клявсь болгарам,
Хтів зрівнятись тобі в парі —
Але грекам кращий мир
Ручить Олег-богатир».

Олег скочив із престола,
Скипів гнівом: «Ось де зрада!»
На Лаборця громи сипле...
Грек зве посла від Арпада¹:
«Пустить угрів крізь той край
На болгарів на Дунай!

¹ Провідник орди угрів у поході на Дунай (896—897).

Підуть з вами мої вої!
Не цареві робим ласку,
Князь Лаборець дав болгарам
Землю Срібну, наче казку,
З пня одрізував галузь —
Піде взяти її Русь!»

За сім неділь перли з Дону
Орду угрів печеніги,
А під Києвом, як хмара,
Заскрипіли їх теліги —
А від коней їх і стад
Супи неслись до Карпат.

8

Коло церкви на Горянах
Зняв сліпець до світла очі
І молився Богу Сонця,
Щоб зцілило їх із ночі —
Та й у рани край повік
Сонце лило злотий лік.

Князь ішов на службу божу
Та й почув його моління
І промовив благовійно
Серед смутку і терпіння:
«Молись богу, віру май,
Смерть принесе в нав'ю¹ — рай!»

А він каже: «Тяжка доля
Сліпом жити, мов не бути,
Всім нам смерті не відперти,
В нав'ю суду не минути,—
Буду й там, як за життя,
Сліпом жити без пуття!»

Князь як сів слово боже,
Що приносить грецька віра:
Що терпіння — то спасіння,

¹ Місце побуту за гробом у вірі поганських предків.

Там пак рай не з того міра...
А дід каже: «Очі дай,
То повернеш мені рай!»

Князь замовк. Мов обпалений,
З неба впав у темне море...
Кинув гривну, біг до церкви
І тікав кудись на гори...
Блудив лісом сам-один,
Аж зайшов під Зелемин.

Нічка в горах на Розігру,
Зорі світять, місяць сяє,
Дишуть зілля, пахнуть цвіти —
Гора Зелеминь іграє,
Наче золотом горить —
Князь під храмом Сонця спить.

Налітають повітрулі¹,
Крильми б'ються для розради,
А повійні, а лелійні,
Як лебеді білі Лади:
«Айбо гляньте: спить князь мрій,
Сльози перляться із вій!»

«Чого плачеш?» — шепче срібна
Повітруля в сні до уха.
Князь мов молиться спросоння:
«Дайте мені силу духа,
Аби рік я: очі май —
І вернув сліпому рай».

І здіймили повітрулі
Князя на повійні крила,
І несли у срібні струї,
Де леліла жива сила,
І скупали в джерелі —
Він вчув в нього дух землі.

¹ Русалки з крилами, вроді сербських віл, донині живуть в усних іриваннях Закарпаття; кого скупають, «той не був ніколи бетежпий (хорій) і пізнає усе зілля на ліки від усеї хвороти».

Князь почув, як шепчуть зілля,
Шепчуть ягоди, і цвіти,
І коріння, і насіння:
«Ми лікуєм на пристрити,
Ми на чорну смерть, а ця —
Лік на очі у сліпця».

Де не взявся сліпий старець,
Князь зірвався, вирвав зілля
І поклав йому на очі —
Дід провидів на весілля,
І на радість усіх зіль,
Повітруль і срібну хвиль.

Князь заплакав, мов дитина,
Був щасливий у тім раю.
Задзвеніли повітрулі
Пісню Сонцю у безкраю:
«Ой Дажбоже, всім еси
Сяйвом сили і краси!»

9

Князь прокинувся — спів лунає,
Сонце сяє на окрузі,
Нарід, мовби мовня, грає,
Славить бога в темнім лузі:
«Ой Дажбоже, всім еси
Сяйвом сили і краси!»

Йдуть дівчата попереду,
Наче маки, червоніють,
А на шатах грають взори,
Вінці в чолах їх леліють —
В'ються горами пісні,
Радуються всі Весні.

Міст руками в'яжуть пари
Та й Весна іде по мості,
На руках пливе, як пава...
Всі вітають любі гості,
Весна-красна йде на міст,
Рай землі несе зі звізд.

А весна кидає цвіти,
Всім сміється, всіх чествує,
А всі граються, як діти,
Люд радіє, люд хвилює,
Грають гори, грає ліс —
Князь сміється серед сліз.

Що за радість, що за розкіш
Розпирає йому груди!
Ах, він жити хоче, жити
І радіти, як ті люди,
Що співають ті пісні
Богу Сонця і Весні...

Вбіг, мов гнаний, до святині
І упав Дажбогу в ноги,
Хтів молитись цілим серцем,
Нести дяку без тривоги
За ту радість, за той чар,
Що слав сонцем світлий цар.

Заридав там, як дитина
В свого батенька на лоні,
І молив устами сина,
Розняв блуд свій на долоні —
А душа до божих ніг
Сповідала цілий гріх:

«Отче добрий, наш Дажбоже,
Полудив¹ мене гріх блудом
В темні нетрі поза гробом...
Я карався божим судом,
Що відняв у мене ярь,
І я впав у темний ярь».

«Якби смерть було стремління,
То не слід було родитись,
Якби ціль було терпіння,
То не слід нам з горем битись

¹ Заманювати (говір Закарпаття).

І зглибляти всі моря,
Коли згаснем, як зоря».

«О пресвітлий наш Дажбоже,
Нащо зрадив ти людину
І закрити її у тайну
Правду світа до загибуні,
Заслонив нам свою ціль,
Всім на край поставив біль?»

Ось відкрив нам тайну раю
В своїм блиску і промінню,
Тим живу, що нині знаю:
Ціль життя не є в терпінню,
Тільки в радості життя —
Се одвічна ціль буття!»

А над кучерями князя
Дажбог сипав ясні лучі,
Лице князя промініло,
Як веселка після тучі,
А душа крізь сонця сміх
Забіліла знов, як сніг...

Четверта пісня

10

В Срібній Русі труби трублять:
Хто живий, ставай до зброї!
Будем битись, боронитись!
Ліси, гори — твої вої,
Земле Срібная краси,
Ти за горами єси!

Ідуть полки за полками
З Мукачева в сині гори,
Коні грають, стяги мають,
Шумить військо, наче море...
Аж тривога де взялась:
Де ж Лаборець, вождь і князь?

Князь Лаборець у святині
Молить дарами Дажбога:
Мольби шлються, думи в'ються,
Його серце б'є тривога,
Кров'ю капає від ран,
Що згубив він їх талан.

Поки слухав серця люду,
Був князь Олегу май рідний,
А послухав царя світа,
У болгарів став послідний...
Вліво цар звернув стерно —
Він з човном впав під судно.

Гей, коби мав дар Дажбога,
Запалив би огнецвітом
Знов стовпи огненні в горах,
Став би в бою з цілим світом —
Земле Срібная краси,
Ти ж за горами еси!

Просить вішуна з'єднати
У Дажбозі оборонця —
Схилив голову зболілу
Перед щитом бога Сонця,
І кривавими слізьми
Плакав з жалю серед тьми.

Жрець Дажбога, як лунь, білий,
Виступає зі «святая»
І говорить, що бог каже,
Каже правда світова,
Що законам дає зміст
І кермує ходом звїзд:

Через гріх свій, князю, в собі
Ти вбив силу, впав в зневіру,
Як змінив ти віру предків —
Ти у нарід втратив віру,
В вірі тій ти вдіяв чуд —
Тепер чуєш божий суд.

Тепер в тебе ніт одваги,
Ти борониш замість бити,
Ти ховаєшся за гори
Замість орду прогонити!
Ти охабив¹ дар богів:
Олег віщий — божий гнів.

Йди на гори, стань до бою,
Коли твоя правда, княже,
Не проженеш, тягни в гори
За собою плем'я враже —
Позапалюй всі ліси,
Димом-жаром подуси.

Дажбог дав для твого краю
Перстень чарівний Карпатів,
Цілий світ не одоліє
Його вирвати в хорватів —
Земле Срібная краси,
Ти за горами еси!

Жрець скінчив і заховався
За кадилом у «Святая»,
А з кришталів засіяла
Ясність Сонця золотая,
Розлеліялась ущерть —
Князь упав блідий як смерть.

11

Пруть хорвати на Карпати,
Броню гори укріпили
І черленими щитами
Звори перегородили,
Земля стогне, бір шумить
Князь під стягом в тьму глядить...

Крикнув Див на горі Пека,
Застогнала ніч понура,

¹ *Потеряти, згубити* — старе слово, звісне в повісті про Святослава, уживане на Закарпаттю.

Звірі виють, орли крехчуть,
Діти бісові Гадура
На Дажбожі внуки йдуть —
А під ними коні ржуть.

А Див свистом путь їм каже,
Женуть угри ставом супів...
Брязкіт копій, дзенькіт стрілів
Зовуть звіра з гір на трупів —
Дрижать гори: гуде бій!
Бути тучі громовій!

Ой вже три дні і три ночі
Летять стріли закалені,
Гримлять мечі об шоломи,
Тріщать коп'я об черлені
З криці ковані щити —
Трясуть горами хребти!

Діти бісові яруги
Жовтим трупом загатили,—
Течуть ріки а кроваві,
Кричуть крики а без сили,
Князь, як витязь, пре їх взад,
Утікають із Карпат.

А в неділю до схід сонця
Несуть добич з гір хорвати
В храм Дажбога узороччя,
А князеві хочуть дати
Срібні стружжя й хоругов,
Що оббризкала їх кров.

«Слава вам, хорвати білі! —
Князь Лаборець гордо каже,—
Нуте пити і гуляти:
Вже побите плем'я враже!»
Радість криком понеслась —
Всіх вином частує князь.

Над берегом Латориці
Ллються вина а відрами,
П'ють токайськеє хорвати

Ї співають стоустами:
Земле Срібная краси,
Ти за горами еси!

Сонце гасне, не співають,
А шаліють усі п'яні...
Даром кличе знак Дажбога,
Всі верхи — мов кров у рані.
Гей, палить ліси на страх:
Діти бісові в лісах!

Вином твердо погостились
Та й заснули, сном побиті.
Не вина, а крові чають
Діти бісові укриті,
Дишуть на кровавий пир —
А Див кличе їх на жир.

Наче лисиці, корчами
Доокола оббігають,
Розсівають чати в горах,
Всі дороги заставляють —
А пляями усіма
Бісова валиться тьма...

12

Сплять сліпі Дажбожі внуки
Ї не чують, що довкола
Гайворонням грає орда,
Зняла крила рать Монгола —
Трублять труби, бубни б'ють
Ї на пир звірів зовуть.

Сонце сходить — князь зірвався,
Глянув, скочив, зблід з тривоги,
Впав із криком на дружину —
Всі зірвалися на ноги:
«Князю, князю, на коня!»
Ї зчинилась западня.

Князь допав на коня свого,
Скочив, крикнув, розняв руки,

Сюди гляне, туди гляне:
Всюди коні, коп'я, луки.
«Вже нам дітись нікуди,
Хто на смерть — за мною йди!»

І зірвалися хорвати,
Списи рвонули й на коні,
І женуть на темну орду,
Може, виб'ються в розгоні.
Криком їх накрила тьма,
Смерть над ними усіма!

Летять стріли на них градом,
Прищуть коп'я об черлені,
Гримлять шаблі об панцирі,
Виють криком пси скажені,
Де не вдарять — вал як мур,
Верже громами Гадур.

Суджені на смерть рубають,
Летять голови і руки,
Кров'ю бризкають їм груди,
Трупом падають з розпуки,
Вся дружина поляглась —
З пекла перебився князь.

І жене, жене без тями
Через гори, через доли,
А за ним летить ватага —
Та хто зловить орла в поли?
Де не впаде його зір,
Знає нетри своїх гір.

Що ж орел, що втратив гори?
В його серці тьма без краю.
Угр проскочив, добігає
До Свіржави у відчаю —
Та над нею упав кінь,
Свідок слави і терпінь.

І заплакав князь Лаборець,
І обняв коня руками,

І не чує гайвороння,
Що закрякало полями...
Летять угри наздогін
Хмарою з усіх сторін.

Ані його не побили,
Ані в чверті порубали,
Тільки з нього, хороброго,
Живцем серце виривали
І з'їдали по кускам —
Трупа кинули орлам.

Та Свіржава забриніла,
Спеленила його в сині —
Душа чайкою злетіла
І там дзвонить в верховині,
І на очі поколінь
Кине росу його тінь.

І дитина кожда скаже:
Його слава не поляже!
Бо Свіржава кришталева
Його ім'я взяла княже
І леліє у імлі
Казку Срібної Землі...

* * *

Місяць світить у Карпатах,
А Лаборець-річка грає
По камінням-поколінням
Дивну казку повідає,
Славить князя на весь світ,
Що був тому тисяч літ...

Грудень 1923

ЗОЛОТІ ВОРОТА

(Уривки)

ЗАСПІВ

Покараний з висот наш люд роздертий
Розсипався в атоми на весь світ —
Не вміє жити а не може вмерти!

Впав гірш Ізраїлю, що мав завіт —
Всі його можуть повним ротом жерти,
Аж найде шлях до Золотих воріт.

Ті Золоті ворота Ярослава
Сіяли сонцем з київських валів —
Докіль у нас була своя держава.

Храм злотоверхий з тих воріт яснів —
Об них розбилась все ворожа лава
Під гордим стягом київських князів.

З воріт тих князь Михайлик бив татарів,
Марко Проклятий¹ наустив киян
Їм видати його для ханських дарів.

Конем князь-лицар скочив на майдан:
— Останній раз вас крили від ударів
Ворота Золоті — навчить вас хан!

Як сніп святого жита, взяв ворота
З валів на спис і в Царгород заніс —
В проломину удерлась вража рота...

¹ *Марко Проклятий* — фольклорний образ страдника-мандрівника, якого за гріхи не приймає ні земля, ні пекло. Він мусить аж до страшного суду носити з собою важку торбу, в якій сховані його злочини (голови вбитих його матері й сестри), і її можуть полегшити лише добрі діла.

Держава наша впала на заріз.
Престіл упав — і вкрила соромота
Народ, що сам на шию взяв заніз.

Шість соток літ шукав Марко Проклятий
Тих Золотих воріт і не знайшов —
Аж впав у пекло рідний край багатий.

Аж сотий раз у Царгород зайшов,
І перший раз заплакав дух завзятий
На гріх, що зродив всі гріхи з оков...

Кроваво плакав, впав під своїм горем...
Сходило сонце. Море, як кришталь,
А плай у рідний край стелився морем.

А Царгород мінився, як опаль.
Пінився берег шумом перлзорим,
Дух його рвавсь над море в гірну даль...

Піднялось сонце — гордо слова впали:
— О Золоті ворота! — крикнув в сні.—
Стояти вам знов там, де ви стояли!

І сталось чудо. Нагло вдалині
Ті Золоті ворота засіяли,
Їх золото заблисло ув огні.

Край них Михайлик. Лицар, що мав крила,
А скрізь горіли очі із тих крил —
З його лица ясніла вічна сила.

Весь в срібній зброї, як князі з могил,
Черлений щит з тризубом руч носила.
— Маркові слава! — гримнув шестикрил.

— Зробила, Марку, це сльоза кривава,
Що ти узрів мене за шістсот літ,
Спізнавши в пеклі, що за скарб — держава.

І затужив до Золотих воріт:
— Перенесу їх вал, як горда слава
Поставить їх у Київ на граніт.

Марко зірвався, онімів від жаху,
Побачив в крилах очі тих голів
Народу, що упали серед шляху...

Вони ж давали свою кість і кров,
А він їх всіх валив у темнім страху
У грязь з державним стягом стрімголов.

Архангел одчинив йому ворота.
Медвідь, і тур, і лев з них заревів:
Не бійся туч, ні громів, ні болота!

Марко ввійшов і зразу зрозумів:
З його очей зіснулась сліпота,
Бруд світу з його духа облетів.

* * *

Майдан без краю. Українське панство
Грає красками, наче море вніч:
Князі, гетьмани, гордее лицарство,

Де не взялася Запорозька Січ —
Пропала кволість, розтіч і коварство,
Шум, регіт, танець, співи, іскри з віч.

Довічні вороги засіли в раду
До одного стола, складають план,
Забули свари, зависть, лєсть і зраду.

Хто князь, хто гетьман, хто мужик, хто пан.
Всім одна ціль: держава свого ладу —
Веде Володимир, рече Богдан:

— Здоров був, Марку! Буде тобі шана,
Поклич усіх живих у Січ на дух! —
І затрубив Марко в трубу Богдана.

І дух його облетів світ навкруг —
Зірвались лицарі, як хвиля гнана...
У всіх державах знявся дивний рух.

Війська із Царгорода виступали.
— О Золоті ворота! — крикнув хтось,—
Стояти вам знов там, де ви стояли!

І золото мов полум'ям взялось,
І Золоті ворота засіяли,
І тисячі голов вгору знялось.

Та вражі орди знов зареготались:
— Ні-бо! Вже в Києві не бути вам! —
І щезли тим ворота, що сміялись.

Медвідь, і тур, і лев ревіли з брам:
— Великої України злякались?! —
Архангел блиснув крилами вірлам.

Дев'ятий вал підняв козацькі чуби,
Видющі всі, як плав, плили на Січ —
Марко на Україні вдарив в труби...

І щезла в небесах московська ніч.

ПІСНЯ ПЕРША

МАРКО ПРОКЛЯТИЙ

Наш дух — Марко Проклятий споконвіку,
Що матір вбив кинджалом Батія —
Не має сну, спочинку, ані ліку...

В боях за землю злочин одкупля,
Що вмер — воскресне, а його довіку
Не прийме рай, ні пекло, ні земля.

Безсмертний! Губить силу Одиссеєм
В безкраю. А що стане в рідний світ,
Землі торкнеться, в бій стає Антеєм.

Як князь Михайлик з Золотих воріт
Розкриє скарб держави Прометеєм —
Він стане нашим Фавстом в лонах літ.

Михайлик, фенікс воскресення раю,
Що з міту предків заховав сезам —
Збирає кров, пролиту в ріднім краю.

Як світ валився, блиснув всім орлам
На всіх фронтах крізь жаху і відчаю,
У всіх боях нам в рани лив бальзам.

А наш Марко в волинському запіллю
Ішов хильцем, як ранений орел,
А довгі вуса й чуб сріблились біллю.

Повисла торба з пліч до чересел,
А ноги грузли по коліна в ріллю,
А був по смерті смутен-невесел.

Сильний, як дуб, хоч рана, як пурпура,
Багрила груди, — гострий, як коса,
Лицем, мов лев, та духом — ніч понура.

Де стане — рух, і сила, і краса...
Дай гак йому на небі й шнура —
Всю Україну двигне в небеса!

Ось кинув торбу. Жили напружились
В руках і в шиї, мов скидав Кавказ —
З очей огні, мов жеретії, бились.

Душа збирала в торбу і сей раз
Нові гріхи по світу, що зродились
З керви народу знов в довічний час.

В ніч фронт горів. Явився дух Богдана —
Такий, як умирав німий колись
Від гніву на Марка, за бунт у Ждана.

Ой, там державні стяги поляглись!
Здригнув Марко, аж кров'ю бризла рана,
Хропів: — Чого ти хочеш? Одкаснись!

— Проклятий Марку, знов гріхи збираєш
В торбу сумління, тяжку, як скала,—
Знов на умови всю вину складаєш...

А ти сам винен! Хамство — корінь зла:
Ти всю державу власну розвалляєш,
Бо орда вража тебе найняла!

Маркові з рота пекло реготало,
Аж задрижала рідная земля —
А з уст проклятих слово чорта впало:

— Я знав свій гріх! Та хочу волі я!
Звалив державу. Добре, що не стало,
Бо не люблю я свого короля!

— Не любиш свого, а чужого любиш!
І кров за його ллєш у всіх боях —
А свій народ на вражі замки губиш!

— Безсмертний я, не згину! І не страх
Мені за вічний мій народ! Затрубиш —
Народ мій встане, ми розгорнем стяг!

— Я повалю завзяттям їх палати,
На те їх лихо, щоб добро творить
Нам все! Ростем! В нас каяття не ждати!

Богдан скричав: — А нарід не болять
Твій хист розвалля?! За твій гін розплати
Він замість ставить — мусить все валить!

А що почнеш з народом діло добре,
То вийде все на зло! Руїнний гріх
Знівечить віру і живло хоробре!

Ревів, як тур, Марко, валився з ніг.
Налились кров'ю очі з неodobри —
Блиснув кинджал, та вдарити не міг...

Богдан гримів, мов наступ барабанний:
— Вали царя за нашу кров і біль —
Ачей відкупиш гріх свій окаянний!

І зник. Дзвін труб, як рев, ніс шум топіль,
А з-під землі знявся гук, мов з пекла гнаний,
Заколихались скиби сонних піль.

Явилась Мати — в кудрях мов гадюки.
Біла як сніг, а ув очах, як гріб,—
І простягла до його мертві руки:

— Дай мені спокій! — крикнув, аж захрип.
Чуб знявся в стовп. І злетілись, як круки,
За нею мертвяки кроваві з ріжних діб:

— Нема спочинку нам — й тобі не буде!
Спаси мене! Рятуй себе і нас! —
Марко ревів, аж піна сперла груди:

— Щезайте, відкасніться мене раз! —
Ватага зверещала звідусюди:
— Рятуй! Рятуй себе! Рятуй і нас!

Всі кинулись до нього — перша Мати.
Блиснув кинджал — і гепнула Вона!
Прокляв Мазепа — гетьман мертвих ратей.

А з всіх могил котилася луна:
— Проклятий будь! Проклятий будь! Проклятий!
Марко бебехнув мертвий. Тишина.

А на зорі воскрес. Пав на коня без толку...
Огнений кінь летів з ним вище хмар —
І впав, як дух, в Преображенськiм полку.

А за три дні — звалився руський цар!

БОГДАН ЛЕПКИЙ

1872—1941

Лепкий Богдан Сильвестрович народився 9 листопада 1872 р. в с. Крегулець на Тернопільщині в родині священика. Закінчив Бережанську гімназію, вищу освіту здобув у Віденському та Львівському університетах, після чого впродовж кількох років (1895—1898) працював учителем Бережанської гімназії, викладав українську та німецьку мови й літератури.

На початку 1899 р. Б. Лепкий з дружиною переїжджає до Кракова, де стає викладачем щойно відкритого тут лекторію української мови й літератури. Він опиняється в атмосфері інтенсивного літературного і культурного життя тодішньої духовної столиці Польщі, заприятнюється з молодими польськими письменниками, представниками літературної групи «Молода Польша» С. Виспянським, В. Орканом, К. Тетмайером, С. Пшибишевським. Водночас оселя Б. Лепкого стає своєю українською амбасадю у Кракові, тут часто бували В. Стефаник та О. Луцький, які навчалися у цьому місті, гостювали М. Коцюбинський, О. Кобилянська, Ф. Вовк. Письменник часто приїздить до Львова, приєднується до літературної групи «Молода Муза». Одна за одною виходять поетичні та прозові книги Б. Лепкого, його літературознавчі дослідження.

Перша світова війна застала письменника в с. Яремчі на Гуцульщині, звідки він через Угорщину добрався до Відня, а потім опинився у німецькому містечку Вешларі, в таборі для українських військовополонених. З 1925 р. Б. Лепкий знову в Кракові на посаді професора української літератури Ягеллонського університету. На літні місяці виїздить у с. Черче, де українська громада збудувала для нього невелику віллу, що дістала назву «Богданівка». У 1920—30-і рр. Лепкий активно працює переважно над історичними повістями «Вадим», «Каяла», «Крутіж», «Орли», тетралогією «Мазепа».

Коли почалася Друга світова війна, письменник перебував у Кракові. Він втратив роботу в університеті й опинився без засобів до існування. Помер Богдан Лепкий 21 липня 1941 р. в Кракові.

ІЗ РІЗНИХ ЦИКЛІВ

ДО ПІСНІ

ЗАСПІВ

Колисав мою колиску
Вітер рідного Поділля,
І зливав на сонні вії
Степового запах зілля.

Колисав мою колиску
Звук підгірської трембіти,
Що від неї зорі меркнуть
І росою плачуть квіти.

Колисав мою колиску
Голос недалеких дзвонів,
І веселий спів весільний,
І сумний плач похоронів.

Колисав мою колиску
Крик неволеного люду,
І — так в серце вколисався,
Що до смерті не забуду.

1901

МОЛОДІ ПІСНІ

Молоді пісні,
Молодечий жар
Я несу тобі,
Як сердечний дар.

Я несу тобі,
Матінко моя,
Часточку душі,
Частку свого «я».

Батьком тих пісень —
Безвідрадний сум,
Безутішний день,
Невмолимий глум.

Матір'ю — туга,
А кумою — злість
І тота жура,
Що гризе і їсть.

Що гризе і їсть
Втіху і любов —
От який то гість
До тебе прийшов!

От який то гість
До тебе прийшов —
Кості твої — кість,
Крові твої — кров!

1901

ПОЕЗІЯ

I

Поезія, друже, всюди є,
І в людях, і в природі,
І, поки чоловік живе,
Її умерти годі.

Вона сміється на устах
Маленької дитини,
Вона летить до нас у снах,
Як вітер з верховини.

Вона нам працю солодить,
Співає при роботі,
Алмазом ясным мерехтить
В кривавім людськiм поті.

Вона у бурі, в реві фаль,
В збіжжях-ланах на полю,
Вона і там, де гостра сталь
Мигтить, б'ючить за волю.

Вона в дощі, в снігу, в імлі,
В курнім осіннім димі —
Найменше ж, друже, єсть її
В химернім ритмі й римі.

* * *

Ні! Я не лізу на котурни,
На пальцях в небо не здіймаюсь,
Не роблю з свого серця урни,
Огнем бенгальським не займаюсь.

Я не дивлюсь на світ звисока,
Брудною не горджу товпою,
Закутаний у плащ пророка
Не ходжу стежною крутою.

А йду у світ з бажанням волі,
З любов'ю ясного простору,
Я чую радість, чую болі,
Я розумію душу хвору.

Моя ж душа, як струна тая,
Багата на всілякі тони,
На ній і коломийка грає,
І похоронні дзвонять дзвони.

Мені байдужні всі правила,
Всі штучні строфи, ритми, рими,
Всі поетичні мотовила,
Покриті пасмами скрутними.

Я пишу те, що чую, бачу,
Що в серце або в мозок впало,
Часом сміюсь, часом заплачу,
Сміху немного, сліз немало.

Напишу — от і легше стане,
Немов тягар скотився з груди —
А як що вдасться непогане,
То прочитайте, добрі люди!

НАД РІКОЮ

* * *

Одинокий сиджу над рікою,
Одинокий з думками, з журбою,

Вечоріє. За горами гасне,
Як небесна ватра, сонце ясне.

Від лісів холодний вітер віє,
Шуварі гне і квітки леліє.

Над селом, між горами, в долині
Висять мряки легкі, сіро-сині.

З коминів до неба дим снується —
Образ меркне, дійсність наче сниться.

Лиш ріка заодно грає, грає,
Щось в ній буриться, щось в ній зітхає.

«Гей, ріко! Однакі наші шуми:
В тобі хвилі грають, в мені — думи.

Берег взяв тебе в свої окуви,
А мене — життя важкі умови.

В нас обох і броди, і безодні,
І обоє спинитись не годні.

Лиш ідемо крізь гори і бори
У невідоме нам чорне море».

* * *

Над полем зимний вітер віє
і листям гонить,
Село у мряці ледве мріє,
ген дзвонять дзвони.

Далекі, тихі, легкі звуки
пливуть світами,
Немов калатання розпуки
до щастя брами.

* * *

Весна до нас рік-річно повертає,
Рік-річно кожне дерево цвіте.
Та серце людське раз лиш процвітає —
Коли настане верем'я святе.

Скажіть, чому весну ту самотню
Колотять бурі, сльоти і гради,
Лишаючи брудну гнилу посоку
Там, де повинні би квіти рости?

Скажіть, чому усякий з нас безбожно
Весну любові від душі жене?
Настане осінь, і він жде тривожно
Її і кличе. Та вона не йде.

І лиш часом здається, ніби чує
Її святий, незримий, легкий хід.
Глядить в вікно — а там зима лютує,
Ревуть вітри, на ріках мерзне лід.

* * *

Цить! То не хвиля шумить,
Не ріка котить срібні хрустали.
То невпинно плывуть
У невідому путь
Людські сльози, терпіння, печалі.

* * *

Намалюй мені, друже, картину;
Щоб я мав який спомин по тобі,
Намалюй мені гріб, а на гробі
Білий хрест і червону калину.

Або ні! Намалюй мені, брате,
Наддністрянську підгірську долину
І вечірню спокійну годину,
Синю-синю, задуману дуже.

А долиною яр нехай в'ється,
Глибочезний, скалистий, бездонний,
А ярм най потік невгомонний
По камінню шумить, ніби злиться.

Намалюй над ярм тим тернину,
Будяки, і кропиву, і глоги.
Поміж ними пусти дві дороги,
Одну вгору, а другу в долину.

По одній най вона іде, друже,
А по другій його пусти, брате.
Перед ними ні лісу, ні хати,
А між ними яр глибокий дуже.

Так ідуть вони мовчки в долину —
Доокола спокій, наче в гробі...
Намалюй мені, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі.

* * *

Вечірній дзвін, вечірній дзвін
Лунає за горою.
Добру поклін, а злу проклін,
І вічний мир — з собою.

Ось день минув, мов і не був,
Йде нічка, час спокою.

Що ти почув, що перебув,
Не забереш з собою.

Хаос вражінь, втіх і терпінь,
Танок сміху й ридання
Від поколінь до поколінь
Йде в парі існування.

Твоє життя, твоє буття —
Один звук в цьому хорі;
І ти, і я розвіємся
В бездоннім вічному морі.

Дивний танок, грізний танок,
Страшна музика грає.
Плетім вінок! Ще крок, ще скок
І — вічність нас чекає.

Плетім вінок, плетім вінок
З хвилин — перлин блискучих,
Щоб не замовк життя танок
Для поколінь грядучих.

Ще крок, ще мент, і сміх, й лемент,
А там — лиш знак питання.
Життя момент — малий фрагмент
В поемі існування.

Вечірній дзвін, вечірній дзвін
Лунає за горою.
Добру поклін, а злу проклін,
І вічний мир — з собою.

* * *

Світів бездонні океани,
Життя незгублений Мальштром!
Від Прометея до Нірвани —
Які великі ви, титани!
Який нужденний я атом.

А прецінь глобів метелиця,
Світів відвічна метушня,
І смерті ніч, й життя зірниця —
Усе в моїй душі міститься.
Який, який великий я!..

В РОЗТОКАХ

НАШІ ГОРИ

Гей, чудові наші гори!
Гей, чудова сторона!
Відживає серце хоре,
Обновляється душа.

І як ті вірли крилаті,
Так думки вгору летять.
В голові, як діти в хаті,
Вдержатися не хочуть.

Лиш женуть все вище, вище,
На верхи і на шпилі,
Де чимраз до неба ближче,
Чимраз далше до землі!

НІЧ НАД ЧЕРЕМОШЕМ

Висока сіра скеля,
Така стара, як світ,
Під нею зимна хвиля
Сполокує граніт.

Над нею небо синє,
Отари білих хмар,
І місяць небом лине,
І ніч — як чарів чар.

Часом сова озветься,
Як грішника душа,

Та з неба відірветься
І полетить зізда.

Часом лилик стрілою
Перешибне воздух
Й, окутаний імлою,
Щезає, наче дух.

Часом сопілка в горах
Заплаче, заквилить,
А Черемош на зворах
Шумить, шумить, шумить...

ДО ЧЕРЕМОША

Черемоше, брате мій,
Прискори бігу!
На хребет холодний твій
Я пускаю як стій
Сплав важкий — тугу...
Сплав важкий — тугу...

Гей тяжка, тяжка вона,
Як цілі ліси!
Де бездонна глибина,
Де підводная скала,
Там її неси!
Там її неси...

ГІРСЬКИЙ СТАВ

Я знаю став один бездонний
В гірській закутині глухій,
Дрімливий, тихий, вічно сонний,
Мов потонулий у нічній
Симфонї — знаю став бездонний.

Кругом його високі скелі,
Покриті мхами, ялівцем,

Мов з криці викуті й застилі.
Між ними місяць йде хильцем
Купатися в холодній хвилі.

І видно в північну годину,
Як по воді він тче мережку
І як крізь хвилю темно-синю
Сріблестосклисту стелить стежку
На землю з неба, з хмар в долину.

А тихо тут і так спокійно,
Як у душі, що збулась горя.
Лиш мрії-сни літають рійно,
І з-поза скель порання зоря
Встає таємно, боговійно.

ТАКА ЧУДОВА НІЧКА

Така чудова нічка,
Неначе сон о раю.
Чи єсть що краще в світі
Єй-Богу, я не знаю!

Хотілось би вселенну
До серця пригорнути,
Що гарне — пам'ятати,
А що лихе — забути.

Й кричати: зупиніться
Часу бездонні ріки!..
Ах гори! Хоч присніться,
Коли засну навіки.

ДО ОДИНОКОЇ ЯЛИЦІ

I

Громом розбита ялице,
Ген на верху, одинока,
Рідна моя ти сестрице,
Горда й висока!

Скільки пісень ти навчила
Птахів весною в розмаю!
Птахам цим вирости крила,
Світом бувають.

Ти ж оставалась самотня,
З лоном, розбитим від грому...
Близька ти, сестро скорботна,
Серцю мойому.

II

Громом розбита ялице,
Ген на верху, одинока!
Рідна моя ти сестрице,
Горда й висока!

Скільки казок ти сказала
Квітам, що цвіли при тобі,
Нині самотньою стала
В тихій жалобі.

Квіти на сонці зів'яли,
Трави вода замулила.
Вколо каміння і скали,
Пустка, могила...

ЯК ШУМНО ХВИЛЯ ГРАЄ

Як шумно хвиля грає,
Як бистро в діл біжить!
Весельце хвилю крає,
А плесо мерехтить,
як жемчуг.

Весельце хвилю крає,
З човна несеться спів,
По берегах лунає
Мелодія без слів —
на весь луг.

«Керманичу, собою!
Звідкіля ти і хто?»
«Я,— каже,— сум, син болю,
Я знав тебе давно,
я твій друг».

Як шумно хвиля грає,
Як бистро в діл біжить!
Усе, що є, минає,
Міниться, мерехтить,
як жемчуг.

Лиш смуток не минає
І не вмирає сум.
Над світом так літає,
Як над рікою шум,
смутку дух.

НА НЕБІ СОНЦЕ ГАСНЕ

I

На небі сонце гасне
В вечірній синій млі,
Останнє сяйво ясне
Кидає на шпилі.

Горять шпилі огнями,
Мов царський діадем,
Аж зорі над верхами
Займаються огнем.

Горять вечірні зорі
І місяць вирина,
Розкішно, пишно вгорі,
А долом тишина.

А долом мряки сині,
Неначе море там,
Над морем у долині
Стоїть казочний храм.

З порфірів має стіни
І вежі золоті,
І хрусталеві сіни,
І сходи — крем'яні.

Той храм — це хата твоя
Над берегом ріки.
Цвіте в городі тоя
Й люби-мене квітки.

II

На небі сонце гасне,
На землю нічка йде,
Зоряне небо ясне
По небесах жене.

Ідуть зірки юрбою,
А місяць серед них,
Як той вівчар з пугою
Серед овець дрібних.

«Пасіться, зорі-вівці,
Нім стане ясний день,
А вітер на сопівці
Заграє вам пісень.

Гей, вітре, ти, вітрило!
Не заводи, співай,
Щоби їм було мило
Іти на неба плай!»

Горять на небі зорі,
Від поля, від лісів
Несеться у просторі
Поезія світів.

III

Студена хвиля плеще
Об круті береги,
І очерет шелеще,
А хвиля плеще, плеще
І б'ється без ваги
Об камінь.

На хвилі місяць грає
Симфонію без слів.
З хвиль кучері сплітає,
Жемчуг переливає,
Симфонію без слів
Співає:

Чарівна ніч, чарівна!
Над річечку ходім.
Ти будеш, як царівна,
Русалкам водним рівна,
Ріка буде наш дім.
Ходімо!

НА СКЛОНІ ГІР

На склоні гір, де чорний бір
Думає тиху думу,
Стоїть сосна, сама-одна —
Символ мого суму.

Вітай, сосно! Так, як давно
Для себе будьмо ширі.
Шуми мені свої пісні
В вечірнім тихомиррі.

А я тобі свої жалі
По ширості розкажу,
Чей смутком тим важким-важким
Тебе я не зневажу.

Твій тихий шум, мій вічний сум
Нехай водно зіллються,
І хай разом вечірнім сном
В простори понесуться.

БУВАЙТЕ ЗДОРОВІ!

Бувайте здорові,
Гори барвінкові,
Бо вже мої коні,

Коники вороні
До дороги чекають готові.

Бувайте здорові,
Квітки у діброві,
Ви дебрі і скелі,
І ви, серцю милі,
Серед скель тих вечірні розмови.

Така моя доля,
Така долі воля,
Усе, що кохаю,
Навіки лишаю,
Гей-гоя, мої коні! Гей-гоя!

ОСІНЬ

ОСТАННІЙ ПТАХ В ВИРІЙ ЛЕТИТЬ

Останній птах в вирій летить,
Остання квітка в'яне,
Листками вітер шелестить,
Немов говорить: цить, ах, цить!
Тепер спокій настане.

Що процвітало навесні,
Гарячим літом спіло,
Шукало прожитку собі,—
Те восени, у боротьбі
Із смертю змарніло.

З краси й приман обдертий цвіт
Конає на болоні...
Такий-то вже цей божий світ!
На все, що лиш дійде до літ,
Смерть покладе долоні.

ВІДЧИНИЛИСЯ НЕБЕСНІ ШЛЮЗИ

Відчинилися небесні шлюзи,
День і ніч дрібонький дощ паде.
Жде листок останній на галуззі,
Поки вітер його відорве.

Жде листок останній і з тривоги
Безнастанно на вітці тремтить...
Ах, невже ж і ти, листочку вбогий,
Й ти також бажаєш вічно жить?

МИНУЛО ЛІТО

Минуло літо. На стерни
Полукіпки дрімають,
А доокола них плуги
Вже ниву підкидають.

На небі хмари. З-поза хмар
Каправе сонце світить,
Ненагодований товар
Женуть з пасовиськ діти.

Спокій довкола. Лиш плуги
Все землю крають, крають,
Зів'ялі трави і квітки
Під скибами ховають.

Лягають трави. Шелестить
Пожовкла бадиллина.
А понад скибами летить
Сріблиста павутина.

Отак і молодість моя
В літах, як в скибах, гине,
Лиш спомини лишаються,
Як пасма павутини.

ОСІННЯ НІЧ НА СЕЛІ

Малюнок

Надбігла хмара чорна і закрила
Останній клапоть неба. Ніч і тьма,
Як птиця хижа, чорнокрила
На землю каменем лягла.

І не доглянеш, де хлів, а де хата,
Де річка в'ється, де чорніє млин,
Де хрест стоїть, а де верба крислата,
Утомлена, схилилася на тин.

І не доглянеш, де багач, де бідний,
Де пан, а де комірниця-вдова.
У корчмі каганець погас послідний,
І почалося володіння сна.

Під шпихліром громадським, на колоді,
Вартівники святого сонця ждуть,
Розмовою полошать сон. Та — годі!
Скотилися на землю і хропуть.

Заснуло все. Часом лиш пес завие
Або сова зловищо заскиглить.
Осінній дощ на церкві баню мие,
І хрест на цвинтарі скрипить.

ГОСТИНА

Глибоким, тихим вснуло сном
Усе кругом,
Лиш вітер виє під вікном
Сумний псалом.

Крізь шиби невизразно чуть
То там, то тут,
Як краплі дощові падають,
Важкі, мов ртуть.

І в двері чутно легкий стук:
Стук-стук, стук-стук!..
Таємний, добре знаний звук
Незримих рук.

— Хто йде? — питаюсь, мов зі сна.
«То я, то я,
Твоя товаришка давна,
Нудьга, нудьга».

НЕ ЛЮБЛЮ ОСІННЬОЇ НОЧІ

Не люблю осінньої ночі!
Той вітер, як ворон крилатий,
Літає, товчеться до хати,
Мов плаче чогось, чогось хоче —
Не люблю осінньої ночі!

Не люблю осінньої ночі...
Дощ лється струйками по стрісі,
Шушукають ворони в лісі,
І привиди лізуть на очі —
Не люблю осінньої ночі!

Не люблю осінньої ночі.
Вилазить з-над ставу, з тростини
Топельниця. Йде до дитини,
Бо змерзло і їстоньки хоче —
Не люблю осінньої ночі!

Не люблю осінньої ночі.
За милим дівчина шаліє,
А люди глузують: «Повіє!
Покинув, пішов світ за очі!» —
Не люблю осінньої ночі.

Не хочу осінньої ночі!
В городі цвітуть білі квіти,
Як в хаті безсонічній діти,
А доля ті квіти толочить —
Не хочу осінньої ночі.

Не хочу осінньої ночі.
Лишилась самотня пташина,
І знає, що ззимна загине,
Тож сумно крильцями тріпоче —
Не хочу осінньої ночі!

Не хочу осінньої ночі...
Дощ леться струйками по стрісі,
Пугутькають сови у лісі,
І привиди лізуть на очі —
Не хочу осінньої ночі!!

Краків, 1900

ГІСТЬ

Малюнок

Глухе, бездушне отупіння
Напало землю. Квіти мруть,
Поля байдужно снігу ждуть,
А хмари висять, як каміння.

Часами вітер надбіжить,
Туман стурбує і розвіє.
Село в долині бовваніє
І п'яним сном дримає-спить.

Погасло світло. Зачинились
На засув двері. Вірні пси
В соломі з вухами зарились,
Лиш блуд блукає по межі.

Лиш стежкою попід плотами
Йде голод — сіл щорічний гість.
Держить в руках мужицьку кість
І грізно зиркає очами.

ЖУРАВЛІ

Видиш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлігають сірим шнурком
Журавлі в вирій.

Чути: кру! кру! кру!
В чужині умру,
Заки море перелечу,
Крилонька зітру.

Мерехтить в очах
Безконечний шлях,
Гине, гине в синіх хмарах
Слід по журавлях.

КОЛИ В САДІ

Коли в саді листок останній зжовкне,
І цвіт останній у городі зв'яне,
Коли остання пісня в полі змовкне
І осінь пізня і глуха настане,—
Тоді згадаєм все, що було миле
І від життя сховалось до могили.

Тоді згадаєм тії первоквіти,
Що так несміло весну зустрічали,
А ми в саду, як ті невинні діти,
Весело граючись, квітки зривали
І в білу вазу клали їх, як в трумно...
Тоді згадаєм — і буде нам сумно.

Тоді згадаємо кождіське слово,
Що з серця вийшло і в грязюку впало,
І хоч цвіло і пахло так чудово,
І хоч любов'ю, як рососою, сяло,
Ми попри нього перейшли байдужно...
Тоді згадаєм — і буде нам тужно.

МІЙ ШЛЯХ

Широкий, рівний шлях
В пустий простір біжить,
Тополі по боках,
І вітер в них шумить:
Шу-гу! Шу-гу!

Мандрую сам. Куди?
Нікого не стріну,
Згубилися сліди
У рідну сторону —
На все? На все?

Осталися ген там,
Що були дорогі,
Йти мусиш сам, ах, сам
Назустріч злій судьбі,—
Вперед, вперед!

Лиш іноді струсне
Тополя листя жмут,
І листя шелесне,
І хрусне зсохлий прут,
І тихо знов...

Вецлар, 1916

ЛИСТКИ ПАДУТЬ

Листки падуть; падуть зів'ялі, зжовклі,
І з шелестом кладуться під ногами.
Якісь пісні, давно-давно замовклі,
Мов привиди снуються над полями.

Якісь квітки, бліді і недоцвілі,
З-між бур'янів обличчя вихиляють,
Чиїсь слова, забуті, але милі,
Над головою раз у раз літають.

Хто їх казав? Коли і де?.. Весною
Щептали їх уста, нев'ялі рожі.

Невже ж оці слова підуть за мною
По життєвім тернистім роздорожжі?

Невже ж вони літатимуть світами,
Слідів своїх пильнуючи безпечно?..
Нехай летять, най срібними нитками,
Як павутиння, в'ються безконечно.

БАЧИШ?

Бачиш, як листя паде?
осінь іде.
Чуєш той шелест і шум?
смертельний сум.
З півночі вітер летить,
квіти в'ялить;
Голови хилять д' землі,
плачуть в імлі.
Плачуть, що сонця нема,
що йде зима.
Плачуть — а листя паде,
осінь іде.

* * *

Прийде вона і на нас —
всьому свій час.

СОНЦЕ ГАСНЕ

Сонце гасне. З його ясного ока
По полях широких, по діброві
Струї світла ллються пурпурові,
Як з глибокої рани посока.

Небо млою заходить, дрімає.
Пусто й тихо довкола. Аж з ліса
Вибіг вітер, голодний гульвіса,
До землі припав і кров спиває.

Страх пішов полями. Задрижали
Ниви, стернями покриті. А дороги
Піднялися, глянули — і в ноги.
Як шалені гонять й никнуть вдалі.

Даром їх хрести, терпінь символи,
Що стоять самотні над шляхами,
Завертають, кивають руками,—
Не вернуться!.. Чорно, страшно в полі.

Краків, 1907

FINALE

Розжалобилася душа
У смутках непомірних,
Що збулась радості життя
І що опущена сама
Йде по полях безмірних.

Йде в пізню осінь. Сніг паде
І на сирій гязі тає.
Ні тут, ні там, ніде, ніде,
Ніхто, ніщо її не жде,
Ніхто її не знає.

Довкола неї тишина
Така, що дзвоном дзвонить.
Така бліда, така німа,
Що в ній нічо-нічо нема,
Лиш смуток сльози ронить.

Лиш з тихим шелестом на шлях
Падуть листочки бідні,
Як той знічев'я вбитий птах...
Падуть зовсім, зовсім отак
Надій листки послідні.

ІЗ ЗАПИСНОЇ КНИЖКИ

ЧОГОСЬ ОЧІ

Чогось очі серед ночі
Ніяк не замкнуться,
Чогось сон прийти не хоче,
Лиш думки снуються.

Ніби тії сиротята,
Ніби ті без роду,
Що не мають мами-тата,
Лиш п'ють гірку воду.

Що не мають тата-мами,
Ні власної хати,
Лиш безлюдними шляхами
Йдуть долі шукати.

Чи та доля лежить п'яна
За семи горами?
Чи на Купайла Івана
Зацвіте квітками?

Чи її ще не сіяли
В полі на могилі,
Чи, може, вже розвіяли
Вітри буйнокрилі?

Вітри буйні розвіяли,
Дощі сполоскали,
Не ми її посіяли,
Не ми й позбирали.

В[ецлар], 1918

КАРТИНКА

В думках не раз мандрую я полями
Доріжкою вузьенькою крутою,
Якою бігав скорими ногами
Дитиною малою.

Кожніську межу знаю, кожную ниву,
І полину корч кожний, кожную квітку,
Отут сусіда, там бабуню сиву,
А там стріну сирітку.

Сусід пшеницю жне, стара бабуся
Столітніми руками вибирає
Лен синьоокий, сирота Катруся
Гусей пасе й співає.

Летить сирітська пісня над полями,
Мов восени те павутиння срібне,
А люди чують й кивають руками:
«Комусь й воно потрібне».

Комусь потрібне. Ось бабуся сива
Лен вибрала, в руці держить, думає,
Ніби це їй сирітка нещаслива
Про молодість співає.

Ніби цей спів далекими шляхами
Через ціле життя до гробу в'ється...
Посеред нив беззубими устами
Бабусенька сміється.

СУБОТА. ВЕЧІР

Субота. Вечір. Черета остання
Скотилася з зеленого узгір'я,
Мов з виднокруга сива хмарка рання.
Останній віз доїхав до подвір'я —
Роботі край. Ще тільки дим снується,
Мов жертва Авля просто аж до неба,
Ще тільки мати в хаті суетиться,
Бо діти й челядь накормити треба.
Ударив дзвін. Поважні, повні звуки
Пливуть і за селом поміж лісами гинуть,
Немов голосять: «Най спочинуть руки,
І душі людські теж най відпочинуть!»
Палахкотять останні блиски сонця,
Немов грізний пожар, далекий дуже,

Горить на церкві хрест, палають скрізь віконця,
І тільки соловей в гаю щось тужить.
Вже й він замовк.

Казав би ти: природа,
Знесилена роботою важкою,
Зложила руки. На чолі погода,
Лице утіхи повне і спокою.

Я ВАС ЖАЛЮЮ

Я вас жалую, яблуні, груші,
Вас, берези дрижучі, плачливі,
Що на цвинтарі вирости, в глуші,
Гробів сторожі мовчаливі.

В час літнього гарячого жару
Ваше листя тінь, холод кидає,
Та ніхто з благодатного дару
Хісна, ні пожитку не має.

Ні женці, утомившись на ниві,
Не прийдуть в вашу тінь спочивати.
Лиш гроби тут лягли мовчаливі,
Раз лягли і не хочуть вставати.

Ні серна, ані заєць трусливий
Не прийдуть в вас приюту шукати,
Як на ловах завзятий мисливий
Прожене їх із власної хати.

Не прийдуть, бо їх гірше жахає,
Чим мисливого певна рушниця:
Той спокій, що над вами витає,
І той черв, що під вами гніздиться.

Я вас жалую, яблуні, груші,
Вас, берези дрижучі, плачливі,
Що на цвинтарі вирости, в глуші,
Гробів сторожі мовчаливі.

Відень, 1892

Я ЗНАЮ

Я знаю, що нема мені
Між вами місця, браття милі,
В життя бурливій товквітні,
Як сироти, ідуть пісні,
Застукані, безсилі.

Та ярмарок отсей марний
Колись таки скінчиться,
Настане свято. І давний
Поет, мов сон якийсь смутний,
Колись комусь присниться.

ЖАЛЬ

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Листки летючі
В бурі-тучі
У незнану даль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Гадки дрімучі,
Як падучі
Роси в море фаль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Ви сльози жгучі,
Із серця йдучі,
Криваві, як кораль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Ви, душі мручі,
Даремно ждучі
Щастя. Ах, як жаль!

НЕ РАЗ ОБГОРНУТЬ БЕЗТАЛАННУ ДУШУ

Не раз обгорнуть безталанну душу
Незнані смутки сірі і тривога,
Й даремно серце рву і мозок сушу,
Людей питаю і питаю Бога:
Куди мій шлях? Куди моя дорога?

Куди, куди? Чи там, де людське горе,
Де вічний біль, і плач гіркий, і стони,
І та розпука, як бездонне море,
Що в ній спокійно, безнадійно тоне
Весь біль життя і всі його прокльони?

Чи так, як другі, прислонити очі,
Забити серце і душу в кайдани,
Не дати мислі того, що захоче,
Байдужним стати на кров і на рани,
І там іти, де щастя жде рум'яне?

.....
Не раз обгорнуть безталанну душу
Незнані смутки сірі і тривога,
Й даремно серце рву і мозок сушу,
Людей питаю і питаю Бога:
Куди мій шлях? Куди моя дорога?

Бережани, 1894

ВЕЛИКИЙ БАЧУ ТИХИЙ САД

Великий бачу тихий сад,
За ним старі руїни,
Беріз плакучих довгий ряд
Кидає мовчаливі тіні
На бзи, черемхи і жасмини...
Великий бачу тихий сад.

Садом вузька доріжка йде,
На скруті зламана, зігнута,
До замкових руїн веде,
Заросла зелами, забута,

Ногою людською не ткнута...
Садам вузька доріжка йде.

Здалека чути грюкіт фаль,
Грізний, пронизливий, таємний.
В глуху і безконечну даль
Пливають тоті зловіщі гімни,
Як олово плавке і зимне...
Здалека чути грюкіт фаль.

З чолом, піднесеним до зір,
І з усміхом, що сумно грає,
В очах, задивлених в простір,
Доріжкою звільна ступаєш,
Мов втрати любові шукаєш...
З чолом, піднесеним до зір.

Хиляється додолу квіт,
І невгамовно хвиля грає,
Та, що лиш раз піде під спід,
Наверх ніколи не вертає.
В корчах щось плаче і зітхає...
Хиляється додолу квіт.

Все даліше, даліше, даліше йдеш,
Землі ногою не торкаєш
І, наче арфу, так несеш
Проміння місячне — і граєш,
Тугою серце квітам краєш...
І даліше, даліше, даліше йдеш.

З розцвілих і пахучих рож
Душисті капають бальзами,
Летить садом таємна дрож
І дерева тремтять листками.
Заржавілі втворились брами...
Листки падають з розцвілих рож...

Краків, 1912

СКІЛЬКИ РАЗІВ

Скільки разів тремтячою рукою
Я до своєї тихої хатчини
Промів дорогу і піском посипав,
Та ще накидав пахучого квіття,
Щоби гаразд до себе приманити,—
Скільки разів рука якась лукава
Мої ворота терням обтерняла
Та ще колоду клала на порозі,
І терміття, і гліг, і всяку нечисть
Метала щедро на стежку, що вела
До мої хати.

Скільки разів в своєму огороді
Я викохав пахучу білу рожу,
І дожидав в тривозі того ранку,
Коли вона розв'ється в квіт чудовий
Та звеселить моє жадуче око,
А запахом вчарує в'ялі груди,—
Скільки разів душа якась погана
Вдиралася до мого огорода,
І відривала пуплях від галузи,
І безсердечно білий квіт кидала
В брудне болото.

А на леваді в мене, під горою,
Жерело било, чисте і прозоре,
Як хрусталеве і, як лід, студене.
Я поглибив його нору підземну,
Прочистив вкола моріг і цямриння
З дощок дубових поставив. Думаю:
Як мило буде води зачерпнути
До збанка в спеку!.. Так що ж?
Серед ночі прийшла туди якась людина злобна
І в мою чисту кирницю пустила
Змію погану...

Доле! Я в тебе не прошу підмоги,
Ані я в тебе не жebraю ласки,
Не був я твоїм пестієм ніколи,
Ані коханком твоїм я не буду.
Хочеш бороться? Добре! Я готовий!

В борбі упасти навіть — то не сором.
Але на твої хитрощі лукаві,
На підступ твій, що так, як пес з-за плота
Прохожого ненадійно кусає,
На те, чого не чую і не виджу,—
Не маю ради!

В ГОРОДІ ДУХА

В буйнім городі мого духа
Найкращі квіти повсихали.
Палила їх жара-посуха,
В'ялила студінь, завірюха
І безнастанні сльоти прали.

Тепер там тихо, непривітно,
Стежками вітер походжає,
Город, що цвів так ріжноцвітно,
Тепер так глухо, так самотно
В агонії красок конає.

Сконали ф'ялки і лілеї,
Бліді левкої в'януть тоже,
Зелена рута схне, марніє,
Одна лиш рожа паленіє,
Конає — і сконать не може.

ХОДИТЬ ВІТЕР ОЧЕРЕТОМ

Ходить вітер очеретом,
На листку осоки грає,
То на березі присяде,
То на бистру річку впаде,
То зніметься і над гаєм
Полетить вірлиним летом.

А по небі нічка ходить,
Тиха нічка, добра мати
І запалює у горі
Срібний місяць, ясні зорі,

А щоб краще було спати,
Мрії нам з-над хмар приводить.

«Спіть! — говорить,— най вам сниться
День погідний, сонця повний,
Власна хата, рідне поле,
Праця шира, бо на волі
Світ широкий, правдомовний,
Безоблудний... Най вам сниться!»

ЛЮБЛЮ Я ТИХУ НІЧ

Люблю я тиху ніч. Спокій німий, безмежний
Дає мені якесь вражіння смерти.
А все ж таки з життям він так собі сумежний,
Що їх обох зіллялись разом черти
В один великий спокій.

Люблю я тиху ніч. Спокій у груди лється,
От-от, здається, серце в груді стане,
Як той годинник. Муха в шиби б'ється,
Часом несміпо місяць в хату гляне —
І сон крадеться до вій...

ЗИМОЮ

На вікнах з'являються квіти,
А всі такі білі та білі,
Морозом листочки їх світять,
Бліді і немов скостенілі.

Мабуть, то не квіти, а душі
Тих квітів, що правди не знали,
Що літом всихали від суші,
А в осінь від зимна зів'яли.

БУРЯ

Шаліла буря. Грім за громом
У землю з луском бив з небес,
І, мов відорваний з припону,
Якийсь казочний лютий пес
Встікався, зливсь над моїм домом.

А блискавки, неначе змії
Пекельні, вились по землі,
І витягали ясні шиї
В небеснім ковані вогні.
А темрява — хай Господь криє!

Здавалося, хвилина суду
Прийшла, і наблизився час,
Коли без праці і без труду
Земля і небо, світ і люди
Пропадуть в безвістях нараз.

Та не пропали. Прогриміли
Над світом громи. Перейшла
Весняна буря. Лиш шуміли
Дощу краплини й до вікна,
Як мухи, билися, бриніли.

.....
Отак і молодість минеться,
Як тая буря навесні.
Погаснуть очі, карк зігнеться
І вже не випрямиться, ні!
Огонь погасне й не займеться.

І тільки в північну годину,
Коли тебе покине сон,
З жалем спімнеш минулу днину,
І спомини у ту хвилину
Роєм ударять до вікон.

ТІШСЯ!

Тішся цвітом, що розцвівся,
Тішся кожним днем погоди,
Парубком, що залюбився
І, мов королевич, ходить,
Дівчиною, що зарання
Чаром впилася кохання,
Кожним, кожним личком ясным
Радуйся, мов щастям власним.

Наше небо — дощ, морози,
Мало літа, сонця мало,
Зак' старі обсохнуть сльози,
Вже нове нещастя впало,
Зак' одна біда скінчиться,
Друга край порога в'ється,
Хоч не маєш щастя свого,
Тішся, радуйся з чужого.

Де не глянеш — там і тутки,
Всюди клопіт, всюди смутки;
Доокола, наче море,
Розлилося людське горе,
А на морі шум на хвилі.
Веселіші, ясні хвилі,
Тішся ними! Бо без щастя
Пощо нам життя придасться?!

НЕДІЛЯ. ВЕЧІР

Неділя. Вечір. На горі табор,
Тут Гаєрсберг¹, а даліше Обертор².

Старинна башня. Діри для гармат,
Минувшість визирає з-поза грат.

¹ Гаєрсберг — вулиця, на якій я мешкав. (Приміт. авт.)

² Обертор — так називали старинну башню недалеко мого помешкання, долішня башня була над Ляном, як сісти від залізниці в город. (Приміт. авт.)

Минувшість, ніби сталевий лицар,—
Обличчя з кості, плащ пошитий з хмар.

Стоїть і з-під шолома в діл глядить,
Чи город не заснув, не задрімав на мить.

Ні, не здрімнувся, бо у кожний дім
Війна влучила, ніби з хмари грім.

Тут батька вбила, там синів, а там
Дівча остало в хаті сам на сам.

Від сліз червоні очі, на устах
Повис докір і причаївся страх.

Ніби вернула з поля і з квіток —
На весілля плете собі вінок.

Плете руками білими сама,
Дружок нема, квіток також нема...

Лиш фабрики гудуть, все гу! та гу!
Хіба їх мир спинить в страшнім бігу?

Який це мир? і де він, де той мир?
Минувшина стоїть на башні, як упир.

І з-під шолома в город все глядить,
Чи не заснув він, не здрімнув на мить.

Вецлар, 1917

ПІД ВЕЧІР

Не журися, моє серце,
Не журися, бідне,
Що в полудне мерехтіло,
У вечір поблідне.

Що в полудне мерехтіло
В злоті і в пурпурі,
Те нічкою прибереться
В кольори понурі.

І не одно, що манило
Тебе в ясну днину,
Безвартісним покажеться
В вечірню годину.

І будеш ти дивитися
На небо, на зорі,
І будеш ти губитися
В далекім просторі.

І що тебе хвилювало,
Що тебе боліло,
Помалесеньки-помало
Забудеться ціло.

Мовби нараз крил дістало
Й кудись відлетіло
Те, що тебе хвилювало,
Що тебе боліло.

Вецлар, 1919

НЕ ВІДБИРАЙТЕ НАДІЇ

Не відбирайте ви мені надії,
Що прежнее, ніби квітка навесні,
Підніметься з снігу й зазеленіє,—
Не відбирайте мені!

У прежнім стільки гарного, святого,
І стільки чарів було і принад,
Що я у храм з намулу миттєвого
Перенести б їх рад.

Щоб із майбутнім прежнее так спліталось,
Як тії перші квіти весняні
З останнім листям, що іще осталося
На дубовім гіллі.

Щоби сходяче сонце привітало
Останній блиск вечірніх тихих зір,

Щоби, що гарне й добре не пропало,
Ти кріпко вір.

Ти кріпко вір, бо віра чуда діє,
Без неї скрізь пустар і суєта.
Угору дух, хоч серце пада й мліє —
Минуле — річ свята!

О СТРІХИ МОЇ НИЗЬКІ

О стріхи мої низькі,
О гори мої сині,
Які ви серцю близькі,
Я чую щолиш нині!

Я щолиш нині бачу
В чужім далекім краю,
Коли за вами плачу,
Коли про вас думаю.

Коли чужі добутки
Я з рідним горем мірю,—
А все ж таки і тутки
В будуче ваше вірю.

Я вірю, як у Бога,
В відродження країни —
Ще єсть, ще єсть дорога
З упадку і руїни!

Дорога праці, труду,
Братерського єднання,
Щоб на просвіту люду
Йшли наші всі змагання.

Щоби нас єдинила
Любов життя і волі,
Непоборима сила
Дрімає в нашім полі.

Вецлар, 1918

ЯК РАНКОМ НА ВЕСНУ

Як ранком на весну іде по полі
Якийсь вітрець, що будить і кріпить,
Так і на нас повіяв вітер волі,
Бажання обняло нас: «Хочем жить!»

Ми хочем жить, хоч попелом, димами,
Руїною покрився рідний край,
Хоч «вічну» співають вже над нами,
Ми віримо, що йде, що йде наш май.

О, він прийде! Прийде до нас конечно,
Гроби пахучим квіттям прибере,
Ми віримо глибоко й безконечно,
Що правда, і добро, і наш народ не вмре!

Вецлар, 1918

ВЕСНА

Весна, весна!
Листям зелена, квітами рясна,
Усміхнена, весела, голосна.

Кинь тугу, кинь!
Лиши у хаті сірі думи,
А сам, як ці весняні шуми,
Як вітер полем, лיןь,
Ген-ген на неба край,
Ген-ген у тую синь,
Там твоя мрія золота, твій рай!

Що злого перебув — забудь,
Що доброго — згадай,
Благослови, не проклинай,
Веселим будь,
Іде весна, йде май,
Кинь тугу, кинь!

1919

СЕРЕД НОЧІ

Чого ж ти, серце, хочеш?
Засни, засни!
В бурливій темній ночі
Найкращі сни.

Що блискавка засвітить,
Що вдарить грім,—
Згадаєш жінку, діти,
Свій рідний дім.

Згадаєш прежню долю,
Давнє життя,—
Й будеш ти витись з болю,
Як та змія.

І скажеш: чом ти, Боже,
Мене не взяв?
Був би я нині, може,
Тебе не кляв.

Був би я на сумління
Не брав гріха,
Таж люди не з каміння,
Не з порохна!

Таж люди пам'ять мають,
Таж серце в них,
Вони не забувають
Живих й вмерлих.

І ввік їм не забути
Ні кривд, ні ласк.
Мабуть, і в гробі чути
Кайданів бряск.

Як на стіну упаде
Невинна кров,
Біли, не даш їй ради!
Являєсь знов.

А скільки крові тої,
А скільки мук,

І скільки кривди злої
Й злочинних рук!?

І як же тут заснути,
Як прийде ніч?
Прожите й перебудете
Не сходить з віч.

СКІЛЬКИ СНІВ!

Скільки снів, а де ці сни,
Де ці сподівання?
Всміхається з вишини
Зіронька остання.

І останній мовкне птах,
Квіт останній в'яне,
Незабаром на полях
Тихо й глухо стане.

Тільки іноді в тиші
Десь сова озветься,
Тільки сумно у душі
Спомин відгукнеться.

В[ецлар], 1919

ТЕРЦИНА

Сніжок паде. Летять листочки білі,
Як у саді пахучий вишні цвіт,
Коли вітрець порушить злегка гілля.

Сніжок паде... Отак з забутих літ
Летять на мене незабуті мрії,
Біленькі-білі, мов лілеї цвіт.

Сніжок паде... Немов крізь мряку мріє
Якийсь далекий, гарний, добрий світ,
Де все цвіте, сміється, променіє —

Це спомини з моїх дитячих літ.

ДО РІДНОГО КРАЮ

Ой мій рідний безталанний краю!
Чи побачу я тебе? Не знаю.

Вечір — зорі — трави — срібні роси.
Де не ступиш — пахнуть сінокоси.

Йдеш, як в казку, і сам ти, мов з казки,
Повний туги і щирої ласки.

Повний ласки, що, мов та водиця,
Через край із серця твого ллється.

Сам не знаєш, де ти й звідкіля ти?
Люди — браття, а природа — мати.

О мій рідний безталанний краю!
Чи побачу я тебе? Не знаю...

Вецлар, 1919

ЦИТЬ, СЕРЦЕ!

Цить, серце, цить!
Таж ти кохало,
І раювало, й горювало,
І настраждалося досить —
Цить, серце, цить!

Весні кінець,
Пшениця спіє,
Зелене жито половіє,
Вже й серп готує пильний жнець —
Весні кінець.

Пора і нам
Зібрати з поля,
Що присудила божа воля,
Як не гуртом, то сам на сам —
Пора і нам!

ВЕСНОЮ

СОЛОВІЮ МАЛИЙ

Соловію малий,
Перестань щебетати!
Бо не годен я в хаті своїй
Від твого співу спати.

Бо твій спів голосний,
Це твоє щебетання,
Розбудило минулі часи
І забуте кохання.

От здається мені,
Що літа не минули,
Лиш, втомившись жаром палким,
На хвилину заснули.

І здається мені,
Що зак' місяць засвітить,
Розцвітуться наново в душі
Любові ярі цвіти.

Зашумить в жилах кров,
Як потоки на весну.
Ах! Бо має правдива любов
Якусь силу чудесну.

Запалають думки,
Мов зірки на блакиті,
І вірлом сизокрилим вони
Понесуться по світі.

А між ними одна,
Мов рання зоря-мрія.
І, як сонце, пречиста, свята
Розгориться надія.

І не буде мені
На всьому світі впину,
Як наскучить болото землі,
То до неба полину.

А навкучиться рай,
То знов на землю впаду,
І до тебе, найкраща, прийду
На вечірню розраду.

Й розкажу я тобі,
Де бував я, що видів,
Що подобав собі, покохав,
А що я зненавидів.

Як взористий килим,
Кину думи під ноги.
І по ньому настрічу судьбі
Підемо без тривоги.

Соловію малий,
Перестань щебетати!
Бо не можу я в хаті своїй
Від твого співу спати.

МОЛОДІ ЛІТА

Молоді літа,
Калиновий квіт,
Мов одна велика казка,
Весь господній світ.

Розцвілись сади,
Розспівалися,
Ніби квіти всі і птахи
Закохалися.

І потоки всі
Розшумілися,
Нібито й вони за щастям
Розлетілися.

Грає молодість,
Мов у жилах кров,
Розпирає людські груди
Воля і любов...

Гей, цвіли сади,
Розцвіталися!
Та куди ж то тії чари
Заховалися?

Розпливлись вони,
Ніби вітру шум,
Та лишили за собою
Кілька тихих дум.

ЧИ ТЯМИШ?

Чи тямиш? Ясний, теплий день.
Шумить в ріці вода,
З блакиту капає огонь
До людського нутра.
Ніде ні хмарки, тишина,
Лиш серце б'є, шумить ріка,
Чи тямиш?

Чи тямиш? Пара білих рук,
Як пара білих крил,
Рожевих уст солодкий звук,
Волосся — шум вітрил.
Крові удар і серця стук,
І повінь чарів, море мук —
Чи тямиш?

Чи тямиш?.. Ах, минає чар
І в'яне щастя квіт!
На небі сонця ясний жар,
Горить огнем блакит.
Життя сповняє чарів чар,
Тремтять уста, у жилах жар —
Чи тямиш?

В ОЧАХ ТВОЇХ Я НЕБО БАЧУ

В очах твоїх я небо бачу,
Горять на нім вечірні зорі
І відбивають світло своє
В моїй душі, неначе в морі.

І поки небо тихе, сине,
І поки ясно сяють зорі,
Блакитом чистим хвиля лине
В глибокім безконечнім морі.

А хай лиш небо хмари вкриють,
І хай погаснуть ясні зорі,
То враз і води потемніють
В глибокім безконечнім морі.

НЕ ПРИГАДУЙ МЕНІ ТОЇ ХВИЛІ!

Не пригадуй мені тої хвилі,
Най вона навек буде забута!
Таж вернути її ми не в силі...

Спомин щастя в нещастю — отрута,
Промінь сонця в темниці — меч ясний,
І невольника гірш давлять пута,
Як про волю згадає, нещасний.

НЕ ПРОКЛИНАЙ МЕНЕ!

Не проклинай мене!
Це доля,
Це невмолима а всесильна сила
Разом злучила нас і розлучила,
Мов два листки під осінь серед поля,
Мов хмари дві, що йдуть небесним плаєм,
І, мов вітрила, поруч себе в'ються,
А не стрінуться ввік і не зійдуться,—
Не проклинай мене!..

Невже ж ми знаєм
Сліпій судьбі невидимі закони?
Невже ж нащо здадуться ці прокльони?
Невже ж ми маємо свобідну вольну волю?
Невже ж я не терплю разом з тобою?
Не проклинай!..

Йдім в сумерки вечірні,
Любовою рідні, а тугою вірні,
Далекі ніби, та все ж таки близькі,
І зависокі радше, чим занизькі.
Ідімо й око звертаймо слезаве
В безмежну, вічну країну уяви,
Якої світ не вспів ще споганити,
Наперекір судьбі будем разом в ній жити.
Мов ті вечірні променисті зорі,
Мов хвилі дві в бездоннім вольнім морі,
В гармонії світів дві рівнозвучні нути —
Нам треба, треба поруч себе бути!

ЧАС РІКОЮ ПЛИВЕ

Час рікою пливе...
Я побачив тебе
На проході в міськїм огороді.
І дивився, дивив,
Довго очі трудив,
Бо пізнати чомусь було годі.

Та ж стать рівна, струнка,
Та ж головка мала,
Очі сиві палкі, говірливі,
Лиш уста мов не ті,
Мов чужі, не твої,
Маломовні, сумні, нещасливі.

Ті дрібонькі уста,
Що мов пташка пуста,
Щастя повні були, всерозмовні,
Так упрямо мовчать,
Наче кару терплять,
Що були не досить правдомовні.

На той вид тяжкий сум
Обгортає мій ум,
Похоронні нути в серцю чути,
Невмолимий докір
Вилітає в простір:
«Як ти міг, як ти міг позабути?»

Не забув тебе я,
Хоть взивав забуття,
Не було позабути спромоги,
Лиш непривітний час
З серця квіти обтряс
І поніс їх на інші дороги...

БУВАЄ

Буває, тужу за тобою,
Як тужать квіти по весні,
Як тужать ті листки дрібні,
Коли осінньою порою
Летять у світ бліді, сухі —
Такою тихою тугою,
Буває, тужу за тобою.

То знову жаль ворушить мною,
Як гаєм бурі навесні.
Шаліє вітер, ллють рясні
Дощів потоки; в лютім бою
Падуть ялиці кремезні —
Такою лютою тугою,
Буває, тужу за тобою.

ПОМЕЖИ НАМИ

Помежи нами море синє
Шумить бездонне,
По нім, як лодка, думка лине
І в хвилях тоне;
Над ним, як мєва, жаль лігає
І біла туга —

Була моєму серцю раєм,
Не буде друга!

Була для серця мого раєм,
Рожевим квітом,
Що десь далеко процвітає
За нашим світом;
Над тим буденним світом сірим
В чудовім краю —
Тому так дуже, так без міри
Її кохаю!

І хоч ніколи, ах, ніколи,
До того краю
Ні по неволі, ні по волі
Не завітаю,
І не стріну та й не побачу,
Даремна воля —
Тим більше люблю, чим більше трачу,
Така вже доля!

.....
Помежи нами море синє
Шумить бездонне,
По нім, як лодка, думка лине
І в хвилях тоне.
Над ним, як мева, жаль літає
І біла туга —
Була моєму серцю раєм,
Не буде друга.

КОЛИ ТИ, МИЛА

Коли ти, мила, дійсно з неба родом,
То чистою останешся навіки
І, попри зло ідучи мимоходом,
Примкнеш свої божественні повіки.

А зажене тебе неволі сила
Там, де життя грязюка бездорожна,
То розпрістреш душі сріблисті крила
Й перелетиш, куди пройти не можна.

Отак в брудній, в непривітній яскині
Горять проміння сонця золотії,
Так при багні, на болотній долині
Біліші від снігу цвітуть лелії.

РОЗВІЯЛИСЯ СНИ МОЇ РОЖЕВІ

Розвіялися сні мої рожеві,
І молодечі мрії так змарніли,
Як ранні квіти, зварені морозом.
І вже мені їх більш не позбирати,
Не повернути до життя, красою
Не звеселити ока, не втішати
Серця ніколи!

Одні упали проходим під ноги
І, непомічені ніким, зів'яли,
Других пірвала судьби заверуха
І понесла їх в чуже дике поле,
Треті злетіли на плити могильні
Й до плит студених устами прилипли
На віки вічні...

А тільки деякі на білий лист паперу
Попалися, як сині незабудьки,
Положені люб'ячою рукою
Поміж листки старих молитвословів.
Вони одні остануться по мені
На світі сім, котрий колись покину,
Як тихий спомин.

І, може, ти, відбігши на хвилину
Від повседневних клопотів нікчемних,
Розгорнеш книжку і пічнеш читати
Тоті стрічки, ті квіти нев'янущі,
І не почувеш, як на них росою
З очей поллюються чисті теплі сльози
З жалю за щастям.

РОЖЕВИЙ КВІТЕ

Рожевий квіте, рожевий квіте,
Чого ж ти облитаєш?
Дівчино моя, мій милий світе,
Чому мене кидаєш?

Не рада б рожа, не рада б рожа
Рожевий лист ронити,
Так воля божа, судьба ворожа,
Її не відмінити.

Вітри повіють, листки розвіють
І понесуть світами.
Уста німіють, гадки трухліють —
Скінчилось всьо між нами...

СТАРА ПІСНЯ

* * *

По дорозі стрілою мчать коні,
Такі чорні, як круки.
А ти вийдеш, заломиш долоні,
Ой заломиш долоні з розпуки!

Коні чорні, як буря, як хмара,
Везуть сивого пана.
Сміх сказати! Оце твоя пара,
Твоя пара, дівчино кохана.

* * *

Не рад би я, дитино, сидіти
В твоїм серцю в ту прикру годину.
Коли буря ударить на квіти,
До землі вони гнуться, в долину.

Коли яструб на голуба впаде,
Голуб швидко втікає між стріхи.
Лиш для тебе нема вже розради,
Оборони нема, ні потіхи!

* * *

Калино-малино, чом листячко рониш
І мечеш на фалю?
Дівчино-рибчино, чому мене гониш
Від себе без жалю?

Зелені листочки попливуть з водою
Й не вернуться ніколи.
Я молодість твою заберу з собою,
Моя ти недоле!

* * *

Паде зів'яле листячко,
Немов тоті слова,
Що шепчуть їх на прощання
Знеможені уста.

Паде зів'яле листячко,
Немов надії цвіт,
Що з серця обтрясає нам
Недобрий зимний світ.

Паде зів'яле листячко,
Паде, паде, паде,
А з півночі далекої
Зима з морозом йде.

* * *

До милої мені близько,
Йно через стависько.
Вчора дощик, нині дощик,
Завтра буде слизько.

Вчора дощик, нині дощик,
Завтра виллють ріки.
Либонь, ми ся, дівчинонько,
Розійшлись навіки.

* * *

Шовкова хустка, шовкова —
Бувай, дівчино, здорова.

На пальчик перстень зо злота —
Втворяйте, дружби, ворота.

На ніжку чобіт з сап'яну —
Ведуть дівчину, як п'яну.

Доріжку стелять квітками —
Копають пропасть між нами.

Глибоку пропасть, бездонну —
Ведуть дівчину, як сонну.

Віночка з барвінку і рути —
Хоть хочу, не можу забути.

* * *

Не залунає вже в ушах моїх
Твій срібнострунний ясний сміх,
Як жайворонка спів уранці навесні
Не задзвенить мені.

Не на моїй вежі зависне він,
Той благовісний, чистий дзвін.
Другого, не мене, покличе в щастя храм,
Я лишусь сам.

* * *

Розливайтесь, солодкі вина,
Як ріки!
Та най вами уп'ється дівчина
Навіки.

Та най вами уп'ється дівчина
Навіки —
Розливайте ж ся, солодкі вина,
Як ріки!

* * *

Я виджу її. Весела, говірлива,
З піднятою високо головою,
Їде помежи людською юрбою,
Немов говорить: «Гляньте, я щаслива!»

Щаслива. Має дім свій і родину,
Муж має рангу високу і плату,
Тримає коні і будує хату,
А любить, кажуть, жінку до загину.

Щастя — та й годі! А я вам говорю:
Облудний підступ і хитра ошука.
Жінкам властива висока наука
Вдавати щастя в нещастю і в горю.

Гляньте незримо в її тайні мислі,
В її бажання сердечні і мрії.
Де ж тее щастя?.. Кругом вітер віє,
Погасло сонце і хмари нависли.

* * *

Повсихали сині квіти
За водою.
Полиняли мої очі
За тобою.

Повсихали сині квіти
У городі,
Заглядаю на край світа,
Але годі!

Ой як тужить за дощами
Тая каня,
Отак мені тяжко-важко
Без кохання.

Отак мені без кохання
Жити трудно.
Світ — як трумно. Всюди сумно,
Всюди нудно.

НА ПОЗИЧЕНІЙ СКРИПЦІ

ТАМ, У ЛІСІ

Там, у лісі, на горісі
Листячка не стало,
Там, у лісі, на горісі
Пташенятко спало.

Зима вколо. Доокола
Сніг і метелиця,
А пташатку-небожатку
Яр-веснонька сниться.

ОЙ ВИЙДУ Я

Ой вийду я під лісок:
«Подай, мила, голосок,
Через листя зелене
Подай голос до мене».

«Ой як мені голос дать?
В лісі всі листки шумлять,
Не від вітру буйного,
Від поговору злого».

ЯК БУЛА БИ Я ЗОЗУЛЯ

Як була би я зозуля
Да крилечка мала,
То я б тую Україну
Щодень облітала;
То я б свого миленького
По шапці пізнала.

Прилетіла зозуленька
Та й крикнула: «Ку-ку!
Подай, подай мені, милий,

Хоч правую руку;
Та розжени, розвесели
Тяженьку розлуку!»

«Ой рад би я тебе, мила,
Та розвеселяти,
Ой рад би я тобі, мила,
Обидві подати —
Насипали сиру землю,
Не можу підняти».

НЕ РОСТИ, БЕРІЗКО

Не рости, берізко,
При дорозі близько,
Рости в темному гаї.
Бо при тій дорозі
В потрібі, в тривозі
Тебе хто-небудь зрубає.

Не неси, дівчино,
Не неси, рибчино,
Свого серця між люди.
Бо хто-небудь зневажає,
Лихе слово скаже,
Остане рана в грудях.

ОЙ ЗАРЖИ, ЗАРЖИ

Ой заржи, заржи, сивий кониченько,
На пашу рано йдучи,
Та чи не вчує дівчина-серденько,
У саду вінка в'ючи.

Ой чи не вчує, віночка не кине,
Віночка на весілля,
Та чи до мене в думках не полине,
Як той запах із зілля.

Може, розірве віночок з калини
Та із зеленої рути
І погадає: за мною він гине,
Його я мушу бути.

Ой заржи, заржи, сивий кониченьку,
Та з росою у лузі,
Може, почує дівчина-серденько,
Що моє серце в тузі.

ВЧОРА КВІТКА, А НИНІ

Вчора квітка, а нині —
Жовтий лист на билині,
Вчора було так гарно,
Нині зимно і хмарно.

А як завтра? Бог знає.
Все, що було, минає,
Що минуло — не буде,
Жди, аж серце забуде.

Не забуде — хай тямить
Аж до гробу, до ями.
А за гробом?.. Мій Боже,
Може, щось нам pomoже.

ТА ХТО Ж ТУЮ ДОРІЖЕНЬКУ?..

Та хто ж тую доріженьку
Терням обтернив,
Що я нею шовечора
З милою ходив?

Обтернили доріженьку
Та ще й перелаз
Ті вороги, що раз на все
Роз'єднали нас.

ОЙ ЗАЦВІЛА СИНЯ КВІТКА

Ой зацвіла синя квітка
У жовтім ячмені.
Та коли ж ти, мій миленький,
Вернешся до мене?

Ой зацвіла синя квітка,
На покіс упала —
Мабуть, наша добра доля
Раз на все пропала.

Лежить квітка на покосі
Та в'яне на сонці —
Забув мене мій миленький
В чужій сторононьці.

НЕМА РІКИ

Нема ріки без рибоньки,
Саду без калини,
Нема мені без милої
Веселої днини.

Нема мені вдень радості,
Ні ввечір спокою,
Бо вже мої всі радості
Пішли за тобою.

Пішли мої всі радості
До тебе в гостину,
А доля їм розсипала
По шляху тернину.

Їдуть вони доріжкою,
Терен ноги коле...
Мабуть, нам вже, моє серце,
Не зійтись ніколи.

ОЙ ЗРИВАЮ

Ой зриваю руту в гаю
Та й рожу та й рожу.
Любить тебе не гадаю,
Забути не можу.

Любить тебе не гадаю
(Не моя ти, мила!),
А забути сил не маю,
Доле нещаслива!

О, бодай я тої рожі
Не бачив у вічі,
Через тую рожу гожу
Пальці покалічив.

Не так пальці, не так пальці,
Як серце і душу,
Через тую рожу гожу
Терпіти я мушу.

ЗДОРОВА, МИЛА

«Здорова, мила! Чи ти чуєш?
Скажи мені правду, з ким ночуєш?»

«В полі калина з квітоньками,
Ночую, милий, з думоньками.

Настане вечір, я постелю
Для смутка біля себе стелю.

Ой спи, мій смутку, не будися!
А ти, миленький, хоч приснився!

Ой спить мій смуток, позіхає,
Мене до себе пригортає.

Цілує мої очі, лиця,
А весь він зимний, ніби криця.

Минула нічка — день зробився,
Чомусь мій милий не приснився.

Чомусь мій милий не приходить,
Лиш смуток скрізь за мною ходить.

Як тая чорна тінь, снується,
Як хміль той, по тичині в'ється.

Як хміль зелений в огороді.
Прийди, бо з смутком жити годі!»

ЗАМЕРЗАЄ РІЧКА

Замерзає річка зимними ледами.
Ой де ж ділась тая правда, що була між нами?

Паде сніжок білий на чорну долину —
Ой вернися, молодосте, на одну годину!

Зимний вітер віє, сліди замітає,
Та вже нашим прежнім думам вороття немає.

Як тяжко тій квітці в снігу процвітати,
То так тепер нашій правді поміж нас вертати.

З-НАД МОРЯ

ЗАДИВИВСЯ Я НА МОРЕ

Задивився я на море
І на небо преголубе,
І на тії ген далеко,
Ніби хмари, береги

Задивився — і не знаю,
Чи це хвилі б'ють об берег,
Чи по небі хмари линуть,
Чи пливуть мої думки?

ЧИ МОЖЕ ЩО КРАЩОГО БУТИ?

Чи може що кращого бути
Над небо, задивлене в море?
Мов велетні два проти себе,
Котрий з них котрого поборе?

Бушують, гудуть і піняться
Розбурхані хвилі на морі,
Задивлені в пропасть бездонну,
Спокійно горять ясні зорі.

Між ними хаос вічнотворчий,
Часів і світів хуртовина,
Між ними і ти, чоловіче,
Маленька, безсильна пилина.

ЛОДКО НА ГОЛУБИХ ХВИЛЯХ

Лодко на голубих хвилях,
Що колишешся так легко,
Як же ти подібна, лодко,
До хлоп'ячого віку!

Човне на валах бурхливих,
Що так борешся з вітрами,
Ти є образом правдивим
Теперішнього життя.

Лодка верне в тихий залив,
Човен розіб'єсь об скелі,
І останеться одно лиш —
Безконечний океан.

НЕЗГЛУБИМЕ СИНЄ МОРЕ

Незглубиме синє море,
Звідки в тебе стільки чару,
Що дивитися на тебе
Можна вічно ніч і день?

«Хочеш знати,— каже море,—
То поглянь на мої хвилі,
Як вони все линуць, линуць,
Мов хвилини, дні, літа.

Подивися перед себе,
Де блакит цілує плесо —
Так цілує у просторах
Дійсність мрію золоту.

А як пустиш зір додолу
Крізь пливучих хвиль опали,
То подумай: скільки в світі
Незглибимих вічних тайн!

Я тобі даю вражіння
Безконечності, безкраю,—
І тому ти так у мене,
Ніби в дзеркало, глядиш».

МОЄ ГОРЕ

Чи поїду у гори,
Чи поїду над море,
Всюди їде за мною,
Наче тінь, моє горе.

В горах горе зелене,
А над морем солене.
Чом ти ходиш за мною
Й чого хочеш від мене?

ТІЛЬКИ ЗВУКИ

О моє чудове море!
Де ж мені красок узяти,
Щоб весь чар твій, всю принаду
На папері змалювати?

Як мала дитина, стою
І з утіхи плещу в руки.
Чую серцем, а промовлю —
Так це тільки звуки, звуки...

БІЛА ЧАЙКО

Біла чайко, що кружляєш
Над водою низько, низько,
Чом же ти так безупинно
Б'єшся й жалібно квилиш?

Подивися, біла чайко,
Як же ти, мала-маленька,
Проти моря, як нужденний
Проти гуку хвиль твій крик!

О подумай, серце моє,
Чим ти є супроти світа,
Проти горя світового
Чим є твій маленький біль?

ПЕРЕД БУРЕЮ

Дивись, дивися, око!
Зривається широко —
Буря іде.

Клекоче море, злиться,
Наїжилось, піниться,
Гуде.

Ось-ось на берег скочить,
Залле його, сплочить
І проковтне.

«Пощо до мене люди
Йдуть прати свої бруді?» —
Гуде.

«Суден набудували,
Хребет мій осіддали
І гей же, га!

Вганяють скрізь юрбою,
Ні вдень, ні вніч спокою
Нема.

Земля їх породила,
Нехай би їх носила
Земля.

Нехай б їх годувала,
На вічний сон приймала
Рілля.

А то грішать на суші
І грішні тіла, душі
Аж тут несуть...»

На берег скачуть хвилі
І в лютому безсиллі
Плюють.

ЯКА ЧУДОВА НІЧ

Яка чудова ніч!
Як любо хвиля грає!
Спішімся — час тікає —
Життя не вічна річ!

При березі баркас,
Розпущені вітрила,
Подай же руку, мила,
Там море жде на нас!

На морі, ген у млі,
Якийсь острів сіріє,
Там наше щастя мріє,
Єдине на землі.

Полинемо туди,
На той острів кохання,

Далеко від страждання,
Від горя, від біди.

Троянди там цвітуть
І незабудки сині,
Як ріки по долині,
Так розкоші пливають.

Як сонце, так горить
Любов велика, красна...
Спішімся, час біжить!
Ніч тиха, гарна, ясна.

ОКЕАН І ДІВЧИНА

Зимних вод твоїх регіт, шльоох і сміх,
Бездне темносиння,
Так манить мене, тягне і жене,
Мов химерна дівчина.

Груддю білих хвиль тулишся до скель
І ласишся, мов львиця,
А в очах твоїх міради втіх,
Безліч смутку міститься.

«Глянь, що там на дні!» — шепчеш ти мені.
«Тайна тайн незглубима,
Коралевий сад, огород принад,
Мов мрія херувима.

Не спійме там нас все голодний час,
Життя скінчиться сила,
В брильянтовій млі ген-ген від землі
Буду тебе пестила...»

А коли я йти рад — женеш назад,
Як сталь холодна, синя...
Так манить мене, кличе і жене
Океан і дівчина.

ПОНАД ХВИЛІ

Понад хвилі, понад море
Понесу з собою горе,
Може, втоплю, може, згублю,
Може, долю приголублю,
Хто знає?

Ой минають марно літа,
Даром я зійшов півсвіта,
Не згубив я свого горя,
Долі не везу з-над моря —
Немає!

РОКОКО¹

Прибукалася пісня до мене
З давніх-давніх часів.
Мала вбрання шовкове зелене,
В волоссю мак горів.

Мала гафту брєнячу, як бджоли
В подільських пасіках.
Ї співала тихенько, поволи,
Мов заблуканий птах.

Про нещасну княгиню співала,
Княгиню молоду.
Князь старий був, вона пажа мала,
Ой мала — на біду!

Князь старий був, поїхав на лови,
Княгиня молода
Вела з пажем сердечні розмови,
А час плив, як вода.

¹ *Рококо* — стильова течія в західноєвропейському мистецтві першої половини XVIII ст., для якої характерні еротичні ситуації, постійні орнаментальні мотиви. Твір Б. Лепкого стилізовано під цю школу.

Вела з пажем розмови й не чула,
Як князь нараз вернув...
А що дальше? Те пісня забула,
І я також забув.

ЧОГО Ж ТИ, МОРЕ...

Чого ж ти, море, так розхиталося,
Мов колиска новенька,
Чого ж ти, серце, так розридалося,
Мов дитина маленька?

Як тяжко море та уговорити,
Щоб більше не гуділо,
Так тяжко серце утихомирити,
Щоб з болю не скиміло.

ХОЧ...

Хоч як тут і гарно й розкішно,
Хоч як і весело, і втішно,
Хоч скоро й безжурно йде час —
Мої ви! Я тужу до вас.

Над море, що лагідно плеще,
Волю очерет, як шелеще,
Над лаври, гранати — наш бір,
Як шепче молитву до зір.

Над скиби вод сині перлисті
Волю хвилі нив колосисті,
Над панство бездільне — наш люд,
І працю, і клопіт, і труд.

Таке-то життя вже собаче,
Що серце десь рветься, щось плаче
На те, щоб з далеких доріг
Вернути до маминих ніг.

Опатія, 1911

INTERMEZZO¹

INTERMEZZO

I

Коли умру і в тихім гробі ляжу,
Щоб безконечний сон в бездонній п'їтми снити,
Остануться пісні, ті будуть говорити
Об тім, чого тепер нікому я не скажу.

Ї не одно чуття, що я здавив у собі,
Бажання не одно, знівечене судьбою,
Воскресне в тих піснях — і буде, як весною
Той самопадний квіт на позабутім гробі.

II

Неси в душі свою найкращу думу,
Свою сердечну мрію золоту,
Шляхом життя, посеред крику й шуму
У вічності глибоку самоту.

Та, ідучи, не розсипай проміння,
Не обтрясай небесної роси,
Щоби в момент найбільшого терпіння
Мав ти світило вічної краси.

III

Подруго моя мила,
Я знаю — тужиш ти.
Так що ж! Не моя сила
Полегшу принести.

¹ *Интермеццо* — дослівно: проміжний, середній; в музиці — інструментальна п'єса, що займає проміжне становище між основними частинами твору; в широкому значенні — перерва між основними заняттями.

Між нами річка крові,
Між нами море сліз,
Де ж той човен любові,
Щоби нас перевіз?

IV

Невже ж піду я сам на сам
Доріжкою пільною,
І вітер лиш заплаче там
Й заскавулить за мною?

Невже ж в якійсь чужій землі
Мене у гріб зарикють,
І хрест березовий дощі
В осінню ніч обмиють?

Невже ж?.. О ні! Таж маю я
Подругу вірну дуже:
На гріб прийде поезія
І піснею затужить.

V

Отсе моя трагедія,
Сердечнії болі:
До неба рад злетіти я,
А лину до землі.

У сні я бачу ангелів,
Добро, і славу, й честь,
А збуджуся: довкола гнів,
І злоба, й зависть, й месть.

VI

Життя — борба.
О щастя вічний бій!
Щодень журба,
Часом хвилина мрій.

Життя — похід,
Вперед нестримний гін.

Їде під спід,
Хто втратив свій розгін.

VII

Життя — як той потік
З невідомих джерел,
А гадка понад ним
Буває, мов орел.

Життя — як той потік,
А час, мов океан,
Як крапля, чоловік,
Життя слуга і пан.

VIII

Від зла тікай,
Не вимагай
Багато від життя.
От — жмут хвилин,
Цінних перлин
І — море забуття.

IX

Товаришу! Люби життя,
Люби людей, природу,
А кривду кинь у забуття,
Мов камінь в тиху воду.

X

Щастя — дитина мала
З оком, як клапоть блакиту.
Нарвала див-зілля, чар-квіту
В подолок і йде до села.

Люди на полі. З-під стріх
Сіра нудьга визирає.
Щастя квітки вибирає
З подолка й розкидує їх.

Вечір. Йдуть люди з робіт.
З паші худоба вертає.
Коліт дорогу вкриває,
В'яне столочений квіт.

XI

Розійшлися дві дороги в поли,
Й не зійдуться вже вони ніколи.

Розлучилися два серця вірні,
Душі дві, лихій судьбі покірні.

І пішли по двох шляхах розбіжних,
З роздорожжя по дорогах ріжних.

Поміж ними серед роздорожжя
Хрест остався і колюча рожа.

Доокола смерк, поля безмірні,
Розлучилися два серця вірні.

Розійшлися дві дороги в поли,
Й не зійдуться вже вони ніколи.

XII

Усе, що злого було поміж нами,
Забудь! Забудь!
Душі згадками, ніби злими снами,
Ти не троюдь!

Натомість кожну світляну хвилину,
Всі шастя дні,
У тямці, ніби дорогу перлину,
Ти схорони.

Дивися, скільки в світі кривди й горя,
Що сліз в очах!
Най гарний спомин, ніби з неба зоря,
Паде на шлях.

XIII

Самотня хмарка сива
Мандрує по блакиті,
Людина нещаслива
Скитається по світі.

Куди ти, хмарко, линеш,
У гори чи над море?
Куди ти йдеш, де згинеш,
Самотнє серце хворе?

XIV

Цвінуть квітки, шумить трава,
Бренять мушки в повітрі,
Немов якісь сумні слова
Летять на крилах вітру.

Немов якісь слова сумні,
Не сказані устами,
Що снилися колись у сні,
Що вмерли поміж нами.

XV

Гадали ми: зустрінемося
Ще колись з собою
В наших горах барвінкових
Під явір-горою.

Гадали ми: розцвітуться
Калинові квіти,
Ніби хвилі, розіллються
Голоси трембіти.

А Черемош під Сокільським
Загуде, заграє,
Тую думу предковічну,
Яку він лиш знає.

Гадали ми: місяченько
Зійде над ялиці

І станем ми в його світлі
Срібні, яснолиці.

І станем ми яснолиці,
Мов не з цього світа,
Присняться нам, як диво-сон,
Молодії літа.

Присняться нам розмріяні,
Нездійснені думи,
Ніби тії розвіяні
Полонинські шуми.

Гадали ми, думали ми,
А та наша доля
Повіяла туманами
З далекого поля.

Повіяла туманами,
Бурею з півночі,
Стогнуть гори, а Черемош
Зубами скрегоче.

Сторощені гаї наші,
Поранені чола
Верхів гордих — осталася
Руїна довкола.

Над руїною отою
Не місяць це сходить —
Наша мрія нейздійснена
Ціла в слезах ходить.

XVI

Зелений дуб стоїть посеред поля,
Мов зачарований з казок лицар,
А осторонь шумить струнка тополя
Й чолом високим досягає хмар.

Кругом збіжжя, спів птахів, вітру шуми,
То знов зима — лиш сніг і сніг кругом;

Дуб дивиться й думає вічні думи,
Тополя клониться йому чолом.

Хотіла би листочками дрібними
Торкнутися його сильних рамен,
Так що ж! Простір і поле поміж ними,
Вона одна, і він стоїть оден.

Не зблизить їх ні нічка зорішлива,
Ні заметіль, ні літом гураган.
Мабуть, і наша доля нещаслива
Така сама, такий і наш талан.

XVII

Сховай в душі глибоко, ген на споді
Свій слушний жаль і кривди почуття
Й скажи собі: га, що робити? Годі!
Такий цей світ, таке оце життя.

Цвінуть бажання наші, мов весною
Вишневим білим цвітом вкритий сад,
А злоба людська хмарою грізною
Іде на них і злість їх б'є, мов град.

Та ти не бійся: град на сонці стає,
І люта буря з вітром прогуде.
Коралями між листям запалає
Дозрілий овоч — тиха осінь йде.

XVIII

Якась блудна зірниця
В безмежному просторі,
Якийсь сон, що присниться
Блідій дитині хворій.

Якесь квіток дрижання,
Як зимні капнуть роси —
Якесь дивне кохання
Ввижається ще й досі.

Вецлар, 1919

XIX

Піди в город і білі хризантеми
Плети в вінок, жемчужений росою,
Й питайся їх: о квіти, хто ми й де ми?
Що сталося з минулою весною?

І принеси з городу у світлицю
Вінок, що білими сплела руками,
І поклади його на ту полицю,
Де хрест стоїть між ярими свічками.

Осінній смерк, і хрест, й зів'ялі квіти —
Ось відповідь на всі твої питання.
Хвилина — місяць зійде і освітить
Чоло твоє. Добраніч! Спи до рання!

XX

Прийди до мене. Не жахайсь спокою,
Ні самоти, що блудить між гробами
В осінню ніч. Прийди і будь зі мною
Так, як колись, колись давними днями.

Не бійсь життя. Воно вже ген за нами,
Мов спомин цей, далекий дуже-дуже.
Вже ми для себе стали ніби снами,
І ніби піснею, що в небі тужить.

Прийди до мене й принеси з собою
Арому піль, засіяних збіжжями,
Прийди з жалями, смутком і тугою
Так як колись, колись давними днями.

Вещлар, 1917

XXI

Шелести осінні, шепоти розвійні,
Спомини давноминулих днів,
Ніби тріск тихесенький, ніби дим легесенький
Догоряючих в полі огнів.

В хаті смерк розсіяний, в серці сум розміряний,
Сум за тим, що було, а нема.

На стіні годинник б'є, повторяючи своє
Те саме: дарма, дарма, дарма.

XXII

Немов з віночка відорвався
Сухий листочок рути,
Немов мені день пригадався
З тобою перебутий.

Не знаю, звідки приблукався
Той день, давно забутий...
Немов з віночка відорвався
Сухий листочок рути.

В[ецлар], 1919

XXIII

Зів'яне кожний вінок
Навіть з найкращих квіток,
З рож і лелій,
З туги і мрій
Зів'яне кожний вінок.

Тільки терновий вінок
Сплетений з горя квіток,
З жалю і болю —
Піде з тобою
Аж у могильний куток.

В[ецлар], 1919

XXIV

Снуйся, снуйся, нитко павутини,
по стерни!
Ніби смуток сірої години
восени.
Ніби тії любі сни, що снились
нам колись.
Ніби спомин, що і ми любились
й розійшлись.

В[ецлар], 1917

СЕЛО

ІДИЛІЯ

Пам'яті батька

Ніч кінчиться, гаснуть зорі,
Наступає біла днина.
Вже працює ген у полі
І конина, і людина.

— Гей, вйо, карий! Гатьта, гніда,
Краймо лемішем землицю.
Недалеко до обіда,
Я з'їм хліб, а ви пшеницю!

Сонце гріє, пригріває,
Утомилася конина,
І їдкий піт обливає
Ціле тіло христянина.

— Гей, вйо, карий! Ну ж орати!
Ми на те й на світ родились,
Щоб робити, гарувати,
А то вмерли б й не нажились.

День кінчиться, місяць сходить
На подвір'ї коло тина,
В сні спокійнім ніч проводить
І конина, і людина.

Відень, 1891

СОНЕТ

Ліси дрімучі, тихі, сумовиті,
Ставок з водою ясною, як скло,
Хати курні, соломою покриті,—
То рідний край і ріднеє село.

Збіжжя кругом; блават синіє в житі,
А панський лан, як море те одно;
Голодний хлоп в старій подертій свиті —
То рідний край і ріднеє село.

А там і церков. Хрест, на ній підтятий,
До неба зняв блискучі рамена.
Довкола церкви в неділю і в свято

Гурток людей, немов сім'я одна,
Сердечно Богу дякує за всьо —
То рідний край і ріднеє село.

Відень, 1891

У ЖНИВА

Хвилює нива як вода,
Жита від вітру гнуться,
Бренять серпи, дзвенить коса,
Наїжилась густа стерня,
На ній снопи кладуться.

А де ж той вітер-похожай,
А де ж то він подівся?
Пішов собі в холодний гай,
А ти роби, не спочивай,
А жар мов напосівся!

Такий гарячий, ясний жар,
Неначе з пекла родом,
Під лист ховається комар,
І з паші криється товар
Під верби понад бродом.

І лиш одним, одним женцям
Немає прохолоди,
Нема спочинку їх рукам,
Нема пощади їх ногам,
Земля не даром родить!

Від неї кожний сніп, покiс
Насилу мус дістати.
Не жалуй поту, крові, сліз,
Оцей цінний, гіркий навіз
Ти мусиш їй віддати...

Кінчиться нива. Вже снопи
В полукіпки зійшлися,
В дугу зігнулися хребти,
Болять і терпнуть всі кістки,
А жили мов зісхлися.

На щастя, тихий вечір йде,
Біжить вітрець з-над яру,
Холодить спечене лице
І на крильцях своїх несе
Таємну силу чару.

Який дивний-дивний цей чар,
А ще дивніша сила!
Забувся днини лютий жар,
Забувся весь життя тягар,
Ростуть незримі крила.

Від них та постать, що весь день
Над нивою зігнута,
Робила, мов бездушний пень,
Летить тепер в край мрій, пісень
Велика, незбагнута.

А якби так, немов на глум,
Музики де заграли,
То в кут пішов би біль і сум,
Злій долі і життю на глум
До рана б погуляли.

Жуків, 1900

СОНЕТИ

* * *

Там, в долині, при битій дорозі,
Сумовитими двома рядами,
За ровами, помежи плотами
Мерзнуть хлопські хати на морозі...

А у кожній сидить на порозі
Сірий смуток з худими руками
І безмежно-сумними очами
Дококола глядить у тривозі.

І говорить: «Пшениці останки
Вже змололи в млині нині рано,
Син найстарший поїхав до бранки

І не верне. Отець в корчмі п'яно
Світ цілий з корінням проклинає,
В хаті мати самотня конає».

* * *

На порозі сидить смуток сірий,
Позіхає з нудьги а з розпуки,
Ломить довгі худі білі руки
І заводить сумним звуком ліри:

«Де ж ті люди великої міри,
Що зривали лоб долі-гадюки
У колисці, що йшли на смерть-муки,
Повні в серцю найкращої віри?»

Де ж ті люди, що голови клали
За вселюдські святі ідеали,
А були з граніту і зі стали?»

Нині кожний говорить розумно
І жие весело ніби, шумно,
А живцем кладеться в своє трумно».

Жуків, 1900

ВАСИЛЕВІ СТЕФАНИКОВІ

Ти, хлопе, землю край
І в землю зерно сій,
Най жито, як Дунай,
Покриє загін твій!

Най жито, як Дунай,
Пшениця золота,
Полетється на весь край,
Як та хлібна ріка.

Ти не дивись на те,
Що нивонька твоя,
Як полотно ляне,
Коротка і вузька!

Хоть як ти моря грудь
Веслом стальним пори,
Хоть як ти мудрий будь,
Не розітнеш води!

На хвилечку лише,
На ній ти вчиниш слід,
Гнеть хвиля надійде,
Піде той слід під спід.

Піде той слід під спід,
Розкинетесь земля
Від заходу на схід
Неділена, ціла.

Від заходу на схід,
Як море, як вода,—
Ти дав їй кров і піт,
Вона буде твоя!

Краків, 1901

ПІД ВЕЧІР

ЯК СОНЦЕ ЗГАСНЕ

Чи ти прийдеш тоді до мене,
Як сонце згасне, звечоріє,
Як смутком по душі повіє,
Як серце зробиться студене —
Чи ти прийдеш тоді до мене?

І чи поглянеш в мої очі,
Як вміла ти одна глядіти,
Як сонце лиш глядить на квіти,
Нім лишить їх в обіймах ночі —
Чи ти так глянеш в мої очі?

І чи пічнеш мені казати,
Куди ходила, що робила,
За чим зітхала і тужила,
Що де видати, що чувати —
Чи ти пічнеш мені казати?

І чи слова твої сердечні
Будуть мені як співи ранні,
Як вісті добрі а нежданні,
І як утіхи безконечні,—
Слова невинні а сердечні?..

А там і ніч прийде холодна
Без зір, без місяця, дрімуча,
Вітрами зимними ревуча,
Як звір, ненаситна, голодна —
Прийде ніч темна і холодна.

Та нас вона не налякає.
До себе я тебе пригорну,
І через пільму зимну, чорну,
Підемо там, де день світає,—
Нас ніч ніяка не злякає.

В розгуканих потоків шумі,
В пожежі громів, в реві вітру

Останній слід тривоги зітру,
І наче звук в предвічній думі,
Потону у вселеннім шумі.

Ніщо, що є, не пропадає,
Значиться: наша вічна туга —
Це не сміх долі, не наруга,
Лиш твір, що почину немає.
Ніщо, що є, не пропадає.

Прийде пора, прийде година,
Вберуть на себе мрії тіло.
Де було слово — стало діло,
Де була ніч — займеться днина,
Прийде пора, прийде година!

З тих мрій, коли вони лиш щирі,
Світи повстануть ясні, красні,
І многолюдні, многогласні,—
Життя їх зродить в вічному вирі
З тих мрій, коли вони лиш щирі.

З любові, що палить нам душі,
Колись пічнесь любов любови,
Жажда краси, добра, обнови,
Пічнесь рососою серед суші
З любови, що палить нам душі.

А може, та любов засяє
Пахучим крином на леваді,
І, може, їй будуть так раді,
Як ми, коли квітки збираєм
Весною, вечором під гаєм.

А може, ясною зорою
Вона засвітить у всемірі?
А може, так в любові й вірі
Глядітимуть, як ми з тобою
За тою ясною зорою?

Все бути може, може буде,
Бо серце більше відчуває,

Чим розум зрозумів і знає.
Схили ж мені чоло на груди.
Все бути може, може буде.

* * *

Чи ти прийдеш тоді до мене,
Як сонце згасне, звечоріє,
Як смутком по душі повіє,
Як серце зробиться студене —
Чи ти прийдеш тоді до мене?

ОСТРІВ СМЕРТІ

(До образу Бекліна)

Хто роботу зробив,
Хто відбув свою путь,
Хто свій день пережив,
Най чимскорше йде в путь.

Серед моря скала,
Чорний ліс там росте;
Хто терпів за життя,
Най собі відпічне.

Не подують вітри
З-над широких ланів,
Не доходять туди
Ні любов, ані гнів.

Одинокий пором
Біля берега жде
І хрустальним веслом
Зимні хвилі гребе.

Хвилі човен несуть
Через море у гай —
Що було, то забудь,
Що буде, не думай!

Тихо, тихо кругом,
На скалі смерті храм,—
Одинокий пором
Доїжджає до брам.

СПОВІДЬ ЗЕМЛІ

Погасло сонце. Світ померк,
Ніч звільна наступає.
Вже непрозорий сірий смерк
Всю землю обнімає,

І вже глухий глибокий шум
Несеться понад гаєм,
Блукає безнадійний сум,
А радість утікає.

Від лісу йде голодний вовк,
Глядить в село і виє.
Останній гомін дня замовк,
І п'ятьма землю криє.

І починається нічна
Хрестів і піль розмова,
І сповідаються поля,
А слухає діброва.

Говорять, що від тисяч літ
Людей живими жерли,
Що висисали кров і піт,
А люди в нужді мерли.

Що всю з них силу, волю всю
Виманюють зрадливо,
І за офіру пресвяту
Дають ничтожне жниво.

А люди роблять ніч та й день,
А піт все ллється, ллється,
А смерть рубає їх упень,
А доля з них сміється.

«Прости, о Господи, прости,
І не карай жорстоко!
На непростимії гріхи
Примкни ласкаве око!»

.....

І сповідалася вода
Спокійна і дрімуча,
Що літом на поля ішла,
Як смертоносна туча.

Що не вважала, скільки мук
На ті поля поплило
З кривавих бідних хлопських рук,
Нім збіжжя уродило...

А люди роблять ніч та й день,
А піт все ллється, ллється,
А смерть рубає їх упень,
А доля з них сміється.

«Прости, о Господи, прости
І не карай жорстоко!
На непростимії гріхи
Примкни ласкаве око!»

.....

І сповідалися ліси,
Гаї, дуброви, зруби,
Що людям не в хосен росли,
А тільки для їх згуби.

Що порохнявіли хати,
Що двері облітали,
Що розсипалися хрести,
А дерева чекали.

Що діти синіли в хатах
І з зимна костеніли,
Як безпритульний хорий птах,
Вони ж їх не ogrіли...

А люди роблять ніч та й день,
А піт все ллється, ллється,
А смерть рубає їх упень,
А доля з них сміється.

«Прости, о Господи, прости,
І не карай жорстоко!
На непростимії гріхи
Примкни ласкаве око!»

.....
І починається грізна
Старих могил розмова.
Сідає біля них німа
Смерть — і слухає слова.

Могили стогнуть: «Вніч і вдень
Не маємо спокою
За біль, за муки, за огонь,
Що вкрили ми собою.

За сором, зраду, за розбій,
Що серце з груди дерли,
За потолочення надій
Борців, що дармо мерли.

Що йшли крізь власний лютий скон
До слави і до волі,
І западали в вічний сон,
Не дочекавшись долі.

Що слава на мечях лягла
В криваве смерті ложе,
Що правди на землі нема,
Прости, прости нам Боже!»

А нарід б'ється ніч та й день,
А кров все ллється, ллється,
А смерть його рубає впень,
А доля лиш сміється!

Великий гріх, велике зло,
Гряде велика кара!

Хиляєсь дуб, дрижить стебло
І суне чорна хмара.

* * *

Така ніч сірих наших піль
Мене на світ родила,
І весь мій смуток, весь мій біль
На серце положила.

Краків, 1902

ДОЛЯ

В осінню довгу ніч безсонну,
Як вітер заводив від поля
Розпуки пісню невгомону,
Прийшла до мене моя доля.

Бліда була. Та горді лиця
Горіли дивною красою.
В очах, мов сон, що раз присниться
Й лишає тугу за собою.

Вдивилась в мене і сказала
Тим шепотом, що гірший грому:
«Тебе я здавна в тямці мала
І не віддам тебе нікому.

Ось п'ятий хрест кладу на тебе,
Ще тяжчий тих, що ніс донині.
Бери його! Забудь про себе,
Забудь про вчора і про нині.

Іди вперед, куди веліло
Іти предвічне провидіння,
А як посиплеться каміння,
То кривду ту прости всеціло.

Самотній йтимеш. За тобою,
Мов тінь, поволічеться туга:

Це твоя сила і потуга,
Це одинока поміч в бою.

Нічого більш не сподівайся,
Ні дяки людської, ні щастя.
Прібуй же, сину! Чей, удасться...
З дороги ж, чуєш, не вертайся!

А станеш там, де шлях кінчиться,
Де гинуть в мряці одиниці,
Життя турботи і марниці,—
Нехай тобі добро присниться.

Добро велике, безконечне,
Якась загальна вільна воля,
І хліб смачний із свого поля
Й братання шире та сердечне.

Нехай тобі в очах засяють
Незначних зір нові світила,
Щоби не була в темі могила,
Де твої кості тліти мають!»

Сказала ці слова тривожні
Тим голосом, що гірший грому,
І відійшла від мого дому
В світи безвісні, бездорожні.

МОЇ ПІСНІ

Не голосні мої пісні:
Вони лунають, мов у сні,
У сні якімсь дивнім-дивнім,
В недоспанім, в нездійсненім,
У сні про щастя, про любов,
А дійсність кривда, дійсність — кров.

Й шумить до мене тихий гай:
«Повіки затули, співай,
Най сняться нам квітки, весна,
Хоч тут зима й квіток нема».

І кличе поле: «Тихо будь!
Піснями серця не троюдь!»

А люди? Люди?! Ті мовчать.
Ще краші — в тихім гробі сплять,
Й не знаю: чують там вони
Мої пісні, ці тихі сни?
А другі — другим байдуже,
Для третіх — я співаю зле.

Вони сичать, немов вужі:
«Нечистий звук, слова чужі,
Співає не у слухний час,
Та пісня, брате, не для нас!»
Га! Не для вас. Я знаю те.
У вас в душі не те, не те!..

Не голосні мої пісні.
Вони лунають, мов у сні,
У сні якімсь дивнім-дивнім,
В недоспанім, в нездійсненім,
У сні про щастя, про любов,
А дійсність — кривда, дійсність — кров.

Із збірки
«ДЛЯ ІДЕЇ»

МРІЯ

В «духовних мурах» тихо. Під числами
Погашено свічки. Старенький воротар
Несе ключі від головної брами,
Повісив на кілку... Дрімає семінар.

Часом у шафі лиш поміж книжками
Зашепортить. Часом мертвецьки білу твар
Покаже місяць у вікні. Над снами
Він сторожить і сипле мрії-чар.

Та при одним вікні щось довше став. Глядить:
Чоло високе, біле, око ясне,
Як буря в хмарі, слово на устах тремтить.

Той молодець щось бачить дуже красне:
Серед зими йому приснилася весна,
З дністрових темних хвиль Русалка вирина.

«РУСАЛКА ДНІСТРОВА»

Перша книжка... Ах! Скільки принади,
Скільки чару і втіхи для вуха!
Хоть кругом шаліє заверуха,
Квіт розвився посеред левади.

Хоть кругом безпросвітна темниця,—
З неї воля мов леготом віє,
Хоть довкола ніч вуглем чорніє,—
З неї сходить поранна зірниця.

Перша книжка. Вона коштувала
Стільки праці і стільки зусилля...
О, бурхлива була в Дністрі хвиля,
Як Русалка з глибин виринала!

НА СУДІ

Сукном зеленим стіл накритий,
Папери, книги на столі,
І між свічками сумовитий
Христос, розп'ятий на хресті.

В кріслі засіли крилошани
І цензор Венедикт також.
«Шашкевич! Вшак то ви, мосьпане,
«Русалку» видали?.. Ну що ж?»

«Я книжку склав». Упало слово
Спокійне, тихе, мов святе.
Так в хопті іноді чудова
Пахуча квітка зацвіте.

«Русалка» вийшла у Будимі,
Щоб обминути нашу владсть.
Такі діла недопустимі.
Який одвіт господин дасть?»

«Один одвіт я тільки маю:
Се справи рідної любов.
За тебе, мій коханий краю,
Готовий я пролити кров.

Я вірю, рідна наша мово,
Що твоя сила воскресне,
Що ти розвинешся чудово.
Коли се гріх — судить мене!»

ВИ БАЧИЛИ ВІРЛА?

Він працював. В Христовім вертограді
Робітником був ширим, ненаємним.
Не фарисеєм засідав у раді,
І щастя не шукав в «дзвінкій награді».
Весь вік трудивсь... Горів огнем бездимним.

Хто почислить ті ночі клопотливі,
Хто дні сумні і вагітні журбою?
Тут житниці порожні, хоть по жнивї,
Наглять вірителі немилостиві,
А тут журба, народе, над тобою.

Ви бачили вірла в желізній клітці,
Як він собою кидає, як б'ється,
Аж кров з грудей спливає по решітці!
Він був таким вірлом в неволі сітці,
А вірші — се та кров, що з серця лється.

ПЛАЧ РІДНОЇ МОВИ

Плаче удова непотішена,
Син маленький за батьком банує.
А іще одну сироту марну
Він лишив, тая ходить, тоскує.

До двора піде, близь порога жде
(Можеш ждати до судного рана),
А як пан узрить, псами затравить:
«Що ти хочеш, мужичко погана?»

На приходство йде, може, там найде
Тихий кут і привітливе слово.
Аж там піп гука: «А ти хто така?
Рідна мова?.. Бувай нам здорова!»

Де ж єї піти? Де приют найти?
В полі з птахом, з звірами у лісі?..
Повертай назад у вишневий сад,
Там у хлопській сховаєшся стрісі.

ВЕСНА НАРОДІВ

Аж прийшла весна народів,
Аж заграли в хмарах громи,
І від хат, і від городів
Залунало: «Хто ми? Хто ми?»

Ви є ті, що у покорі
Перед буком спину гнули,
Ви є немічні і хорі,
Що про шастя вже й забули.

Вам від голоду, прагніння
Сохнуть груди, пухнуть ноги,
Вас лишають покоління,
Як каліків край дороги.

Гей же враз! Простуйте кості!
З сонними дримає доля.
Калинові стогнуть мости.
Чуєте? То іде воля.

ШЕВЧЕНКО

УМЕР ПОЕТ

Умер поет. Далеко на півночі,
У городі непривітнім, чужім;
А хто ж йому накриє сонні очі
Китайкою? Заплаче хто по нім?

Не клопочись! Як північна година
Мине, хтось двері втворить нарозтвір.
Прийде Петрусь, Оксана, Катерина
І Наймичка — найде їх повний двір.

Ярина з Степаном при домовині,
Двох хлопців сотник Гонта приведе,
Палій псалтир читає; свято нині —
Ясновельможний гетьман тут іде.

За гетьманом полковники на конях,
І куренями виступає Січ,
Булави, пірначі мигтять в долонях,
І від шабель розвиднюється ніч.

А там народ, цілий народ, як море,
Бентежиться, іде вперед, шумить...
Не вмер поет, його втомило горе,
Схилив чоло і задрімав на мить.

* * *

Я примір вам даю. Мене судьба так била,
Як молот б'є залізо на ковалі,
Як у огні гартують силу сталі,
Отак вона мене у злиднях насталила.

Велика духа людського єсть сила.
Він, як скала, здіймаєсь понад фалі,
Як гураган, летить все далі, далі,
Як хмара, легкі розпинає крила.

Нема для нього ні стриму, ні впину,
Зігнилий воздух громом він ворушить,
Він скали оре, ріки, моря сушить,

Та лиш в недолі, в тривоги годину
Женить від нього зневіри потвору,
Най не паде, лиш най летить все вгору!

* * *

Я примір вам даю. З нужденної хатини
Я вилетів, як з попелища птиця,
Я розгорівсь на небі, як зірниця,
Щоб вести нарід, що в темряві гине.

Я примір вам даю. З сирітської хатини
В Давида виріс я, що з Голіафом б'ється¹.
Я, Раб, тиранам плюнув правду в лиця,
Й вовік вони не змиють тої слини.

Я примір вам даю. В життя страшній пустині,
Мов на Голгофі, я писав закони.
Якими ви живете ще донині.

Я жив, терпів і вмер за мільйони.
А ви?.. Ви мовчите? Де ж ваші лиця?
Чи ви живете, чи життя вам сниться?

МИКОЛІ ЛИСЕНКОВІ

На спомин 7.XII. 1903

I

Відозвіться, ниви сонні,
І заграйте, чорні бори,
Свої думи невгомонні
Над верхами Чорногори!

Застогніть, старі могили,
Серед ночі на розстаю!
Відгукнися, рідний краю,
Звуком радості і сили?

Се прийшов до нас в гостину,
На заслужені поклони,
Той, що пісню, як дитину,
І як пташку у долоні,

¹ «В Давида виріс я, що з Голіафом б'ється...» — за біблійним переказом, іудей-пастух Давид (згодом — цар) подолав у єдиноборстві філістимлянина-велетня Голіафа.

Як спомин кращих літ
в неволі?
І чи діжду я днів
чудесних,
Щоб вам пісень завів
воскресних?
Іде в осінню ніч
степами,
І сльози кануть з віч огнями.

III

Минеться ніч, розвієсь тьма,
Просниться чорний сон.
Настане день! Життя, весна
Загляне до вікон.
Та нім мине недолі час,
Нім щастя зацвітуть квітки,—
О пісне! — не кидай ти нас,
Дзвени, дзвени, дзвени!

В лихій добі, в важкій борбі
Мутиться людський ум.
Нехай же він спічне собі
Хоть хвилю серед дум.
Най позабуде брязк оков
І звірства боротьби,
Під свою білу хоругв
Горни ти нас, горни!

Минеться ніч, розвієсь тьма,
Проспитьесь чорний сон.
Настане день! Життя, весна
Загляне до вікон.
Та нім мине недолі час,
Нім щастя зацвітуть квітки,—
О пісне! — не кидай ти нас!
Дзвени-дзвени-дзвени!

КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ

Напровесні, у сонячну днину,
З ластівками, що линуть з вираю,
Прилинула'сь, чудова пташино,
З чужиноньки до рідного краю.

Видно, дуже серденько тужило
За полями, лісами, лугами,
Видно, щиро свій край полюбило,
Коли нині гостює між нами.

Не зманила Тебе чужа слава,
Що хоть світить, та серця не гріє,
І по лаврах ступаєш, слезава,
В рідну землю, що з горя марніє.

Не відняла у тебе чужина
Ні любові, ні серця у грудях,
Ти для Русі все рідна дитина,
І за те нехай честь Тобі буде!

Що ж? Ми нині убогі, забуті,
Що лиш втерли зі сну свої очі,
У кайдани в нас руки закуті,
Ми пробоем ідем проти ночі.

Але прецінь нам світить надія,
Що труд-праця не піде намарне,
Що час жнива для нас надоспіє
І напричуд буде жниво гарне.

Бо намарне не підуть пророки,
Що провадять свій нарід до бою,
І цілять в нім гріхи і пороки,
А цілять їх добром і красою.

Поміж ними і Ти сяєш ясно,
Як весталка народного жару,
Того жару, що світить — не гасне,
Того вічного божого дару.

Тож коли нам час слухний наспіє,
І скінчиться время вельми люте,
І здійсняться всі наші надії,
І рішиться: чи бути — не бути,

Отоді наш народ не забуде
Своїх борців для рідної справи,
Він пригорне їх щиро до груди
Й попровадить в безсмертний храм слави.

Поміж ними й Ти сяєш на троні
В нашім руськім новім пантеоні.

Бережани, дня 12 червня 1899

ПАВЛОВІ ГРАБОВІ

Не жду я щастя, ані тиші,
Не жду спокою, ні спочину,
Журба мене до сну колише,
Терплю і мучусь до загину.

І навіть, навіть якби доля
Привела щастя в хату мою,
Та поки не вернеться воля,
Не хочу щастя, ні спокою.

Бо серед щастя, серед втіхи,
Серед душевної погоди
Згадаються знущання, сміхи,
Невольницькі сумні пригоди.

І серед щастя, серед долі
Чужого відгомін терпіння
Розбудить в моім серці болі,
Возьме спокій душі сумління.

Тож груди моя терпінням дише,
Я пташкою до щастя лину,
Журба мене до сну колише,
Терплю і мучусь до загину.

ІВАН ФРАНКО

Сорок літ, як Мойсей по пустині,
Він провадив нарід за собою,
В небо рвалися думи вірлині,
А життя вниз тягло, бо в долині
Бій запеклий кипів з темнотою.

Як мечем, воював він словами:
То пророчив, то вчив, як учитель,
То, як батько помежи синами,
Пробував і творив поміж нами —
Правди й волі досмертний служитель.

Аж зігнувся під праці вагою,
Але долі важкій не піддався.
За добро і за правду до бою
Все готов, він поляг головою,
Але духом в безсмертя піднявся.

1914—1920

* * *

Спочинь, серце, на хвилину
В північну годину,
А я думкою далеко,
Далеко полину.

А я думкою полину
В рідну Україну
На велике пожарище,
На чорну руїну.

Там буду я припадати
До кожної хати,
І що вона перебула,
Буду ї питати.

І що вона перебула,
І що вона чула,
Щоби правда безпам'ятно
В світі не минула.

ЩО ТО ЗА ГРІМ?

Що то за грім, осінній грім?
Дрижить земля, валиться дім,
Світ гонить в пропасть стрімголов,
А всюди кров, а всюди кров!

Що то за град, огненний град,
Ллесь олово, як водопад?
Що куля — гук, що куля — свист,
Паде народ, як з дуба лист.

Паде народ, як зрілий сніп,
І «вічної» не править піп,
Лиш гук рушниць, лиш рев канон
Вколисує на вічний сон.

Спіть, хлопці, спіть! Спіть, хлопці, спіть!
Про долю-волю любо сніть,
Про долю-волю вітчини!
Чи можуть бути кращі сні?!

ПОЖОВКЛО ЛИСТЯ

Пожовкло листя. Смерть і тлін,
Бездонний біль.
Летить в село з далеких піль
Червоний кінь.

Без ховстів, без сідла біжить,
Їздця згубив.
З дороги уступайсь, хто жив!
Червоний кінь біжить!

ХТОСЬ МЕНЕ КЛИЧЕ

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

З тихої хати гонить пріч
В поле незнане, в темну ніч.

Хтось мені шепче: «Бачиш ліс!
Де твоя шабля, де твій кріс?

Предківську шаблю ржа гризе,
Внук ї на ярмарок везе.

З кріса стріляє до ворон,
А ворог пре з усіх сторон.

Вже чути зойк, вже видно кнут —
А ти ще тут, а ти ще тут?»

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

Не знаю, хто і звідки ти,
А мушу йти, а мушу йти.

ДЕ ЄСТЬ ТВІЙ ДІМ?

«Де єсть твій дім, твій тихий дім?
Скажи, мій любий брате...»
«Ударив нагло ясний грім,
Спалив мій дім, звалив мій дім,
Нема де зимувати».

«Де твоя жінка, діточки,
Де вірна челядина?»
«Он бачиш тії могилки?
Скиглять вітри, летять галки,
Оце моя родина».

І В МЕНЕ БУВ СВІЙ РІДНИЙ КРАЙ

І в мене був свій рідний край,
Цвіли там квіти у діброві,
Шумів таємну пісню гай,
Збіжжя стелилися чудові

На паску і на коровай...
І в мене був свій рідний край.

А нині там земля порита,
Біля рова стрілецький рів,
Квітки столочили копита,
Ліс поторощений зчорнів,
Пшениця ніби градом збита —
Щаслив, хто бачив й не здурів!

І в мене був свій рідний край,
Хати в садочках потопали,
Коли настав чудовий май
І соловейки заспівали.
Здавалось — не земля, а рай.
І в мене був свій рідний край.

А нині з сіл сліду немає, —
Де схочеш, вітре, там гуляй.
З могили череп визирає,
Хрести стоять, як чорний гай,
Між ними смуток походжає,
І сльози ллються, як Дунай.

О краю мій! Свята руїно,
Новітня Трое в попеллах!
Перед тобою гну коліно
І кличу: Боже в небесах,
За кров, за муки, за руїну
Верни, верни нам Україну!

Верни нам нашу прежню волю,
І добре ім'я нам верни,
Людською кривдою важкою
Землі святої не скверни,
Досить вже кривди, муки й болю —
Верни нам вітчину, верни!

НАПИС НА СТРІЛЕЦЬКИХ ГРОБАХ

Лежимо у гробах при дорозі,
Де за долю боролись і впали.
Браття! Знайте, що ми не в тривозі,
Лиш спокійно і гордо конали.

Браття, знайте, що ми не просили
Ані ласки в кого, ні пощади,
Лиш боролись, пок' стало в нас сили,—
Це говоримо вам для розради.

Нам не жаль ні життя молодого,
Що лягло, мов той квіт під косою,
Ані мрій, ні кохання палкого,
Що взяли ми в могилу з собою.

Нам не жаль, бо лягли ми за діло,
Гідне жертви життя і кохання,
«За Україну душу і тіло»
Ми недаром співали зарання.

Тож не жалуйте нас, не ридайте
(По нас тужить калина у лузі),
Ви чимскорше до праці ставайте,
Щоб леміш не заржавів у плузі.

Щоб шляхи не покрились тернами,
Щоб пощерблені мури не впали,
Щоб наш ворог не сміявся над нами,
Що ми даром так славно вмирали!

БАТЬКО І СИН

Вивели їх обох ген за дворець,
У поле — батька і сина.
Батько — зневолений горем старець,
Син — осьмилітня дитина.

Вивели раннім ранком на зорі,
Ще сонце не сіяло.

Два дерев'яні стовпи на горі,
Трьох солдатів гріб копало.

Син, як побачив, збілів, мов папер,
І, як листок, став дрижати.
«Тату, мій тату! Що буде тепер?
Мати, моя рідна мати!»

Батько востаннє дитину обняв:
«Не бійсь, не бійся, мій сину.
Муки колись Христос за нас прийняв,
Ми вмиремо за Україну».

СТРІЛЕЦЬ ДО ДІВЧИНИ

Як впаду, мила, не тужи!
На гріб самотній прибіжи
З вінком дубовим. Смуток крий,
Щоб не сміявся ворог злий
З сердечних сліз!

Й пощо грижа?
Дивись — хиляються збіжжя!
Для тих, що край свій боронити
Пішли, хліб треба розчинити,
Насущний хліб наш.

Кілько з них,
Війною втомлених, трудних,
Насилу добреде до хати?
Про всіх годиться пам'ятати
Вам, що остались.

Ну ж за коси!
Нім сонце вип'є ранні роси,
Спішіть у поле.

Нам, в могилі,
Будуть роботи ваші милі,
І шелест кіс, і бреньк серпів,
І той дівочий чистий спів,
Що пташкою над полем в'ється,
Може, в могилі нам присниться,
Як ясний спомин.

А коли

Пшеницю привезуть воли,
Коли скінчаться пильні жнива —
Вбирай вінок і будь щаслива!
Я щиро кажу.

Хто глядів
На безпощадний смерті гнів,
Той рад би міць життя скріпити.
Нам треба не вмирать, а жити...
Тож як скінчаться смертні жнива,
Вбирай вінок і будь щаслива,
Твори життя!

Най на гробах
На наших жертвенних кістках
Для вас пшениця колоситься,
Нехай життя жие — не сниться!

СТРІЛЕЦЬ ДО МАТЕРІ

Мамо моя! За час до загину
Свиснуть кулі, заграють гармати.
Може, вийду цілий, може, згину —
Хочу твоє опрощення мати.

Ти не гнівайся, рідна, на мене,
Що пішов, не простившись з тобою.
Подивись, яке листя зелене!
Прийде буря й понесе геть з собою.

Я не годен був, мамо, дивитись
На твій жаль і на слези криваві,
І не годен був в хаті лишитись,
Коли другі боролися в славі.

Била північ... Місяць... ясно, як в днину,
Ах, як тяжко було вийти з хати!..
Мамо! кулі! Чи верну, чи згину,
Хочу твоє опрощення мати.

КАРПАТИ

Набік, дрібна журбо життя,
Набік, марні тривоги!
Крізь темний бір до ясних зір
Рубаємо дороги.

Гримить топір, валиться бір,
Тріщать гнилі колоди,
То там, то тут на шлях падуть
Останні перешкоди.

І стогне бір, як дикий звір,
Кінчить життя прокльоном,
А там, вгорі, грядучі дні
Дзвенять побідним дзвоном.

Який той спів будучих днів
Приманчивий і милий!
Який при нім недолі грім
Марний, смішний, безсилий!

Ти, громе, бий; ти, буре, вий!
Не знаємо тривоги.
Крізь горя бір у щастя двір
Рубаємо дороги.

ВНОЧІ

Збудився я вночі —
Осіння ніч була,
Гукали десь сичі,
Стелилася імла.

Ні місяця, ні зір,
Мов океан кругом.
Лиш вітер, ніби звір,
Гукає над вікном:

Вставай, вставай, вставай!
Не час тепер на сон,

Мов рана, рідний край,
Мов зойк один і стон.

Завзялась вража хлань,
Щоб люд з землі змести,
Куди лиш не поглянь:
Хрести, хрести, хрести!

Біліє в полі кість,
І червониться кров,
І веселиться злість,
І сльози лле любов.

Бездомний чоловік
Іде в незнаний світ.
А кілька там калік!
А кілька там сиріт!

День темний від димів,
Ніч ясна від луни —
А кілька вже тих днів
І ночей у огни!

Вставай, вставай, вставай!
Не час тепер на сон,
Мов рана, рідний край,
Мов зойк один і стон.

ДЕ Ж ВИ?

Де ж ви, мої рідні ниви,
Що не годен вас пізнати?
«Чи не бачиш? Порівняли
Нас шрапнелі і гранати».

Де ж ти, гаю мій, розмаю,
Граби, берести, дубина?
«Розметала нас зимою
Небувала хуртовина».

Де ж поділась стріха тая,
Що до неї я без стриму
Все спішився, мов до мами?
«Де? Питайсь огню і диму».

Де ж батьків моїх могили
Ген за церквою у гаю?
Цитьте! Цитьте! Бракло сили,
Щоб дослухати до краю.

ДЕ НЕ СТАНЕШ

Де не станеш — могили, могили!
Де не глянеш — терпіння, терпіння!
Що аж дивно — звідкіль тої сили
Взяло наше слабе покоління.

Тої сили, щоби перебути
Ті надлюдські криваві зусилля,
Того гарту, щоб шиї не гнути
У ярмо — з розпуки і з безсилля.

Розліталися дуби трісками,
Розсипалися в дробі граніти,
А в тім пеклі, десь під попелами,
Старці мерли й родилися діти.

ВОЗЬМИ МЕНЕ

Возьми мене з собою,
Коня тобі напою
Студеною водою.

Напою, окульбачу,
Всміхнуся і заплачу,
Таку вже маю вдачу.

В кульбаку скочу ззаду
Й за спиною присяду:
Не бійся — не упаду!

Їздець я знаменитий.
Хоч шлях новий, невбитий,
Мчу, мов несамовитий.

І з лука, і з рушниці
В лету стріляю птиці —
Вірли й перепелиці.

Товариша такого
Ти не знайдеш другого,
Бо другів днесь небагато.

Дістанеш в серце кулю,
На сон повіки стулю
І до землі притулю.

Возьми мене з собою,
Мій стрільче, мій герою,
Возьми, возьми — смерть свою!

В[ещар] 18.11. 1917

СНІЖОК

Мов лебединий пух, паде
Дрібний сніжок спроквола.
Як збудишся — то вже буде
Білесенько довкола.

Вже не доглянеш тих ровів,
Котрими смерть ходила
І чорну месть й червоний гнів
З собою скрізь водила.

І не спізнаш, де ворог впав,
А де товариш вірний,
Бо білий сніг їх вколисав
У сон тривкий, безмірний.

Чим хто з них жив, хто що любив,
За що боровся в бою,

Дух прощення навів прикрив
Пеленою сніжною.

* * *

Опрощення великий дух,
Любові дух й покори,
Мов непорочний снігу пух,
Зрівняє доли й гори.

Вецлар, 15.III.1917

НІЧ ЯК ДЕНЬ

Ніч — як день; день — як ніч.
Пекольна річ, пекольна річ!

Ступиш — гріб, глянеш — кров!
А де ж любов? А де ж любов?

Вчора бій, нині бій,
Про мир й не мрій, про мир й не мрій.

Літо йде, йде зима,
Його нема, його нема.

Літо знов, осінь знов,
Він не прийшов, він не прийшов.

В хмарах смерть, в хвилях смерть —
Налита чаша горя вщерть...

18.III. 1917

БЛИСК, ГУК, ПІВНЕБА ЗАПАЛАЛО

Блиск, гук, півнеба запалало.
Розприслася гранітна куля.
А ген у лісі, як бувало,
Кує зозуля.

Зойк, стон — і тихо. Крапля крові
Паде в бездонну чашу горя.
А над полями сходить знову
Вечірня зоря.

Як же ж ту землю збили, зрили
Всілякі кулі і шрапнелі!
А вже й ті ями прикрасили
Квітки веселі.

ВОРОНЕ ЧОРНИЙ!

Вороне чорний! Ти з якого краю
Линеш?.. «Кров! кров! кров!»
Тихо, я вже знаю.

Вітре, чого ти так сумно й роздільно
Виєш?.. «Шу! шу! ш-нур!»
Пст! говорити не вільно.

Річко, чом плесо твоє так рум'яне?..
Га! Розумію.
Впливаєш з рани.

ДУМКА ПОЛОНЕНОГО

Не знав же я щастя-долі
Ні вчора, ні нині,
Уродився я в неволі,
Гину на чужині.

В чужій землі поховують,
В чужій домовині.
Хто заплаче, заридає,
Затужить по мені?

Срібні дзвони не озвуться
З нашої дзвіниці,
Хіба квіти стрепенуться
Ранком до зірниці.

Хіба впадуть роси,
Хіба вдарять громи,
Хіба буря заголосить
Над гробом сіроми.

ФРАГМЕНТ

Ударте в дзвін!
Ударте на тривогу!
Таж від диму сонце тьмиться,
Нарід гине, світ валиться,
Пожалуйтеся Богу.

Най знає він,
Як тяжко ми страдали,
Як за наші муки-рани
Нам дали нові кайдани,
Бийте в дзвін!.. Нема... Забрали...

Дзвонів нема? Най дзвонять серця в груди,
Мов в озері ті потонулі дзвони.
Прийде пора — народ з глибин добуде
Батьків своїх зітхання і прокльони.

Добуде їх і на дзвіниці слави
Завісить ген під хмарами високо,
І скам'яніє з дива кат лукавий,
А усміхнеться праведника око.

Прийде пора, прийде колись година,
Буде там муж, де нині є дитина,
Буде там меч, де нині тихе слово,
Були ми вольні і будемо знова.

Були ми вольні і ходили в славі
Понад Дністром, Дніпром і синім Доном.
Були ми білі, а будем криваві,
Були тугою, а будем прокльоном.

Прокльоном всього, що марне і хоре,
Що поганило заповіти божі,
Клали ми смуток тихий на сторожі,
Поставим силу — чей, вона поборе!

ЧУПРИНЦІ

«Сипте квітки!»
Що квітки? Вони скоро зів'януть...
«Сипте слова!»
Що слова?
Рік або два —
Й незрозумілими стануть.
«Сипте бажання!»
Що бажання?
Це як роса порання,
Поти блистить, мов дороге каміння,
Доки її серця не зацілує проміння.
Сипте ви добрі діла, сипте достойнії вчинки
На гріб Чупринки...

БУРЯ

Фрагменти з поеми

САМОТНІЙ ПЛУГ

Посеред нив стирчав самотній плуг.
Незорана земля лежить в округ.

Леміш заржавів, срібне чересло
Зчорніло й диким зіллям обросло.

А де ж властитель дівся? Де ж ратай?
Мабуть, пішов обороняти край.

Волів побили, коней взяли в трен,
Лишився плуг на полі сам-оден.

Чекає, поки тут не зогніє,
Або гранат його не розіб'є.

Леміш іржа гризе, а чересло
Травою й диким зіллям обросло.

ОДИНОКИЙ

Ніч, осінь, пуста. Їжитья стерня.
Сухе галуззя облітає з пня.

Шумить безлистий ліс, скиглять вітри.
Сльота, імла, нудьга — подруги три.

Побралися за руки, полем йдуть
З села в село. Скучна, безцільна путь.

Стрічає їх якийсь обдертий пліт,
Сухий бур'ян і недоцвілий цвіт.

Стрічає їх новий розмоклий гріб —
Сліди насильства, голоду, хворіб.

Бездомний пес наївився, біжить,
Кругом луна горить, горить, горить.

Де хата була, там пустий димар
Стирчить вгору, мов кличе з неба кар.

Ні клуні, ні повітки, тільки пліт —
Під ним дідусь — без шапки, без чобіт.

Вірлиний зір кудись у пільму впер,
Мов ума збувся, одубів, завмер.

Лиш на устах повис тяжкий проклін,
Усі пішли, в селі оставсь лиш він.

Він не піде. Сконає краще тут,
Як біля пня відбитий вітром прут...

Луна горить, скиглять, ревуть вітри.
Сльота, імла, нудьга — подруги три.

НА ВАРТІ

На дроти і рови паде імла,
Їде до тебе смуток від села.

Обдертий, босий. В сплаканих очах
Якийсь безтямний, божевільний страх.

І жалується, мов дитя, квилить,
Що третій день село горить й горить.

Що з димом праця людська марне йде,
Що голови склонити їм ніде.

Що всюди плач дітей, худоби рев,
І луск падучих стріх, і тріск дерев.

Згоріла церква, впав з дзвіниці дзвін,
А кулі б'ють і б'ють з усіх сторін.

Ані вперед тікати, ні йти взад,
Ні помочі, ні ради. Пекло! Ад!

І жалується тихо, і квилить,
Кругом дими, село палахкотить.

А ти стоїш, дивиш безрадно в ліс
І тулиш, ніби друга, зимний кріс.

ЗУСТРІЧ

Між дротами і між ровами, в млі —
Ніби дві жінки, ніби відьми дві.

Волосся — дріт, а тіло — біла кість;
Їх погляд — світ валить, їх віддих — їсть.

За ними дим волочиться, мов плащ,
Падуть слова, немов каміння з праш.

«Що робиш, сестро?» — «Кошу ніч і день.
А ти?» — «А я іду й рубаю впень».

«Втомилася?» — «Ще й як! Не чую ніг,
А ти?» — «Що я! Тут чорт би ізнеміг».

«Передше, сестро, то було не те.
Все наверху, коса іде й мете.

А нині жовнір скрився, мов борсук.
Бери його! Не чую, сестро, рук!»

«Колись війна — з краю мандруєш в край,
А нині в воду лізь й до хмар літай».

«Багато ще роботи?» — «Чорт їх вість.
З обох боків велика дуже злість!»

З обох боків неімовірна лють.
Такої ще не бачила, мабуть».

«Сестрице! Перше й ми були не ті.
Кров з молоком і коси золоті.

Манили ми до себе і тягли,
За наші ласки люди в бій ішли.

А нині — бач які! Старі-старі,
Беззубі і гидкі, мов упирі!»

«І скучно стало. Ох, як скучно! Нудь!
Зів'яло тіло і висохла грудь.

Снуєшся полем, ніби той павук,
Ще трохи — й косу випустиш із рук.

Кріпімся! Завтра до роботи знов!»
Чоломкнулись чарками — в них людська кров.

КРАЄВИД

З гори далекий вид. Дивлюся я:
Полями в'ється рів, немов змія.

Обпоясала силу сіл і міст:
Над морем — лоб, над другим морем — хвіст.

А в тулові, неначе в казані,
Щось клекотить в пекельному огні.

Вариться пімста там, і лють, і злість.
Той змій хіба всю нашу землю з'їсть.

І не оставить сліду з сіл і міст...
Над морем — лоб, над другим морем — хвіст.

Із циклу
«ЛИСТИ КАТРУСІ»

ОСТАННІЙ ЛИСТ КАТРУСІ

До тебе, милий, пишу лист востаннє
Дрижучою рукою.
Вікном паде проміння сонця раннє,
Мені ж здається, що твоє кохання
Прощатся йде зі мною.

Вітай мене, вітай солодке, ясне,
Як мід з райського квіття!
Ніколи кращим не було, як власнє
Тепер, коли короткий день мій гаснє,
Смертельні свічі світять.

Ніколи, ах, ніколи, я не чула
Так сильно, як в тій хвилі.
Які я дивні дива перебула
І як щасливою колись я була
З тобою, мій ти милий!

Й мабуть, ніколи наші ті розмови,
Слова твої сердечні
Не мали в собі стільки сили й крови,
Як ось тепер, коли я без любови
В світи йду безконечні.

Не знаєш, милий, як я ждала, ждала
На тебе з поля бою.
Здається, душу й рай була б віддала,
Щоби у Бога тільки щастя мала
Побачиться з тобою!

Не дав Бог щастя... Журавлі ключами
Летять і сумно кличуть.
Міста і села вкрилися димами,
По полі люди блудять між гробами
Й хрести вояцькі тичуть.

Стоять поля, несіяні два роки,
Покраєні ровами.
Стави руді від людської посоки,
На них шувар питається осоки:
«Що буде, сестро, з нами?»

Питається шувар, а люди, милий,
Й питається перестали.
Ні, оповісти я не маю сили,
Скільки вони, аж скільки пережили,
Нім Богу духа дали!

Тут хисту треба справжнього і вправи,
Щоб вірно змалювати
Той образ від нічних пожеж кривавий,
А від невинних людських сліз сльозавий, —
Відвагу треба мати!

Може, я там, на другім світі, може,
Наберу сили слова
І сміло скажу: таж ти бачив. Боже,
Як ураганом військо йшло вороже
Через кордон до Львова.

І бачив ти, як наші бідні люди
Свій рідний край кидали,
Мами з дітьми маленькими при груди
Пускалися на безконечні труди
В краї, яких не знали.

І бачив ти, як дідо із онуком
За те, що не хотіли
Опоганитись зрадою, під буком
Кров'ю багрились. І як дід з онуком
На мотузку дубіли.

Ще й бачив ти, як діти, от дрібнота,
Без батька і без мами
Тинялися голодні біля плота,
Поки з ніжок звалила їх дрімота, —
Не між людьми — між псами!

Ти бачив, Боже, тії каравани,
Що на Сибір тягнули.
У серцю біль, а на руках кайдани...
Так за Христа терпіли християни,
Тому-бо вірні були.

Бо вірні були, вірні до сконання
Своїй святій ідеї.
І для ідеї тої, для кохання
Приймали мовчки муки і страждання,
Усе, усе для неї!

Ти бачив, Боже!.. Ну і що ж? Що нині?
Де ж є твої глаголи?
Невже ж блукатимемо по пустині
І до своєї власної святині
Не ввійдемо ніколи?

Невже ж вовік не прощена провина
Супроти слави й волі?
Невже ж намарне батько в бій слав сина,
Невже ж намарне і старець і дитина
Конали в полі!

Яких же жертв? Яких тобі? Скажи нам,
Промов велике слово!
Чекаємо. Най вдарить раз година,
Най заворожена проснеться Україна
І оживе наново!..

Отак хотіла б я сказати. Про себе
Буду, як гріб, мовчати.
Бо що ж бажання наші, що потреби
Супроти кривд тих?.. Милий, я до тебе
З жалем буду літати.

Як згасне день, а ніч голубі крила
Розіпне над полями,
Відчиниться нараз моя могила,
В зітлілі кості вступить прежня сила,
Цвинтарні кину брами.

Й полину в світ. До тебе, де не будеш —
В поході чи у бою,
Поки мене при другій не забудеш,
Поки у снах ти біля мене будеш,
Вітатимусь з тобою.

І говоритиму тобі до уха
Устами піль, діброви,
Яка над ними віє завірюха,
Яка жара палить їх і посуха,
Як смерть іде на лови.

І говоритиму тобі устами
Тих всіх, що тут сконали,
Як бичувало їх життя тернами,
Як плечі їх вгинались під хрестами,
Як марно пропадали.

І говоритиму тобі тугою
Серць молодих, що рвались
До тих країв за тихою водою,
Овіяних надією святою,
Як йшли і не вертались.

Усе, усе, що гарне, а нещасне
У нашім ріднім краю,
Я передам тобі як своє власне,
Нехай бажання в тобі не загасне
Крізь пекло йти до раю.

Нехай у тобі вічна іскра тліє
Визвольного стремління.
Нехай на мить одну життя не вміє,
Поки на сході день не зазоріє
Грядучим поколінням.

Будемо поти разом. Я при тобі,
А ти будеш при мені.
Хоч я лежатиму у тихім гробі,
А ти в ровах стрілецьких, або — пробі!
Далеко на чужині.

А як скінчиться бій, як мир повіє,
Мов легіт по долині,
Прийди на гріб, мій милий. Звечоріє,
Запахнуть квіти і зоря зотліє,—
Посидь, посидь при мені!

До тебе, милий, пишу лист востаннє
Дрижучою рукою.
Вікном паде проміння сонця раннє,—
Мені ж здається, що твоє кохання
Прощатся йде зі мною.

Відень, вересень 1915

Із збірки
«НА ЧУЖИНІ»

НА ЧУЖИНІ

Часом, буває, на чужині
Мені присняться гори сині,
Ліси зелені, ниви срібні
І люди щирі, непіхлібні,
Прихильні серцем і свої —
Присняться іноді мені.

Іду я полем. Мерехтить
Від сонця воздух. Аж горить
Мак межи збіжжям. Жито спіє,
Пшениця злегка половіє
І хилить колос до землі,
Неначе клониться мені.

Немов говорить: «Тіштесь, люди!
Ось незабаром жниво буде,
Гаряче жниво, час заплати.
Острить серпи! Пора почати!
Хто сіяв — той буде збирав...
А ти ж, небоже, де бував?»

Де я бував?

Ох, не питайте!
І не питайте і не лайте...
Дивіться, сивіє волосся.
І не в добрі мені жилося
В чужім краю.

Кождиське слово,
Що поміж нами гомоніло,
І кожду гадку, кожде діло
Я чув і пережив наново
У самоті.

Я тишивсь з вами,
Я плакав серцем, не очами,
Над вашим горем.

Я тремтів,
Коли почув, що месть і гнів
Несеться бурею над вами.
Я очі закривав руками,
Питаючися сам себе:
Хто і коли їх проведе
На праву путь?..

Як раз оден
Я вас забув — «нехай забвен
Буду вовік!».

І най будуть
Слова мої забуті вами...

* * *

Розривалося серце моє,
Як прощавсь я з тобою, мій краю!
Розривалося серце моє
На куски. І бігме, що не знаю,
Чи на світі що гіршого є,
Як туга за тобою, мій краю!

Чи на світі що гіршого є
Понад біль, коли тріскають струни,
Ті, що серце в'язали твое
Від дитини малої до труни
З всім, що рідне, кохане, своє.
Чи на світі що гіршого є,
Коли рвуться сердечнії струни?

* * *

Тямлю, як на свята Великодні
Їздив я в село зі школи, з міста,
По дорозі баюри, безодні,
Звільна тягнуться коні голодні,
Грає віз, як музика троїста.

У повітрі вже пахне весною,
Та зима ще не хоче вступати.
Хоть березовий гай під горою
Умаївся дрібною травою,
В дебрах сніг лежить, як білі лати.

Між корчами цвітуть первоцвіти,
З гір струйками біжать зимні води.
Вже дудки з верби скрутили діти
І — ну ж грати! Ну ж тобі грубіти!
Аж луна по чорнім лісі ходить.

І хотілося б тоді, не знаю
Чому, злізти з воза і полями
Йти і кожде дерево обняти в гаю,
І цілувати кожду квітку при ручаю,
І до землі припасти, як до мами...

Земле! Моя ти рідна, люба нене!
Вітай мене зі святами, з весною!
Покрийся збіжжя лавою густою.
Най буря мимо йде понад тобою,
І най ім'я твоє буде благословенне!

Зрости в своїм родючім чорнім лоні
Кождиське зерно, що з сівні упаде.
Най приберуть тебе сади, левади,
І тихий вечір най між ними сяде,
Блаженні най будуть спрацьовані долоні!

* * *

То 'сь ми далеко, рідний краю,
То 'сь ми далеко та не близько!
А як собі тебе згадаю,
На стіл головку клоню низько.

На стіл головку клоню в руки,
В думках, як в морі, потопаю,
Якісь далекі ловлю звуки
Від поля рідного, від гаю.

Якісь далекі ловлю тони,
Що йдуть, як хвиля олов'яна.
Жалі, зітхання і прокльони
Ревуть, як пісня, горем п'яна.

Здається, чую: стогнуть груди,
Тріщать, як струни, хлопські жили,
І з голоду попухлі люди
Валяться тихо у могили.

А та земля, що їх плекала,
Зневолена, суха, холодна,
Як мати до дітей, припала
І виє: «Діти! Я не годна!»

Не годна більше сил добути,
Замкнулися втомлені груди.
Якісь таємні шепти чути:
«Га, що то буде? Що то буде?»

І, наче вітер-завірюха,
Народ зірвався—й безпритомний
Тікає... Кличуть — він не слуха,
Лиш гонить, наче пес бездомний.

Як звір ранений, утікає,
Боїться, щоб не завернули.
Гей! Лиш один то пан Біг знає,
Що тії люди перебули!

* * *

То 'сь ми далеко, рідний краю,
То 'сь ми далеко та не близько!
А як собі тебе згадаю,
На стіл головку клоню низько.

* * *

Ой біда мені
На тій чужині,
Що не маю перед ким
Облегшити душі!

Наболіла вона,
Як та рана одна.
Ані ради, ні поради
На той біль нема.

Лиш до хмар і зір
Посилаю взір,
Може, жаль мій безконечний
Розіллесь в простір.

Може, біль і жаль
Полетить удаль,
Та на твоє серце впаде
Той великий жаль!

НАШ МІНЬЙОН¹

Чи знаєш край, де кров, як море, летється,
Куди не глянь — стоїть при гробі гріб.
Дитина, ніби квіт, нім розів'ється,
Змарніє з зимна, голоду, хворіб —
Чи знаєш край цей?

О, туди, туди

Хотіла б я з тобою, милий, йти!
Чи знаєш дім? Давно в нім не палиться
Огонь в печі; посеред білих стін
Давно ніхто не плаче й не сміється,
Як гріб, німий стоїть у полі він.
Чи знаєш дім цей?

О, туди, туди

Хотіла б я з тобою, милий, йти!

¹ *Міньюн* (Міньюна) — персонаж вірша Гете: загадкова дівчина супроводжує групу німецьких акторів; символ туги за ідеалом.

Чи знаєш храм? Сторощені ікони,
Осквернений, сплюгавлений престіл.
Мовчить дзвіниця, бо забрали дзвони,
А з бані хрест впав у траву, на діл.
Чи знаєш храм цей?

О, туди, туди
Хотіла б я з тобою, милий, йти!
Чи знаєш школу? Діти» пташенята,
Тиняються попід чужі плоти,
Бо школа ворогом тепер занята,
А вчительку замучили кати.
Чи знаєш школу?

О, туди, туди
Хотіла б я з тобою, милий, йти!
Чи знаєш полк? В рушницях куль немає,
Немає хліба, одягу, чобіт,
Та що йому? Він край обороняє
Від ворогів, а ворогом весь світ.
Чи знаєш полк цей?

О, туди, туди
Хотіла б я з тобою, милий, йти!

Вецлар, квітень 1920

Із збірки
«СЛЬОТА»

* * *

Закурились зелені ліси,
Горді гори вповились імлюю.
Що мені ти, осене, даси
За красу, яка була весною?

Дам тобі передсмак небуття
І хвилину тихої задуми,
Відірвуться мислі від життя
І полинуть, як осінні шуми.

* * *

Обсіли небо хмари сірі,
Розкислось на шляхах болото,
І вітер, як жебрак на лірі,
Своє маленьке «тірі-лірі»
Стихенька бренькає під плотом.

Сльота...

Довбач в ялицю клювом стука,
І крук над церквою літа.
Велика, сіра, близорука
З-за плотів вилазить скука
І світ до лона пригорта.

Сльота...

* * *

Падуть дощі, і позіхає ліс
Синявою імлюю.
Нараз «тарак!» гукнув десь кріс,
І вітер вість грізну поніс
Далекою луною.

Здригнувся дуб, збудилася зі сна
Осика трепетлива.
«Що сталось?» — «Труп...» — «Хто? Де?» — «Сарна,
Вбила ї куля навісна,
Сарня осиротила».

І піднялись на лапки заяці,
І зиркають тривожно:
На ременах, на патиці
Сарну криваву два стрільці
Несуть в село... «Як можна!»

* * *

Почула стріл і, щоб не було лиха,
Тельмом побігла в гавру медведиха.

Ах, як же втішилась дітьми дрібними,
Що їх застала в хаті ще цілими.

А діти в крик: «Матуся йде з діброви!
Розкажуй нам, матусю, що про лови!»

«Про лови? Що? Стрільці сарну забили
Та ще й мале сарня осиротили».

«Сарну? За що? Вона ж блага собою,
І живиться не м'ясом, а травою».

«Блага? Пусте! Ми всі для чоловіка
Лиш звірята, чи виє хто, чи квіка,

Чи гавкає. Для нього всі ми ворог,
І має він для нас лиш кулі й порох.

Не лиш для нас, на ближніх йде війною
І один одного вбиває в бою.

Ти й не догадуєшся, синку любий,
Який той чоловік жорстокий, грубий,

Яка у ньому злість і хитрість скрита,
При нім — то ангел навіть Лис Микита.

Дух пуці най вас перед ним заступить,
Бо як стріне, то вб'є і шкіру злупить».

* * *

І знову ніч, і знову день
Без сонця, квітів, без пісень,
Одноманітний.
Лиш ті круки
Зловіщо кричуть, лиш хрести
Сухі і порохняві руки,
Мов на нові готові муки
Безрадно в п'їтму простягли
На роздорожжях.
Ген в імлі,
Далеко дуже від землі,
Сумними довгими ключами
Летять у вирій журавлі,
Прощаючись надовго з нами
Своїм «кру-кру!».
А на межі
Хитається сухе будяччя,
Стрясає каплі дощові,
І здалеку здається, наче
Й воно також за літом плаче.

* * *

Заховався в сивій хмарі
Зелемінь.
Не ходити нам у парі...
Амінь!
Не ходити нам у парі
по пляях,
Що згубили в сивій хмарі
свій шлях.
Що згубили, бо не дбали
про його,
Сніги слід позадували —
о-го-го!

* * *

Кругом спокій. В селі поснули люди,
В хатах погашено огні.
Між хмарами самотня зірка блудить
Вдалечині.

Поміж людьми, в краю брехні й облуди,
Чи ти пройшла свій шлях, чи ні?
Чи дух твій ще понад провалля блудить,—
Скажи мені!

* * *

В глухім ярі, у дідьчому проваллі
Лежить закопаний топір зі сталі.
На Купала Івана опівночі
Від нього сяйво б'є і сліпить очі.

Пропаций, хто в цей яр тоді попаде,
Не верне в хату і за стіл не сяде,
За Довбушем і Дзвінкою пляями
Забутих предків побіжить слідами.

ПОЕЗІЇ 20—30-х років

ХОЧ КРЯЧЕ ГАЙВОРОН

Хоч кряче гайворон
Й гукає Див —
Не висох Сян і Дон,
Пливе, як плив.

Ще наш Дніпро шумить
Й лама граніт,
Народ спічне на мить—
Й здивує світ.

Нема таких кайдан,
Щоб люд скувать,
Наш дім, наш храм, наш лан,—
Не дать! Не дать!

ЖИЙ І ВІР!

Безконечний простір
Без шляхів і доріг,
Небо темне без зір,
Обездворений двір,
Без плугів переліг...
Я втомився, знеміг,
Я не чую вже ніг,
І валюся на шлях
У сльозах.

Що ж тепер? Що тепер?
Вітре, ти хоч повій!
І скажи, чи я вмер,
Чи живу, чи роздер
Ворог, крук-чорнопер
Мою душу, край мій,
Чудо снів, чудо мрій —
Чи роздер і пожер
Чорнопер?

Навіть вітру нема,
Навіть вітер мовчить.
Вколо пустка німа —
Пити хочеться, пити!
Так щось душу палить,
Так щось серце стиска,
Молот б'є до виска:
«Злій судьбі вперекір
Жий і вір!»

ВЕСНОЮ

Цвіт вишні осипається
З галуззя на острішки.
Хтось у ставі купається,
Лунають жваві смішки.

Під хатою на призьбі спить
Дідусь — крізь сон зітхає.
Під ворітьми потік журчить,
З хмар місяць визирає.

На небі що там зір! Що зір!
Немов овець отари.
Ведуть з собою розговір,
На землю сиплють чари...

НЕ ТРАТЬ НАДІЇ

1

Не зраджуйся, читаючи в книжках
Старих про незнастаннї бої,
Про війн кривавих божевільний жах,
Про збурення Ніниви і Трої,
Про те, що чоловік весь вік
Творив і — бурив чоловік.

Мабуть, йому так писано було
Безмилосердною рукою,
В природі теж, що відцвіло,
Під снігом нидіє зимою,
А глянь, як надійде весна,
Все оживе і збудиться зі сна.

Ні! Ні! Не вір, що безнастанний бій,
Руйнування і пролив крові —
Се шукання шляху до вічних мрій,
Шляху в країну волі і любові.
Вір кріпко! Бо коли б не те,
Життя було б безглузде і пусте!

2

Не кидай плуга серед ниви,
 Не жалуй зерна на засів,
 І йди спокійно, терпеливо
 На шелест кіс і бреньк серпів.

Коли ж тобі не дасть зла доля
 Збирати жито восени,
 Ти працював для свого поля,
 А збіжжя хай пожнуть сини.

З нас кожний місце власне має,
 І на роботу єсть свій час,
 Нехай же рук не опускає
 Ніколи і ніхто із нас.

3

В великому світів просторі
 Сіяє безліч ясних зір,
 І безліч хвиль буяє в морі,
 І безліч листя в темнім борі
 Провадить з листям розговор.

4

Не трать надії! Ще твій край
 Буде, неначе з Бога рай,
 Неначе свято, мов неділя,
 Колосся повний, повний зілля,
 І миру тихого, й любові.
 А гомін каже: «Край твій в крові!»

Не трать надії! Близький час,
 Ще вчує світ господній глас,
 Господній він побачить палець,
 І встане люд твій, як страдалець,
 Як мертвий Лазар з домовини.
 А гомін каже: «Люд твій гине!»

Хоч зламані списи
Й подертий стяг,
Високо їх неси
В своїх думках!

Високо їх неси
В своїх думках —
Синам передаси
На новий шлях.

Хоч нині чорна ніч,
Так завтра день,
Гони розпуку пріч,
Співай пісень!

Широких, як простір
З землі до зір,
В побіду правди вір,
В побіду вір!

* * *

Вишневий сад,
З ліщини пліт,
Біжить полем доріжка до гаю.
Ах, як я рад
В оцей мій світ
Вернути. Та чи верну? Не знаю.

Що птах, то спів,
Що лист, то шум,
Кожне дерево казку шепоче,
Немов той гнів,
Немов свій сум
Тобі розказать воно хоче.

Ні! Ні! Дарма.
Мене нема,
Нема того, що був я давніше.

Пташки — мовчіть!
Листки — спічніть!
Шуми, гаю, тихіше, тихіше.

ВОНА ТАМ Є...

Стояв я сам-один, немов на варті
Забутий вояк у чужій землі,
І України я шукав на карті,
Шукав, шукав, та не було її.

Розірвана граничними стовпами,
Осяяна загравою пожеж
І розпанахана ворожими мечами,
Конала тихо серед власних меж.

Кругом кістки, череп'я, попелище,
Незвісного непройдений простір,
А в тім просторі, чую — ближче й ближче
Іде і вовком виє голод-звір.

Ні, ні! Не встою довше я на варті,
Закрию очі, кину кріс, піду...
Я України не знайшов на карті,
Може, в душі її я віднайду.

Вона там є. Єдина, неподільна,
Від Сяну срібнолетного по Дон,
Така розкішна, чиста, ясна, вільна,
Немов найкращий молодечий сон.

Прийде момент, коли сей сон скінчиться,
І буде дійсність крашою від мрій,
А поки що хай цілий світ валиться,
Хоч сам-один, ти вір і кріпко стій!

НА ГАГЛІЦІ¹

Дівочий жвавий хоровід
Живим вінком круг церкви в'ється,
А на колоді сивий дід
Сидить, і дивиться, й сміється.

«Гей, молодосте золота,
Минула ти! Цить, серце, цить!..»
І старість молоді літа
З глибин душі благословить.

В ЖНИВА

Коса покоси косить,
А вітер по полях
Хапає і розносить
Зловіще «шах, шах, шах».

Бренять серпи, як струни,
Сніп за снопом паде...
Від лісу хмара суне...
Спішіться! Буря йде!

З ОСІННІХ ДУМОК

Пожовклі стерні по полях,
І гине слід по журавлях
Ген-ген в далечині.
Капличка в тіні трьох беріз,
Скрут — і з гори скотився віз
В село, в ярку, на дні.

Ярок глибокий, весь в садах,
Село не спить, бо по хатах
Ще блимають огні.
Вйо, коні, вйо! Ось вже наш пліт,

¹ *Гагілка* (гаївка) — весняний хоровод, частина календарної народної обрядовості, джерела якої сягають дохристиянських часів.

Хтось вибіг з хати до воріт,
І хтось стоїть в вікні.

Спинився віз. Нараз — в очах
Погасло світло по хатах,
З села нема сліду...
Кругом імла, а в тій імлі
Летять ключами журавлі
І... я іду, іду...

* * *

Пригадалася осінь торішня,
Жовтим листом осипаний тин,
І прийшла ти до мене, як пісня,
З піднебесних безгрішних вершин.

І прийшла ти до мене, як пісня,
Що співає без звуків, без слів...
Пригадалася осінь торішня,
І повіяв вітрець від верхів...

ЗИМОЮ

Сипле, сипле сніг,
Криє переліг,
Білим килимом лягає
Аж під наш поріг.

Легкий білий пух,
Наче той кожух,
Криє землю, щоб не знала
Стужі й завірюх.

Тишина кругом.
Спи спокійним сном,
Заки збудишся весною
З рутяним вінком.

* * *

Ви молоді, не вам цей спів,
Де відгомін минулих днів.
Нам осінь, а для вас весна,
Розспівана і голосна.

Дам шелестять сухі листки,
А вам квітки, а вам пташки.
Вам лет до зір, вам лет до хмар,
Молодості найкращий дар.

СТЕПАН ЧАРНЕЦЬКИЙ

1881—1944

Чарнецький Степан Миколайович народився 21 січня 1881 року в с. Шаньківці на Тернопільщині в селянській родині. Навчався у Львівській гімназії, але незабаром був виключений з неї і середню освіту здобув у Львівській реальній школі, після чого вступив у Львівський політехнічний інститут на шляхово-будівельний факультет. Однак С. Чарнецький так захоплюється літературою й театром, що полишає навчання в інституті, зближується з літературними угрупованнями «Молода Муза» та «Молода Польща», весь віддається заняттям літературою та мистецтвом: друкує вірші й фейлетони, виступає у пресі з рецензіями на театральні вистави, перекладає для українського театру п'єси та лібретто опер з німецької та польської мов. 1908 р. виходить перша його поетична збірка «В годині сумерку». В 1913 р. С. Чарнецький працював режисером і художнім керівником театру «Руська бесіда».

Під час Першої світової війни письменник був мобілізований до війська, але за станом здоров'я від служби звільнений. Співпрацював у тогочасній українській пресі («Діло», «Українське слово», «Шляхи»), пізніше був референтом преси у Львівському магістраті. Виходять його поетичні збірки «В годину задуми» (1917), «Сумні ідем» (1920), дослідження «Нарис історії українського театру в Галичині» (1934).

Помер письменник 2 жовтня 1944 р. у Львові.

Із збірки
«В ГОДИНІ СУМЕРКУ»

ГОВЕРЛА

Я бачу знов тебе! Он стать твоя біліє,
І око знов моє по твою блудить склоні.
Ось бач: вже сонця жар тепло на світ весь сіє,
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!..

Поглянь довкола лиш: Хом'як вже зеленіє,
Вже Піп Іван¹ підняв чоло в блідій короні,
Вже долом Прут шумить, вже літній вітер віє —
Лиш ти одна сумна у сніговій опоні!..

Горо, моя горо! Тебе я розумію...
Твоя судьба — в снігу красніти та в інею,
Твоя душа — в зими обіймах вічно мліє,

Ти все повита сном, і літо над твоєю
Короною теплом ніколи не повіє —
Гей, яка схожа ти із долею моєю!..

ХОМ'ЯК

Мов велетень грізний з горбів синявих краю
Обідраним хребтом над зелень виринає,
Здаєсь: шоглим чолом блакитів досягає,
На ньому зломи скель в промінні сонця сяють.

Між зламами верхів буйні вітри гуляють,
На склі корчик сів і цвітом розцвітає,

¹ *Говерла, Піп Іван, Хом'як* — гірські вершини українських Карпат у районі хребта Черногори.

Сльозою джуркало у стіп її спливає
І котиться долів і губиться у гаю.

В той край летить душа, там серце відпочине,
Буятимуть думки в небеснії простори,
І око переб'є голубе, ясне море...

О світ краси! У стіп його скрізь карли-гори,
Над ним лиш небо перлозоре, ясне, сине,
І херувимів спів з його просторів лине...

ПРИ ВОДОПАДІ

Куди сповершені гранітні горді стіни
І смерековий ліс у вічній млі дрімучій —
В провалині страшній, у темних борів тіні,
Мов срібнолетний вуж, там повзе Прут ревучий.

Глянь в пропасть, звідкілья той дикий рев несеться,
Де хвиля з лоскотом в безодню поринає,
Де бовван на стрімкій підводній скелі дреться
І береги піни завоями вбирає.

Де в коло челюсті, обриви скель холодні,
На чолах їх віки пером дощів порили
Природи засуд сей страшний в своїй погрозі;

Хто боввани ті вздрить, що гинуть у безодні,
Хто хвиль почує рев — геть гордість! Хай безсилий
Дух задрижить в покорі і тривозі!..

ПО БУРІ

Притихла буря... Низько над землею
Тягнуться хмари втомлені, понурі;
Сонце сховалось під сіру кирею,
Хати здрімались, задумані, хмурі...

У густій мряці потонули гори,
Тишина глухо звисла над ними,

І тільки вітер в лісовому морі
Поміж листками застогне сухими.

І тихим зойком в лісі понесеться,
Та серед яру темного сконає,
І знов так тихо, як в серці по бурі...

Все в сон запало — спокій в душу преться,
А там горою, під небесним плаєм,
Тягнуться хмари втомлені, понурі...

ГУЦУЛЬСЬКА ПІСНЯ

Мою колиску шум смerek пестив
І Пруту шуми;
Понад колибу зимний вітер вив
Болючі думи.
Мені табір овець ріднею став
У полонині;
Вже змалку — гей! — я верхи покохав
Та срібно-сині...

В ПОЛОНИНІ

Гори слонили мряки сині,
Туга дрімучий ліс покрила,
В глибокій сумерку годині
Отара хмар по небі плила...

Гей, коби ти, дівчино мила,
Була в ту хвилю в полонині!
Пусто... Ліс туга оповила,
Склонились гори в мряки сині...

НАД КАЛАМУТНОЮ ВОДОЮ

Над каламутною водою
стою в задумі,
Уся моя душа, здається,
втонула в шумі.

Глухо об берег хвиля плеще
та в камінь б'ється,
І однотонна якась дума
в хвилях несеться.

Ріко співуча! Кілько в тобі
болісних стонів!
Кілько в тобі за душу рвучих
тихих півтонів.

З далеких гір летиш в долину
бистро, нестримно,
Тебе не спинять у дорозі
спека, ні зимно.

В негоду сплав береш на плечі
з ялиць високих
Та несеш скорим хвилі ходом
у світ широкий.

І по дорозі думу мрієш
про сині гори,
Про Довбушеві горді стіни
та темні бори.

А я над твоїми водами
стою в задумі,
Уся моя душа втонула
у твоєму шумі...

Та бачиться мені однака
судьба з тобою:
Як сплав, в негоду й моє щастя
пішло з водою...

ДО НЕЇ

* * *

Прийди, сповита в чар пригаслих рут,
Як день конати буде;
Прийди з устами, наче маків жмут,
Відслони білі груди...

Вколиши душу звуком срібних струн,
В вечірній чар привдійся,
Розжари грудь кривавим блиском лун
Та й... з мрією розвійся!

* * *

Коби я міг, як тії білі квіти,
Що на твоїх чарівних грудях в'яли,—
Коби я завжди міг при тобі мріти,
Краси твоєї чаром зір поїти,—
Як білі квіти, що на грудях в'яли...

Коби я міг, як тії білі квіти,
Що на твоїх чарівних грудях в'яли,—
В твої промінні очі все глядіти,
Під подихом твоїм в нестямнім шалі мліти
І в'янути, як квіти ті конали...

* * *

Не раз в вечірнюю годину
Я йду поблиз твоєї хати
І чую, як тугою линуть
Звуки вечірньої сонати
В край зоряних світів...

Я чую: ти сама їх граєш,
Як і колись. Чи на наругу?
Чи споминів у них шукаєш,
Чи присипляєш свою тугу —
За сном щасливих днів!?

* * *

Не раз душа моя скимить
В глухі беззвіздрні ночі,
І сум туманний давить грудь
І до землі толочить...

Не сниться стать мені твоя,
Ні твої сині очі,
А душа стогне і скимить
В глухі беззвіздрні ночі...

* * *

Ти їдеш там, де млисте, зимне море
Мутними хвилями змиває береги,
Де небо півночі студене, непрозоре
Спов'є всі думи мрякою нудьги...

Ти їдеш там, де в холоді обіймах
Найкращі квіти нидіють і схнуть,
Де весна й осінь в нерозривних спіймах,
Мов рідні сестри, поруч себе йдуть.

І прийде час вечірньої години,
Поглянеш оком на дрімуче море:
Над ним полярна чайка лине вдаль,

І, оповита сірим сконом днини,
Почуєш хвилі тихі розговори,
А душі в нас один сполучить жаль.

* * *

Як сумно ти грала в той вечір розлуки,
Як жалко твій спів линув вдаль,
Неначе закляти хотів в свої звуки
Весь біль мого серця і жаль...

Ридали всі струни, акорди стогнали,
І серце щеміло в грудях;

Душа виривалась, і руки дрижали,
І сльози блистіли в очах.

Так дико твоєї гри линули звуки,
Мов море розбурханих фаль,
Що рвали з собою все горе розлуки,
Всю тугу, і смуток, і жаль...

НЕ ЙДИ ВІД МЕНЕ

Не йди від мене ти, що все сіяла
На небі мого щастя, як промінна зоря,
Диви: найкращі квіти доля потоптала,
І стежку заступили темні тіні горя...

Не йди!..

* * *

Твій голос — то слізна без слів
Молитва білих квітів,
То тихий мелодійний спів
Із заірних засвітів...

Твій голос — то страшний проклін,
Аж серце каменіє...
Твій голос — то надгробний спів
Над труною надії...

* * *

Ти була для мене цвітом рідних піль,
Снігу білим пухом з верхів моїх гір,
Ти була для мене сумом чорних ріль
І пошумом бору, що шлеться в простір.

Ти була для мене тим співом без слів,
Що в смерк весняний усипляє луги,
Була ти луною далеких огнів
І образом тьмавим моєї нудьги!

ЗА ТОБОЮ!..

Не раз по тобі тужу в розжалення годину,
Як вітер жалісно об рами б'є віконні;
Надворі смутна ніч... Дощ стогне без упину
Та дзвонить на вікні мелодї однотонні...

Душею я в той час в світі забуті лину
І геть волочу всі гадки терплячі, сонні...
Надворі темна ніч... Дощ стогне без упину
Та дзвонить на вікні мелодї невгомонні...

В кімнаті тишина — мені так дуже смутно,
Каяття, біль і жаль на мої груди сіли
І віко кам'яне від труни відвалили...

Лишень на дні душі скимить щось ледве чутно,
Безслідно стогін стих — з дощу сплітаєсь грою,—
Душа моя, душа ридає за тобою...

КУЛЯВИЙ¹ СОНЕТ

Як прийде осінь тиха, сумовита
І вбере поле жовтою травою,
Земля затужить за леготом літа,—
Затужу за тобою...

Як прийде осінь тиха, сумовита
І все овіє тихою тугою,
Земля застогне — сумна, в скиби зрита,—
Заплачу за тобою...

А як прийдуть зими беззвідні ночі,
Повні тривоги очікування й болю,
Як студінь стисне чорну землі груду...

Забуття тінню вслоню твої очі...
Як забіліє сніг на моїм полі —

...Може, забуду!..

¹ Кульгавий.

В ПІВСВІТЛІ

Тиха, сумна, як мрії тінь повійна,
Ти крізь душі моєї йшла кімнати,
Світи, де була пустка безнадійна,
Ти стала цвітом устеляти.

Тиха, сумна, як сонця блиск вечірній,
Що в срібній млі осінній потопає,
Ти зeszла. В душі простір став безмірний,
На ньому туга панахиду грає.

* * *

Слухай! Клянуся: орлині крила
Розпушу ще раз і злину горою;
Ще розжариться в грудях моїх сила,
На лет зірвуся... Лиш ти будь зі мною.

Ще раз зірвуся в зоряні блакити
До зір, над хмари, у безмір простору,
І хоть вже сонцем не буду ясніти,
Ще, може, блисну світлом метеору.

ОСІНЬ

ОСІНЬ

Осінь холодна, непривітна, зимна...
Покутну пісню вітер в полі віє,
Над світом хмара сповершилась димна,
Як килим смутку, втрати, безнадії...

Осінь холодна, непривітна, зимна...
Покутну пісню в полі вітер віє —
І в душу хвиля тиснеться нестримна
Тих тонів смутку, втрати, безнадії...

З ГАМЕРЛІНГА¹

Гей, гей! Чимало полетіло
Пташат від своїх гнізд,
Чимало хмар перекотилось,
Чимало згасло зізд!

Гей, гей! Чимало із левади
Сплило води у ліс,
І серця мрій чудових, ясних
Чимало час розніс?..

* * *

Часом моє серце такий тисне біль,
Як сумерку тиша понад стерні злине...
Розстогнаний вітер гуде серед піль,
Стеблом помітає та безслідно гине.

Часом моє серце такий тисне біль,
І сум чорний лине із темних вигонів,
А сонна симфонія за шумом топіль
Впивається в душу акордами стонів...

НА КЛАРНЕТІ

* * *

Мов нині бачу все: у залі балевій
Веселий гамір слів за шумом шовку в'ється,
І мерехтить кругом світил дрімучих рій,
І гомін музики меланхолійно летється...

У вирі ми пливем! Я подих чую твій
І голос твій дзвінкий, і дрозь руки твоєї,
Мені в очах погас світил тремтючих рій,
Я тихо прошептав: о будь, ах будь моєю!..

¹ *Гамерлінг Роберт* (1830—1889) — австрійський поет, прозаїк, драматург.

Гей, знаю, що не підеш ти в життя за мною,
В життя, що мріє тінню беззвільної ночі,
А преціль серед виру з такою туюю
За тобою беззвільно блудять мої очі...

Як хвиля срібних звуків чаром нас овів,
Я стать твою принадну обійму рукою,
Душа моя про щастя злоті мрії мріє —
Хоть знаю, що не підеш ти в життя за мною.

МІЙ АЛЬБОМ

НА ДОРОГУ

Казали мені люди, що в нову податись
Гадаєте дорогу. Вже і костюм шують,
Мирт жде, щоби вінком голівку вашу вбрати,—
Все готове... Ще тільки перед світом криують.

І в тім невдала фарса! Бо й пощо таїти,
Я ж певно не торкну докором струн сумління,
Бо я вас розумію: жити, жити, жити!..
В нову дорогу йдете — по нові вражіння!..

Не жаль мені годин, прожитих разом з вами,
Хоть їх не раз душа з туюю споминає,
Не раз уста вишневі надять ще чарами —
Минуло... Що ж робити? «Все йде, все минає...»¹

Вам здавалось, що я би дуже зажурився
Та в рими вас врізьбив і мого серця болі?..
Дарма! В життю так часто. Перший акт скінчився.
Боюся, що у другім випадете з ролі...

¹ «Все йде, все минає...» — вислів з поеми Т. Шевченка «Гайдамаки».

Угору завіса! Нехай життя година
Безжурно вам минає скорим птаха летом;
Від серця вам бажаю: щастя, долі, сина,
А син ваш, ясна пані, щоби був поетом!

Щоби великий жар кохання взяв у груди,
А в серце — тиху тугу зоряної ночі,
Щоб вмів орлом знести ся над життя, над бруди,
А мав би певно син ваш ваші сині очі...

Щаслива вам дорога! Непроглядну вслону
Киньте на наше вчора — завтра йдять стрічати,
Може, вам скрань вбере у золоту корону,
А доля цвітом щастя шлях буде встеляти...

Іди, іди! В моїй душі глуха пустеля
Оживиться... Ось слухай: йде юрба криклива;
Хто зна, чи ще коли зійдемося — *mia bella*¹ —
Йди на життя нове, іди — і будь щаслива!..

В ТОМЛЯЧУ ХВИЛЮ

Чи тямиш ту бліду погаслу хвилю,
Вбрану в мелодію розжалених піль?
Мряки лягали на пусту долину,

І смуток нісся від далеких ріль,
Котився ген над згаслими ланами
Та опинявся на верхах топіль...

Сонце давно вже вснуло над лісами,
Тонули в млі верхів'я синіх гір,
І якась туга мріла понад нами...

Туга, що душі рвала ген до зір
В далекий світ розмріяння, спокою,
В манячий безмір — в незнаний простір...

¹ Моя прекрасна (*im.*).

Тихо було. Повільною ходою
Сходила ніч. Від лісу сумно плив
Посвист вітрів, що скаргою сумною

Вдирався в груди,— а з-понад жовклих нив
Йшов зимний шум і шепоту словами
Твою розмрійну білу скронь пестив.

Чи тямиш ти хвилину обезтями,
Молитву душ — без звуків та без слів,
І тиху ніч з дрижучими звіздами?

А в ній відлетну пісню журавлів,
Як линули над нами в тій годині,
Чи тямиш?.. Гей, минуло стільки днів!..

А прецінь, ще в моїй душі і нині
В томлячу хвилю поворотних снів
Будяться тихі звуки лебедині —
Се та відлетна пісня журавлів...

МІСЯЧНА СОНАТА

Часом, як смерк розстелить сірі крила
І довгі дні стануть западати,
Ти в дім приходиш, моя ясна, біла,
І крізь самотні тихо йдеш кімнати.

Віє від тебе запах рож весняних,
Що завітчали голову дугою;
Йдеш до мене, а в очах коханих
Тремтить жалоба срібною росою...

Мовчки сідаєш поруч мого ложа,
Топиш у мені добрі тихі очі,
На твоїх грудях гасне біла рожа,
Сповита в чари місячної ночі...

Ти знову кличеш у світі забуті
Настрічу сонцю — сонцю золотому?..
Звідки ж той безмір смутку в кожній нуті,

Смутку, неначе шуми, що їх віє
Вечірній вітер понад сонне море...

І знов на струни, що покрились ржою,
Кладеш легенько свої білі руки,
І чути пісню...

Люблю тебе! Все тужу за тобою...
В тобі відбився сум землі моєї,
В тобі відбилися зорі світла грою
І сонця скін в скривавленій киреї...

Люблю тебе, як ранній сміх природи,
Як даль степів, завіяних снігами,
Люблю тебе, як небо в час негоди,
Люблю тебе!..

.....
І так усе, як смерк розстелить крила
І сірі тіні стануть западати,
Ти в дім приходиш, моя ясна, біла,
Крізь опустілі тихо йдеш кімнати,

Мовчки сідаєш поруч мого ложа,
З усміхом дивишся у мої очі,
На твоїх грудях гасне біла рожа,
Сповита в чари місячної ночі...

В РОЗМРІАНЬ БОЛІСНІЙ ГОДИНІ

В розмріянь болісній годині,
Як смерк прислонить сонні гори,—
Вітер з травою в полонині
Веде таємні розговори.

В розмріянь болісній годині,
Як зашумлять вечірні бори,
А небом хмари плинуть сині,—
Сум крізь душі іде притвори...

Тебе я жду в таку годину...
Мені здається, що в вечірній
Мелодії гір твій чую спів...

Я жду тебе, моя дівчино!
Прилинь! Промов! В тиші безмірній
Потоне гомін твоїх слів...

В розмріянь болісній годині
Не раз тебе ввижає зір
Крізь осіннії мряки сині,
Крізь вільних чорних піль простір...

Пливеш до мене з шумом гір,
Де плесо рік шумить зелене,
З дрижанням мерехтячих зір
На крилах мрій летиш до мене.

І, як сон осінньої ночі,
З туманів срібних виринаєш,
Смутна стаєш переді мною...

Топиш в мені погаслі очі
І знов у сірій млі щезаєш,
Та спокій мій іде з тобою...

* * *

Я іду... Чорна ніч слонить тінню мене,
Вігер спомини звіє по мені,
Мов скиталець блудний, човен мій пожене,
Гей, на море, на хвилі на сині.

Я іду. Чи найду супокійний острів,
Чи забуду, як стріну затишшя,
Чи, як тінь, паде там вслід за мною любов,
Мені душу тугою вколише?..

Я іду... Я іду... Серед бурі огнів
В вічну путь, в забуття, серед ночі,
Тільки море шумить свою думу без слів,
Тільки жалібно мева кигоче.

ХВИЛІ

«ТАМ, ДЕ ГОРА ЧОРНА, СУМНА»

Не раз в душі моїй снуються
Старої пісні тихі звуки;
Кімната, смерк, скрізь тіні в'ються,
Сум надвечірньої години,
Поруч рояля стать дівчини —
Золоті коси, білі руки,
І пісні тихі, сумні звуки...

Не раз ще крізь душі притвори,
Мов візія, в туман сповита,
Тяжка, як смуток Черногори,
Снується арія сумовита,
Снується призабута нута,
Мов з глибини душі добута
І власним серцем пережита...

БАРКАРОЛА¹

Ходи, дівчино! Над ручаєм
Шпаркий нас човен жде.
Гей, попливем дрімучим гаєм,
Води задуманої плаєм
Нас хвиля поведе!..

Ходи, дівчино! В тихім гаю,
Довкола берегів,
Лісні нас квіти повітають...
В шовкових травах серед маю
Русалчин вчуєм спів.

Заквітчана, в ясній короні,
Полинеш, скарбе мій,
В імлистій срібленій обслоні,
І попливем на гладкій тоні
В світ забуття і мрій!..

¹ Баркарола (від барка — човен) — пісня або твір для музичного інструмента із розмірним супроводом, що нагадує плюскіт хвиль.

І занесе нас срібна хвиля,
Як птахи скорий лет,
Де вільхи розстелили гілля...
Гей, понесе нас срібна хвиля,
Де гнеться очерет...

Байдужні нам життя незгоди,
Байдужний світу гнів,
Нас серед тихої природи
На сон вколишуть темні води,
Тужливий сум лісів.

Ходи, дівчино! Над ручаєм
На нас човенце жде...
Гей, попливем дрімучим гаєм,
Води задуманої плаєм
Нас хвиля поведе...

ЗА ЛІЛІЄНКРОНОМ¹

Гей, чи заглянеш ти коли
В світ моїх дум?
Чи він розжарить грудь твою,
Зворушить ум?

Може, в далекий підеш світ
Із цих сторін.
Я, що у тій долині зріс,
Тут стріну скін.

В народу мого сум та біль
Я пісню вбрав,
І мовчки звук той у душі
Моїй ридав...

Гей, звідкіля в грудях твоїх
Зловіщий спів,

¹ Лілієнкрон Дятлев фон (1884—1909) — німецький письменник, представник поезики імпресіонізму, автор поеми «Погфред», в якій реальність переплетена з фантастикою.

Чом на дідівські скарби впав
Твій жах і гнів?

Чом на зіниці ти свої
Так бров стягнув —
Прости, прости, що твій дідусь
Поетом був...

НЕ ЖДУ СПОКОЮ!..

Не жду спокою! Бурі жду,
Щоби заграла громом;
Най олов'яним звоєм хмар
Над моїм стане домом...

Її святих огнів я жду,
Коли над головою
Розсвітять темний небозвід
Кервавою луною!

Не жду спокою! Бурі жду,
Щоби вітри завили,
Щоби у грудях молодих
Іскри в пожар займили!

Най прийде буря, грім, огонь,
Най прийде заверуха —
Розіб'ють сірі тумани,
До бою скріплять духа!..

Із збірки
«В ГОДИНУ ЗАДУМИ»

ІЗ ДНІВ БУРІ

ГЕЙ, СИПЛЕ СНІГ...

Гей, сипле сніг, невпинно сипле сніг,
І біла ніч приходить.
За мною сто завіяних доріг,
А віддаль тугу родить.
До тебе, краю бідний мій,
За горами-ріками
Я в студінь, в ніч під шум завій
Раз в раз лечу думками...
Добраніч, краю рідний мій,
Журбою оповитий,
Розвіяв вітер цвіт твоїх надій —
І смутком ти залитий!
В широкий світ, хоч не для тебе, ні!
Розбрелись твої сили,
І в непривітній, зимній чужині
Ростуть твої могили...

ПРИ ОКОПАХ...

При окопах — в сірий день осінній,
Де ще ранком стояли солдати,
Впав від кулі отаман курінний,
Впав сердега при дулі гармати...

А соколи далі полетіли,
Полишили свого отамана,
Лиш ясені два над ним шуміли,
Як на грудях застигала рана...

Із ясенів жовклий лист спадає,
Плаче ніч сумна, як холопська доля,—
Отаману «упокій» співає
Зимний вітер, що летить від поля...

ДЕ АЙСТРИ ВМИРАЛИ

В огороді коло хати,
Де айстри вмирали,
Жовнярики молодого
Стрільця поховали.

Та не встигли витесати
Хрестика з дубини,
Посадили на могилі
Чорний куш тернини.

Вбрали її в білі айстри
З грядок коло хати
Та й пустились селом далі
Могили копати...

ПРИ ДОРОЗІ

На Поділля при дорозі,
Що йшла вздовж ланів,
В спеках, в стужах, на морозі
Малий хрест чорнів...

Місяць сяєвом стелився
На стерні пусті:
Йшли стрільці... Слізьми залився
Ісус на хресті...

ВИЄ БУРЯ КОЛО ХАТИ

Виє буря коло хати,
Стріху рве буйну;
Гей, післала стара мати
Сина на війну.

І хрестом благословила
На криваву путь,
Срібний хрестик положила
На синову грудь...

Шумить буря, гне ялиці,
Тріщить старий тин;
Гей, привидівся вдовиці
У воротах син.

Летів з бурею поночі
Серед піль, дібров,
Лиш закриті в нього очі
І на грудях кров...

ЯК БРАЛИ ДЗВОНИ...

Ранком, як стало лиш світати,
Прийшли під церкву царські слуги.
Як стали дзвони забирати,
Понісся плач жалю і туги...

Так дзвони плакали, ридали,
І плач їх бив в мужицькі груди;
На віз солдати їх кидали,
А він мовчав, мовчали й люди...

Вже їдуть... Все село в тривозі,
Хтось там зітхнув, хтось сльози ронить.
А дзвін ридає по дорозі:
«Хто ж на вечірню вам задзвонить?..»

ВОЄННІ ЦИЛІ

I

Погоріла наша хата, погоріла,
І стодола з вітром, з димом полетіла,
Осталися на подвір'ю стіни голі,
Ходить вітер по світлиці і стодолі...

...А мамуню положили на дно ями...
...А татуньо поїхали з москалями...
...А ми ходим цілу днину коло хати...
...А смерком йдем до сусіда ночувати...
...А у нашім огороді діл копали,
Молодого жовнярика поховали...

II

На вулиці днюють... Як стане смеркати,
Сусід їх закличе до теплої хати,
В кутку хліб поставить та мисчину страви
Та й на ніч лягати каже коло лави.

Вже довго бідують... Хату їм спалили,
Мама з жалю вмерла, тата полонили,
Мама вже на правді, дітям сну немає,
А тато медалі на сухар міняє.

НА ПІДСЛУХАНУ НУТУ

Прийшов до мене біль,
Прийшов та й сів за стіл;
Їшов від рідних піль,
Їшов від рідних сіл...

Казав, що там пожар,
Вся сила пекла й лють,
Що там до синіх хмар
Стовпи огненні б'ють...

Що буря все змела,
Зосталось вісім хат,
А на краю села
Упав мій рідний брат.

Такі думки снував
Мій біль — проворний ткач
Ї тихо піддавав:
Терпи, мовчи, не плач!..

ПІСНЯ СОЛЬВЕЙГИ¹

Кленовим листям вікна вбрала,
А хату — чарами пісень,
З Сольвейги піснею чекала
І ніч і день, і ніч і день.

Кленове листя буря збила,
В ніч задзвонив об шиби страх,
А рано вістка прилетіла,
Що він над Сочею поляг.

ПІСНЯ КІЛЬЧАСТИХ ДРОТІВ

У бурю-негоду, як падають громи,
Співаємо пісню без впину, без втоми,
А в пісню вплітаються громи й проклін.
Ідуть до нас гості, ідуть з двох сторін — гура!

І літом в пожежі гарячої днини,
Як все вколо сохне, рвесь віддих людини,
Як сріблом на сонці виблискує кріс,
Співаємо пісню, аж луни б'ють в ліс — гура!

А в сумну осінню вечірню годину,
Як вітер від поля ридає без впину,
Як сірі колоди лежать на стерни,
Співаємо з вітром осіннім: засни, засни!..

З ПОЛОНУ

Згаса днина. Плакав дзвін,
І промінь сонця блід,
В село з далеких ген сторін
Прибився інвалід.

В душі незгоєній ніс біль
І смерть у собі мав,

¹ *Сольвейга* (Сольвейг) — героїня драми норвезького письменника Генріка Ібсена (1828—1906); музику до цього твору написав композитор Едвард Гріг.

Як взрів вигони рідних піль,
Заплакав, заривав.

З Берестя¹ йшов... І падав з сил,
Вмлівав, вставав і йшов,
Минав забутих сто могил,
І на ногах мав кров...

І при воротях станув він,
Як промінь сонця блід,
І плакав дзвін, і плакав дзвін,
І — плакав інвалід...

ТИХА МОВА

І В МЕНЕ БУВ СЕРДЕЧНИЙ ДРУГ

І в мене був сердечний друг
В днях долі і недолі,
Лишився там, де сонний луг
Говорить з вітром в полі.

Молоду жінку друг мій мав,
Як одно серце в грудях,
А його жінку (він се знав)
Любили другі люди.

І на війну пішов мій друг,
Гадав, що втишить болі —
І впав від кулі там, де луг
Говорить з вітром в полі.

ОЙ ЯК УМЕР СТАРИЙ БАТЬКО

Тихо закрив старий повіки,
За життя тяжко гарував,
В поті і труді на вигоди
Молодій жінці заробляв.

¹ *Берестя* — давня назва міста Брест, що належить тепер до території Білорусі.

Вдова остала молоденька,
Ламала руки, дім ридав,
Добрий сусід горнув небогу
І білі руки цілував.

На могилки несли старого,
Жалібну пісню хор завів,
Затихли люди, грали дзвони,
Сусід вдову нещасну вів.

Вернули в хату, смерк вкотився,
Ладан по хаті залітав.
Добрий сусід горнув небогу —
І білі руки цілував.

ДРАМА

І в мене є спомин маленької лялі,
Не тямлю, хто нею мене вщасливив;
Як льон, мала коси, уста — як коралі,
І то була перша, що я полюбив.

Грудьми її була сніжна порцеляна,
Я вбрав її чаром дитячих гадок.
А придане мала та перша кохана:
Повнісіньку скриньку чистеньких шматок.

Було, прийде хлопчик з сусідньої хати,
Що паяца дуже вродливого мав,
Бувало, як станем весілля справляти,
Від радості й щастя аж дім весь лунав...

Та склалося лихо. Хтось вкрав мою лялю,
Казали, що, певно, недобрий сусід,—
А я плакав гірко, що лялька без жалю
Втекла із паяцом від мене у світ...

МІЙ АЛЬБОМ

ПОНІСЯ ЗА ТОБОЮ...

Понісся за тобою, як тихий плач берези,
Утаений мій жаль в глуху і темну ніч;
Котились за тобою невивпакані слези,
Тих сліз ніхто не бачив, лиш чорна зимна ніч.
Часом у сні побачу уста твої знімілі
І очі, вдивлені в таємну, дивну ніч;
Кладеш на мої скроні долоні добрі, білі,
Ніхто про те не знає, лиш чорна зимна ніч.

НА ЗЛАМАНОМУ КЛАРНЕТИ

Хай тобі сниться трубадур,¹
Що в ніч, як місяць скрився,
Під дому твого сірий мур
Утомлений прибився.

В його зіницях жаль дрижав,
Чоло зорали труди,
В руках розбиту лютню мав
І рану мав у грудях...

Німий, вдивлявся в сірий двір,
Що в нічні тіні вбрався.
А глянув ранок з-поза гір —
Він далі в світ помчався...

* * *

Eh, vive la vie!² Нехай заграє сміх,
В огню керви життя нехай порине,
Геть сум з чола! Туди, де море втіх,

¹ *Трубадур* — провансальський мандрівний поет-співець часів середньовіччя; у переносному значенні — той, хто прославляє щось.

² Хай живе життя! (*Фр.*)

Де забуття! В одній шумній годині
Переживем терпіння днів усіх!
Нехай заграє сміх!

Еh, vive la vie! Най пісня рвесь пуста!
І струями най шумно ллються вина,
Ти нахили вишневі уста,
Ах, ти у пристрасні обійми йди, дівчино,
Най злучить нас на хвилю гра пуста!
Гей, нахили уста!..

НА МУТНИХ ХВИЛЯХ

Колись село тебе пестило,
Сад легким сумом засипляв,
Понад колискою твоєю
Шопена дух не раз витав.

І брав тебе малу на руки,
Дівочі сни твої беріг,
І мрів, що ти життя перейдеш
З душею білою як сніг.

Та помутніли чисті води,
З рук твоїх випало весло,
Життя на каламутних хвилях
Тебе в болото занесло...

ВИНА, ДІВЧИНО!

Вина, вина, дівчино!
Червоного, як кров!
Най вип'ю за минуле,
За молодість, любов,
За мрії, що погасли
Від холоду життя...
На вічний вип'ю спомин,
На вічне забуття!
Любив я сині очі,
Горнув в обійми світ,

В душі, немов в руїнах,
Все спомином шумить..
З-за сірої -опони
Підноситься мара,
Сумна, як в катеринці
Мелодія стара...
І будиться наново
До сили, до життя,
І ломить білі руки,
І молить забуття!

ВІДЗВУКИ

(З мотивів Шопена)

НОКТЮРН¹ ES-DUR

Гасне день,
Туман долину слонить,
В садах біліє цвіт вишень,
Між листям вітер дзвонить.

Прийде ніч,
Така багата в чари,
На небі блисне море свіч,
На землю злинуть мари.

Всне село,
Втомлені втихнуть люди,
А я розпалене чоло
На твої склоню груди...

Я уста
Твої займу в пожарі!
Тихо... З піль мряка йде густа,
І ніч розносить чари...

¹ *Ноктюрн* — лірична інструментальна п'єса; поетичний твір, у якому зображено нічні сцени.

НОКТЮРН d-MOLL

Гей, овіяв мене дим мужицьких хатин,
Вбійчий запах шальвії та рути,
Де вишневий садок, срібна вільха і тин
Шепче слово задуми і смуги...

Де смерком із-за хат, від ланів конюшин
Линуть тужні сопілчині нути,—
Гей, овіяв мене спомин кращих хвилин,
Що їх серце не вспіло забути...

ПРЕЛЮДІЯ¹ DES-DUR

Гей, снилося мені село весною,
Вінки садів, черемхи білі квіти,
І кучеряві верби над водою,
Що в тихі хвилі затопили віти.

Бачу: пастух товар додому гонить,
Останній промінь гасне за верхами,
А тишина така, що дзвоном дзвонить...
Лиш синій дим снується над хатами...

А серед піль стежиною вузькою,
Понад ячменів та пшениці море,
Пливе твій дух, задуманий співаче,

І ловить в душу шуми над водою,
Садів розцвілих сонні розговори
Та звук сопілки, що у лузі плаче.

СОНАТА A-MOLL

Грай мені, грай... Ти знаєш, як настане
Смерк і в кімнаті розснуються тіні,
Коли бліда зірда у вікна гляне
І хорим світлом стелиться на стіни,—

¹ *Прелюдія* — вступ до музичного твору, в ширшому значенні — вступ.

Якась мара скрадається з-за печі,
Блідий опир скриваєсь за фіранку,
А ніч в вікно такі шепоче речі
Сумні, як спомин про давню коханку...

Грай мені, грай... Я знаю: за водами,
Там є остров, сповитий в мрійну глушу,
Де лиш тополі сонно мріють мрію.

В осінню ніч з тремтячими звіздами
Везе човно зболілу бідну душу...
Грай мені, грай — я, може, ошалію...

ЖМУТОК

(З Гейне)

ПОСЛАНЕЦЬ

Коня вороного сідлай
І, як зійде зоря,
Лети — чи море, степ чи гай —
До Дункана-царя.

Сховайся в стайні у куток,
Старий конюх там є;
Його спитай, котру з доньок
Цар Дункан віддає.

Як скаже, що чорнявую,
То скоро повернись,
Як скаже, що білявую,
То дуже не спішись.

Скрути мені лиш добрий шнур
І ключку зав'яжи,
Поволі їдь та й словечка
Нікому не кажи!..

ЗА РОКОМ РІК

За роком рік відлітає,
В гріб покоління падають,
Тільки любов не минає,
Мої бажання не мруть.

Ще раз мені взріти
І перед видом твоїм,
Вмираючи, шепотіти:
Ти була для мене усім!..

ЧОМУ ТАК РОЖІ ПОСУМНІЛИ?

Чому так рожі посумніли,
Скажи, скажи, чому?
Чому квітки в траві змарніли,—
Чи осінь ждуть німу?

Чом пташка жалісно співає
Між гіллям між сухим?
Чом з жовтих трав смерком злітає
Якийсь цвинтарний дим?

Чому так слізно сонце світить
І криється у млах,
Земля зчорніла неодіта,
По ночах ходить страх?..

Чом туга так мене зв'ялила,
Додолу смуток гне?
Скажи, скажи: чому ти, мила,
Покинула мене?..

У СИНЮ ДАЛЬ

У синю даль твій шлях біжить,
І йдеш ти рад не рад,
А за тобою плач летить,
Оглянешся назад —

І щось твою зворушить груди,
Щось спомини несе,—
Вернися в дім, зі мною будь,
Моє ти щастя все.

Та шлях веде угору, в ліс,
Де пустка жде німа,
Туди, де серцем ти приріс,
Вже вороття нема...

ГЛЯДИТЬ СУМНА ЯЛИЦЯ

Глядить сумна ялиця
На зимні береги,
Над нею студінь злиться,
Окутують сніги.

Про пальму тихо мріє,
Що в сонячній землі
В жарі проміння мліє
Самотня на скалі.

НІЧ ОСІННЯ ГУЛЯЄ...

Осіння ніч гуляє,
Дощ люто в шиби б'є;
Куди тепер мандруєш,
Кохання ти моє?

Пуста, самотня хата,
Заводить з вітром піч,
А сумні оченята
Вдивились в темну ніч...

ДУРНИЙ ТОЙ СВІТ...

Дурний той світ, сліпий на все
І бреше, що несила,
Про тебе злобну вість несе,
Що ти є дрантя, мила!

От чернь дурна, сліпа й пуста!..
Де їм тебе пізнати?!
Не знають, як твої уста
Уміють цілувати!

БІДНИЙ ПЕТРУНЬО

Івась і Катруся гуляють аж гей,
І хата весіллям лунає;
Петро стоїть мовчки в фрамuzі дверей
І сумно на них поглядає...

Йвасеві й Катрусі промінний цей день:
Справляють заручини нині,
А бідний Петруньо стоїть, наче пень,
В обідраній сірій свитині...

І водить за ними свій погляд журний,
І нишком стає бурботіти:
«Гей, гей, яке щастя, що я не дурний:
Прийшлося би життям наложити».

Із збірки
«СУМНІ ІДЕМ»

УКРАЇНІ

Що кривавих пісень Тобі в жертву не ніс,
А беріг їх у серці на дні,
Що вінків не сплітав з Твого болю і сліз,—
Прости мені!

Що не млів, не ридав, співчуття не просив,
Хоч йшли дні і роки йшли грізні,
Що своїх почуттів на базар не носив,—
Прости мені!

Що до Тебе приплив від чужих берегів
І снував свої думи сумні,
Що домашнім богам поклонитись не вмів,—
Прости мені!

Я співець сумних дум, тихих мрій, добрих снів,
Моє щастя й спокій вдалині;
Що вино я люблю, і дівчата, і спів,—
Прости мені!..

СМЕРЕКА

Я знав колись твій рід... На склонах Черногори,
Де в хмарах громи сплять, орлів де вігчина,
Стоять твоїх сестриць великі темні бори,
Над ними ходить ніч, сон, зорі, тишина...

Там вирвали тебе із рідної оселі,
В чужий віддали світ — далеко від сестер;

Веліли нидіти в глухій міській пустелі
Та тінню прикривать брудний, обдертий сквер.

І знаю я, що все в нічну глибоку пору
Знімаєш болісно зчорнілі рамена
І думи свої шлеш у рідну Чорногору,
Де в хмарах хмари сплять, де орлів вітчина...

ПРИ ЗАХОДІ

На синій шибі сонних хвиль
Стелився сонця срібний луч,
Ліг фіолет на зелень гіль,
І кров багрила стіни круч...

А хвилі глухо на долині
Вечірню думу вигравали,
Тиху, як сон, як тайна ночі...
Гей, хвилі преглибокі, сині,
Що так у душу зазирали,
Як її очі...

І гарно було. Чорний ліс
В обіймах мряк стояв та мрів,
А вітер сум на гори ніс
Понад вершки смerek, грабів...

І все у сумерках губилось,
Блідли барви, а хвилі грали,
І сонце багряню кирею
Скидало, за гору котилось
І гасло... А як тихо стало,
Я чув, як в грудях заридало
Серце за нею!..

З ЖИТТЯ І СЦЕНИ

«ОЙ НЕ ХОДИ, ГРИЦЮ...»

На сцені Гриць вмирав... На залі тінь снувалась,
На душу втомлену глибокий сум лягав,
На лиця кам'яні задума тиха клалась,
Тонуло в тиші все... На сцені Гриць конав...

В півсвітлі сумерку лице твоє тремтіло,
І сльози ринули з розжалених зіниць,
І дроз утаена стрясала біле тіло,
А там в штучній агонії конав невірний Гриць...

І стало жаль мені, що прийде та година,
Коли впаду і я на сцені життєвій,
Без оплесків та брав, не плаканий юрбою...

І мріялось мені в душі, моя дівчино,
Чи у годину ту з-під твоїх чорних вій
Бодай одна сльоза покотиться за мною?..

«ХАТА ЗА СЕЛОМ»

Ідуть цигани... Гамір дивних слів
Ген-ген далеко чути;
Понурий вигляд тих дітей степів,
Їх пісні не збагнути.

Цигани йдуть... Табор шатро розбив
Далеко серед поля,
З грудей циганський тужний спів поплив,
Спів дикий, як їх доля!

Туга якась вас воліче світами
З блідим п'ятном скитальства на чолі!
Не спинять вас в дорозі бурі, громи...

Моя душа циганська із шатрами
Тими зрослась — здаєсь, на край землі
За вами йшла б, нещасні діти Шоми!

«НАДІЯ»

...А з ночі скавуліло море
Пісні своєї сили й суму,
Вершились хвилі, наче гори,
Вбрані в сніжні завої шуму...

Йшов дощ... Вітри на кручах вили,
Небо кєрвавилось луною,
Шаліла буря, громи били,
Чайки скигліли над водою...

А досвіта, як гасли зорі,—
Море, густою вкрите млою,
Так тихо, жалібно шуміло...
А хвилі в соннім розговорі
Несли поволі до прибою
Баренда тіло...

«ТРАВІАТА»

Бєзголосно, мов сон, у хату
Вкотився смерк. Високі стіни
Прибрались в довгі сірі тіні,
Запах камелій плив в кімнату.

Блідава світляна пасмуга
Кладеться на лице дівчини.
Сумно. Годинник б'є години,
В дрижачім світлі мріє туга.

А поруч ліжка — в білій шаті
Смерть в романтичній сіла позі —
Та на гребені виграває...

Блукає пісня по кімнаті
Про ту любов, що «терня й рожі
Людам в один вінок влітає...»

«ТОСКА»

Гей, дзвонять дзвони, дзвонять. Рим шаліє,
В оргію сплітаються спіжеві¹ звуки;
Летить псалом, росте, то знов німіє —
Понад дахи, склепіння, вежі, луки...

В'ється товпа, немов хребет гадюки,
В її очах огонь екстазу тліє,
Товпа пливе, хвилює, зносить руки,
А понад нею шум надземний віє...

Гей, Риме, Риме! Голос твоїх дзвонів,
Що так насильно поза хмари лине,
Коби не гинув в безвістях дороги —

Міг би забрати в'язку тихих стонів
І жменю смутків з нашої долини
Та жбурнути їх божествам під ноги...

«PAGLIAZZO»

Чому уста твої тремтять нервозно,
Чому скажений жаль глядить з-за вій?
Гей, хто б в життю так все приймав серйозно...
Rigi Pagliazzo!.. Смійся, смійся, смій!..

Навіщо біль в глухім топити стоні?
Усе в життю судьба несе сліпа,
Вбери дзвінки і сплесни у долоні,
La gente paga. Бачиш: жде товпа...

¹ Мідні.

А Недду другий стане пригортати,
Другий їй буде партнером на хвилю —
Та вір, що грають одну з краших дій...

Гей, вперше ось прийшлося тобі пізнати
Життя без злуд, а ти падеш в безсиллю,
Спектакль зриваєш... Бідний... Смійся, смійся, смій...

ОСІНЬ

I

На пусте поле сонце кладеться
Лучем безсилим, тихим, блідим,
Над чорні скиби сонно снується
Тяжкий, синявий, запашний дим.

Їде по скибах з подувом вітру,
Пливе від ватри (палять пирій).
Злякана птаха плаче в повітрі,
Що завершила з шляху в вирій...

II

Тихий сум по полі ходить,
Сині смуги диму водить,
Сів під корчиком тернини,
Задивився в сумерк днини...

Задивився на діброву,
Що вела з дощем розмову,
Ї зітхає сумовито:
Де ти, літо, де ти, літо?..

III

Глибока повинь листя на городі
Пливе барвами бронзи, ржі і крові,
Блідаве сяйво сонця на заході
Дрижить, як спомин згаслої любові.

А добра осінь з сірих хмар склепінням
Жовтим завоює вкрила всі діброви.
І перед змінним щастям і терпінням
Встелила стежку з бронзи, ржі і крові...

IV

Ходить осінь, тужить дні і ночі,
Плаче з вітром в сльоту і негоду,
Блудить в полі, закриває очі,
Жовті коси рве і кидає в воду.

Ходить осінь, в вікна зазирає,
Б'є об душу спомином і плаче...
Смерк, негода, дощ на струнах грає,
А на всохлім дубі ворон кричить.

V

Прийшла до мене осінь в гори,
Прийшла у срібному завою,
Вбирала смерекові бори
Кервавих заходів луною.

На буйні трави в полонині
Стелилась жовтою іржою —
І грубі хмари темно-сині
Вела поволі за собою.

Над берегом ріки ставала,
Мов серед круч шукала броду,
І жовкле листя калинове
Метала раз у раз у воду.

VI

Село нудьгує... Дерева рядами
В глухім каміннім сні
Понурені дримають,
Димові хмари в'ються за хатами...
(А ті бліді осінні дні
Сумом лягають
В душу людини).

Непомітно з села краєм дороги
Безхатній пес біжить
В широке поле...
А вітер зжовклий лист мете під ноги
І тихо шелестить:
Гей, де ти, доле,
Де щастя години?!

VII

Осіння днина згасла... Смутно.
Сумерк надходить,
А сонця і не було...

Хтось над водою ледве чутно
Плаче-заводить:
Літо минуло...

На голі стерні місяць сходить,
А дощ з імлою
Пожовклі трави мочить...

В пустому полі вітер ходить
Та й за собою
Тугу волочить.

VIII

І рож не стало...
День у день сонце палило
Землю... Зів'яло
Все у городі,
Потому громи прийшли і тучі,
Пооббивали рожі квітучі.
І рож не стало...

І з чим я зрана
Під твої вікна прийду, кохана?
Горіли спеки і бурі вили,
Квіти в городі скрізь поломили.
І рож не стало...

ІХ

Гей, були рожі, чар-весна,
І вина лились шумно,
Де взялась осінь з-поза хмар —
І жовкне май... Як сумно...

Бурхлива молодість пройшла,
Що кров'ю в жилах грала,
Приснився сон, рожевий сон,
Всі чари доля взяла...

Було кохання. В раменах
Твоїх душа вмлївала,
Минувся май, проснився сон,
І туга лиш зосталась...

Х

Прийшов до мене спомин з давніх днів.
Грали музики, плили чари ночі,
І нісся пристрасний циганський спів,
І уста теплі були, й сині очі...

Прийшов до мене спомин, як кошмар,
І пазурями впився в мої груди,
І шепотів: йде осінь, в'яне яр,
А завтра,— гей, нас завтра вже й не буде!..

З НЕВИСЛАНИХ ЛИСТІВ

І

Пишу до тебе лист. Якась знемога
На душу впала. В'ються день за днем,
Як болотяна осіння дорога,
Бита від ночі до ночі дощами...
Йде днина в днину, повна туги й суму,
Сльота на вікнах скорбну думу грає,
Ніч в сонну світ обмотує задуму —
І отупінням на душу лягає...

Пишу до тебе лист. Три дні й три ночі
Дош, з-за обслони хмар не видно неба,
(Тому так дуже тужать мої очі,
Тому мені тебе так дуже треба...)
Бездомний часом вітер-волокита
Задзвонить в шиби піснею від поля.
Гляну, скрізь пусто. Лиш в лахман сповита
На полі ходить бідна хлопська доля...

Легенда каже, що в осінню днину,
Як дощ безвпинно ржаві трави мочить,
Як вітер зжовклу хилить деревину
Та бороздами смуток свій волочить,
Як тихий сумерк на дорогу ляже
І сірі мряки вздовж ровами бродять,—
В таку годину (стара казка каже)
Зболілі душі на поля виходять

І під вечірні получутні шуми
Блудять стернею, йдучи в сонну воду,
Та заплітають свої тужні думи
В мелодію тиху граючого броду...
Оповідають собі всяку повість:
Що пережили, виділи й чували...
І снують сумно безконечну повість
Про білі айстри, що в городі в'яли,

Про вмерлі рожі, зрубані явори,
Про сірі птахи, що в вирій летіли,
І про човни, потоплені на морі,
І про забуті по лісах могили,
І про жовняра, що вернув додому,
Та на порозі хати впав без сили,
А як везли на могилки сірому,
То самі дзвони в церкві задзвонили...

Пишу до тебе лист, хоч добре знаю,
Що ті стрічки до тебе не долинуть,
Не долетять вони до твого краю,
Зітруться, зжовкнуть і дотла загинуть...
Та пишу лист... Мені усе здається,
Що ми в дорозі стрінулись з собою

Та що душа твоя ось тут снується
У таку хвилю й мріє враз зі мною...

II

Ще нині мені сниться сталь блискуча
І проникливий куль ворожий свист,
Над нами вітром пролітала туча,
Люди клалися, як осінній лист.
Потому стихло. Холод, шум, знемога,
Біль, сон, безтяма, а у грудях жар —
І довга, довга, як вічність, дорога,
І небо чорне від навислих хмар...

Лютився холод... На мужицькім возі
Везли нас з поля через села, ліс,
Товариш глухо стогнав по дорозі,
Зламану руку й кулю в грудях ніс...
Добились вози... Взяли нас в кімнати,
Старий монастир став нам за шпиталь:
Пожовклі стіни, мури, вікна, ґрати —
Усе на душу навівало жаль...

Чи знаєш сум шпитального склепіння,
Де визирає біль з усіх сторін?
Дрижать в повітрі смутки і терпіння,
І зимна смерть чаїться біля стін.
Кругом тебе зболілі сонні очі,
А в них безсилля, втома, туга, жаль,
І все тобі здається серед ночі:
Чийсь стогін втих, хтось відіходить вдаль.

Потому йдуть тупі години скуки,
Що сушать мозок, в кусні серце рвуть,
Числиш на стелі риси, щерби, луки,—
І кожна твоя думка, наче ртуть...
То знову душу окрилює туга
За всім, що згасло з чаром давніх літ,
І виринає з мряки спомин друга,
Молоді мрії, як весняний квіт.

І ти — в тій келії, моя добра доле,
Не раз у сні відвідуєш мене,

Потім обоє йдем в далеке поле,
Де осінь тихо жжовклий лист жене...
Самітньо мріють верби придорожні,
Їх шум розносить вітер по полях,
І перед нами дві стежки розбіжні,
І душу дивний заливає страх...

Минає сон. Крізь вікна у кімнату
Впадає блиск світання. День іде,
Ті самі тіні перейдуть крізь хату,
Ту саму скуку вечір приведе.
Так волічеться час. Одна картина
Перед очима вічно тут стоїть,
Лінивим кроком переходить днина,
І всі ми вірим, що забув нас світ...

Оноді рано принесло новину:
Зі сну збудив нас розплаканий дзвін,
В вікні збіліло: сніг покрив хатину,
Що притулилась до шпитальних стін...
Зима... Вже, певно, забіліли гори,
Може, й замовкли й шуми наших рік,
Лиш зеленіють смерекові бори —
Як символ того, що триває ввік...

Іде зима з предовгими смерками...
Заки у печі спопеліє грань,
Спомини добрі сірими нитками
Оснують душу в думань срібну тканьь,
Мороз інеем ме' всрібляти поле,
І білі квіти на вікні зітне...
В таку годину, моя ясна доле,
Може, згадаєш всіх їх — і мене...

III. З ДОРОГИ

Іду від тебе. Бачиш: осінь плаче
І тихо ржавий лист мете під ноги;
Ще придорожне гордиться будяччя,
І хмарка синя знялась вздовж дороги...
На жжовклий ниві, що в туман сповита,
Бабине літо тканьь пряде майстерну...

Гей, в мені знов збудився волокита,
Іду від тебе, йду — і не поверну...

По стерні пісня блудить невесела,
А в мені туга кличе: мандрувати
На гори, доли, за міста і села,
У дикі дебри, де не видно хати.
Гей, мандрувати в світ без плану й ціли;
Ніхто ж мене не кликав на прощання,
Тільки за містом верби зашуміли
Мелодію сумну, як моє кохання...

Ніщо з собою не беру в дорогу,
Тільки про тебе спомин, моя доле,
На мою тугу, втому і знемогу
Пільгою буде шлях пустий і поле —
Таке, як море,— без меж і без краю,
І зжовклі бори, і зоряні ночі,
І сіра птиця, що зблукала в гаю,
І твої добрі, ясні, тихі очі...

За мною з листя шелестом несеться:
Ніхто ніде не жде тебе в гостину!
Іду. Дорога в синю віддаль в'ється...
Гей, може, стріну затишну долину,
Смерком огонь розложу, заспіваю,
Задивлюсь в грань як дужається з тьмою,
Згадаю літо, і тебе згадаю,
І сподівання ті, що вже за мною...

Згадаю казку про царя старого,
Що знав дівчину з ясною косою,
Та налякався щастя, втік від нього
Вночі у світ; казали: згинув в бою...
А по нім плакав край, други і жінка,
Дівчина з жалем теж його згадала,
Та, як велить одвічна поведінка,
Його слідами — з другим мандрувала...

Іду від тебе. Там мене чекає
Спокійна осінь в золоті і крові,
Там мені тиху думу заспіває

В ржаву хустину-вбраний верх діброви,
Там ранки стріну такі, як опалі,
І довгих-довгих мряк лілові смуги
І рябини усміхнені коралі,
Й смерки, залиті випарами туги...

Іду. Назустріч добрий вечір лине,
Лягають тіні. Світ, мов простір моря,
А надо мною небо темно-синє
І серед хмар — одна вечірня зоря.
Гей, зоре моя, добра, ясна зоре!
Будь ти одна зі мною серед ночі,
Хоч я моряк, що без стерна на море
Вплив й несесться вдаль, у світ за очі.

Хоч, може, кручі ждуть мене зрадливі,
І вир підводний здружиться зі мною,
Попливу далі в сонці, в мряці, зливі
На світа край,— лиш ти будь надо мною...
А згаснеш ти — і тьма залле простори,
Не задрижу й не зіб'юся з дороги;
Мені ж байдуже: доли це чи гори,
Чи битий шлях, чи дикі перелоги...

.....
Йду й посилаю я листа з дороги —
Сухий, колючий, як оте будяччя...
Тут осінь зжовклий лист мете під ноги
Й разом зі мною за тобою плаче...
Темніє небо, вкрите бурунами...
Гей, хто з нас збагне долю прехимерну?
Шелестить зжовкле листя під ногами,
Що йду від тебе — й до тебе поверну...

СУМНІ ІДЕМ

З п'ятном німих терпінь явились ми на світ,
З чолом, завітчаним в зів'ялий ранком цвіт,
Життя прибрало нас в зір згаслих діадем —
Смутні ідем...

В осінній сірий день нас смуток породив,
Беззвідних ночей шум в колисці нас пестив,
В тісний обруч судьби скронь втомлену кладем —
Смутні ідем...

Над нами не шумить труба бурхливих днів,
Не гріє сонце нас, ні громів дикий спів,
Безголосно колись торбани покладем —
...І в смутку відійдем...

СИДІР ТВЕРДОХЛІБ

1886—1922

Твердохліб Сидір Антонович народився 9 травня 1886 р. в містечку Бережанах на Тернопільщині. Закінчив народну школу в м. Дрогобичі і гімназію в м. Ярославі. Вищу освіту здобув у Львівському та Віденському університетах. Після повернення в Галичину працював гімназійним учителем у Львові. Брав активну участь у літературно-мистецькому житті міста, був одним з учасників літературної групи «Молода Муза».

Оригінальна поезія у творчій спадщині С. Твердохліба посідає порівняно невелике місце, натомість він багато й плідно перекладав польською мовою твори українських письменників: Івана Франка, представників молоді тоді української поезії та прози — Миколу Філянського, Олександра Козловського, Олександра Олеся, Михайла Яцківа. Так, завдяки трьом збіркам Яцківа, що вийшли польською мовою в його перекладі, письменник цей став не менш відомий польським читачам того часу, ніж українським. І. Франко написав розгорнуту статтю з приводу Твердохлібового перекладу його вірша «Каменярі», де назвав його перекладачем, який добре володіє польською мовою, має широку духовну культуру і вироблений естетичний смак.

Перекладав також С. Твердохліб з української мови на німецьку (поему Т. Шевченка «Гайдамаки»), з польської на українську.

Оригінальні поезії Твердохліба друкувалися на сторінках журналу «Світ» (1906), а 1908 р. вийшла його єдина збірка «В свічаді плеса».

16 жовтня 1922 р. С. Твердохліб був убитий на вулиці в м. Золочеві.

Із збірки
«В СВИЧАДІ ПЛЕСА»

* * *

Пізнав я той смуток, що скроні не клонить,
І сльози, що в серці на дні леденіють,
А сліз тих зіниця ніколи не ронить...
І регіт крізь сльози. Слова каменіють...
Страх душу питає, куди йде дорога?..
А крик мій мовчанням ридає у груди,
Нім з гніву і страсті зродився —
Лишається жалість велика на Бога...
Я мав своє щастя!.. Ідиллю осяйну...
Де ділось? Умерло!.. Нім сон той проснився,
Розкрилися очі...
Таку саму тайну
І ти маєш, брате!..

ІКАРІВ ПЛАЧ

NOCTURNO

Артистові-маляреві
Юліанові Пашкевичеві¹

На сонні ниви, на левади
Місяць сріблесті лле каскади,
Сипле брильєнтів срібні рої
На польні рожі і пової.

¹ *Пашкевич Юліан Іванович* (1863—1933) — український художник. Автор портретів Т. Шевченка, І. Франка, жанрових композицій, пейзажів та ілюстрацій до книг.

На ясні ниви, на левади
Леготом ельфів¹ мчать громади,
Ловлять розсіпані брильянти,
Сльози тремтючі, адаманти.

Ловлять розсіпані брильянти
Сльози тремтючі, адаманти,
Линуть зі скарбами на гори
У зачаровані комори.

У зачаровані комори
Ельфи крізь сонні мчать простори,
Носять ті сльози, що упали
В днину на світі й сріблом стали...

Погаснуть зорі — на розсвіттю
Вийде людина у лахміттю,
Перехреститься, ме' орати,
Скибу сльозами поливати.

За жемчугом зі сконом днини
Ельфів громада в світ полине,
На золотисті візьме вози
Дорогі перли, людські сльози...

* * *

Заплакали в небі з жалю херувими
Над людськими злими судьбами,
Ймив голову демон руками багрими
І німо залився сльозами...

Скотилися сльози... Вітри їх носили,
На сніг їх стинали морози,
Аж впали на людські стежки, на могили
І знов замінились у сльози...

¹ *Ельфи* — в давньогерманській міфології духи природи, які живуть у повітрі, землі, горах, переважно прихильні до людини. У народних казках виступають як веселі істоти.

* * *

Як заблисли срібні зорі в розцвіті весни,
Загоріли, полетіли, впали в бур'яни.

Гасли зорі, попеліли сльози в бур'янах —
З вітром мрії полетіли в білих серпанках...

Десь далеко грають сурми, гомін тихо йде:
Ой, де ж твої білі мрії, де спочили, де?..

ЗОРИ МЕРКНУТЬ...

На кучерявих пнях діброви
Нічка сріблесті тче основи,
Срібним промінням тче, гаптує,
Внизу дрижучі листи туї,
Внизу дрижучі...

На веретені мого серця
Смуток сріблесті тче десені,
Різноманітні творить взори,
Меркнуть на небі метеори,
Меркнуть на небі...

ЦАРІВНА ІРІС

Марусі

Царівна Іріс по млах походжає,
Райдугу злоту на світ напинає...
Кладе на хмари дрібонькі алмази,
Жар-аметисти, рубіни, топази,
Кожда хмаринка брильєнтами грає,
Царівна Іріс по млах походжає.

Луком фонтанни жемчужить хмарини,
Міниться небо при заході синє...

Остань між нами, царівно фонтанни!
Великі сонця погасли. Останне
Скане за хвилю... і зчиниться темно!..
Осяй, царівно, печаль нашу земну!
А хоч не зцілиш ні одної рани,
Царівно Їріс, з людьми най остане
Твій промінь ясний!..

ПЕРЕД СХОДОМ СОНЦЯ

— Мамо! Ти говориш, що в день,
В якому я народився,
В білих коронах вишень
Весняний чар золотився,
Дзвінко лящів соловій,
Усе сміялось, а сонце
Брильянтів сипало рій
В світлицю, в наше віконце?

Чому ж, о матінко, тепер
Надворі дощ і хуртовина,
Чом солов'їний спів умер?..
Ой мамо, ніч на твого сина
Так жалісно вікном глядить,
Ніч сумно дивиться на мене —
Над ліжком хилиться, і зрить
І плаче-плаче, нене!

— Не бійся, сину, плачу,
Се дощ струями так ллється...
Уранці в хмарі дощу
Веселка розів'ється!..
Тепер засни — за часок
Буде і сонце, і день,
А я піду у садок,
Нарву тобі ярих вишень...

.....
Хора дитина стихла, вснула,
Погас каганчик, а з кімнати
Тихеньким кроком вийшла мати,
Аби дитина не почувала.

А за годинку й за часинку
Зарожевіло за вікном,
Приходить мати, кличе: синку!
А він, синок... спить вічним сном.

* * *

На захід сонця гнесь кедрина,
Шумить зі скель в вечірню даль,
На берег моря хуртовина
Викочує кораль...
І чують кедри — буртить море,
Коралі вітер вдаль поніс,
Розвіяв в полі, ліг на гори
Дошем кривавих сліз.
І бачать, як опали хвилі,
Затих їх плач, сконав їх шум —
Розсіяв захід на три милі
Сівбу кривавих дум...

* * *

Як широкі землі божі,
Все тут має свою ціль,
В небо лине запах рожі,
Роси кануть в чашу зіль.

Легіт віє з гір на море,
Шумить ночі темний бір,
З моря плач іде на гори,
Рання мла несесь до зір.

Все тут має мету, Боже,
Як широкий світ —
Тільки людський дух не може
Віднайти мети...

* * *

Ніч. Б'ють повагом години,
До молитви склав я руки.
Сім... і вісім... дев'ять лине...
Лине, линуть в тишу звуки.

Ген на небі меркне зоря,
Я молюся, а з молитви
Ллється скорбна псалма горя —
Мое ложе — вістря бритви...

Б'є тремтінням лихорадки
Дев'ять... десять... одинадцять...
У глибоку тьму кімнатки
Впало звуків всіх дванадцять.

КРИК ДУШІ

Ви навчили мене гіпокриз'ї, брехні,
Пси, вампіри, раби конвенансу!
Оплювали мені мої мрії сніжні,
Мою білу, як ангел, романсу!..
Ви навчили мене гіпокриз'ї, брехні!

Хай суддя вам сплатить той ваш злочин і гріх,
Усе те, що терпів я три роки!
А чого не терпів я не хтів і не міг:
Так терплять лише душі високі!
Хай суддя вам сплатить — кривду, злочин і гріх!

Пси! Злочинці! Земля нехай скине вас з пліч!
Хай ніде для вас місця не буде!
А як смерть загасить скверний блиск ваших віч,
Гріб най костей не прийме!.. Ви — Юди.

.....
А всі кажуть, що ви — добрі люди!

ТИМ, ЩО В БОЛОТІ

Поглухли, посліпли в безстидній дрімоті,
Ні легіт не війне над їх головами,
Шувар не шелесне від гнилої ями,
Посліпли, поглухли — в болоті.

Не війсь над мерцями русалчиним летом,
Не страш, не жахай їх кличем Вернигори!
Не встануть, хоч будуть валитися гори,
Хоч пекло стрясе очеретом!..

Хай сплять, не буди їх! На Йвана Купала,
Як блиснуть їх лица світлами блудними,
Мов Сфінкс, похилися студений над ними,
Щоб песя душа їх сконала!

ТАНЕЦЬ

Ой кобзи рясно грали,
Лунав веселий сміх,
Мов звізди, очі сяли,
Срібlistий танець біг,
Срібlistий танець

Біг, а кобзи перестали
Замовк веселий сміх,
Кінкети погасали,
Кутами царив гріх —
Кутами царив —

Сміх!

СЕРЦЕ

— Співаче! Най громом поллеться твій зов!
Той сльози лиш сіє, сей виточив кров,
Навіщо збільшати знемогу?
Сліз нині на світі у кожного вбрід,
О будь моя пісне — дорожний граніт!
Скрізь горя так много, так много...

Най нині шукають в піснях забуття!..
В тобі наймогуча життя б'є струя!..
Сіроми ждуть світла, розради!
Твій спів будь — веселка, будь сонце і сталь,
Най люди забудуть всю людську печаль...
Ой серце! Чи я би не радий!..

* * *

Я даром, даром дав усе,
Що мав святе, усе їм дав!
Нащо ж кудись ріка несе
В незнану даль мій бідний сплав?..

В душі великий жаль тремтить,
Хоч сліз не скочує на вії,
Жре серце біль і грудь ранить,
Ран час не лічить, ні події.

Із ран моїх не кане кров,
Тупий їх біль, німа їх мова,
І не тремтить від смутку бров —
На смуток той не знає слова...

В душі великий жаль тремтить...

МОЙРА¹

По синяві мчиться кораблик горою,
Що срібні у нього вітрила...
Пливе срібний місяць, мандрує з прибою,
На синь його Мойра спустила.

Чи плесо, як гребінь, чи піниться море,
Він лине, пливе, аби плисти...
А паруси сяйво кидають в простори,
То срібне, то знов золотисте.

¹ *Мойри* — у давньогрецькій міфології три Мойри — три богині долі: одна пряде нитку життя, друга розподіляє долі, третя обриває нитку життя. Мойри були невблаганними і не підкорялися волі богів.

Пливе, не закине свій якор на звенце,
Кружляє, а все по блакиті!
Глядить — у віддалі без впину блукає
По сірому-сірому світі

Човенце моє...

ІКАРІВ ПЛАЧ

Сонце!.. Сонце!.. Я спинився,
Посумнів мій дух в безмеж,
Там на плямах пише вічність
Загадочне слово: вмреш!..

Земле!.. Земле!.. Збивсь я з плаю,
Загубив орлиний слід —
Вдарив крильми, лет схитнувся
І паду — вже тисяч літ!..

ВАСИЛЕВІ ПАЧОВСЬКОМУ

Ой матінко, зоре,
Вже ревниться в шумі,
І кличе, і грає,
І зве мене в море,
Ой мати моя!
На шпиль посилає
Мені у задумі
Пісні забуття —
За морем стужився вже я,
Забуття!

Не йди, сину, в море!
Ти, мати, навчала,
Та чую я стони...
Рідня мені гори,
А брат мені шпиль,
Та море гомоне...
Як буря заграла,
Рознісся плач хвиль!

Ах, як утишити цю хвиль?..
Кину шпиль, задля хвиль
Кину шпиль!

Тут гарно на горах,
Хоч сумно так, нене,
І слова не чути...
Душа моя хора —
Не бачу людей!
Захтілось отрути,
Бажання шалене!
Хай серце зморозить іней
У людей мій вірей —
У людей!

Там зве мене море
На безмір без краю!
О матінко, зоре,
Поглянь у долину,
Судно мене жде!
Тебе я покину
І шпиль покидаю,
На хвилю, на синю
Туга мене вниз поведе!..
Море жде, плач іде,
Море жде!..

ХРИЗАНТЕМИ

Найкраща мрія перемрієсь,
Зчорніє сонце золоте,
А тихий смуток не розвієсь
Усе гніте, усе гніте...

БАТЬКОВИМ ТІНЯМ

Така осіння сіра смута
Тебе взяла із мого дому,
Відвічна тайна незбагнута
Упокоїла твою втому.

Така безсонячна година,
В якій останні рожі жовкли,

Тебе взяла від твого сина...
Уста твої навіки змовкли...

Роздерли шати хризантеми,
Вікно вмивалося сльозою,
Ридав мій дім, мої тереми,
Кожний кут плакав за тобою.

Скрізь — надходячий сумерк ночі
Гасив останні блиски днини,
Твої навіки згаслі очі
Востанне лили дві сльозини...

.....
Прощай!.. Ітимуть дні рядами,
Аж зрине ранок мого свята...
Та чи з тобою, з всіми вами
Стрінусь в долині Асафата¹!..

* * *

Далеке море, срібна мріє!
Ще нині виджу гребінь хвиль...
Я бачу, чую — шум твій віє,
Хоч ділить нас три сотні миль!

Непроходимі маєш броди,
Таємно шепче гамір твій,
Твій безмір срібний, сині води —
Найкращий сон мій, мрія мрій!..

І жаль тяжкий!.. Я свого друга
До тебе, мов до волхва, вів...
Страшна була моя недуга...
Ласкаво лазур твій шумів —

Навколішках молив я з кручі,
З плачем припав до срібних струй:
— Верни йому життя, могуче!
Ти маєш силу-міць, рятуй!..

¹ Долина Асафата — долина з давнім караїмським кладовищем біля Бахчисарая, в Криму. В переносному значенні — долина плачу.

...Он плач на тебе рветься з груди,
На тебе смуток мій паде,—
Не вдіяло ти, море, чуда!..

По хвилях чорна барка йде...

АМУЛЕТ

Друже! Бачиш образок на стіні?
На картині малій в чорних рамах
Захід сонця між дерева лісні
Багрянє, снуєсь в темних плямах,
Кругом сніг розсипаєсь на пні,
На снігу тім скривавлені плями...
Глухий біль давить груди мені,
Як дивлюся на те вечорами...

.....
Ту картину малу в чорній рамі
Прибивала над ліжком мені
Рука друга, що вже рік лежить в ямі.
Тямлю, як чоловік той вмирав —
Жива кров з таких споминів кане!
Є хвилини в життю... Хто їх знав —
Той сумний цілий вік свій остане...

Проминуло. Тільки ще на стіні,
На картині оцій в чорних рамах
Захід сонця між дерева лісні
Багрянє, снуєсь в темних плямах...
Тільки ще сипле сніг й усі пні
Обсипає — кервою... сціпами...
Проминуло!.. Тільки думи смутні,
Амулет сей остав поміж нами!..

ДЕСЬ ДАВНО, МОВ СНИТЬСЯ...

Десь давно, мов сниться, сміялися очі,
І сміх мені грав на рожевих устах,
Чужі мені були пригноблені ночі,
Зажура і смуток не клались на шлях!

Десь давно, мов сниться, летять мої мрії,
Як голуби білі, все небом було!
Йде хмара, а сонце з-за хмари ясніє,
І серце у грудях дужало, росло!

А нині блідий я, уста мої змовкли,
Світла позгасали, упали у море...

ДО УПАДУ

Чорний птах летить над нами,
Крила, кігті простягнув,
Зойк його несесь світами,
Кров червонить острій клюв,
Звізди плямляться кервою,
Крила б'ються — грім гуде!
Леденіє світ грозою —
На скитальців страх паде...
Крапля, повінь, море крові!
Мре до шаду людський рід!..
Птах скиглить —
На клич Єгови
Тихо, звільна гине світ!..

ОСІННІЙ ВИХОР

Осінній вихор так жалісно грає,
Заводить, стогне, шумить за вікном,
Мов окаянник, скимить, завиває,
Б'ється під вікнами чорним крилом...

Душе проклята! Душе з того світа!
Чую твій голос і плач чую твій,
Про що тебе жалість пригнала з засвіта?
Буду молитись за твій упокій!

Глядять в темряву смутні мої очі,
Зник окаянник, пропав за ним слих...
Запіяв півень у сумерках ночі —
Осінній вихор ушух і притих...

БАЖАННЯ

Час, в якому прийде
Моя смерть, як зав'яну,
Хай се квітень буде,
Райське сонячне рано!

Най в садку соловій
Мені дзвонить востанне,
Рож, ясминів, лелій
Йде за трумном зітхання!

Час, в якому прийде
Моя смерть, як зав'яну,
Хай се квітень буде!
Райське сонячне рано!..

ПІЗНЯ ОСІНЬ

Пізня осінь блудом блудить
Між кушами в'ялих рож,
Квітів вже вона не збудить,
Сіє сльози сірих рос.

У лахміття грішне тіло,
Як жебрачка, зодягла,
Розпустила косу білу,
Де поступить, в'ється мла...

Розпустила три морози
І студено-срібну біль
Та й холодні сіє сльози...
Сад порошить заметіль.

* * *

Журба поорала чоло моє бідне,
І сивіє з горя мій волос,
Втомився я смутком, дрижить плачем голос,
А зірка остання і никне, і блідне,
Журба поорала чоло моє бідне...

Ще двадцять два роки мені не минуло,
Ніщо не вчинив ще я, люди,
Не жив я, а гасне життя мені в грудях
І серце не б'ється... Мене мов не було —
Ще двадцять два роки мені не минуло.

Ліг смуток століття на душу скалою,
Скривавились серце і крила...
Як марно по світу пішла моя сила!
Заквітчана юність пішла мов з водою —
Ліг смуток століття на душу скалою!

Якщо б мене мати в світ вивела вдруге,
Я вже не шукав би людини...
Самотній прожив би й умер у пустині,
Ніхто не ридав би... Не плакали б други,
Якщо б мене мати в світ вивела вдруге.

Журба поорала чоло моє бідне,
І сивіє з горя мій волос,
Втомився я смутком, дрижить плачем голос,
А зірка остання загине безслідне,
Журба чоло моє бідне зорала.

А двадцять два роки мені не минуло...

ЖОВНЯРСЬКІ ПОХОРОНИ

Михайлові Яцківу

Ой не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони,
Напереді рівним кроком йдуть жовняри,
А за ними — поволеньки — сунуть мари...
Ой не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.

«Є на трумні, білій трумні гвер¹ і чачо²,
Ой по тобі, Івасуню, стільки знаку...

¹ Гвинтівка.

² Військовий кашкет.

Напереді йдуть жовняри в рівнім гліді¹,
Ой по тобі, Івасуню, стільки сліду...
Напереді грають сумно музиченьки,
Ой який же ти, Івасю мій, бліденький!..»

Не співають, не співають антифони²,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.
На лафеті від гармати біле трумно,
І нема кому співати. Дуже сумно...
І не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.

«Поклоніться добрим людям в селі, мамо,
Та й скажіть, що Івасуня вклали в яму...
Розкажіть, що Івасеві труби грали...
Твому серцю, мамо, жалю завдавали!..
Поклоніться і до Марти!..Ворон кричаче,
Тут по буйній головоньці вітер плаче...»

Не співають, не співають антифони,
Йдуть жовнярські, йдуть жовнярські похорони.
На лафеті від гармати біле трумно,
І нема кому співати. Дуже сумно...
І не дзвонять, не задзвонять в церкві дзвони,
Йдуть жовнярські — Івасеві похорони...

З ГІР

НА СТЕЖЦІ

На білому тілі берези
Хрест витяла людська рука,
Вниз кануть зі знамені слези,
На стежечку ллється ріка.

¹ Стрій.

² Церковний хор.

На стежці мотиль умирає,
Зранив йому вбійця крило —
 І плаче береза, й зітхає,
Що всюди на світі є зло.

ГОМІН ГІР

Шпиль вінчають хмар отари,
Мов з вулканів темний дим,
Зорі сяють, через хмари
Блиском блимають блідим.

По узбіччях стогнуть дуби,
Лине гомін, чути шум —
В хмарах трублять дивні труби,
Йде на доли жах і сум.

Дін... Дон, дін, дон... Дзвін півночі!
Йде черців по шпилю сім...
Відверніть лице і очі —
Сусе Христе!.. Вдарив грім.

ГЛЯНЬТЕ НА ШПИЛІ!

Олімп¹ добути йдуть великани —
Гори від ружжя блискати стали,
З гуком валяться зломи і скали,
Б'ються з богами грішні титани!

До неба друкаться, дзвонять мечами,
Зевса стягнути вниз забажали!..
Громом по горах труби заграли,
Чи пощастить їм в битві з богами?..

¹ *Олімп* — найвищий гірський масив у Греції. У давньогрецькій міфології Олімп вважали місцем перебування богів на чолі з Зевсом. У переносному значенні — вершина успіху, слави.

Ой горе, горе! Бачу наяві,
Там, на Бескидах,— грецькі герої
З фресків старинних пруться на бої
І каменіють в битві кривавій!

Гляньте на шпилі!..

* * *

Попри шпилі мідяними рядами
Сунуть хмари пекельної кари —
Гріх карають лицарі з рушницями,
Триста років заковані в хмари...
А ті хмари розійдуться імлою,
Як народ підійметься до бою!

Дні і ночі, рано й вечір чекають,
Чи не йде зов степів від Славути?
Йдуть літа, води в море тікають,
Але гомону труб — не почути...
А ті хмари розійдуться імлою,
Як народ підійметься до бою!

— Лицарі! Товариство! В пожарі!
Ваші чола скам'яніли від болю,
Лице стидом загоріло у хмарі,
Що народ не скидає неволю!
А всі хмари розійдуться імлою,
Як народ підійметься до бою!..

ТУЧА

Валиться туча гримуча, студена,
Від блискавки грому горить небосхил,
Під градом трепече від жаху вселенна,
Земля умирає, збавляється сил...

Валиться туча і блискають громи,
Кривавляться небо, і гори, і лан,
І смерть скаженіє — гудуть хмароломи,
Вже весь світ сповився в смертельний саван!¹

Над нами местна нависла десниця,
Все нищить до щаду таємний проклін,
Ми молимся, небо — студене, як криця!..
Поклін тобі, Боже, червоний поклін!

* * *

Бездонний провал сатаніє,
І грозить, і звіриться хлань,
Із хлані, що вітер повіє,
Морозить тьма стонів, зітхань.

Скрегоче, гуде у темряві
І клубиться чорним вужем,
Аж блисло огнями у тьмаві!
Який се заклятий терем?..

То пекло! У нім херувими,
Що впали в визвольній борбі,
Риданнями плачуть страшними,
Що сили не мали в собі!..

Хоч плачуть, долоні стискають,
Ненависть палає в очах —
До неба сто рук витягають,
А небо — сповилось в імлах...

¹ *Саван* — поховальний одяг з білої тканини в мусульман — від назви місцевості поблизу Багдада. В переносному значенні — білий сніговий покрив.

В ПІТЬМІ

Гоп! го-оп!..

зблукав я в пільмі у лісі,
Теміль лягає в зимний яр...
Цить!.. Не відгукнесь лист на горісі,
Ані не блисне проміль з-за хмар.

Чую, в темряві смута літає,
Сто невидимих тягнеться рук...
Ляк прошибає, дух завмирає,
Глуша діймає, тихо, ні згук!

Щось забіліло... Дух чи дріада?!¹
Щось шумотіло серед мряк...
Йду по вселенній, путник — монада² —
Йду чи найду ж я — камінний знак?..

ЯК ТУЖИТЬ ТРЕМБІТА

Співцеві «Швейцарії»

Як тужить трембіта, як грають отари,
Як срібно дзвіночки ридають!
Як квилить узлісся, як плачуть флюяри³,
Як ревне ридання лунають!

Як гарно на горах — у серці як сумно!
Великий Самотнику думи!
Ой виджу я, виджу очима задуми
«Хатину в долині, як трумно...»

Мені розстелилась поламана рожа,
Я «місця лукавого молю,

¹ *Дріада* — в давньогрецькій міфології дріади — німфи, які є покровителями дерев.

² *Монада* — поняття, яке в деяких філософських системах означає найпростішу неподільну єдність, основоположні елементи буття.

³ *Флюяра* — вид сопілки, поширений на Гуцульщині.

Де дух не займив би крилами недолю».
Чужинче! Журба наша схожа!..

Ой виджу я, виджу очима задуми
«Хатину в долині, як трумно...».

ПРОПАСТЬ

Я кинув там камінь і слухав —
Прогалина тихо ковтнула...
Приповз я і глянув без руху,
Тривога слова всі забула...
Втім, скічка біжить на долину!
Хто здержить? Стрілою майнула —
Упала в прогалину синю
І — мовби ніколи не була!..

Я радо б журбу свою кинув,
Що серце від неї холоне,
Хай слід би за нею загинув!
Плитка на се пропасть бездонна.

ЗАГУДІЛИ ВОДОПАДИ

Загуділи водопади,
Заридали серед скал,
В сонці сяють дві каскади,
З зойком мчить ся в пропасть вал.

Що одна — то біла шарфа
З похоронного вінця,
А що друга — ревна арфа¹
Жалкується без кінця...

¹ *Арфа* — струнний шипковий інструмент давнього походження, використовується як оркестровий, ансамблевий і сольний інструмент. Один з улюблених образів поетів-молодомузівців.

Сумовито, без відради,
Сам блукаю серед скал,
Загуділи водопади,
З зойком мчиться в пропасть вал...

НАД ОЗЕРОМ ЩИРБЬСЬКИМ

«Молодій Музі»

I

Над озером Щирбським ні пташка не пирхне,
Край плеса ліщина не шепче,
Ні рожі не дишуть, вітрець не чичирхне,
Так тихо, ні плесо не плеше!

Не місяць срібlistий опівночі впав
На землю, на бездну між гори,
До збіч смарагдових краями пристав —
То озеро срібне — як море!..

Світає на горах... Срібlistий безкрай
Фйолетом займився до сходу,
Хвилюється топ'я, шепоче розмай,
Хтось станув край синього броду.

II

Край озера старець столітній стоїть,
Чоло гранітове суворе...
Сто гір, сто провалів держить від століть,
Володар він, цар на всі гори.

Вкотилося сонце йому над чолом,
Озареним шитом корони!
А озеро присло зір тисяч кругом,
До ніг йому грає, гомоне:

«Добрий день, Криване!..» Столітній нанаш
У плесі лице умиває
І кучері сиві... І свій отченаш
Устами без слів вимовляє...

III

А іноді вдосвіта, кажуть, Криван
З свічада мечі добуває,
Стає на високий, найвищий курган,
Монголам грозу присягає!

Народе словацький! Вже з гір огняні
Стовпи довкруги загоріли!
Словаки! Гетьмани! У бій! До борні!
Монголи народ одоліли!

Вдар, пушко словацька, над озером — грим!
Пожежа в краю загогоче,
А озеро морем розллється грізним
І ганьбу у крові сполоче!

.....
Я слухаю... Тихо... Вітрець не чичирхне...
Край плеса ліщина не шепче,
Ні рожі не дишуть... ні пташка не пирхне...
І плесо не плеще... не плеще!..

В СВІЧАДІ ПЛЕСА

Їдуть круги від берегів,
На глибінь ринуть, ринуть,
Встає, то тихне гнів кругів,
Зриваються, то гинуть...

Від скель землі іде півкруг
І ропіт хвиль рокоче —
Чи плесо йде, чи скеля в рух,
Чи твань морочить очі?

Змінчиві людські думи йдуть,
Душа думками грає —
Ї мруть, і йдуть, і йдуть, і мруть,
І цілі в них немає!...

NONNENSTEIN¹

Скотився з гір граніт униз,
Зарився в урочиська,
На ньому виріс кипарис,
Немов вежа готийська.

У стіп його, об скелі бік
У мушлях друкаться води,
В скалі шайтан чи чоловік
Поклав мраморні сходи.

У гріб ідуть!.. Я проти сів
І жду — ось-ось з яскині
Ударить дзвін, озветься спів
І вийдуть монахині

Усі з лілями в руках!..

САМОТНЯ СОСНА

Самотня сосна, одинока
Верхів'ям хилиться, тяжить
У пропасть... Пропасть чорноока
Своєю тайною манить...

На скелях Богом позабута
Думає сосна, гей у сні,
Яка се тайна не збагнута
В зіницях пропасті на дні?

Влюбилаь сосна в чорноокій,
В найглибшій тайні з тайн усіх,
Заснула б в пропасті глибокій —
Земля держить в клішах своїх...

¹ Камінь черниці (нім.).

НА ОЗЕРІ ПІДЗЕМНІМ

Ту стань! Підземне море
В Гадес¹ ввійти боронить,
Бач, хвиля берег бере
І в камінь глухо дзвонить.

Без вітру плещуть води
На озері підземнім,
Судно тне чорні броди,
На плесі сунесь темнім.

Я верну звідси нині,
Побачу сонце, днину,
Та виб'є час в годині —
Не верну вже на світ...

ЯК Я ВИБИРАВСЯ З ЖУРБОЮ...

Як я вибирався з журбою
В чужину за тисячу миль,
Без впину летів наді мною,
Проводжав мене чорний мотиль.

Куди б я не мчався в дорозі,
Убити — даремна зусиль!
Аж десь на гранітнім порозі
За тучами шез мій мотиль.

Вернув я свою Україну
З чужини з-за тисячі миль,
Дивлюся на смуту осінню,
І знов коло мене — мотиль...

¹ Гадес — пекло.

ФІНАЛ

За сонцем лугами вела мене туга
І туск сього світа — на гори,
Далеко-далеко від берегу Буга,
Невже там загубиться горе?

Я станув на шпилю... Шуміли вершини,
Їх шумом строїв я сопівку,
Їду я, від шпилів мелодія лине,
Вітрець виграє веснівку.

Займається небо, йде зазоря днини,
Змінюються в день темні ночі,
В душі виринають забуті картини,
Сльозами жемчужаться очі.
За сонцем лугами вела мене туга
І туск сього світа на гори,
Вернув я на доли — і знов темна смуга,
Жура йде за мною і горе...

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ

1883—1941

Луцький Остап народився 1883 р. в с. Луці біля Самбора на Львівщині. Навчався у Празькому та Краківському університетах. У Кракові познайомився з Василем Стефаником та Богданом Лепким, брав участь у літературно-мистецькому житті. Приїхавши після закінчення навчання до Львова, стає одним з активних учасників літературної групи «Молода Муза». Видав три поетичні збірки: «Без маски» (Коломия, 1903) під псевдонімом О. Лунатик, «З моїх днів» (Львів, 1905) і «В такі хвили» (Львів, 1906). Перекладав з польської, чеської, німецької та російської літератури, виступав зі статтями та рецензіями про нові книги української літератури. Йому, зокрема, належить програмна стаття «Молода Муза», в якій викладені естетичні засади цієї літературної групи; надрукована в газеті «Діло», стаття ця викликала різке заперечення І. Франка.

Після Першої світової війни О. Луцький відходить від літературної творчості і цілковито віддається фінансовим справам, був також послом, а потім сенатором польського сейму.

Восени 1939 р. О. Луцький був репресований. Помер у м. Котласі в 1941 році.

Із збірки
«З МОЇХ ДНІВ»

ФРАГМЕНТИ

I

Студентська хата, вечір, смерк —
на небі ясні зорі...
На сповідь споминів, думок
зійшлися душі хорі.

Маляр бездольний і поет,
студентка при роялі —
у мовчанці важкій сидять
без докорів, без жалів...

Меланхолійних тонів чар
пливе кудись — світами
і відзиваються серця
далекими думками...

Дрожать у споминах німих
невимріяні мрії...
Життям зморожені цвітки —
нарциси і лелії...

Гадки продумані стають
видніше, доскональше...
Душа за звуками пливе
все даліше, даліше, даліше...

В той другий, вимріяний світ
без сліз, судьби прокльонів,
де лиш нескінченна краса
і музика півтонів...

В такий далекий лине край
душа, від звуків п'яна,—
і сниться їй найкраща з мрій,
найкращий сон — омана...

.....
Скінчилась пісня... Та в душі
все відгомоном грає...
На сіру канву темна ніч
містичний¹ цвіт кидає...

II

Ти граєш...
Звуки чарами спливають
в мої зболлі груди.
Так, грай, о грай мені, кохана,
а може, легше буде...

Грай довго-довго. Най ріками
ся звуків струя ллється,
аж поки серце моє з твоїм
навіки не зіллється.

Най доброта твоя безмірна
в тій музиці витає,
і най мій смуток незабутий
востанне заридає...

Нехай колишні сни присняться
сильні, палкі, хоробрі!
На хвилечку хоч щирі будьмо,
на хвилю будьмо добрі.

Ти знаєш... Я ж люблю так дуже,
як ти що-небудь граєш...
Відроджуюсь, живу наново —
ти знаєш се, ти знаєш...

¹ *Містичний* — тасмничий, такий, що ґрунтується на вірі в існування надприродних сил і здатності людини вступати в контакт з ними. Містичні настрої характерні для творчості молодомузівців, для модернізму як літературної течії взагалі.

Якісь незнані, щирі, добрі
у душу звуки кануть...
Весна мине, і сон минеться —
вони одні остануть.

Зневіра — найстрашніша хвиля —
заслонить нам повіки,
а хвилі ясні, тихі, добрі
остануться навіки.

І хоч останній сон розвієсь,
як цвіт на вихру хвилі,
то все ж весь чар життя і вартість
се власне — ясні хвилі.

О грай, так грай мені, кохана,
най серце в грудях б'ється...
Погідним чаром цвітів ранніх
мелодія поллеться.

Най в глибині душі озвуться
давні чарівні тони —
і най весна мені присниться —
поля, луги, загони...

Тоті вечірні дзвонів жалі
у церкві на дзвіниці...
Най раз сльозами ще заллються
сумні мої зіниці!..

.....
Меланхолійно, тужно, сумно
шумлять ліси, діброви...
Я все самотно жив на світі
без сонця, без любови...

Без музики, людей, любові
я вічно-вічно нидів,
і хоч не раз ридав і плавав,
то сліз ніхто не видів.

Не раз, бувало, ходжу, ходжу,
відтак знов мовчки ляжу...

Ти грай — а я тобі всю долю,
мій жаль цілий розкажу.

.....
Є смуток, що найкращі душі
в терпінню виробляє,
і є, що всі найкращі мрії
навіки забиває.

Є біль, що бурею і громом
на душу нашу лине —
і є терпіння довгі роки,
як срібні павутини.

Я до життя, до сонця рвався,
що там на небі сяло,
за ширістю тужив — відтак,
відтак вже сил не стало!

Вся молодість моя — се туга,
що рвала душу мою
за щастям, за життям, за чаром,
за сонцем, за красою.

А нині бачу: туча висить
над моїм сірим домом...
Гармонія, краса — се мрії,
все сном було, фантомом.

І натерпівся я в життю могому,
перетужив — без міри!
Чергою мрії ясні гасли —
і я остав без віри...

Чарівне сонце днів весняних
померкло і поблідло...
Душа з вершин давніх спадала
так прикро, сумно, підло...

Вкінці у пропасть бруду впала,
як ярмарочна кукла,
остання квітка в ній зів'яла,
остання струна пукла.

.....
Сумні, похилені від вітру,
стоять самотні лози...
В душі незгійний жаль палає —
невиплакані сльози...

Жаль за розкішним сном дитинним,
за всім, що вже минуло...
А прецінь, прецінь — вір, кохана,
колись інакше було...

.....
Іду самотньо... З ніг спадаю,
як нерозумні діти...
А ти всміхався так до мене,
розмайний, гарний світе!

Де той чарівний сад цвітистий,
широке ясне поле?
Де сон мій, де мій сон коханий,
де сон мій, доле, доле?..

.....
Світ в мряці темній потопає,
і місяць в хмарах гине —
по хрусталивих зимних хвилях
самотній човен лине.

.....
Ти плачеш? Люба, добра!
Я твої сльози бачу!
Кохана!.. Я —
я вже давно не плачу...

Я тільки сліз пролив даремних,
а сонця мав так мало...
Не плач, кохана, сон не верне —
минулося, пропало.

Ті сльози оловом спадають
в мої зболілі груди!
Не плач, заграй мені, кохана,
а може, легше буде...

Краків, 1904

СПОМИНИ

* * *

Вже і цвіти у лузі зацвіли,
соловії так тужно щебечуть,
що здається — ті промені сонця
в душу чари предивнії мечуть.

Так тут гарно на тім світі божім,
так чарівно та любо, чудесно...
Ах, здається — всі надземні чари
розпливлися в тобі, весно, весно!

* * *

Задрижали цвіти любі, чарівні,
заспівали соловії о весні,
і щебечуть під вікнами ніч і день,
дивні чари навіває цвіт вишень.

Душі сниться сумовитий дивний сон...
Заглядає сонце ясне до вікон...
Розливається світами чар пісень —
жду і жду тебе, дівчино, — ніч і день!

НА ОЗЕРІ

(М. Конопницька)

Вода тиха-тиха,
як сон...
Вітер віє стиха,
як сон...
Лодка так втікає,
як сон...
Гадка в хмарах блукає,
як сон...

* * *

Часом, коли вже довгий сірий день пройде
і я сиджу самотньо в тінях ночі,
тоді нагадуються все мені
твої безмірно ширі, добрі, тихі очі!

Пливуть години, а я все гляджу
в твої безмірно ширі, тихі, добрі очі...
Часом, коли вже довгий сірий день пройде,—
і я сиджу самотньо в тінях ночі.

* * *

Тих жаль мені, що у життю своїому
не знали гордих і геройських мрій,
яким ні раз не пролетів близь дому
шалений грім, завзятий лютий бій!

Тих жаль мені, що дух їх покоровся
і вгнувся рад в ярма важкий закон...
Їм у життю ніколи не приснився
промінний, ясний сон!

Як хвиль хребти, все у важкім тумані
шляхом протоптаним гуртами тихо йдуть...
І хоч померли вже давно зарані —
тривожно смерті ждуть...

* * *

Нехай шаленим шумом хвиль
заграє океан,
і най в чоло моє заб'є
скажений гураган —

я не подамся! Йде вже час
весняної обнови!
Відділить зерно чистее
від зайвої полови!

А поки що — най світ цілий
лютує і скрегоче!
Я тобі, світе, кожний жаль
відважно кину в очі!

* * *

Ти мене, дівчино люба, не тривож!
Розливається грядками запах рож...
Розцвітає мак червоний, як огонь...
Не пройде нам, люба, марно чарів день!

Такі ясні звуки линуть ген в простір,
Піднімаються нам душі — аж до зір.
З очей твоїх радість летиться, як від рож...
Не тривож мене, дівчино, не тривож!

* * *

Глянь, як тужно простягають руки
горді сосни верхів — за тобою,
і які бездольні сірі звуки,
з яким смутком, жалем і любовою
в'ються шуми від рана до рана
за тобою, дівчино кохана!

В'ються шуми від рана до рана,
шумом знявся Ребровач високий.
Сосна кожна вже від шуму п'яна,
розривається гомін широкий,
грізно виє на кожному скруті
кожна хвиля в шаленому Пруті!

Гонять шуми від рана до рана,
небом чорнії сунуться хмари.
Де-де блисне, мов огненна рана,—
дрижать з ляку овечі отари.
Скрізь від мряки і сумно, і темно.
Гей, вернися, вернися!.. Даремно...

Даром сосни простягають руки
і потоки женуть з гір на доли.
Хоч страшна для всіх хвиля розлуки,
ти не вернеш... Скажи, чи ніколи?
Навіть в казці? Ні як сон-омана?
Гей дівчино, дівчино кохана!

* * *

Шовковії трави,
шовковії трави
далеко простяглися,
доріженьки наші,—
доріженьки наші
далеко розійшлися...

Шовковії трави,
шовковії трави
від вітру сумно гнуться,—
доріженьки наші,
доріженьки наші
ніколи не зійдуться...

Шовковії трави,
шовковії трави
на коси налягають,—
доріженьки наші,
доріженьки наші
вже терном заростають...

Доріженьки наші,
доріженьки наші
у мряці сірій гинуть,—
зів'ялії трави,
зів'ялії трави
в безкраї сумно линуть...

* * *

Гей, гори!.. Верхами
гнуть шуми лісами!
Вже мені нікуди
так добре не буде,
як з вами,
як з вами!

Смереко, смереко,
висока смереко!
Не грай так розбільно,
шуми вільно, вільно,
далеко, далеко...

Прощавайте, друзи!
Ліси і яруги,
і ти, моя пісне,
гинь, бо серце трісне
від туги, від туги...

Бувай здоров, верше,
мій зелений верше!
Вже нам так не буде,
до смерті не буде,
як перше,
як перше...

* * *

Гей, весно, весно, весно мила
чом ти так скоро перецвіла?
Глянь, кілька смутку в щирій груді!
Чи так то, весно, вічно буде?

* * *

...І остало нам по тобі
все забути...
Гей, чи то так, весно люба,
мусить бути?

Із збірки
«В ТАКІ ХВИЛІ»

* * *

Багато, други, похибок нескладних,
І недостач, і промахів гірких
Найдеться, певно, в моїх строфах сірих,
Листках дрібних...

Та не журюся, що в тім слові сірім
Не стало звуку, чар красок змарнів...
Вложив я в нього щиро і сердечно
Журбу і радість із найкращих днів...

Всю тугу щиро і гірку нерівність,
І розмах крил, і неповинний карб —
Усе зберіг я в оцих строфах сірих,
І се життя мого єдиний скарб.

Тому-то й вірте: не втішаюсь тужно,
Що, може, й я за двадцять-тридцять літ
Сяк-так можливий стих напишу
І вам на спомин вічний лишу...

Тремчу, кохані, що за вмлість горду,
Без недостач, гіркого каяття
Ворожий Час заплати зажадає
Від життя...

Розвіється весь чар життя, і сила,
І щирих дум сердечна простота...
Останеться: ненависна розвага,
Студений досвід, горда нищета.

І хоч тоді між скрути розчаровань
Поплив би я свобідно і безпечно,
То все ж з жалем нагадував би хвилі,
В які колись, кохані други милі,
Пливло до вас моє невміле слово
Так недоладно, але так сердечно...

* * *

Серед ланів широких, нив зелених
і верб старих, що йшли селом рядами,
колись душа моя росла... З літами
я відійшов від них. Дарма до мене

шептали жито й гай слівце пещене.
Я відійшов. Незнаними стежками
від нив у світ, де ждали вічні драми,—
мов лист, що вихор по загонах жене.

Схилилися вниз колоси на полю,—
пшеничний колом, синії блавати.
Шуміли верби, мов над сином мати,

прощалися, тремтіли з жалю, болю...
Я відійшов. Незнаними стежками
від нив у світ, де ждали вічні драми...

* * *

О. Кобилянській посвята

Темна ніч над бором ходить,
жаль глибокий, смуток родить,
за промінним сонцем плаче
і заводить.

Все, що цвіло, сонцем сяло,
вже відцвіло, вже зів'яло,
і, мов любий сон дитинний,
все пропало.

Верне сонечко, загіє,
леготом весни повіє,
але наші всі турботи
чи розвіє?

За весною літо прийде,
на злотисті ниви вийде,
але наше, наше щастя
з ним чи прийде?

* * *

Коли днесь вийду на луги, у поле,
де жито яре тьмиться, зеленіє,
а вітер легкий по загонах віє,
тоді тебе доперва й бачу, доле!

Щойно тоді весь біль, що в серці тліє,
і жаль німий, що в грудях зріс поволі,
окови рве й по довгих днях в неволі,
як олово, паде на всі надії.

Безмежна, сіра туга душу горне,
а глум їдкий над долею глумиться...
незгійний біль, немов сто ран ятриться,

і чую — йде безсилля непоборне...
Вертаю в дім, вниз вітер жито клонить,
а сум важкий невпинно дзвоном дзвонить.

* * *

Нудьгує став... хоч стільки цвітів бачив,
пісень так много чув і ширих, ясних вітх.
...От-от все ковром забуття покрие
холодний білий сніг...

Падуть жмутки... жаль серце огортає:
із давніх мрій що ж лишиться при мені?
Даремно сонце з-поза хмари гляне
на змерзлих хвиль стурбовані гребені...

Ах так! Таж навіть спомини погідні
життя гірке розвіяло-рознесло!..
...У шуварі самотно човен гнеться,
а там — на хвилях — порохнаве весло...

* * *

Ой повисли чорні хмари,
повисли, повисли,
не зійдеш, мій смутку тихий,
ні з серця, ні з мислі.

Чи то цвіти ярі сяють,
чи сніжок спадає,
все до мене личко твоє
жалісно моргає.

В тиху ніченьку весняну
лугом тихо ходиш,
сни солодкі, мрії срібні
за рученьку водиш,

а як осінь сіра прийде,
вниз головку клониш
і за снами весняними
тихо-тихо дзвониш...

Ось і нині... Хмари чорні
оловом повисли...
Не зійдеш, мій смутку тихий,
ні з серця, ні з мислі.

* * *

Мені вас жаль, жаль, сосни бідні,
вам так самотньо тут і сумно...
Крізь ваші гілля, сонцю рідні,
вітри шалені в'ються шумно.

Вітри шалені, непогідні
крізь тихі гілля ваші гонять,
аж десь колись вам, сосни бідні,
вони на вічну путь задзвонять...

Мені вас жаль, жаль, сосни рідні!..

* * *

Відбився я від вас, лани широкі,
пішов у світ далекий і зрадливий...
Чужий для мене став чар піль, ярів, потоків,
погідний неба плай і час літньої зливи.

Блават мені не слався по дорозі,
куди ішов я, ні цвітки пахучі...
Студений вихор нив!.. В страшній тривозі
все далі гнав мене — від тучі.

О, і не раз, коли в самотню днину
німа розпука сумом серце крила
й мене, зболілого, від туги з ніг валила,

не раз, не раз в гірку, важку годину
отруйний сум всі спомини морозив,
з очей моїх стрясав криваві, зимні сльози.

* * *

Настане час, час вічної розлуки...
Скінчиться пісня, втихне біль,
заграє вихор з чорних піль —
і прийде час, час вічної розлуки.

По довгих днях, днях жалю, смутку, муки
поллється дикий шум топіль...
Ударить дзвін — скінчиться біль
по довгих днях, днях жалю, смутку, муки.

І вийде ніч незнана, незбагнута,
розвіються послідні сонні мрії —
зів'ялі цвіти навесні.

Опадуть духа вічні-вічні пута,
а з ними всі мої давні надії
заснуть в глибокім тихім сні...

* * *

Життя — се вічний жаль і вічна туга.
Се гордий лет серед відвічних ран,
Меланхолійна пісня і сумний пеан,
Любові усміх, жалісна наруга...

Любові усміх — жалісна наруга,
Заклятий танець, чарівний оман...
Межа цвітиста, а терновий лан...
І вічний жаль, і вічна, вічна туга.

* * *

Гей, де я, де я? Все і все
без думки, без пуття...
Гіркий, нестримний, тихий плач..
Змарноване життя!

Кінчиться шлях — і губиться
ген-ген в густих імлах...
Остання струна зірвана.
...Але той страх, той страх!..

* * *

Надії огники сконали —
і ви мене любити перестали...

А як думки мої марніли,
як блідли снів блавати сині? —
не знаєте, либонь, донині...

Ви й знати сього не хотіли!

* * *

В моїй душі огонь горить,
а серце рвесь даремно...
Де гляну — сум, весь світ мовчить,
і темно скрізь, так темно...

Хтось струну серця мого рве!
Все темінь ночі криє...
А там — в душі — огонь горить
і буря люта вие!

Га! Годі, годі! Ні! Вже вмить
зірву страшні окупи!

.....
...«Ха-ха! Вспокійся, хлопче, цить!
Не будь такий нервовий!»...

* * *

Меланхолійна осінь йде,
скрізь цвіти горді клонить,
іде під сірий тихий лан —
і дзвонить, дзвонить, дзвонить...

Ще хвиля... вмовкне птахів спів
веселий, молодечий...
Прощайте, други весняні,
я — з вами — не полечу!

Як вернете — знов прийде май
і сонечко весняне,
хоч може — може, ся весна
не всіх, не всіх застане...

Поллється пісня чарівна
на ниву золотую...
Не бійтесь, други, — я ваш спів
і там, і там — почую...

* * *

Б. Лепкому посвята

Сонце, сонце! По сірих годинах
перші лучі прийшли, завітали —
і в хрустальних, тремтячих перлинах
зв'ялі цвіти так любо засяли.

Чую, чую — з далекого краю
лине пісенька сонцем промінна —
і любується з нею у гаю
вся природа завмерла, осіння.

Все здіймаєсь до ясного сонця,
скрізь срібlistі красуються трави...
Прилетіли до мого віконця
замість смутку — білесенькі пави.

Прилетіли до мого віконця,
білі пера сніжисті розп'яли...
Як же рад я вам, промені сонця,
що до мене хоч раз завітали!

І хоч знаю, що чари се змінні
(снігом вкриються цвіти, мурави),—
як же рад я вам, гості промінні,
як же рад я вам, білії пави!

* * *

В'ється сонечко злотисте
понад стріхи сірих хат,—
по болонню сонно блудить
запах м'ят...

А над нами небо синє
сяє блиском ясних втіх.
Небо синє й сонце бачу
в усміху очей твоїх!

Перед нами шлях втвиряє
радість весняна...
Чом до мене не говориш,
любочко моя?

Віє запахом живиці...
Без вагання, оборож,
гей, дівчино, ширі будьмо!
Добре?.. Що ж?..

* * *

І не питай мене, чом сум
глядить з-за моїх вій,
чом жаль бездонний і важкий
повис над чаром мрій...

Вже сонце меркне, в морі хмар
темніє неба звід.
Остання з зір шибла в простір,
остався тільки — слід.

Скінчився сон, сон давніх дум,
скінчилась хвиля мрій...

...А ти питаєшся, чом сум
глядить з-за моїх вій...

* * *

Най цвіти-рожі зацвітуть,
де око твоє гляне...
У мрячну даль, в далеку путь
мій жаль бездонний кане.

З жалем-тугою піду я,
де листя зв'яле лине,
де сріблом в'єсь журба моя,
мов нитка павутини.

Весна минула, з юних вій
розвіяв світ полуду,—
та я тих днів, весняних мрій
ніколи не забуду!

* * *

Прийде, вірю, днина, хвиля —
і зійдемося ми знов.
Впаде зв'ялий лист з бадилля,
зацвіте нам знов любов!

Горя збудемося й туги,
жаль розвіється в простір.
Тихо, любо — щирі друзи —
злетимо до злотих зір.

У безмежному просторі
забуття — наш рай найдем.
Мов дві хвили в синім морі,
попливем...

СОННА МРІЯ

Смеркається... Ярами — ген від бору
йдуть тіні сірі довгими імлами...
Вертають спомини — і душу хору
обсотують таємними нитками...

І сниться сон... Сон хвилі весняної,
гарячий легіт сонячної спеки...
Твої кохані очі фіалкові,
як марево божественне, далеке...

Вишневий сад розцвівся в ясну днину,
барвінок долом стелиться і рута.
Давно загублену знаходимо стежину —
між нами пісня тиха, незабута.

Сердечна пісня... Згодом ніч настане,—
скінчиться мрія, що в ній жаль хороню.
Тепер — здається — чую ще на скрани
твою кохану, ангельську долоню...

* * *

Прийдіть до мене, душі нещасливі,
всі, в кого серце сум гризе і біль,—
я вам сердечну пісню заспіваю,
розбільну пісню наших сірих піль.

Прийдіть до мене, тихі і бездольні,
із горем ваших щирих, теплих сліз,—
безмежних жалів слухати будемо
під гіллями заплаканих беріз.

Прийдіть, що з бодем на життя розпутті
даремно ждете давніх снів і мрій,—
я вас до груді щирої пригорну
і мир вам дам — спокій...

Любов'ю туги ваші всі розважу,
зайду до ваших бідних сірих хат —
і на чоло долоню вам положу,
як брат, як брат...

НА ВЕРХАХ

(Коханим другам з Ворохти¹ — на спомин)

Все бажав би вам сказати
дуже просто, дуже щиро!
(3 листа)

Співали нам потоків бистрі води
і всіх пташин чудесні хороводи.
Лісів дрімучих довгі тихі шуми
були для нас, як добрі, ясні думи.

Отар гірських дзвіночки невгомонні,
немов кохані, любі мрії сонні,
скрізь йшли за нами — дебрями, верхами —
і зацвітали нам в душі — квітками.

То знов, немов грізні, шалені водопади,
дрижали нам серця від щастя і досади!
Як нині, бачу, чую... Милий Боже!
Що ж кращого життя нам дати може?

¹ *Ворохта* — село на Гуцульщині (тепер Надвірнянський район Івано-Франківської обл.).

* * *

Шумить вода у Пруті,
в безкраї ллється шум,
вертають сні забуті
роєм сердечних дум.
Погідне небо синє,
а на нім безліч зізд,
пташня тужливо лине
до своїх теплих гнізд.

Здається, світ весь тоне
у мріях і у снах,
а душу срібні дзвони
ведуть на ясний шлях...
Шумить вода у Пруті,
в безкраї ллється шум,
вертають сні забуті
роєм сердечних дум...

НА КУКОЛІ

Аж тут чудес і чарів пишне море!
Хом'як, Говерла, Шпиці — всюди гори!

Прощайте, сні о сонцю і о весні!
Тоті верхи ще більш, як ви, чудесні!

Над всякі сні, над всякі мрії й думи
миліші тут ялиць безмежні шуми!

Як грає тут усе, красками як міниться,
то так в життю нічо ніколи не присниться!

Аж тут душа розкішна і свобідна,
як гори, горда, як сонце, погідна,

як небо синє — чиста і безхмарна...
Гей, хвиле, стань! Бо ти напрочуд гарна!

* * *

Гей, вівчарику мій
на далекій ген-ген полонині!
Заграй мені пісню таку,
щоби вчули верхи темно-сині!
Щоб почули її
груні всі, джерела, водопади!
Най хоч раз в мені серце заб'є
гоном сили і шумом розради!
Грай, вівчарику, грай,
щоб твій голос світами розплився,
бо я нині — чи віриш мені? —
бо я нині красою — упився!

* * *

Спокійна, ясна ніч. З верхів
вниз джуркала спадають,
дорогою цвітки рясні цвітуть
і світляки, мов перли срібні, сяють.
Вертаємо. Зриваємо цвітки —
а вже їх справді добра в'язка.
Перекотився гарний день,
як сон дитинний або казка...
Заслухані в мелод'ю власних душ,
ідем стежиною лісною,
не раз звертаючи наш зір
до гір, що вкрились легкою імлою.
Чудесна ніч. Співаємо... Втім — пробі! —
Таж ми згубили шлях!
А темно скрізь — як в гробі!

* * *

Ненавиджу тебе, спокійне, сіре горе,
твоїх гіркаво-солодкавих слів!
Люблю надземні зоряні простори,
погоду неба, громів дикий гнів!

* * *

Досить вже тих марних турбот нужденних,
гірких пригноблень, докорів усіх!
Нестримним гоном лютих стріл огненних
з душі най леться гордий юний сміх!

* * *

Або най буря йде! І най гуде, шаліє
зрадливих кривд безмірна метушня!
Пожежі жду! Най блиском заясніє —
і най згорить в ній молодість моя!

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

1889–1975

Рудницький Михайло Іванович народився 7 січня 1889 р. в містечку Підгайцях на Тернопільщині в сім'ї нотаря. Закінчив Бережанську гімназію та Львівський університет, у якому здобув учений ступінь доктора філології (1914). Продовжував освіту в Парижі та Лондоні, де познайомився з багатьма діячами європейської культури. Повернувшись на початку 20-х рр. до Львова, був професором таємного Українського університету аж до його закриття польською окупаційною владою у 1925 р.

М. Рудницький займається журналістикою: працює в газеті «Діло», журнали «Світ», деякий час редагує журнал «Назустріч». В 1922 р. виходить його збірка поезій у прозі «Очі та уста», в 1929 р.— книжка оповідань та есе «Нагоди й пригоди», згодом видає книги літературознавчих досліджень «Між ідеєю і формою» (1932) та «Від Мирного до Хвильового» (1936).

У 1937 р. М. Рудницький обраний професором української літератури Львівського університету, але уряд не затвердив цього обрання. Професором Львівського університету він став у 1939 р.— викладав англійську та українську літератури.

У повоєнні роки М. Рудницький брав активну участь у літературно-містецькому житті Львова. Виходять книги його спогадів та літературних портретів: «Письменники зблизька» (три томи, 1958 — 1964), «Змарнований сюжет» (1961), «В наймах у Мельпомени» (1963), «Ненаписані новели» (1966), «Непередбачені зустрічі» (1969). До кінця життя письменник активно виступав у пресі зі статтями та рецензіями на літературні й театральні теми.

Помер Михайло Рудницький 1 лютого 1975 року.

ІЗ РІЗНИХ ВИДАНЬ

ОСІННЄ

Снується пряжа з гір аж до долин,
І на важких завісах хмар
Стихає сонно сонця згар
І — ніби вдарив десь вечірній дзвін.

І згарди гранню брисли на ліси,
Торкнувся скляних плес зефір,
І бір заграв у тисяч лір
На срібних струнах антифон краси.

І простягнулися на сон поля,
Й завили голови в опал...
Побрела в світ імлиста даль —
І хтось чолом до чорних скиб приляг.

І хтось од смуги і журби поблід,
Що діти босі, в лахманах,
Що вмерла манна на ланах —
І залишився лиш кривавий слід.

ЗИМОВИЙ СОНЕТ

Ви любите зиму? А я ще більше — літо,
І ось чому не в силі зимову поему
Зложити в дарі вам. Про білий сніг пусте му'
Пересівати даром крізь діряве сито.

Захоплений, гляджу на білим пухом вкриту
Студену далечінь і... забуваю тему...
Щось з мрії є у ній. Коли це ми підемо
Полями стежкою. Та не крізь сніг, крізь жито.

Чудово від гадок, що зимну шату смерті
Зітре звиятно сонце, мов молодість, уперте,
І піснею надій життя пориви вславить.

Та краще ще — не ждати. Начеб вік жилося,
У літнім сонці йти, і щоб не чути навіть,
Коли сніжинки перші упадуть на волосся.

НА ПЛЯЖІ

Розкіш півсонних мрій. Міцно заплющую
вії. Дош іскор. Мить — і все погисло.
Дві хвили ллються з міццю щораз дужчою:
золото сонця й море — живе срібло.

П'ю час і просторінь. Любо. Солодкою
втомою душа плаває, мов корок,
що хилитається далеко за лодкою.
Вода й небо — шнур розсяяних пацьорок.

Пнусь оцим шнуром між дві прогаліни:
небо й море. Хто швидше його видре?!
Тіло, від сонячних цілунків спалене,
сиплеться піском перластої клепсидри.

Щораз легше. Ще мить, блаките, і плистиму
птахою до тебе, як цар легкоперих.
Або розсиплюся в піску огнистому,
який візьмеш, море, вдаривши об берег.

ЖДУТЬ ПЕРЕД ДОМОМ

Ждуть перед домом коні,
Хай ще в останній раз
Збіжу по стежці в сад.
Останній промінь згас
На небосклоні.
Спішу, спішу до вас,
Мій діду!
Як я безмежно рад,
Як рад,
Що їду!

Хай ще в останній раз,
Востанне на дорогу,
На кожную стежку
Гляну,
Де крізь дерев мережку
То сонячну, то темну
В кожніське ясне рано
Шукав я твого, твого
Тихесенького сліду
Даремно.

Їду вже, їду!
Хай лиш останній раз
Прошу солодким вратам,
Коли шукав тебе...

Вдаль кличе перелаз,
Ти була там усюди —
Тепер тебе нема там...
І більше вже не буде.

Ні втрат...
Вороний кінь гребе,
Повитий в сумерк сад
Всміхаєсь блідо-блідо.
Я їду, їду, їду!

ЛИШЕ ТОБІ ОДНІЙ

Лише Тобі одній відкрию крадькома
розніженість мою, від світу заздро вкриту,
і Ти лише одна побачиш, що нема
в душі моїй для Тебе й грудочки граніту!

Лиш Твій єдиний погляд може з почувань
шорстких, немов листки будяччя та кропиви,
мережити нитки, що враз, куди не глянь,
сплітаються в шитво півусміхом пестливим.

Лише Твої слова втишають мою вразу
до простих слів: чому в чужих устах вони
не мають, як у Твоїх, за кожніським разом
сп'янілого від щастя чару новини?

Лише при Тобі хочу зберегти полуду,
що каже вірити, за чим тужив давно:
у найсвятішу тайну та найбільше чудо,
коли завмерла кров змінється в вино.

ДОСТОТУ ОСЬ ТАКУ

Достоту ось таку я вимріяв собі:
хай буде, наче примха мрій, свобідною!
Нехай її словами не обідною,
хай буде всім далека — небу та юрбі.

Достоту ось таку Тебе я тут зустрів:
живу, мінливу, з'єднану з хвилиною,
подружену з життям і правдою єдиною:
що вік і вічність — кілька спільних днів.

ОСТАННІ ДНІ

Останні дні. Як соромно загаєні!
Небо над нами буде плакати...
Як важко вірити, що однака ти
в пізньому пориві та розкаянні!

Роки бажань за мить вдоволення
кинь, як весло, на хвилі повені!
Чи знаєш дні, минулим цьковані,
наче жагу добитого оленя?!

ВЕСНЯНИЙ ЛЕГІТ

Весняний легіт, ogrітий промінням,
що пестить, радує, запаморочує,
має чар Твоєї ніжності дівочої
з усміхом і серцем ще не вроненим.

Чую подих Твій, що захолов у сні,
і струмись свіжих сил від Твого прокиду...
П'янкий від радощів і від думок, іду
назустріч небезпечній, мов повинь, провесні.

І що ж, що Ваше серце нічим не пробудне!
І що ж, що я йому, як власному, не вірив,
Без дров у хаті ждав на май у грудні,
Хоча не вибирався в країну факірів¹!

І я, як Ви, не люблю ніяких трагедій,
Полишимося знайомі. Здержу навіть подив,
Що Ви така холодна, неприступна леді,
І я, мов ученик, якого прут злагодив.

Життя — не квітка. Душа — не метелик.
І найсильніші дуби ломить одна буря.
Глузуєте з моїх ненайдених Америк
І з мене, що шукаю уст та ніг Меркурія².

Ви, ох, в таких літах, що віршових освідчин
Не прийняли б ніяк... А втім, я Ваш товариш...
Ваш досвід поруч мого, так сказати, тітчин,
І кожна з струн скреготітиме, в який тон удариш.

Тому числити буду кожніське, маленьке
Слівце, щоб не злякати Вас необачним скоком...
Ви, прошу, на мої зелені витребеньки
Глядіть (як усі старші) піввибачним оком.

І вибачте, що заки ми себе ще знаєм,
І заки доля чуб мені перетеребить,
Я біля вікон Ваших плістиму трамваєм
У вірі, що тоді він — Лоенгрін³ лебідь.

¹ *Факір* — мусульманський мандрівник або жебрак-чернець; в Індії — фокусник, приборкувач змії.

² *Меркурій* — у римській міфології бог торгівлі, покровитель мандрівників.

³ *Лоенгрін* — герой однойменної опери німецького композитора Ріхарда Вагнера (1813—1883).

* * *

Прийти не можу нині. Я стільки довгих днів
зриваю дні з стіни, рву пір'я з крил і рвуся,
що коли б знічев'я погляд Ваш зустрів,
у поглядах своїх з усіми розійдуся.

Я міг би призабути, що я також лиш гість,
всі бачили б мене, а я, крім Вас,— нікого.
І буде дуже сумно: смішне хтось оповість,
а я в цім не найду ні крапельки смішного.

Ні, ні! Прийти не можу. Бо з чемності висот
закутини душі неімовірно прості:
хто може оповісти один лиш анекдот —
себе,— хай дома чай п'є і не ходить в гості.

РОНДО

Єдина Ти ведеш мене в світи
далекі, наче пориви від глини,
свобідні міццю творчої людини,
щасливі, як бажання віднайти
зі згарищ літ хоч іскру, що не згине
від подиху Твоєї теплоти!

Мов тихий ранок після хуртовини,
до мене вміла з усміхом прийти
єдина — Ти.

І хоч є думи спутаної днини,
чим не допита чаша гіркоти,
чим сумнівів непоглядні тіні,
коли для мене зможеш зберегти
чутливе серце, дружне та єдине,
єдина — Ти?

* * *

Коли Твоє ім'я для мене словом стало,
що в силі заступити зміст найкращих слів,
коли мій кожен висказ кров'ю паленів,—
Ти, мабуть, думала, що я кохав замало,
щоб бути щирим смів.

ВРАЖІННЯ

Сказати широко Вам, химерна та змінлива
царівно мрій чужих та власного настрою,
як зрадно за вражіннь химерною чергою
іти та завертати і не вийти з дива?

Сказати широко Вам, що Ваша ясна грива,
рум'янці пустуна і сукня в моднім крою,
слова та сміх сказали, що переді мною
пуста безжурна дама, смішками щаслива.

Вражіння перших стріч так швидко зацімло!
Вдивившись нині в Вас, найменше вірю в силу
очей моїх, де б'ються Ваших віч всі змішки.

Коли іду від Вас, в грі мрій їдкий, мов Гайне,
чую, що лиш собі лишили Ви всі тайни,
мені ж віддали лиш — пусті слова та смішки.

НА ЦВИНТАРІ В МЕНТОНІ¹

Коли б не тиша моря, неба, міста й скель,
на цій терасі смерті міг би менестрель
місяцю сказати те, що в сонцю Амор
в силі тут творити. Навіть зимний мрамор
не стримав би жаги сумними квітами.
Очима, п'яними теплом, вповитими
серпанком кольорів, втишати можна біль.
Хто не хотів би жити в якій-небудь з вілл
під цим горбком з грабами, в тіні кипарисів?
На кожному схилі висить, як віками висів
домик-голубник, що вперто тулиться
до мурів, як п'ялун під нами й вулиця...
У цьому захисті з добрячих хвиль та Альп
колись жахав сусідів, наче дикий скальп,

¹ *Ментона* — купальне місце на французькій Рів'єрі і близько італійського кордону, відоме своїм лагідним кліматом; туди з'їжджаються недужі на груди з усього світу. У Ментоні відкрили одні з найстарших печер т. зв. первісної людини; окремий музей зберігає знайдені в них розкопки. (*Примт. авт.*)

дірявими очима войовничий замок.
Нині — все малюнок. З золотих рамок,
навішених над містом, вкритим цеглою,
цвинтар вниз глядить з душею непідлеглою!
В могилах та хатах однаково всі сплять.
Життя тут — вічний сон. Землі кожніська п'ядь
Подушку кладе під дім та домовину.
Чи вірив тут хто в смерть, йдучи на сон загину?
Коли кладемо свіжі квіти сплячому
З росою пелюстків чи з болю плачемо?
Земля, з якої ллється вічно сік цитрин,
солодощі вина налила у полин.
Земля і небо — морем, а повітря пахне,
мов зв'язана китиця, пряжею Арахни.
Різьби гір сніжні, променем мережані,
стоять, як ми, мрійні, у вічній межині.
А погляд, що спокійно, мов чужинець, вмер
у пристані оцій, сміється до печер,
де сном віків камінних спали наші предки.
Поріг Італії мріє з усміхом кокетки
і кличе тугою давно знайомою...
Коли не можна жити нині з Ромою
вірлів — бунтарською та ясною, як меч,
ви, її тіні, вкрийте радощі утеч
від метушні овець! — дайте не завзяту
долю лицаря — не Цезаря¹, ні Като! —
а дайте стріти тихо свою Утику²
цвинтарним сторожем у цьому кутику!

НАД МОРЕМ

Вода, мов книжка, левада, наче степ,
хвилюють на гірським скелястім березі...
Не хочучи захисної тиші нестелеп,
ні творчих хвилювань... молитв, ні ересі!

¹ Цезар Гай Юлій (108 або 110—44 рр. до н. е.) — римський диктатор і полководець. Здійснив реформу календаря.

² Утика — стародавнє місто в Тунісі, на побережжі Середземного моря. Зруйноване в VII ст. арабами.

Нитками добрих променів, безсилими
й барвистими, мов очі, в'яжу
в одну китицю всі найкращі килими:
траву й небо, море, ліс і пляжу.

Як у добі палат з піску, у днях
зітхань — зринати серцю у віреї даю!
Кортить виводити значки на димарях
полоканою в бризках крейдою...

Піна наввиринки на гордім камені
всміхнулась порожнечі й усіх мудрот тайні...
Молодощі! — бульки... млин... руки мамині —
і піняве, мов тепле молоко зі стайні...

Над головою і в ногах води і неба глиб
у кольорах ще граються з дитиною...
Повітря пахне димом, сіллю моря й риб
і, мов недільна призьба, сирок глиною.

Чайки над моряками... це насвистані
пісні про крила втіхи та про клюви болю...
Бажанням рвуться з криками та свистом пристані,
розніжені від сонця, мов снодійне моло...

Ех! Плисти би світами нестриманих вітрил!
Зв'язати весь свій вік з морською будкою!
З рушницею в руках вітати небосхил
або мережку плес будити вудкою!

Є в морі тайни, не збагнені авгурами.
Та в кожній тайні — море, яке навіть вітер
не в силі в темну ніч торкнути жмурами,
ні віщими пальцями телеграфних цитер!

О море! Весь твій скарб тритонів і перел,
геройських тіл, з чужим і власним золотом
не має стільки тайн, що витертий котел,
розклепаний сільським дебелим молотом!

В усіх твоїх течіях переварені
сполуки всіх матерій, пристрасна стихіє,

є слабші, ніж в одній безсилій царині
найменший мій котел: серце, яке мріє...

Твоя краса розлита в реві катаракт
і міць, лютуюча з-над прірв борвіями,
є слабші, ніж відбитий трав'яний смарагд
сльози чи усмішки над моїми віями!

А втім: кидатиму своє знесилене
й бадьоре тіло в твою вічну воду,
кохаючи, як ти, мінливі милини,
пестливо-легкий і жахливий подув!

МАНДРІВНИЙ СОНЕТ

Ми розлетілися нараз з родинних гнізд
у світ чужий дорогою прегладкою.
В черзі вражінь ми звиклись навіть з гадкою,
що у житті лиш форми, а не конче зміст.

Зустрілись ми чужі в одному з найкращих міст,
де нині все лишилось тільки згадкою.
І вечори стають хиткою кладкою:
вернутись, стати, йти? Чи я лиш гамлетист!

Тебе несе вперед рвучкою хвилею
криклива доля оперових зізд!
Весь чар її, що з нею власну вилаю!

І як колись серця — що мент бездумні вів —
блукали вдалечінь, так нині кожен лист —
іде крізь радощі в серпанку сумнівів.

З УСІХ ЗАХОПЛЕНЬ...

З усіх захоплень, Еросе, хіба
не кращою, не найдорожчою
стає невпинних починів доба,
якій частіше шлях промошую?

Пошуканка за тайнами книжок!
Серце ще годинам незапродане!
Серця і годин розкинений клубок
на любові та дружні сходи!

Кохання й дружба зроджені одним,
мов перший бунт — любов'ю щирості!
Слів, поривів, зворушень перший стрим,
зроджений, мов бог, бажанням вирости!

Час, книжки, любов — путами раба.
Ключ споминів давно запер усе.
Та не минає радісна доба
твоїх старих захоплень, Еросе!

НЕ ЗАСОРОМЛЮСЬ...

Не засоромлюсь дати щирість втраті,
вчорашня любко, нинішня знайомо!
У кожнім русі й обрисі чужому
ловлю з тремтінням тінь Вашої статі.

В танцю дорожніх легких порошинок,
що полишає слід Вашого кроку,
бачу поему, як воля, широку
й кожен, як кожний відданий Вам вчинок!

Нехай від правди наповниться чаша:
тужу, мов цвинтар, — та був би вже в силі
ще нині порох моєї Бастилії
зрадити владі безглуздій, як Ваша.

ДНИНА СТАЄ ЩОРАЗ КРАЩОЮ...

Днина стає щораз кращою,
ніч від бажань чутливішою...
Серцем при Тобі міцнішаю,
пам'ять про світ запропащую!

Все, що палило отрутою,
хвилиною ллється цілющою...
Очі сп'янілі заплющую,
мрії Тобою розпутую!

Ти є криницею опію,
Ти є солодкою Летою!
Зорі для Тебе розметую,
втрачені скарби розкопую!

Щастю й Тобі не віддячити!
Хто з нас устами неситими
перший від радощів питиме
сльози зворушення: я чи Ти?

* * *

Наші руки сплетуться, як перше...
І уста наші зіллються ще раз.
Все було вже... З нами й без нас,—
Та чи воскреслі згадають померше?!

Як нам няти віру нашій зорі добрій?
Не все крихке — прозоре...
Щастя, слово, скло?!
Не втече від хмар і найясніший обрій,
Радощі у скруті і у втісі горе —
Все це вже було.

Розбити би сонце в тисячні атоми?
Як би няти віру в його вічну суть!
Що сказати думам, що, мов ліс, гудуть,
Все найближче в любці — найбільш невідоме.

НАТЯКИ

Кілько даремних зусиль
для простого щирого речення,
що, мало би гордий твій стиль
і силу твого всезаперечення.

Кілько гірких сподівань,
що образ твій спогадом виведу,
кілько гамлетових «стань»!

Ти — невпійманна, як стиль,
строга, як норми граматики,
глуму і лірики шпиль:
натяки, натяки, натяки!

ТІЛЬКИ ВІРШ

Тільки вірш. Тільки обчімхана строфа.
Як від похмілля спросоння проблема...
А сонце в ролі старій філософа
Всміхається хитрим більмом Поліфема¹.

Серце — єдиний предмет, спільний нам, там,
Де Ти лишилась, і тут, де я застиг.
Нудьга... Яка нудьга! Мов гіпопотам,
Не бачу власних обважнілих ніг.

Лінощі з днями безглуздої праці
Йдуть марне, щоб мозок від мрії став п'яним!
Ти ось зі сонцем замерзла у мряці,
А я і криги від Тебе тут танем.

З клубка загадок вимотую образ Твій.
Гляджу, немов жебрак на списки бірж.
Що з заліза волі та вогню надій?
Тільки строфа. А може?.. Ні! Ледве чи вірш.

МІЖ ДВОМА

Як розділити між двома бажання
Палкі та щирі, мов ви — дві царівні?
Щоб серце і досвід покласти нарівні,
У зустрічах треба кохати й розстання...

¹ Поліфем — у давньогрецькій міфології один з циклопів. Коли Одиссей з дванадцятьма товаришами потрапив до печери Поліфема, той з'їв кількох з них. Одиссей випік йому його єдине око і під животами овець, тримаючись за вовну, вибрався з товаришами з печери.

Як не цінити ніжного кохання,
Погляд, і доторк, і слово наївні?!
Та є спокуси... На досвітку півні
Навіть не зрадять, яка з них остання...

Великосердно усіх вас оціню:
Не винно сонце, що падало тінню...
Чи винен я тут — лякаючись сонця,

Б'ючого сяйвом незмінного щастя
Й того, яке лиш у блимі віддається,
Що в Епікура¹ не вдався, ні в Платона²?

НЕ ЖАЛУВАТИМУ

Не жалуватиму, що я зустрів Тебе,
Як мрій моїх останнє твориво,
Що час, який життя невпинно з крил скубе,
Твій образ дав мені хоч поривом
Виявити!

Ніщо не втрачене. Твоя душа митця
Відродить ще мої полудені
Захоплення й знехтовані серця,
Стрясе літа моєї студині
Подувами!

Я опов'ю Тебе бажаннями згадок
Про пестоші, з якими зв'язую
Імення найсолодших втрачених жінок,
Жаги й самотності екстазою
Вимріяних!

У чистих споминах находжу скрізь Тебе,
Що ж кращого я міг би винайти?!
Померло тільки те, що мусило,— слабе.

¹ *Епікур* (341—270 до н. е.) — давньогрецький філософ, засновник епікуреїзму, суть якого полягала в досягненні розумної насолоди.

² *Платон* (427—347 до н. е.) — давньогрецький філософ. Згідно з його поглядами, матеріальний світ є тінню світу ідей.

Живе з минулого: ця днина й ти —
Пам'яткою!

Ти кидаєш бадьоро завтрашній свій день,
Як щедрий дар мені... крилатому
Ширянню ластівки — вітри моїх пісень!
Втраченого!

ЖАГУЧИЙ СОНЕТ

Недільний вечір модної нудьги...
Як часто тужу я за ним у тижні!
Ось увійдеш, і всі тут стануть різні,
І кожне слово набере ваги!

Тобою перешлють мені боги
Дар зберігати тайни, як Ти, ніжні,
Як можуть знати ці наївні ближні
Про наш союз — свободи чи жаги?!

Як можеш Ти не знати, що Твої лиш
Бальзами уст є ліком, яким цілиш
Мою жагу, як ніч, запаморочену?

Тебе нема. І ось нараз відчув я,
Що паленію лавою Везувія,
Немовби мій огонь скрив тайну злочину!

ЖАЛЬ

Жаль потрачених стріч
і уст-рож
полишених...
В викидів чорну ніч
серця дроз
запише їх.
Минула доба туг,
немов гріх
без пристрасти...

Кохання гордий дух,
коли б міг,
як лист, рости!
Трачу останній жаль
в споміні
зимнім, як лід,
про кров стрінутих краль...
Що мені
звіє їх слід?!

ПРО ПАЛКІСТЬ ПОЧУВАННЯ

Про палкість почування мало
сказали ми гарячих слів.
І того, що в очах палало,
в слова ніхто ще не посмів
ловити.

Зате очима ми ловили,
як світ від іскор їх горів
і як нараз: все вигоріле
знялося, сяйвом всіх вогнів
залите.

ЗАХОПЛЕННЯ

В Твому звичайному імені —
всі незвичайні зворушення:
радоші, примхою стримані,
примха — музика придушена.

Дивно — якою це тайною
в Тобі слова перетоплені.
Бачу Тебе скрізь звичайною
у незвичайнім захопленні.

ЗМІСТ

КРАСИ СВІЧАДО

Передмова Миколи Льницького 5

Петро Карманський (1878—1956)

Із збірки «З ТЕКИ САМОВБИВЦІ»

«Пекельний жар, жажда в'ялить...»	23
«Моя цитро, цитро, моя ти потіхо!»	24
«Немов літа, минають дні...»	24
Прощання	25
«Сумно ллються звуки цитри...»	26
«Коб' ти знала, як страждаю...»	26
«Цвітом ти мене дарила...»	27

Із збірки «ОЙ ЛЮЛІ, СМУТКУ!»

Ой люлі, смутку!	28
Не раз вечірньою добою	28
«Як тиха ніч пов'є долину...»	29
Ой нависли чорні хмари...	30
Забудь мене...	30
«Тебе нема, нема спокою...»	31
«Як розгорнеш колись книгу твого життя...»	32
«Ми не зійдемося ніколи...»	32
Мені не жаль...	33
«Як побачиш сліпця, що край шляху пристав...»	33
«А все ж таки мені здається...»	34
І знов доводиться ридати...	35
Підуть літа...	35
Чогось так сумно...	36
Віють вітри...	36
Поринуть дні за днями... (<i>На березі Тірренського моря</i>)	37
В годину сумерку	38

Над колискою	38
«Цвітуть сади, кує зозуля...»	39
Ткаля	39
Мати	40
Бурлацька	41
Навіщо сі думи?	42
«Затлілись ясні зорі...»	43
«Куку! куку! Дзвінко ллється...»	43
В тіні пальми...	44
«Прийде пора — розтягнесь сумерк ночі...»	44

НАДГРОБНІ СТИХИРІ

Наспів

Стих I («Не жаль мені, що люті муки...»)	46
Стих II («Як ф'ялка, розцвівшись у краплях роси...») .	46
Стих III («Всьо минеться, всьо розрушить...»)	47
Стих IV («Душе вбога! Кинь нікчемну...»)	47
Стих V («Не тіла ради, не тіла...»)	48
Стих VI («Як ранній легіт, цілує очі...»)	49
Стих VII («Як гляну в прогалину горя...»)	49
Finale	49

ПСАЛМИ

Пішов би я

I. «Пішов би я у храм спокою...»	50
II. «Пішов би в темні гіпогеї...»	50
III. «Пішов би я між темні бори...»	51
Антистрофа	52
IV. «Хотя й замкну померклі очі...»	52
Мені не страшно	52
Моїм найближчим	
I. «Піду від вас — піду світами...»	53
II. «Відійду з-поміж вас, як мрія...»	54
Фінал	54

Із збірки «БЛУДНІ ОГНІ»

Заспів	56
Кривавий плач України несеться	56

Емігранти	57
Як неоперену пташину	59
Двигну тебе на крилах туги	
I. «Як самота на душу склонить крила...»	60
II. «Ідеш від мене... Йдеш шукати...»	60
III. «Ув'ю вінок зі споминів о тобі...»	61
IV. «Коли в тюрму прийдуть вечірні тіні...»	61
V. «Коби ти знала, скільки муки...»	61
VI. «Двигну тебе на крилах туги й жалю...»	62
VII. «І в сумерках буденщини пропаде...»	62
VIII. «У мріях я тебе злеліав...»	63
IX. «Скажіть їй все: як я тужив за нею...»	63
X. «Ми мусим розійтися, друже!»	63
XI. «Коби я міг сказати тобі словами...»	64
Просвічення Сідартха	64

З ТЮРМИ

«Запала ніч. Втишилися в'язні...»	69
«Поник головою на зимнії ґрати...»	69
«Північ. Молодь сидить на тюремних прічах...»	70
В моїй душі страшна порожня...	70
Якби знати...	71

Із збірки «ПЛИВЕМ ПО МОРІ ТЬМИ»

Leitmotiv	72
Kennst du das Land...	72
Танець	73
Поклін тобі	74
Ходить до мене...	75
За що тебе скатовано...	75
Пісня заколисна	76
Острів	76
Вітай мені, тихе...	77
Роздерлось небо...	77
Поснули вілли...	78
Круг сонця спускаєсь...	79
Лежать, як велетні...	79

Avanti!	80
Несіть мене, хвилі... ..	80
Ніч на Адрії	81
«В обіймах винограду заснули білі бози...»	81
«Приходиш до мене, як мрія весняна...»	82
«Не раз, як сонце лягне за горою...»	82
«Ходи, мій псе! Склонись мені на ноги...»	83
«І вже нам, кохана, ніколи не стати...»	83
«Гей, пристроїв я образ твій в гірлянди...»	84
«Так само хвиля золотиться в морі...»	84
«Як скорбна вдовиця за мужа труною...»	85
«Ти тямиш сей вечір? На горах і скелях...»	85
«Снуюся над морем. На серце упала...»	85
«Чоло моє побілене журбою...»	86
«Коли часом вночі здіме тебе тривога...»	87
«Прийду до тебе після літ розлуки...»	87
«Ні, ти невинна! Ти свята без плями...»	87
«Майнула ти на моім небосклоні...»	88
«Осінній вітер б'є в моє вікно листками...»	88
«Як по літах життя візьмеш до рук сю книгу...»	89
Палімпсест	89
Мева	90
«Покинув я пристань діточого раю...»	90
Прощай, мій краю!	91
Агасфер	91
Знемігся я життям... ..	92
Місячна соната	92
Не жив я ще... ..	94
До другів-поетів	94
Coda	
I. «О, не гудіть мене, що я співак зневіри...»	95
II. «Я не чую до вас ні крихітки жалю...»	95
III. «Несесь мій віз вибоями, горбами...»	96
IV. «Гіркий я став, брати, нещирий і жорстокий...» ..	96
Finale	
I. «Як лилики у темі, кружляють наші душі...»	97
II. «В танець! Наш день зійшов посеред сліз і труду...»	97
Епілог	98

Із збірки «AL FRESCO»

Інтродукція	99
«Болить мене душа... Що? Знов сей клятий біль?!»	99
Українська балада	100
Ідилія	101
Осел і статуя Венери	101
Шевченкове свято	102
До моїх черевиків	103
До мого плаща	103
Жаби	104
Блаженні нищі духом	105
«Раз скаржився мені покривджений діяч...»	105
Мрія	106
«Спустивши вуха вниз, під себе взявши хвіст...»	107
На утечі	107
Політичний нюх	108
Да святиться війна	109
Під віденськими перинами	110
Політична школа	111
Грачі	112
«Духом все молоді, тілом дряхлі діди...»	113
Героям	113
Кривавий сміх	
I. «Долейте ще вина! Долейте лиш такого...»	114
II «І впала з-під повік остання сльоза...»	114
III. «Так з вами я пішов на ваш празник життя...»	115

Із збірки «ЗА ЧЕСТЬ І ВОЛЮ»

За рідний край	116
Порвім на кобзах струни...	116
Розвіяли нас бурі...	117
Ще раз піти на рідне поле	118
Далеко ти, мій краю рідний!	119
Чужиною...	119
Моя ти земле!	120
Останній лист до матері	121
І прийде час...	122
Пісня плавців	122

Пісня віри	123
В перші роковини падолиста	124
Ви тямите? Раби!	125
Жертва	126
Ми на жертівник дій...	127
За Збручем	127
Ждала, молилася	128
Усе як в казці...	129
Народе, жертво розбою!	129
Нехай розбиті ми...	130
Лист до галичан	131
Нам не похилить зганьблення чола!	132
Лисиці власні мають ями	132
Який чудовий сон!..	133
Чуєте дзвін?	134
Ми тут зросли	135
Стрілецька присяга	135
Спіть, герої, спіть! (<i>Коліскова пісня</i>)	136
Галицький пейзаж	137

ПІД СОНЦЕМ ТРОПІКА

Автопортрет	138
De profundis	139
На рівнику	141
В лісах Парани	142
Великдень у Куритибі	143
За шімароном	144
Захід сонця	145
Байтата	146
Мій ювілей	147
«Піду в чужий широкий світ...»	148
«О тайно, що палиш наш ум...»	148
«Невже так можна, щоб усе...»	148
«Відійдеш в забуття, пилиночка нікчемна...»	149
«Якби-то можна на стежках життя...»	149
Епілог	150
«Як панська пишная палата...»	151
Я не клену...	153

Пісня	153
Як прагну я життя!	154
«Між гори спалених гілляк...»	155
«Отсе мій світ, моє марне...»	155
Так, я любив тебе, Галичино!	155
22 березня 1928	156
На білий камінь сяду...	158
Сьогодні в мене був гість...	159
Ми розійшлися...	160
Ні, не забув я вас...	160
Снишся мені...	161
Бразилійський травень	162

ПЛАЧ БРАЗИЛІЙСЬКОЇ ПУЩІ

<i>(Уривок з поеми)</i>	163
-----------------------------------	-----

З ВІРШІВ 30—50-Х РОКІВ

«На ріках каламутних ми сиділи...»	170
«Одкривайте двері й вікна відчиніте...»	171
«Весна! Весна! Весна вже шістдесята»	171
«Як стомлені в пустині бедуїни...»	172
Не хочу лаврів, ні кадила...	172
Ніч	173
Щастя	174
Моїм ровесникам	174
Дорі	175
До поета	176
З глибин душі (<i>Елегія</i>)	176
«Ні, не помру я непомітно, просто...»	177

ІВАН ФРАНКО

(З циклу)

В Нагуевичах	178
Сіяч	180
Мати-природо!	181
Право молоді	182
Моїм звеличницям	182
«Куди пішли ви, дні мої прекрасні...»	183
Дух поета	184

Із збірки «ОСІННІ ЗОРІ»

Ерос	185
Заспів	186
«Жив — кажуть — Фідіас...»	186
«Не знаю, хто ти, і цілком не дбаю...»	187
«Хоч ти не пуплях, ні надмірно гарна...»	187
«Зійшлися ми знічев'я, випадково...»	188
Елегія	189
«Чи з неба кримського, як гори білить сніг...»	190
«Дивуюся, які ти маєш чари...»	190
«Киньмо розмову надто патетичну...»	191
«Зустрілися, поговорили...»	191
«Питаєшся, що я люблю у тобі...»	192
«Така ти сонячно-погідна...»	192
«Я з мрій про тебе вимережив килим...»	193
«Скажи, чого ти відновила крила...»	193
«Лютує шторм на Чорнім морі...»	194
«Нехай не сходить сонце, хай не бачу...»	195
«Дай руку: підемо удвоє...»	195
«Хоч це романтика, не зрозуміла...»	196
«Мені є зайві всі аксесуари...»	196
«Читаю в книзі твого серця вперто...»	197
«У тобі стільки свіжості та палу...»	197
«Щодня злітались до вікон сороки...»	198
«О знаю, ти примхлива та уперта...»	198
«Як цвіт троянди, повен аромату...»	199
«О ти, що личком пристидаєш сонце...»	199
«Коли з беріз повиснуть голі віти...»	200
«Хай завтра принесе страждань безодню...»	201
«Ні, не любов це, лиш душі потреба...»	201
«Я з уст твоїх, як бджілка з чаші квіту...»	202
«Ніч місто саваном накрила...»	202
«Не спокушай мене приманами...»	203
«Привабливість твоя не жде пера...»	203
«Гей, розспівався ранок вересневий...»	204
«Хотів тобі послати в дарі квіти...»	204
«Барвінком постелюся на дорозі...»	205
«Зійшлися ми якось, як завжди, випадково...»	205

«Чи це любов — їй-богу, я не знаю...»	206
«Твій усміх... В ньому брила льоду тане...»	206
«Сьогодні в мене превелике свято...»	207
«Я знаю, не для мене квітнеш ти...»	208
Чому?	208
«Хотів би я портрет твій змалювати...»	209
«Немає в мене змоги зобразити...»	209
«Зустрінемось, і миттю забуваю...»	210
«Солодке личенько твоє...»	210
«Хотів я пам'ятник здвигнути довговічний...»	211
Запізно	211
«В душі моїй озвалась ти струною...»	212
«Прийдеш до мене, й зустріч родить свято...»	212
«Дай руку цю, хай милуюся нею...»	213
Інтермеццо	214
«Тебе зустрів я в ясний день травневий...»	214
«Ти снилася мені. Удвох на кручі...»	215
«Коли, бува, зустрінемось в трамваю...»	215
«Цілу ніч не спав я, мила...»	216
«Божеська Їріс, кинь ширяти хмари...»	216
«Якби ти знала, скільки світла й чару...»	217
«Нам травень килим простелив зелений...»	217
«Востанне захід кліпнув сонним оком...»	218
«Цвінуть останні далії в городах...»	219
«Ти, як огонь, стихійна та жагуча...»	219
«Не уведу тебе в салон з портретами...»	220
«Я не за те люблю тебе, кохана...»	220
«Як в сонці вранішнім лілеї пелюстки...»	221
«Ти пам'ятаєш тихі дні осінні...»	221
Світлані	222
«Осінь малює в парку кіноваром...»	222
«Я не журюся, що солодку манну...»	223
«В коханні ти розсудлива й рахманна...»	223
«Не знаю я, чи з'єднані з собою...»	224
«Листя каштанів спурхує на стежку...»	225
Дорі	226
«Всю ніч висовує мохнаті лаби...»	226
«Не хочу, ні, щоб ти мене кохала...»	227

«Ти п'єш мене очей твоїх лазуром...»	227
«Ще раз з тобою під жасмином сісти...»	228
«Я знаю, ти лиш граєшся зо мною...»	228
«Ти знов мене з летаргії збудила...»	229
«Творю тебе по власній уподобі...»	230
«Я не жалуюсь (чуєш, кохана?)...»	230
Епілог	231
«Ти від'їхав од мене без слова...»	232
«Розвіялась моя остання мрія...»	232
«Ми розійшлися — й не збагну причини...»	233
«Не маю, мила, я від тебе сина...»	233
«Осінні дні мандрують, як черниці...»	234
«Забулися юнацькі п'яні мрії...»	234
«Ні, ні! Таки забути я не можу...»	235
«В осінні ночі, темні і холодні...»	236
«Я знаю, наші розійшлись дороги...»	236
«Вже попелом надії понялись...»	237
«Ми розійшлися, і не маєм сина...»	237
«Я уявляв: вернусь утомлений з роботи...»	238
«Вечір замріяний, сріблом политий...»	238
«Ще раз синь неба в твоєму бачить оці...»	239
«Я знов зустрів тебе, неземна з'яво...»	240
«Ти поїхала. Як посмутніло...»	240
«Так, як звичайно, золоті світанки...»	241
«Як екзотичний квіт оранжерійний...»	242

Василь Пачовський (1878—1942)

Із збірки «РОЗИПАНИ ПЕРЛИ»

Розсипані перли (В альбом Дзюні Х.)	245
«Вічно весни повертають...»	246
«Ой я маю вже надію...»	246
В альбом Галі С. і Надії Ш.	247
В альбом Олі Г.	247
«Скрізь весело труби трублять...»	248
«Сідаймо на човен обоє...»	248

В альбом Ганнусі М.	249
«Ой, як море, стогне горе...»	249
«Чого кричеш, гайвороння...»	250
«Вітер гне в долину явір і калину...»	251
«Ой гай, гай, шумить гай...»	251
«Ой ти, соловій, золоте перо...»	252
«Не зозулька пір'я ронить...»	252
«Летів лебідь попід хмари...»	253
Буковинські зорі	253
«Мій коник-вороник жене і дзвінками...»	254
«Віє вітер на калину...»	255
«Ведуть дружби до шлюбу...»	255
«Стогне вітер, стогне важко...»	256
«Гей, закуй мені, зозуле...»	256
Шумка	256
Орлиний лет	257

Із збірки «НА СТОЦІ ПІР»

Твій соловій	259
------------------------	-----

НАД МОРЕМ

Соната

I. «Слав я очі у безкрає...»	260
II. «Там, де в зорях море грає...»	260
III. «Розстелилась моя туга...»	261
Над морем світла	261
Ніч на морі	262
Туга	263
Дрижання душі	263
На мотив Гейне	264
В світлі сонця	264
Жалість	265
Самотність	266
Любов	267
До схід сонця	268

НА ГОРИ

Спів відлетних журавлів	274
Освячення	275
Весілля	276
Зелений гай	277
Іграшка	277
«На гори, на гори...»	278
«У сумерку літньої тиші...»	279
Царівна Млака	280
Дощова заграва	281
За шумом бурі	282
По тучі	283
Папоротин цвіт	284
Наша тінь	286
«Мамо, я впав на стоці гір...»	288
Видіння	289
«Я дрався на сам верх і падав від втоми...»	290
А я прокляв би Прометея	291
Два демони	291
Золотий сум... ..	292
«Я плакав у сні, мені снилася мрія...»	293

ПУРПУРОВИЙ ТАНЕЦЬ

Пурпуровий танець	294
Видиво	295
«Вічний народе, генію туги...»	296
Фінал	296

Із збірки

«ЛАДІ Й МАРЕНІ ТЕРНОВИЙ ОГОНЬ МІЙ...»

«Не вернеться завітчана в червоні маки...»	298
--	-----

ГОРІШНІ АКОРДИ: ДІЯ А. РАЇСА

«Як грає лице твоє ясне...»	299
«Як був би сказав, що хотів я...»	300
«Я присягав при блиску зір...»	300
«Коли йду до тебе, у грудях так б'ється...»	300
«На гори в гай золотокрилим...»	301

«Ой стогне у грудях, кохана...»	301
«Гей дівчино, гордовино...»	302
«Шепочуть вишні, сяють квіти...»	302
«Знов летється сердечна хвиля пісень...»	303
«Жалю ж ти мій, жалю, зоре на розсвіті...»	304

ГОРИШНІ АКОРДИ: ДІЯ Б. ГЕЛЕНА

«Хто є ти, красуне чудова...»	304
«Сміється луг і річка, і сміхом ходить гай...»	305
«Ти мислиш, що всі мої мислі...»	305
«Пались в поцілунках кривавих...»	306
«Смійся, мила, краший сміх...»	306
«Питаєшся, чи правда се...»	307
Михайлові Яцківу	307
«Чи зломить тебе моя зрада...»	308
«Гориш ціла, горю і я...»	308
«Розкрий мені груди з обслони...»	309
«Місяць світить, сипле сніг...»	309
«Дві подруги посварились...»	310

ГОРИШНІ АКОРДИ: ДІЯ В. ЛЕІЛА

«Змалюю тебе я у драмі кохання...»	311
«Глумлюся над жінками я...»	311
«Полюбив я дві дівчини...»	312
«Вився голос скрипки тонкий, кучерявий...»	312
«— Старайтеся кращими бути...»	313
«Із-за неї душа моя чиста...»	314
«О, я, небачний, линув в ясні зорі...»	314
«Ой як піду, люба, подавати руки...»	315
«Вікном під вечірню годину...»	316
«Тихо вечір у садочку...»	316
«Як стріну фіалку у гаю...»	316

ГОРИШНІ АКОРДИ: ДІЯ Г. ХРИЗАНТА

«Вийшов з гір я на плай...»	317
«Чому лиш шум вітру іде на діброву...»	318
«Не можу повісти про себе...»	318
«Ой не сплю, не сплю, ніч за нічю горю...»	318

«Ой приснилась мені мила...»	319
Срібна царівна	319

ГОРІШНІ АКОРДИ: ДІЯ Д. ОНІЛЛА

«Щебеч мені, щебеч мені...»	320
«Пахла ясна ніч маєва...»	321
«Полинеш зі мною, подібна царівні...»	321
«В Рив'єра ді Гарда місячна ніч...»	322
«Як смуток на мене, то я похилиюся...»	323
«Не гладь чола мого, чудова...»	323

РОЗГУБЛЕНІ ЗВІЗДИ

«Надоїла чужина, аж благає дівчина...»	324
«Як в космічній сфері злучаться дві зорі...»	324
«Ой мене ти не забудеш...»	325
«Розгублені звізди, розсипані перли»	326
«Не в'ються квіти у барвінку...»	327
«Ой кілько по світу...»	328
«Україно, рине кров червона...»	330
«Склав тобі я зорю слави...»	331
«Ой прости прокляття, кинуте у вічі...»	332

ПАПОРОТИН КВІТ

«Кам'янець у млі леліє...»	333
«Ти продала без каяття...»	335
«Із'явилась в ніч по шлюбі...»	336

КОСМІЧНИЙ КРУГ

I. «Читаю книги чинів і стремління...»	336
II. «Був, є і буде дух мій споконвіку...»	336
III. «Я знов умру, похований між вами...»	337
Петро Карманський	338
Сріберний дзвін (<i>Уривок з поеми</i>)	341
Князь Лаборець (<i>Між Срібної Землі</i>)	343
Золоті ворота (<i>Уривки</i>)	369
Заспів	369
Пісня перша. Марко Проклятий	372

Богдан Лепкий (1872—1941)

Із різних циклів

ДО ПІСНІ

Заспів	379
Молоді пісні	379
Поезія	380
«Ні! Я не лізу на котурни...»	381

НАД РІКОЮ

«Одинокий сиджу над рікою...»	382
«Над полем зимний вітер віє...»	383
«Весна до нас рік-річно повертає...»	383
«Цить! То не хвиля шумить...»	383
«Намалюй мені, друже, картину...»	384
«Вечірній дзвін, вечірній дзвін...»	384
«Світів бездонні океани...»	385

В РОЗТОКАХ

Наші гори	386
Ніч над Черемошем	386
До Черемоша	387
Гірський став	387
Така чудова нічка	388
До одинокої ялиці	388
Як шумно хвиля грає	389
На небі сонце гасне	
I. «На небі сонце гасне в вечірній синій млі...»	390
II. «На небі сонце гасне, на землю нічка йде...»	391
III. «Студена хвиля плеще об круті береги...»	391
На склоні гір	392
Бувайте здорові!	392

ОСІНЬ

Останній птах в вирій летить	393
Відчинилися небесні шлюзи... ..	394
Минуло літо	394

Осілля ніч на селі (<i>Малюнок</i>)	395
Гостина	395
Не люблю осінньої ночі	396
Гість (<i>Малюнок</i>)	397
Журавлі	398
Коли в саді	398
Мій шлях	399
Листки падають	399
Бачиш?	400
Сонце гасне	400
Finale	401

ІЗ ЗАПИСНОЇ КНИЖКИ

Чогось очі	402
Картинка	402
Субота. Вечір	403
Я вас жалую	404
Я знаю	405
Жаль	405
Не раз обгорнуть безталанну душу	406
Великий бачу тихий сад	406
Скільки разів	408
В городі духа	409
Ходить вітер очеретом	409
Люблю я тиху ніч	410
Зимою	410
Буря	411
Тішся!	412
Неділя. Вечір	412
Під вечір	413
Не відбирайте надії	414
О стріхи мої низькі	415
Як ранком на весну	416
Весна	416
Серед ночі	417
Скільки снів!	418
Терцина	418

До рідного краю	419
Цить, серце!	419

ВЕСНОЮ

Соловію малий	420
Молоді літа	421
Чи тямиш?	422
В очах твоїх я небо бачу	423
Не пригадуй мені тої хвилі!	423
Не проклинай мене!	423
Час рікою пливе	424
Буває	425
Помежи нами	425
Коли ти, мила	426
Розвіялися сни мої рожеві	427
Рожевий квіте	428

СТАРА ПІСНЯ

«По дорозі стрілою мчать коні...»	428
«Не рад би я, дитино, сидіти...»	428
«Калино-малино, чом листячко рониш...»	429
«Паде зів'яле листячко...»	429
«До милої мені близько...»	429
«Шовкова хустка, шовкова...»	430
«Не залунає вже в ушах моїх...»	430
«Розливайтесь, солодкі вина...»	430
«Я виджу ї. Весела, говірлива...»	431
«Повсихали сині квіти...»	431

НА ПОЗИЧЕНІЙ СКРИПЦІ

Там, у лісі	432
Ой вийду я	432
Як була би я зозуля	432
Не рости, берізко	433
Ой заржи, заржи	433
Вчора квітка, а нині	434
Та хто ж тую доріженьку?..	434
Ой зацвіла синя квітка	435
Нема ріки	435

Ой зриваю	436
Здорова, мила	436
Замерзає річка	437

3-НАД МОРЯ

Задивився я на море	437
Чи може що кращого бути?	438
Лодко на голубих хвилях	438
Незглубиме синє море	438
Мое горе	439
Тільки звуки	439
Біла чайко	440
Перед бурею	440
Яка чудова ніч	441
Океан і дівчина	442
Понад хвилі	443
Рококо	443
Чого ж ти, море	444
Хоч...	444

INTERMEZZO

Intermezzo

I. «Коли умру і в тихім гробі ляжу...»	445
II. «Неси в душі свою найкращу думу...»	445
III. «Подруго моя мила...»	445
IV. «Невже ж піду я сам на сам...»	446
V. «Отсе моя трагедія...»	446
VI. «Життя — борба»	446
VII. «Життя—як той потік...»	447
VIII. «Від зла тікай...»	447
IX. «Товаришу! Люби життя...»	447
X. «Щастя — дитина мала...»	447
XI. «Розійшлися дві дороги в полі...»	448
XII. «Усе, що злого було поміж нами...»	448
XIII. «Самотня хмарка сива...»	449
XIV. «Цвітуть квітки, шумить трава...»	449
XV. «Гадали ми: зустрінемося...»	449
XVI. «Зелений дуб стоїть посеред поля...»	450

XVII. «Сховай в душі глибоко, ген на споді...»	451
XVIII. «Якась блудна зірниця...»	451
XIX. «Піди в город і білі хризантеми...»	452
XX. «Прийди до мене. Не жахайсь спокою...»	452
XXI. «Шелести осінні, шепоти розвійні...»	452
XXII. «Немов з віночка відорвався...»	453
XXIII. «Зів'яне кожний вінок...»	453
XXIV. «Снуйся, снуйся, нитко павутини...»	453

СЕЛО

Ідилія	454
Сонет	454
У жнива	455
Сонети	
«Там, в долині, при битій дорозі...»	457
«На порозі сидить смуток сірий...»	457
Василеві Стефаникові	458

ПІД ВЕЧІР

Як сонце згасне	459
Острів смерті (До образу Бекліна)	461
Сповідь землі	462
Доля	465
Мої пісні	466

Із збірки «ДЛЯ ІДЕЇ»

Мрія	468
«Русалка Дністрова»	468
На суді	469
Ви бачили вірла?	470
Плач рідної мови	470
Весна народів	471

ШЕВЧЕНКО

Умер поет	471
«Я примір вам даю. Мене судьба так била...»	472
«Я примір вам даю. З нужденної хатини...»	472

МИКОЛІ ЛИСЕНКОВІ

І. «Відозвіться, ниви сонні»	473
ІІ. «Іде в осінню ніч...»	474
ІІІ. «Минеться ніч, розвієсь тьма...»	475
Крушельницькій	476
Павлові Грабові	477
Іван Франко	478

1914—1920

«Спочинь, серце, на хвилину...»	478
Що то за грім?	479
Пожовкло листя	479
Хтось мене кличе	479
Де єсть твій дім?	480
І в мене був свій рідний край	480
Напис на стрілецьких гробах	482
Батько і син	482
Стрілець до дівчини	483
Стрілець до матері	484
Карпати	485
Вночі	485
Де ж ви?	486
Де не станеш	487
Возьми мене	487
Сніжок	488
Ніч як день	489
Блиск, гук, півнеба запалало	489
Вороне чорний!	490
Думка полоненого	490
Фрагмент	491
Чупринці	492

БУРЯ

(Фрагменти з поеми)

Самотній плуг	492
Одинокий	493

На варті	493
Зустріч	494
Краєвид	495

ЛИСТИ КАТРУСІ (Із циклу)

Останній лист Катрусі	496
-----------------------------	-----

Із збірки «НА ЧУЖИНІ»

На чужині	501
«Розривалося серце моє...»	502
«Тямлю, як на свята Великодні...»	502
«То 'сь ми далеко, рідний краю...»	503
«Ой біда мені...»	505
Наш Міньон	505

Із збірки «СЛЬОТА»

«Закурилися зелені ліси...»	507
«Обсіли небо хмари сірі...»	507
«Падуть дощі, і позіхає ліс...»	507
«Почула стріл і, щоб не було лиха...»	508
«І знову ніч, і знову день...»	509
«Заховався в сивій хмарі Зелемінь»	509
«Кругом спокій. В селі поснули люди...»	510
«В глухім ярі, у дідьчому проваллі...»	510

ПОЕЗІЇ 20–30-х років

Хоч кряче гайворон	510
Жий і вір!	511
Весною	512
Не трать надії	
1. «Не зраджуйся, читаючи в книжках...»	512
2. «Не кидай плуга серед ниви...»	513
3. «В великому світів просторі...»	513
4. «Не трать надії! Ще твій край...»	513
5. «Хоч зламані списи...»	514
«Вишневий сад...»	514
Вона там є...	515

На гагілці	516
В жнива	516
З осінніх думок	516
«Пригадалася осінь торішня...»	517
Зимою	517
«Ви молоді, не вам цей спів...»	518

Степан Чарнецький (1881—1944)

Із збірки «В ГОДИНІ СУМЕРКУ»

Говерла	521
Хом'як	521
При водопаді	522
По бурі	522
Гуцульська пісня	523
В полонині	523
Над каламутною водою	523

ДО НЕЇ

«Прийди, сповита в чар пригаслих руг...»	525
«Коби я міг, як тії білі квіти...»	525
«Не раз в вечірнюю годину...»	525
«Не раз душа моя скимить...»	526
«Ти їдеш там, де млисте, зимне море...»	526
«Як сумно ти грала в той вечір розлуки...»	526
Не йди від мене	527
«Твій голос — то слізна без слів...»	527
«Ти була для мене цвітом рідних піль...»	527
За тобою!..	528
Кулявий сонет	528
В півсвітлі	529
«Слухай! Клянуся: орлинії крила...»	529

ОСІНЬ

Осінь	529
З Гамерлінга	530
«Часом моє серце такий тисне біль...»	530

НА КЛАРНЕТІ

«Мов нині бачу все: у залі балевій...»	530
«Гей, знаю, що не підеш ти в життя за мною...»	531

МІЙ АЛЬБОМ

На дорогу	531
В томлячу хвилю	532
Місячна соната	533
В розмірянй болісній годині	534
«Я іду... Чорна ніч слонить тінню мене...»	535

ХВИЛІ

«Там, де гора чорна, сумна»	536
Баркарола	536
За Лілієнкроном	537
Не жду спокою!..	538

Із збірки «В ГОДИНУ ЗАДУМИ»

ІЗ ДНІВ БУРІ

Гей, сипле сніг...	539
При окопах...	539
Де айстри вмирили	540
При дорозі	540
Виє буря коло хати	540
Як брали дзвони...	541
Воєнні ідилії	
I. «Погоріла наша хата, погоріла...»	541
II. «На вулиці днюють... Як стане смеркати...»	542
На підслухану нуту	542
Пісня Сольвейги	543
Пісня кільчастих дротів	543
З полону	543

ТИХА МОВА

І в мене був сердечний друг	544
Ой як умер старий батько	544
Драма	545

МІЙ АЛЬБОМ

Понісся за тобою...	546
На зламаному кларнеті	546
«Eh, vive la vie!»	546
На мутних хвилях	547
Вина, дівчино!	547

ВІДЗВУКИ

(З мотивів Шопена)

Ноктюрн es-dur	548
Ноктюрн d-moll	549
Прелюдія des-dur	549
Соната a-moll	549

ЖМУТОК

(З Гейне)

Посланець	550
За роком рік	551
Чому так рожі посумніли?	551
У синю даль	551
Глядить сумна ялиця	552
Ніч осіння гуляє...	552
Дурний той світ...	552
Бідний Петруньо	553

Із збірки «СУМНІ ІДЕМ»

Україні	554
Смерека	554
При заході	555

З ЖИТТЯ І СЦЕНИ

«Ой не ходи, Грицю...»	556
«Хата за селом»	556
«Надія»	557
«Травіата»	557
«Тоска»	558
«Pagliazzo»	558

Осінь

I. «На пусте поле сонце кладеться...»	559
II. «Тихий сум по полі ходить...»	559
III. «Глибока повинь листя на городі...»	559
IV. «Ходить осінь, тужить дні і ночі...»	560
V. «Прийшла до мене осінь в гори...»	560
VI. «Село нудьгує... Дерева рядами...»	560
VII. «Осіння днина згасла... Смутно»	561
VIII. «І рож не стало...»	561
IX. «Гей, були рожі, чар-весна...»	562
X. «Прийшов до мене спомин з давніх днів»	562
З невисланих листів	
I. «Пишу до тебе лист. Якась знемога...»	562
II. «Ще нині мені сниться сталь блискуча...»	564
III. З дороги	565
Сумні ідем	567

Сидір Твердохліб (1886—1922)

Із збірки «В СВИЧАДІ ПЛЕСА»

«Пізнав я той смуток...»	571
--------------------------	-----

ІКАРІВ ПЛАЧ

Nocturno	571
«Заплакали в небі з жалю херувими...»	572
«Як заблисли срібні зорі в розцвіті весни...»	573
Зорі меркнуть...	573
Царівна Їріс	573
Перед сходом сонця	574
«На захід сонця гнесь кедрина...»	575
«Як широкі землі божі...»	575
«Ніч. Б'ють повагом години...»	576
Крик душі	576
Тим, що в болоті	577
Танець	577
Серце	577
«Я даром, даром дав усе...»	578

Мойра	578
Ікарів плач	579
Василеві Пачовському	579

ХРИЗАНТЕМИ

Батьковим тіням	580
«Далеке море, срібна мріє!»	581
Амулет	582
Десь давно, мов сниться... ..	582
До упаду	583
Осінній вихор	583
Бажання	584
Пізня осінь	584
«Журба поорала чоло моє бідне...»	584
Жовнярські похорони	585

З ГІР

На стежці	586
Гомін гір	587
Гляньте на шпилі!	587
«Попри шпилі мідяними рядами...»	588
Туча	588
«Бездонний провал сатаніє...»	589
В п'їтмі	590
Як тужить трембіта	590
Пропасть	591
Загуділи водопади	591
Над озером Щирбським	
I. «Над озером Щирбським ні пташка не пирхне...»	592
II. «Край озера старець столітній стоїть...»	592
III. «А іноді вдосвіта, кажуть, Криван...»	593
В свічаді плеса	593
Nonnenstein	594
Самотня сосна	594
На озері підземнім	595
Як я вибирався з журбою... ..	595
Фінал	596

Остап Луцький (1883—1941)

Із збірки «З МОЇХ ДНІВ»

Фрагменти

- I. «Студентська хата, вечір, смерк...» 599
II. «Ти граєш...» 600

СПОМИНИ

- «Вже і цвіти у лузі зацвіли...» 604
«Задрижали цвіти любі, чарівні...» 604
На озері (М. Конопницька) 604
«Часом, коли вже довгий сірий день пройде...» 605
«Тих жаль мені, що у життю своїому...» 605
«Нехай шаленим шумом хвиль...» 605
«Ти мене, дівчино люба, не тривож!» 606
«Глянь, як тужно простягають руки...» 606
«Шовковії трави...» 607
«Гей, гори!.. Верхами...» 608
«Гей, весно, весно, весно мила...» 608
«...І остало нам по тобі...» 608

Із збірки «В ТАКІ ХВИЛІ»

- «Багато, други, похибок нескладних...» 609
«Серед ланів широких, нив зелених...» 610
«Темна ніч над бором ходить...» 610
«Коли днесь вийду на луги, у поле...» 611
«Нудьгує став... хоч стільки цвітів бачив...» 611
«Ой повисли чорні хмари...» 612
«Мені вас жаль, жаль, сосни бідні...» 612
«Відбився я від вас, лани широкі...» 613
«Настане час, час вічної розлуки...» 613
«Життя — се вічний жаль і вічна туга» 614
«Гей, де я, де я? Все і все...» 614
«Надії огники сконали...» 614
«В мойй душі огонь горить...» 614
«Меланхолійна осінь йде...» 615
«Сонце, сонце! По сірих годинах...» 615

«В'ється сонечко золотисте...»	616
«І не питай мене, чом сум...»	617
«Най цвіти-рожі зацвітуть...»	617
«Прийде, вірю, днина, хвиля...»	617
Сонна мрія	618
«Прийдіть до мене, душі нещасливі...»	618
На верхах	619
«Шумить вода у Пруті...»	620
На Куколі	620
«Гей, вівчарику мій...»	621
«Спокійна, ясна ніч. З верхів...»	621
«Ненавиджу тебе, спокійне, сіре горе...»	621
«Досить вже тих марних турбот нужденних...»	622
«Або най буря йде! І най гуде, шаліє...»	622

Михайло Рудницький (1889—1975)

Із різних видань

Осінне	625
Зимовий сонет	625
На пляжі	626
Ждуть перед домом	626
Лише тобі одній	627
Достоту ось таку	628
Останні дні	628
Весняний легіт	628
«І що ж, що Ваше серце нічим не пробудне!»	629
«Прийти не могу нині. Я стільки довгих днів...»	630
Рондо	630
«Коли Твоє ім'я для мене словом стало...»	630
Може, вже завтра...	631
Жду листа	631
Вражіння	632
На цвинтарі в Ментоні	632
Над морем	633
Мандрівний сонет	635
З усіх захоплень...	635

Не засоромлюсь...	636
Днина стає щораз кращою...	636
«Наші руки сплетуться, як перше...»	637
Натяки	637
Тільки вірш	638
Між двома	638
Не жалуватиму	639
Жагучий сонет	640
Жаль	640
Про палкість почування	641
Захоплення	641

Літературно-художнє видання

ПОЕТИ «МОЛОДОЇ МУЗИ»

Петро Карманський
Василь Пачовський
Богдан Лепкий
Степан Чарнецький
Сидір Твердохліб
Остап Луцький
Михайло Рудницький

Упорядник, автор передмови
та наукового апарату
Микола Ільницький

Художній редактор *Олег Коспа*
Технічне редагування
та комп'ютерна верстка *Ізоліни Селезньової*
Коректори *Валентина Барташ, Олександра Панченко*

Підписано до друку 12.06.2006. Формат 84x108/32.
Гарнітура тип Таймс. Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 35,28. Обл.-вид. арк. 38,5.
Тираж 3 тис. прим. Зам. № 23.

Державне спеціалізоване видавництво
художньої літератури «Дніпро».
01034, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.
Свідоцтво № 02473116 від 23.11.95.

Комп'ютерні форми виготовлені у видавництві «Дніпро».

ДП Видавництво і друкарня «Тавріда».
95040, м. Сімферополь, вул. Генерала Васильєва, 44.